

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1922:54
FÖRSVARSDEPARTEMENTET

FÖRSLAG

OM

UPPRÄTTANDE AV ETT UNDER KUNGL. ARMÉFÖRVALTNINGENS SJUKVÅRDSSTYRELSE LYDANDE STATSAPOTEK

AVGIVET AV MILITÄRAPOTEKSSAKKUNNIGA

STOCKHOLM
1922

Statens offentliga utredningar 1922.

Kronologisk förteckning.

Januari—Mars.

Återfinnes å omslagen till utredningarna 1—17.

April—December.

1. Några iakttagelser från 1921 års riksdagsmannaval. Av E. v. Heidenstam. Norstedt. 20 s. **Ju.**
2. Byggnadsarbetarsakkunnigas betänkande. 2. Arbetsstatistisk undersökning rörande husbyggnadsverksamheten i Sveriges städer och stadsliknande samhällen. Av B. Nyström. Norstedt. 208 s. **S.**
3. Järnvägsstyrelsens skrivelser till Kungl. Maj:t den 28 april 1922 med förslag till taxeändring samt den 5 maj 1922 med yttrande över tull- och traktatkommitténs utlåtande m. m. Sv. Tr.-aktieb. 22 s. **K.**
4. Klimatets inverkan på byggnader vid västkusten. Kungl. Byggnadsstyrelsens meddelande nr 1. Marcus. 13 s. **K.**
5. Betänkande med förslag till förändrad kyrklig indelning och organisation inom de till Kristianstads och Malmöhus län hörande delarna av Lunds stift. Hæggström. 392 s. **E.**
6. Tillägg till betänkande och förslag betr. förrådsverksamheten vid marinen. Tullberg. vj, 92 s. **Fö.**
7. Betänkande rörande fiskerinäringens främjande. Hæggström. 95 s. **Jo.**
8. Utredning angående statsunderstöd för idrottens främjande. Tullberg. v, 124 s. 1 kart. **E.**
9. Patentlagstiftningskommitténs betänkande. 7. Förslag till lag om rätt till tidnings eller tidskrifts titel m. m. Marcus. 54 s. **H.**
10. Om lappskattelandsinstitutet och dess historiska utveckling. Av Åke Holmbäck. Almqvist & Wiksell. 95 s. **S.**
11—12. Betänkande med förslag till lag angående kulturminnesvård samt organisation av kulturminnesvården. 1. Historik, memorial ang. minnesvårdens nuvarande ståndpunkt, utländsk lagstiftning samt bilagor. viij, 483 s. 3 kart. 2. Förslag och motiv. xxiij, 197 s. Centraltr. **E.**
13. Högskolornas löneregleringskommittés betänkanden. 2. Fackhögskolor och övriga vetenskapliga anstalter. Hæggström. vj, 193 s. **E.**
14. Statsmakterna och bränsleanskaffningen under krigsåren. Av bränslekommissionen avgiven berättelse över dess verksamhet åren 1917—1921. Marcus. 353 s. **H.**
15. Statistiksakkunnigas betänkande. Utredning och förslag till åtgärder för minskning av kostnaderna för den officiella statistiken samt åstadkommande av en permanent kontroll över det statistiska arbetet m. m. Beckman. x, 367 s. **Fi.**
16. Förslag till vissa ändringar i bestämmelserna rörande jakt och fågelskydd. 2. Ändringar i jaktlagen, fridlysningsbestämmelser m. m. Marcus. 317 s. **Jo.**
17. Betänkande och förslag rörande det akademiska befordringsväsendet. Lund, Berling. 268 s. **E.**
18. Det svenska lantbrukets produktionskostnader. 1. Bokföringsåret 1919—1920. Av L. Nanneson. Meddelande från Kungl. Lantbruksstyrelsen nr 240 (Nr 6 1922). Norstedt. vij, 125 s. **Jo.**
19. Betänkande med förslag angående arrendators rätt till ersättning för elektrisk anläggning. Tullberg. iv, 29 s. **Ju.**
20. Mellanhandssakkunniges betänkande ang. olägenheterna vid mellanhandssystemet inom livsmedelshandeln. Eklund. 295 s. **Jo.**
21. Om röstsammanräkning vid kommunala val enligt lagarna den 9 juni 1922. Av E. v. Heidenstam. Beckman. (4), 51 s. **S.**
22. Kolonisationskommitténs betänkande 1922. Förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna jämte förslag dels till utsträckt tillämpande av intensivt skogsbruk å de norrländska kronoparkerna dels till kraftigare befrämjande av egnahemsbildning å enskild jord i Norrland. Centraltr. (2), xvij, 433, 133, 112 s. 1 kart. **Jo.**
23. Betänkande och förslag angående utbildningskurser inom tullverket. Tullberg. viij, 143 s. **Fi.**
24. Utredning rörande den s. k. Nyköpings kanal. Meddelande från Kungl. Kanalkommissionen. Nr 6. Hæggström. 69 s. 3 pl. **K.**
25. Förslag till författningar angående handel med och import av utsädesfrö ävensom till omorganisation av frökontrollverksamheten m. m. Beckman. iv, 131 s. **Jo.**
26. Utkast till lag om visst tryggande av byggnadsborgenärers fordringar m. m. Tullberg. 51 s. **Ju.**
27. Redogörelse för de ecklesiastika boställena. 5. Värmlands län. Av H. Skoglund. Beckman. xlvij, 692 s. **E.**
28. Betänkande och förslag rörande brandskyddsföreskrifter och ordnandet av brandväsendet inom riket. 7. Betänkande med förslag till Kungl. Maj:ts nådiga stadga angående skydd för människor vid brandfara inom industriella arbetslokaler. Beckman. 15 s. **K.**
29. Flottans skolsakkunnigas betänkande 3 angående skolreglemente för flottan. 1. Skolor och kurser för sjömanskårens manskap. Tullberg. vij, 117 s. 1 bil. **Fö.**
30. Åtgärder mot godsanhopning i tullpackhus m. m. Generaltullstyrelsens underdåniga utlåtanden över 1914 års tullkommissions betänkanden. 3. Marcus. 101 s. **Fi.**
31. Supplement nr 1 till Sveriges familjenamn. Stat. repr.-anst. 12 s. **E.**
32. Bilaga till Kolonisationskommitténs betänkande. Redogörelser för inventering av odlingsjord. Av E. Haglund. Centraltr. (2), 278 s. 11 kart. **Jo.**
33. Förslag till reviderad lag om arbetstidens begränsning jämte utredningar rörande arbetstidslagstiftningens verkningar och arbetstidsförhållandena inom vissa yrken. Norstedt. (2), 186, 109* s. **S.**
34. Betänkande och förslag avgivna av den av Kungl. Maj:t den 31 augusti 1920 tillsatta kommitté för verkställande av utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunna avskaffas. Marcus. vij, 224 s. **Ju.**
35. 1921 års fastighetskreditsakkunniga. Betänkande 1. Utredning och förslag angående höjning av maximigränsen för den primära jordbruksfastighetskrediten. Marcus. 26 s. **Jo.**
36. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 11. Pappersindustriens produktionsförhållanden. Av E. Bosæus. Tullberg. iv, 101 s. **Fi.**
37. Underdånigt utlåtande med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m. Marcus. 143 s. **Fi.**
38. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 13. Den svenska kautschukindustriens utveckling 1890—1913 med särskild hänsyn till dess ställning åren närmast före världskriget. Av B. Ohlin. Marcus. iv, 38 s. **Fi.**
39. Betänkande med förslag till förordning om motorfordon jämte därmed sammanhängande författningar samt till stadga om trafiken å vägar och gator. V. Petterson. viij, 254 s. 4 bil. **K.**
40. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 12. Margarinindustriens utveckling med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av J. Lublin. Tullberg. iv, 184 s. **Fi.**

Fortsättning å omslagets tredje sida.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1922:54
FÖRSVARSDEPARTEMENTET

FÖRSLAG

OM

UPPRÄTTANDE AV ETT UNDER KUNGL. ARMÉFÖRVALTNINGENS SJUKVÅRDSSTYRELSE LYDANDE STATSAPOTEK

AVGIVET AV MILITÄRAPOTEKSSAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1922
VICTOR PETTERSONS BOKINDUSTRIAKTIEBOLAG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid.

Skrivelse till Chefen för Försvarsdepartementet 5

Betänkande och förslag,

I. Läkemedelsanskaffningen vid armén och marinen under tidigare år 9
II. Nuvarande ordning för läkemedelsanskaffning vid armén och marinen 18
III. Läkemedelsanskaffningen vid civila stats- eller statsunderstödda institutioner 31
IV. Anskaffningen av kemikalier m. m. vid stats- eller statsunderstödda institutioner 38
V. Brister i nuvarande ordning för läkemedelsanskaffning vid armén och marinen ... 40
VI. Behovet av ett statsapotek samt fördelarna därav 51
VII. Förslag om upprättande av ett under arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse lydande statsapotek. Apotekets uppgift, organisation m. m. 88

Bilagor.

1. Förslag till reglemente för det under arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse lydande statsapoteket 117
2. Förslag till ändrad lydelse av §§ 6, 13 och 17 i Kungl. Maj:ts instruktion för arméförvaltningen den 31 december 1921 125
3. Det militära apoteksväsendet i vissa främmande länder 128
4. Transumt av avtal mellan Sveriges apotekareförbund och Sveriges farmaceutförbund 149

Tabellbilagor.

1. Uppgifter rörande läkemedelskostnaden m. m. vid arméns och marinens formationer (utom garnisonssjukhuset i Stockholm) år 1920. Manskap 154
2. Uppgifter rörande läkemedelskostnaden m. m. vid arméns och marinens formationer år 1920. Djur 158
3. Uppgifter rörande läkemedelskostnaden m. m. vid statens hospital och asyler år 1920 161
4. Uppgifter rörande läkemedelskostnaden m. m. vid statens fångvårdsanstalter (utom kronohäktena) år 1920 162

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Försvarsdepartementet.

På grund av nådigt bemyndigande uppdrog dåvarande Statsrådet och Chefen för Kungl. Lantförsvarsdepartementet den 18 september 1919 åt undertecknade att såsom sakkunniga inom departementet biträda med verkställande av utredning och utarbetande av förslag rörande militärapoteksväsendets ordnande i fredstid samt därvid taga under övervägande, huruvida den redan befintliga apoteksinrättningen vid garnisonssjukhuset i Stockholm kunde utvidgas så, att densamma bleve i stånd att tillgodose hela arméns och marinens behov av läkemedel m. m., vare sig genom anordningar i den till garnisonssjukhuset hörande fastigheten Hantverkaregatan 27 eller, om lämpligen så ej läte sig göra, annorstädes eventuellt genom nybyggnad.

De sakkunniga höllo sitt första sammanträde den 6 oktober 1919. Den 12 april 1920 ingåvo de sakkunniga, på given anledning, till Chefen för Lant-

försvarsdepartementet framställning om sådan utvidgning av de sakkunnigas uppdrag, att dessa finge sig ålagt att utreda, i vad mån statens civila verk och inrättningar respektive av staten understödda institutioner kunde lämpligen anskaffa sitt behov av läkemedel och därmed jämförliga artiklar från det ifrågasatta militärapoteket.

Efter det berörda framställning ingivits, anmodades de sakkunniga under hand att låta arbetet vila, till dess framställningen behandlats.

Den 31 december 1920 biföll Kungl. Maj:t de sakkunnigas framställning. Sedan de sakkunniga den 25 januari 1921 delgivits detta Kungl. Maj:ts beslut, återupptogs arbetet omedelbart.

Undertecknad Bergendorff har, med stöd av kungl. brev den 25 februari 1921, under tiden 16 maj—15 juni 1921 uppehållit sig i Tyskland och Frankrike för studier av det militära apoteksväsendet i dessa länder.

Arbetet är nu slutfört, och få de sakkunniga härmed överlämna betänkande med förslag om upprättande av ett under Kungl. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse lydande statsapotek.

Jämlikt bemyndigande har undertecknad Hult i egenskap av ordförande lett de sakkunnigas arbete och undertecknad Eliæson tjänstgjort såsom sekreterare.

Stockholm den 12 december 1922.

O. T. HULT.

FR. BERGENDORFF. AXEL PALM. ÅKE ELIÆSON.

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

I. Läkemedelsanskaffningen vid armén och marinen under tidigare år[1].

Armén. Bestämmelser före år 1812.

Läkemedel för truppernas behov anskaffades tidigare av regementsfältskärerna. År 1685 vidtogs en ändring häri, i det Kungl. Maj:ts livmedikus Gustaf Lohreman och assessorn i collegium medicum Urban Hjärne då erhöllo uppdrag att förse arméns fältkistor med nödiga medicinalier. Mot slutet av Karl XII:s regering hade den bekante regementsfältskären och »Öfwer-Directeuren wid Chirurgien» Melchior Neuman vården om fältkistornas fyllande vid såväl armén som flottan. Fältapotekare omtalas vid flera tillfällen under Karl XII:s krig.

I en den 25 oktober 1717 utfärdad instruktion för »Öfwer-Directeuren wid Chirurgien» stadgades, att det skulle åligga överdirektören att hava ett noggrant inseende över, att varken vid regementena eller vid örlogsflottan flera eller kostsammare läkemedel upphandlades, än nödvändigt vore, samt att apotekarnas räkningar icke godkändes och betalades, innan de av överdirektören blivit gillade och verificerade. De regementskistor, som fylldes i Stockholm, borde fördelas mellan apotekarna därstädes, så att den äldsta apotekaren komme att fylla den första kistan och så vidare, så framt alla apotekarna vore försedda med goda läkemedel; dock borde ingen kista fyllas, förrän regementsfältskären vore tillstädes och tillsåge, att läkemedlen med hänsyn till deras vikt och godhet bleve rätteligen inlagda, varöver regementsfältskären borde avgiva sitt vittnesbörd; denne hade därefter att taga kistan i förvar och låta föra densamma till regementet. På samma sätt borde jämväl regementskistorna uti rikets övriga städer fyllas, så att, där flera apotek i en stad vore inrättade, det tillkomme den äldsta apotekaren att fylla den första kistan och sedan de övriga efter åldern. Men för livdrabanterna och gardet borde läkemedlen tagas från hovapoteket, d. v. s. apoteket Lejonet. Så småningom beslöt man att utarbeta en fullständig läkemedelsförteckning, som skulle tjäna till efterrättelse vid kistornas fyllande.

År 1720 anvisades en viss summa på regementenas stat till medikamentpenningar, vilken summa ställdes under krigskollegiets förvaltning; ett kungl. brev av den 26 oktober 1756 fastställde denna summa till $6^2/_3$ öre silvermynt om året för varje man.

Under 1741 års krig förordnades en fältapotekare; Stockholms apotekare levererade nödiga läkemedel till fältapoteket, varjämte collegium medicum

[1] Vissa uppgifter i detta kapitel hava hämtats från den redogörelse i ämnet, som meddelas i apotekskommitténs betänkande den 21 november 1919 del. I sid. 433 ff.

ålades att granska recept och apoteksräkningar samt att besiktiga läkemedelsleveranserna för såväl armén som flottan.

I P. Zetzels reglemente för sjukvården i fält, utfärdat under det pommerska kriget och med vissa förändringar ånyo utgivet år 1789, förordnades, att läkemedelsleveransen skulle utbjudas på entreprenad. Förste fältläkaren borde utarbeta förteckning över nödvändiga droger och läkemedel, och vid entreprenadauktionen skulle vederbörande apotekare uppgiva det pris, vartill han kunde leverera varorna, samt huru högt han ville beräkna tillredningsarbetet. Den apotekare, vars anbud sålunda antogs, förordnades till fältapotekare och var berättigad att fylla fältkistorna. Under kriget 1808—1809 åsidosattes nästan alla dessa bestämmelser. Vid de flesta truppförbanden var den föreskrivna utrustningen antingen ofullständig eller saknades helt och hållet. I saknad av ett verkligt fältapotek synas läkemedlen, åtminstone tidvis, hava hämtats från närmast belägna stadsapotek.

Bestämmelser år 1812 och senare.

I reglementet för fältläkarkåren den 9 juni 1812 ålades det regementsläkare, bland annat, att noggrant vårda allt, vad till medicinalförrådet hörde, samt att i god tid genom regementschefen till sundhetskollegium anmäla vad som bruste i medicinalutrustningen för regementet och rekvirera fyllnaden, så att förrådet alltid måtte vara i komplett skick. För det fall, att läkemedel icke funnes i förråd, ägde regementsläkare, eller den hans ställe företrädde, vid tillfälle av anbefallt uppbrott rekvirera läkemedel för fältkistan från »nästa» apotek. Regementschefen skulle styrka rekvisitionernas nödvändighet och apotekarens räkning attesteras av regementsläkaren i avseende å såväl de emottagna läkemedlen som priset.

I ett följande reglemente den 15 juli 1817 angående vården och redogörelsen av arméns medicinal- och instrumentalattiralj m. m. föreskrevs, att en var av ett regementes ständiga bataljoner skulle på stat i regel erhålla en medicinalkista, en medicinalpackkista och en kartusch av mindre modell med närmare angivet innehåll. Truppförbandens läkemedelsrekvisitioner borde i hemorten ske på sådana villkor, att apotekaren förbunde sig antingen att mot en rabatt av omkring 25 procent å det pris, vartill läkemedlen levererats, återtaga vad efter kommenderingens slut kunde vara i behåll av dugliga och användbara läkemedel, eller ock att till nästa kommendering förvara dessa mot skälig avskrivning. Bestämmelsen om rabatt å returvaror torde emellertid snart hava upphävts, enär i kungörelse den 23 januari 1827 angående ändringar och tillägg i 1819 års medicinaltaxa intet nämndes om förpliktelse för apotekare att mot returrabatt återtaga levererade varor, medan däremot bestämmelser däri gåvos om en armén och flottan tillkommande rabatt vid läkemedelsrekvisitioner.

Sistnämnda rabattbestämmelser torde hava tillkommit av den anledning, att i 1819 års allmänna medicinaltaxa stadgats, bland annat, att vid större rekvisitioner av medicinalier, som av allmänna medel skulle betalas, prisen borde »modereras» och leveranserna helst ske genom entreprenadauktion mot

»vissa procents rabatt». Föreskriften om entreprenadauktion väckte snart missnöje och inbördes splittring, särskilt bland Stockholms apotekare, vilka vid auktionerna sökte underbjuda varandra; härav föranleddes Kungl. Maj:t att, på apotekarsocietetens anhållan, genom ovannämnda kungörelse den 23 januari 1827 — med upphävande av stadgandet rörande entreprenadauktion — föreskriva, att leverans av läkemedel till allmänna sjukinrättningar samt för arméns och flottans behov alltid skulle verkställas med 10 procents rabatt å gällande medicinaltaxa, då leveransen för ett år icke överstege 125 rdr, samt till 15 procents rabatt, när leveransen överstege nämnda belopp. Beträffande sättet för anskaffning av läkemedel stadgades i övrigt: »När fråga uppstår om anskaffandet av större medikamentsförråd för lant- och sjöförsvaret, vele Vi i varje särskilt fall, huru därmed förhållas skall, i nåder förordna».

De genom 1827 års kungörelse fastställda rabatterna bibehöllos till år 1870, då en ny edition (den 7:de) av Pharmacopæa suecica utkom. I denna edition hänfördes en mängd preparanda till köpvaror, varigenom för dem en sänkning ägde rum i taxeprisen. Härav föranleddes Kungl. Maj:t att genom brev den 25 februari 1870 föreskriva, att vad kungörelsen den 23 januari 1827 innehållit om rabatt av dels 10 och dels 15 procent å priset vid leverans av läkemedel, som av allmänna medel betalades, skulle från och med den 1 april 1870 upphöra att gälla.

Någon armén och marinen särskilt medgiven rabatt har sedermera icke lagstadgats.

G. S. apotek i Stockholm.

Garnisonssjukhuset i Stockholm öppnades år 1811, till en början i en provisorisk lokal, vilken år 1834 utbyttes mot dess nuvarande för ändamålet särskilt uppförda byggnad. Sjukhuset har, enligt gällande reglemente, till ändamål att från de i Stockholm eller dess närhet förlagda eller dit kommenderade truppförband, militära skolor eller utbildningskurser, tillhörande armén, samt från marinen i mån av utrymme mottaga och vårda sjuk personal, som ej lämpligen kan behandlas vid eget truppförband, officerare och underofficerare samt vederlikar likväl blott såvida de insjuknat under tjänstgöring. Sjukhuset har därjämte till uppgift att vara en utbildningsanstalt för militärläkare och annan sjukvårdspersonal vid armén.

År 1828 ingav överfältläkaren vid garnisonssjukhuset en skrivelse till sjukhusets direktion, vari han — till vinnande av största möjliga besparing i den årligen tilltagande medikamentskostnaden för garnisonen i Stockholm — föreslog, att antingen drogerna till läkemedlen måtte införskrivas direkt genom direktionens försorg eller, vad lämpligare vore, överenskommelse av direktionen träffas med någon apotekare i Stockholm, som förbunde sig att mot 10 procents rabatt, utöver det årligen av sundhetskollegium uppgjorda grundpriset i medicinaltaxan, förse garnisonssjukhuset med det erforderliga behovet av läkemedel i större partier, samt slutligen att av direktionen måtte antagas en examinerad provisor, vilken med biträde av en farmaceut kunde tillreda

alla sådana läkemedel, för vilka laboratorium icke oundgängligen erfordrades, och utdela dem enligt vederbörande läkares förordnande. Då dessutom, i anseende till det stora avståndet mellan garnisonssjukhuset och regementenas kaserner, hämtningen från sjukhuset av de läkemedel, som erfordrades för sjuka, vilka vårdades inom kasernerna, förmenades komma att medföra flerfaldiga olägenheter och ofta skadlig tidsutdräkt, ansåg överfältläkaren, att med samme apotekare, som åtoge sig garnisonssjukhusets förseende med läkemedel och vars apotek borde hava ett för såväl sjukhuset som regementena fördelaktigt läge, sådan överenskommelse borde träffas, att apotekaren enligt dittills bruklig receptur försåge även regementena med nödiga läkemedel mot ersättning av $16^2/_3$ procent utöver grundpriset i medicinaltaxan.

Detta överfältläkarens förslag förelade direktionen Kungl. Maj:t med anmälan tillika, att innehavaren av hovapoteket Lejonet — vars apotek uppgavs vara för ändamålet fördelaktigt beläget — erbjudit sig att på förenämnda grunder förse såväl garnisonssjukhuset som garnisonsregementena med nödiga läkemedel, varjämte direktionen hemställde, att Kungl. Maj:t ville tillåta direktionen att ombesörja garnisonssjukhusets och regementenas förseende med läkemedel, på sätt överfältläkaren förordat, samt att för sådant ändamål på dennes förslag antaga en provisor och en farmaceut med årliga arvoden av för den förre 533 rdr 16 sk. och för den senare 266 rdr 32 sk.

Kungl. Maj:t fann i anledning härav skäligt genom brev den 13 december 1828 förordna, att direktionen ägde på det av överfältläkaren föreslagna sätt ombesörja ifrågavarande läkemedelsanskaffning, samt att för sådant ändamål årliga arvoden till av direktionen uppgivna belopp finge av garnisonssjukhusfonden utbetalas för en provisor och en farmaceut, vilka på överfältläkarens förslag antoges av direktionen.

I maj 1892 erinrade chefen för lantförsvarsdepartementet i skrivelse till överfältläkaren om, huru enligt då gällande reglemente för sjukvården i fält de mobiliserade truppavdelningarnas behov av läkemedel och förbandsartiklar skulle fyllas, samt påpekade, att de nödvändiga artiklarna antagligen endast undantagsvis skulle komma trupperna i fullt färdig form till handa; den slutliga tillredningen och beredningen komme i regel att ombesörjas av truppernas sjukvårdspersonal. Sagda personal borde fördenskull redan i fred erhålla kännedom om och erfarenhet i de viktiga göromål, som måste komma att under krig anförtros åt densamma. I anledning härav ifrågasatte departementschefen, huruvida icke anskaffningen under fred av de för armén erforderliga läkemedel och förbandsartiklar borde lämpligen ordnas så, att nödiga materialier i parti inköptes av en eller flera centralanstalter, vilka därefter hade att på rekvisition till truppförbanden utsända de olika artiklarna, en anordning, varigenom icke oväsentliga besparingar i de för inköp av läkemedel och förbandsartiklar avsedda medlen borde kunna vinnas. Ett försök i sådant syfte borde enligt departementschefens mening anställas på det sätt, att garnisonssjukhuset i Stockholm komme att utgöra en dylik centralanstalt. Överfältläkaren anmodades att inkomma med yttrande såväl angående lämplig-

heten i allmänhet av den ifrågasatta anordningen som ock därom, huruvida hinder mötte för att låta genom garnisonssjukhuset förse till en början de i Stockholm och trakten däromkring förlagda truppavdelningarna med förbandsartiklar ävensom materialier till mera allmänt begagnade läkemedel, samt, om hinder icke mötte, vilka särskilda anordningar kunde vara för ändamålet av nöden.

I anledning av sagda skrivelse hänvände sig direktionen för garnisonssjukhuset till medicinalstyrelsen, därvid direktionen uttalade, att den väl ansåge fördelen för armén av den ifrågasatta depoten vara ganska betydlig, om ock kostnaden för det första anordnandet av en sådan ej bleve ringa, men att direktionen funnit sig ej kunna biträda förslaget utan att dessförinnan av medicinalstyrelsen erhålla visshet, huruvida den omfattande förändringen av sjukhusets apotek kunde vidtagas med dess innehavande ställning och rättigheter enligt reglementet för sjukhuset samt direktionens instruktion, båda av den 18 maj 1832, utan att komma i strid med av Kungl. Maj:t åt rikets övriga apotek medgivna privilegier, eller i motsatt fall vilka åtgärder borde vidtagas för att bereda apoteket vid sjukhuset behörig rättighet härutinnan.

Medicinalstyrelsen, som infordrat yttrande i ärendet från apotekarsocietetens direktion, uttalade i sitt svar till garnisonssjukhusets direktion den 7 augusti 1893, att anordnandet av den ifrågasatta centrala läkemedelsdepoten vid garnisonssjukhuset syntes stå i strid med gällande författningar angående apoteksväsendet, samt att, då sjukhuset ej ägde rätt att införskriva apoteksvaror från utlandet, någon fördel i ekonomiskt avseende av läkemedelsdepoten ej heller torde vara att förvänta, så mycket mindre som betydliga utgifter ej kunde undvikas såväl för beredande av nödiga lokaler som för anskaffande av tillräcklig och behörig apotekspersonal, men att en centraldepot för på stället beredda förbandsartiklar skulle kunna med fördel upprättas vid sjukhuset, till en början måhända lämpligast försöksvis för närmast liggande arméfördelningar; depoten syntes böra ställas under överinseende av arméförvaltningens intendentsdepartements sjukvårdsbyrå.

Frågan om inrättandet av en centraldepot vid garnisonssjukhuset i Stockholm fick för denna gång förfalla.

Några år senare väcktes ett nytt, ehuru modifierat förslag till utvidgning av verksamheten vid garnisonssjukhusets apotek, i det att arméförvaltningen år 1895 ingick till Kungl. Maj:t med hemställan, att från apoteket måtte få levereras medicin även till i Stockholm eller dess omedelbara närhet förlagda skolor och truppförband ävensom till Upplands regemente.

Sedan medicinalstyrelsen jämväl i denna fråga inhämtat apotekarsocietetens mening, anförde styrelsen i sitt utlåtande till Kungl. Maj:t huvudsakligen följande:

»Medicinalstyrelsen — — — hyser visserligen den mening, att något intrång i gällande privilegier för apotekare icke kan med fog anses vara gjort genom inrättande av en lokal inom sjukhuset för förvaring och tillredande av

medicin åt sjukhusets patienter, samt att icke heller amorteringsfondens för apoteksprivilegier intressen under nuvarande förhållande i något avseende beröras av samma s. k. apotek, enär detsamma inrättats och funnits till många år före amorteringsfondens tillkomst. Men då de av chefen för Upplands regemente och arméförvaltningens intendentsdepartement gjorda framställningar synas medicinalstyrelsen avse att utsträcka här ifrågavarande s. k. apoteks rättigheter till leverans av medikamenter utöver de gränser, som från början härför uppställts, och då en dylik utsträckt rättighet synes styrelsen i någon mån ingripa i gällande apoteksprivilegier, får styrelsen i betraktande dessutom av den omständigheten, att den föreslagna medikamentsanskaffningen från garnisonssjukhuset icke synes medföra någon avsevärd besparing för statsverket, i underdånighet avstyrka såväl arméförvaltningens å intendentsdepartementet som chefens för Upplands regemente förslag angående utlämnande av medikamenter från garnisonssjukhusets s. k. apotek, anseende styrelsen beträffande inköpen av förbandsartiklar, att någon uteslutande rätt för apotekare att försälja dylika icke förefinnes, utan att denna sjukvårdsmateriel lagligen kan på härför lämpligaste sätt var som helst inköpas».

På grund av detta medicinalstyrelsens utlåtande avslog Kungl. Maj:t framställningen den 1 maj 1896.

Marinen. Förordnande av amiralitetsapotekare.

Sjukvården ombord å flottans fartyg synes ursprungligen hava handhafts av barberare (fältskärer); varje barberare skulle medföra en medikamentskista. År 1655 fick amiralitetet sin egen apotekare, stationerad vid örlogsflottan i Stockholm. Amiralitetsapotekaren, som anställdes och avskedades av amiralitetskollegium, åtnjöt fast lön, och kronan bekostade själv inköpen av nödiga läkemedel. Amiralitetsapotekaren hade att tillreda läkemedlen enligt amiralitetsmedici recepter och anvisningar. Han fick ej utlämna läkemedel till någon utom sjöstaten och skulle årligen avgiva redovisning till amiralitetskollegium för de läkemedel och den materiel, som han hade om händer. Han skulle även göra exkursioner i trakten av Stockholm för att insamla nyttiga kryddor, blomster och rötter för apotekets räkning, varvid han ägde att få några båtsmän till biträden; övriga droger för apoteket upphandlades från Amsterdam. Slutligen skulle apotekaren tillverka diverse skrivmaterialier för amiralitetet såsom vax, bläck och lack.

Sedan Karlskrona örlogsstation kommit till stånd, inrättades i början av 1690-talet ett amiralitetsapotek därstädes. Amiralitetsapotekaren ägde till en början Kungl. Maj:ts fullmakt på tjänsten och lön på amiralitetets stat. En kungl. resolution av den 30 maj 1700 införde häri den ändring, att amiralitetsapotekarens ställning av löntagare upphörde, och att denne själv fick bekosta inköpen av sina varor. Det stadgades nämligen i resolutionen, att »amiralitetsapotekaren skall av egna medel providera och förse apoteket så med materialier av simplicibus som med compositis medicamentis, samt att han och ingen annan skall fournera Convoj och Fältkistorne». Meningen här-

med var sålunda, att för flottan behövliga läkemedel skulle levereras uteslutande från det apotek, vars innehavare utnämnts till amiralitetsapotekare.

För den i Stockholm förlagda delen av flottan blev apoteket Morianen utsett till amiralitetsapotek. Genom kungl. brev den 17 mars 1719 förordnades nämligen dåvarande innehavaren av nämnda apotek Joh. Jul. Salberg »att vara apotekare vid amiralitetet i Stockholm, dock att han därvid icke skulle åtnjuta någon enskild lön, utan allenast den förmånen, att han allena och utan intrång av de andra här i staden varande apotekare finge för skäligt pris leverera alla de medikamenter, som på berörda amiralitet både till stundande expedition och framdeles kunde behövas». De följande innehavarna av apoteket Morianen synas hava fått ostört utöva denna uteslutande rättighet att leverera medicin för amiralitetet i Stockholm, ända till dess inemot århundradets slut innehavaren av apoteket Vita Björn ingav en underdånig ansökan att få leverera läkemedel till Stockholms eskader. I kungl. resolution den 21 februari 1798 resolverades emellertid på denna ansökan, att, som innehavaren av apoteket Morianen i anledning av erhållna nådiga resolutioner en längre tid levererat läkemedel till Stockholms eskader, Kungl. Maj:t ej funnit skäl betaga honom denna förmån, och att ansökningen på den grund ej kunde bifallas. Flottans station i Stockholm.

Ett ytterligare försök till ändring i förhållandena gjordes senare av chefsämbetet vid eskadern, som skilde apoteket Morianen från vidare leverering till »Stockholms Escader af Arméens flotta», men åtgärden gav Kungl. Maj:t anledning att i brev den 9 juli 1816 till förvaltningen för sjöärendena förklara, att för Stockholms eskader läkemedel framgent borde levereras från apoteket Morianen.

Härefter synas angreppen mot ifrågavarande leveransrätt hava vilat ända till början av innevarande århundrade, då innehavaren av det å Djurgården befintliga apoteket Vasen ingick till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t täcktes förklara något uteslutande privilegium för innehavaren av apoteket Morianen att sälja läkemdel till flottans avdelning i Stockholm numera icke förefinnas, samt att följaktligen hinder ej mötte att från apoteket Vasen tillhandahålla medicin åt flottan, därest vederbörande därstädes skulle finna sådant vara förmånligare för personalen.

Innehavaren av apoteket Morianen bestred bifall till framställningen under åberopande av ovannämnda kungl. brev och resolutioner.

Marinförvaltningen tillstyrkte i infordrat yttrande ansökningen och framhöll, att det under dåvarande förhållanden vore en stor olägenhet för flottans station i Stockholm att ej äga fria händer vid upphandling av för dess behov erforderliga läkemedel, samt att det av Morianen åberopade privilegiet föga överensstämde med grunderna för gällande lagstiftning rörande näringsfrihet. Marinförvaltningen hemställde därför, att ansökningen skulle i så måtto vinna avseende, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga de åtgärder, som kunde

erfordras, på det att upphandling av läkemedel för flottans station i huvudstaden måtte kunna verkställas å jämväl andra apotek än Morianen.

Medicinalstyrelsen, ävenledes hörd i ärendet, uttalade, att vilken betydelse än kunde tillmätas den förmån, som ditintills faktiskt tillkommit innehavaren av apoteket Morianen att med uteslutande av andra apotekare få leverera läkemedel för flottans station i Stockholm, det torde vara ostridigt, att denna förmån icke kunde såsom privilegium bestå efter utgången av år 1920, då enligt kungörelsen den 9 september 1873 angående avskaffandet av de s. k. säljbara apoteksprivilegierna rättigheten till apoteksrörelse komme att under alla förhållanden vara beroende allenast av de föreskrifter, som i fråga om sådan näring i allmänhet meddelades.

Handlingarna i ärendet remitterades slutligen till justitiekanslersämbetet, som i avgivet utlåtande anförde, att ämbetet efter granskning av de utav Morianens innehavare åberopade kungl. breven och resolutionerna funnit innebörden av dem vara, att Kungl. Maj:t i anseende till apotekaren Salbergs skicklighet och erfarenhet funnit för flottan fördelaktigt att bevilja honom personligen uteslutande rätt att leverera läkemedel till flottans station i Stockholm, samt att Kungl. Maj:t vidare funnit med flottans fördel överensstämmande att vid nämnda förmån bibehålla respektive innehavare av apoteket Morianen, men att enligt ämbetets uppfattning härigenom innehavaren av nämnda apotek icke tillagts något all framtid avseende monopol, utan att, då på grund av förändrade förhållanden det icke längre kunde anses vara med flottans eller dess personals intressen överensstämmande att vid ovannämnda förmån bibehålla innehavaren av samma apotek, Kungl. Maj:t vore oförhindrad besluta, att denna förmån skulle upphöra.

Kungl. Maj:t avgjorde frågan genom brev till medicinalstyrelsen den 7 februari 1902, däri Kungl. Maj:t, som icke ansåg de åberopade breven och resolutionerna innefatta något för all framtid gällande privilegium för innehavaren av apoteket Morianen, fann gott att, med upphävande av den förvaltningen för sjöärendena genom kungl. brev den 9 juli 1816 givna föreskrift rörande läkemedelsleveransen till Stockholms eskader, förklara, det jämväl andra apotek än Morianen må kunna anlitas för leverans av läkemedel till flottans station i Stockholm.

Flottans station i Karlskrona.

I fråga om apoteksförhållandena vid flottans station i Karlskrona är det antagligt, att det vid tiden för tillkomsten av ovannämnda resolution den 30 maj 1700 funnits två personer med titeln amiralitetsapotekare i Karlskrona, ehuru osäkert synes vara, om någondera innehade apotek. År 1701 förordnades emellertid av amiralitetskollegium Johan Eberhard Ferber till amiralitetsapotekare, och erhöll denne sedermera privilegium att ensam vara amiralitets- och stadsapotekare i Karlskrona. Det apotek, Ferber ägde, benämndes »Amiralitets- och Stadsapoteket» till år 1832, då i sammanhang med tillkomsten av ytterligare ett apotek i staden benämningen ändrades till Göta Lejon.

I samband med inrättandet av det nya apoteket torde överenskommelse

hava träffats om en uppdelning mellan de båda apoteken av läkemedelsleveransen till flottans station, ty i kungl. reglementet den 28 september 1836 för styrelsen och ekonomien vid stationerna i Kungl. Maj:ts flotta säges, att »medikamentsleveranserna vid flottans station i Karlskrona utgöras av därvarande tvenne apotek till lika andel och efter den fördelning, som av befälhavande amiralen i grund av över-fältläkarens förslag årligen fastställes». Apoteken visiterades på denna tid en gång årligen av flottans läkare i närvaro av en utav befälhavande amiralen förordnad officer av högre grad och advokatfiskalen. Berättelse skulle inlämnas till såväl befälhavande amiralen som sundhetskollegium.

Angående de rabatter, som skulle utgå vid leverans av läkemedel till flottan, har talats i det föregående[1].

Fartyg under expedition.

Beträffande tillgodoseende av läkemedelsbehovet å flottans fartyg under expedition stadgades i kungl. reglemente den 19 juli 1841, att under flottans klargöring expeditionsläkaren ägde bestämma den kvantitet läkemedel m. m., som borde rekvireras, samt upprätta fördelning därav till uppbördsläkarna på varje fartyg. Expeditionsläkaren ålåg att vara närvarande vid läkemedlens emottagande på apoteket, och var han ansvarig för att endast goda läkemedel och full kvantitet mottoges av uppbörsläkarna. Alla rekvisitioner av läkemedel och övriga medicinalförnödenheter, som avgåvos av uppbördsläkarna under expedition, skulle bestyrkas av expeditionsläkaren, som därefter överlämnade dem till expeditionens chef för att genom hans försorg få de erforderliga persedlarna anskaffade. Efter expeditionens slut ägde förste läkaren inventera och besiktiga läkemedelsbehållningen. De läkemedel, som befunnos fullgoda, borde levereras till flottans sjukhus att där begagnas; de odugliga borde förstöras.

[1] Sid. 11.

II. Nuvarande ordning för läkemedelsanskaffning vid armén och marinen.

Armén. Föreskrifter i allmänhet.

Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse utövar under Kungl. Maj:t högsta uppsikten över och ledningen av anskaffningen, underhållet och vården av sjukvårds- och veterinärmaterielen vid arméns truppförband samt äger att utfärda de närmare föreskrifter därom, som erfordras utöver de i gällande reglementen eller eljest av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

Vederbörande fördelningsläkare tillkommer jämlikt sjukvårdsstyrelsens cirkulär den 1 augusti 1917, angående vid arméns truppförband tjänstgörande läkares åligganden, bland annat »att övervaka, att vid truppförbanden nödig sparsamhet med läkemedel och förbandsmateriel iakttages». Regementsläkare, bataljonsläkare eller annan läkare, som är anställd eller tjänstgör vid truppförband, har enligt samma cirkulär ålagts »att iakttaga nödig sparsamhet med medicin och förbandsmateriel». Nu nämnda läkare hava jämväl ålagts att vaka över den vid truppförbanden tjänstgörande sjukvårdspersonalens utbildning, så att densamma väl fyller sina åligganden och vidare förkovrar sina kunskaper och färdigheter, särskilt med hänsyn till krigets krav.

Vad sålunda anförts beträffande läkarkåren gäller i tillämpliga delar även arméns veterinärer.

Genom kungörelse den 2 juni 1911 med tillägg och ändringar den 16 maj 1918 och 4 april 1922 hava bestämmelser utfärdats angående den rätt till fri sjukvård och fria läkemedel, som under fredstid i allmänhet tillkommer arméns personal. Sjuknar officer, underofficer eller vederlike under tjänstgöring, lämnas honom jämlikt dessa bestämmelser fri sjukvård och fria läkemedel vid sjukvårdsinrättning, avsedd för det truppförband han tillhör, i den mån plats där kan beredas honom och vederbörande läkare finner sådant erforderligt. Sjuknar någon av manskapsklassen antingen under tjänstgöring eller under tjänstledighet, beredes honom sjukvård, allt efter omständigheterna, å sjukhus eller annan sjukvårdsinrättning, avsedd för det truppförband han tillhör, eller i hans kvarter inom kasernen; i sjukvården ingå fria läkemedel.

Enligt avlöningsreglementet för officerare m. fl. vid armén och marinen den 29 juni 1921 med tilläggsbestämmelser den 31 december samma år erhåller officer, underofficer eller vederlike vid skada till följd av olycksfall i tjänsten på statsverkets bekostnad erforderlig läkarvård jämte läkemedel samt vid vård å sjukhus tillika underhåll ävensom, där olycksfallet medfört förlust eller nedsättning av arbetsförmågan, jämväl andra till arbetsförmågans höjande nödiga hjälpmedel.

Slutligen må framhållas, att enligt kungörelse den 2 juni 1911, angående rätt i vissa fall under fredstid till fri veterinärvård och fria läkemedel för vid armén använda, kronan icke tillhöriga hästar, officerare med vederlikar vid beridet truppförband åtnjuta fri veterinärvård för sina på stat upptagna tjänstehästar, då dessa äro uppställda i truppförbandets stall eller inställas vid vederbörlig hästsjukvisitation vid truppförbandet. Vad sålunda gäller beträffande fri veterinärvård gäller även vid sådan vård föreskrivna läkemedel.

Sättet för rekvisition av läkemedel m. m.

Läkemedlen rekvireras i fred av vederbörande vid truppförbandet tjänstgörande läkare eller veterinär, därvid gällande militärfarmakopé (av år 1903) bör lända till efterrättelse. Rekvisitionerna ske för de utom Stockholm förlagda truppförbanden och formationerna med få undantag, om vilka mera nedan, från ortens apotek. Såsom i föregående kapitel omnämnts, finnes ingen för armén särskilt lagstadgad rabatt, utan gälla vid rekvisitionerna medicinaltaxans vanliga pris med, i förekommande fall, dess stipulerade rabattpris. Någon extra rabattering å läkemedelsprisen hava arméns truppförband och övriga formationer i intet fall utverkat.

Enligt medicinalstyrelsens kungörelse den 18 juni 1921, angående apoteksförfattningar, äger apoteksföreståndare rättighet att vid utskrivning av apoteksräkning, som helt eller delvis betalas av statsmedel, s. k. kollegialräkning använda ettdera av två vid kungörelsen fogade formulär. Jämlikt formulär I, som innebär en förenklad form vid räkningsutskrivningen, behöver å räkningen utsättas endast läkemedlets namn jämte pris; jämlikt formulär II skola, på sätt tidigare skett, alla de i visst läkemedel ingående beståndsdelarna var för sig uppgivas till mängd och pris samt likaledes i detalj den arbetsersättning, som utgår för läkemedlets färdigställande. För att bereda möjlighet till detaljgranskning skola räkningarna, då de insändas till medicinalstyrelsen, i vartdera fallet åtföljas av recepter och rekvisitioner. Anlitas formulär I, är apoteksföreståndaren skyldig att såsom ersättning för det ökade arbete, vilket kommer att påvila vederbörande granskare inom medicinalstyrelsen, utbetala 1 procent av räkningsbeloppet, för den händelse räkningens slutsumma uppgår till lägst 30 kronor. Användandet av formulär I vid räkningsutskrivning innebär för staten den fördel, att siffergranskningen av räkningarna kan utföras på avsevärt kortare tid än vid användandet av formulär II.

På grund av sagda kungörelse utfärdade arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, sedan militärapotekssakkunniga beretts tillfälle att yttre sig i ärendet och i huvudsaklig överensstämmelse med av dem avgivet förslag, den 24 januari 1922 ett cirkulär med bestämmelser rörande granskning av apoteksräkningar m. m. I detta cirkulär fäste styrelsen »vederbörande läkares och veterinärers uppmärksamhet därpå, dels att apoteksräkningar icke må förses med utbetalningsorder, förrän bevis om taxationsgranskningen blivit åsatta desamma, dock att detta icke gäller räkningar från garnisonssjukhusets i Stockholm apotek, dels att apoteksräkningar, avseende tiden från och med den 1 januari 1922, skola vara avfattade enligt formulär I i kap. V

av ovan anförda kungörelse, dels ock att till dessa räkningar hörande recepter och rekvisitioner skola biläggas räkningarna i månadsredovisningen».

Räkningar från apoteket vid garnisonssjukhuset i Stockholm behöva sålunda icke insändas till medicinalstyrelsen för taxationsgranskning. Då ifrågavarande granskning åsyftar en kontroll över, att det enskilda affärsintresset icke otillbörligt gynnas, syntes nämligen för sjukvårdsstyrelsen skäl icke föreligga, varför de från garnisonssjukhusets apotek — som är en statsinstitution och vars föreståndare icke erhåller någon vinst av apotekets rörelse — utskrivna räkningar skulle insändas till medicinalstyrelsen för här förevarande behandling.

I cirkuläret den 24 januari 1922 föreskrev sjukvårdsstyrelsen dessutom, »att vid granskningen av truppförbandens månadsredovisningar vederbörande fördelningsläkare, fördelningsveterinär eller likställd skall beträffande apoteksräkningarna noggrant tillse: att bruket av onödigt komplicerade beredningar undvikes, att billigast möjliga ingredienser komma till användning, att förskrivningen sker i ekonomiskt mest lämpliga form, samt att den totala läkemedelskostnaden står i rätt förhållande till såväl antalet sjukdagar som sjukdomstillståndet vid truppförbandet o. s. v».

I meranämnda cirkulär meddelade sjukvårdsstyrelsen slutligen, att självkopierande rekvisitionsböcker för läkemedel tillhandahållas av styrelsen. I dessa rekvisitionsböcker äro intagna vissa anvisningar angående formen för förskrivning av läkemedel. Då förskrivning, som är att hänföra till recept eller därmed jämförlig läkemedelsformel, drager högre expeditionsavgift och viss annan arbetsersättning än förskrivning i form av rekvisition, hava vederbörande läkare anmodats iakttaga, att rekvisitionsformen (icke receptformen) i största möjliga utsträckning kommer till användning vid armén.

Sedermera har sjukvårdsstyrelsen den 10 mars 1922 utfärdat ytterligare anvisningar, innefattande mera ingående direktiv angående förskrivningssättet, varjämte i desamma självberedning respektive dispensering av läkemedel anbefallts i de fall, där sådan finnes kunna lämpligen äga rum.

G. S. apotek i Stockholm.

Ett särskilt apotek för militärt behov finnes inrättat vid garnisonssjukhuset i Stockholm. De åligganden och rättigheter, vilka tillkomma apoteksföreståndaren — som tillsättes genom förordnande av medicinalstyrelsen efter sjukvårdsstyrelsens hörande — framgå av Kungl. Maj:ts reglemente för garnisonssjukhuset den 13 december 1918 § 9, som lyder:

»1. Apotekaren är inför chefläkaren ansvarig för apotekets skötsel och apoteksinventariernas noggranna vård.

Han skall i övrigt ställa sig till efterrättelse vad i gällande författningar stadgas beträffande apotekares skyldighet att föra böcker och åligganden i andra avseenden.

Han äger rättighet att till riket införa apoteksvaror.

2. Honom åligger att bereda och utlämna läkemedel icke blott för sjukhusets eget behov utan även, efter rekvisition av vederbörande läkare, tand-

läkare eller veterinär, till de i Stockholm förlagda truppförbanden av armén och marinen ävensom, efter särskilt beslut av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, för annat arméns behov.

Det åligger honom därjämte att åt sjukvårdselever samt till apoteket beordrad läkar- och farmaceutisk personal meddela undervisning i läkemedels beredning, dispensering m. m. enligt av chefläkaren givna bestämmelser.

Apotekaren skall på framställning av sjukhusintendenten utan särskild ersättning verkställa kemiska undersökningar och yttra sig över beskaffenheten av de för leverans till sjukhuset erbjudna varor.

3. Beträffande ansvarighet för och redovisning av materiel samt föredragning av apoteksärenden gäller vad i § 6 mom. 3 är stadgat för överläkare, som icke tillika är chefläkare».

Ifrågavarande § 6 mom. 3 innehåller i de delar, som här äga betydelse, följande föreskrifter: Överläkare, som icke tillika är chefläkare, åligger att hålla chefläkaren underrättad om allt av vikt, som förekommer på hans avdelning; att inför chefläkaren ansvara för all till avdelningen utlämnad sjukvårds- eller undervisningsmateriel samt årligen inom januari månads utgång till chefläkaren inlämna redovisning och inventeringsbesked över densamma; att, i den mån chefläkaren så bestämmer, deltaga i de vid sjukhuset förekommande besiktningar å förnödenheter, materiel, byggnader m. m. ävensom vid inventeringar. Han är för chefläkaren föredragande i ärenden inom sin avdelning och ställer sig härutinnan i tillämpliga delar till efterrättelse de föreskrifter, som i sådant avseende gälla för regementsläkare vid truppförband[1].

Apoteksföreståndaren uppbär, enligt riksdagens detta år fattade beslut, från och med den 1 januari 1923 på garnisonssjukhusets stat ett arvode av 7 500 kronor för år jämte dyrtidstillägg efter allmänna grunder.

I sin framställning angående sjukhusets medelsbehov för år 1920 hade chefläkaren föreslagit, att å sjukhusets stat måtte uppföras ett arvode om 4 000 kronor för ytterligare en apotekare, vilken skulle anställas såsom biträde å apoteket. I häröver avgivet yttrande anförde arméförvaltningen, att ämbetsverket icke bestrede behovet av biträde. Men då den nya härordningens verkningar beträffande värnpliktiga apotekare syntes böra först avvaktas — enär

[1] Apoteksföreståndarens åligganden enligt det för garnisonssjukhuset förut gällande reglemente av den 8 juni 1906 § 10 voro:

»1. Apotekaren är inför chefläkaren ansvarig för apotekets behöriga skötsel och apoteksinventariernas noggranna vård.

Han ställer sig i övrigt till efterrättelse, vad författningarna i avseende å apotekares skyldigheter i allmänhet stadga.

2. Honom åligger att bereda och utlämna medicin icke blott för sjukhusets eget behov utan även, efter rekvisition av vederbörande läkare, åt icke avpolletterade sjuka vid de i Stockholm förlagda truppförbanden av armén.

3. Det åligger honom att åt sjukvårdseleverna meddela undervisning i läkemedels beredning, dispensering m. m. enligt av chefläkaren givna bestämmelser».

arméförvaltningen hölle före, att erforderligt biträde kunde erhållas genom värnpliktiga apotekare — ansåge sig ämbetsverket icke kunna för det dåvarande tillstyrka uppförande å garnisonssjukhusets stat av det föreslagna arvodet. Med anledning härav blev något dylikt arvode icke å staten uppfört.

Påföljande år förnyade chefläkaren sin framställning och åberopade därvid, att verksamheten vid apoteket genom det nya reglementet för sjukhuset den 13 december 1918 väsentligt utvidgats, vadan anställandet av ett examinerat apoteksbiträde vore av behovet påkallat.

Arméförvaltningen anförde härtill, att det numera visat sig, att biträde av värnpliktig apotekare knappast vore att påräkna. Under fackutbildningstiden vore nämligen de värnpliktiga apotekarnas tjänstgöring förlagd till de truppförband, där fackutbildningen påginge, och först under facktjänstgöringen kunde sålunda biträde av desamma vara att påräkna. Under alla förhållanden skulle emellertid apotekaren under en del av året vara utan biträde, vilket icke vore lämpligt.

Det nu gällande reglementet för garnisonssjukhuset ålade, anförde arméförvaltningen vidare, apotekaren att bereda och utlämna läkemedel i avsevärt större omfattning än vad tidigare varit fallet. Det läte sig dock icke göra att, såsom önskvärt vore, utnyttja de möjligheter till minskning i utgifterna för läkemedel av alla slag, som en fullständig tillämpning av reglementets bestämmelser med all sannolikhet skulle medföra och som vore med desamma avsedd. Apoteksföreståndaren kunde icke ensam utan farmaceutiskt utbildat biträde fullgöra det arbete, som reglementets bestämmelser innebure. Arméförvaltningen ansåg det därför nödvändigt för tjänstens behöriga skötande och för att reglementets föreskrifter skulle kunna tillämpas, att å garnisonssjukhusets apotek anställdes ett farmaceutiskt utbildat biträde. Den kostnad, som därigenom uppstode för statsverket, komme med största sannolikhet att uppvägas av minskade utgifter för läkemedel därigenom, att sådana kunde tillhandahållas till lägre pris än som betalades till andra apotek. Enligt vad arméförvaltningen inhämtat, vore å apotek med en omsättning av den storlek, som garnisonssjukhusets apotek nu hade, i allmänhet anställt minst ett farmaceutiskt biträde jämte föreståndaren. Av dessa skäl ansåg arméförvaltningen sig numera böra hemställa, att å garnisonssjukhusets stat måtte uppföras en biträdande apotekare med ett arvode av 4 000 kronor jämte dyrtidstillägg efter allmänna grunder.

Arméförvaltningens hemställan tillstyrktes av departementschefen, och i statförslaget för år 1921 uppfördes ett examinerat apoteksbiträde med nyss angivet arvode. Förslaget biträddes av riksdagen. Från och med den 1 januari 1921 finnes sålunda å garnisonssjukhusets apotek anställd en biträdande apotekare[1]. Denne åligger att deltaga i det arbete, som i gällande reglemente för garnisonssjukhuset i Stockholm samt i tjänstgöringsinstruktionen för samma sjukhus åligger apotekaren, att biträda vid bokföring, journalföring,

[1] Dennes arvode utgår från och med år 1923 med 4 800 kronor för år jämte dyrtidstillägg efter allmänna grunder.

utskrivning av räkningar m. m., att vid ledighet för apotekaren utan särskild ersättning uppehålla dennes befattning samt att i övrigt ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som gälla för garnisonssjukhuset i allmänhet eller särskilt för dess apotek.

Ökat anlitande av G. S. apotek i Stockholm.

Den 23 november 1920 ingav chefläkaren vid garnisonssjukhuset i Stockholm en framställning till sjukvårdsstyrelsen av innehåll, att de i Stockholm förlagda truppförbanden av armén måtte förständigas att från ingången av år 1921 helt fylla sitt behov av läkemedel för manskap och djur från garnisonssjukhusets apotek, samt att styrelsen ville genom hänvändelse till vederbörande myndigheter söka utverka, att liknande föreskrifter utfärdades beträffande de i Stockholm förlagda delarna av marinen.

Ifrågavarande framställning remitterades till chefen för fjärde arméfördelningen för yttrande och delgavs tillika marinöverläkaren. Chefen för fjärde arméfördelningen förklarade i sitt svar den 22 januari 1921, att från hans sida intet vore att erinra mot den gjorda framställningen. Marinöverläkaren åter genmälde i sitt svar den 5 januari 1921, att en uppgörelse i förevarande fråga »icke synes medföra någon fördel för flottans station i Stockholm, annat än om garnisonssjukhusets apotek lämnar medicin billigare än stadens apotek».

Samtliga handlingar remitterades den 5 augusti 1921 till militärapotekssakkunniga för avgivande av yttrande. I sitt utlåtande den 16 september 1921 tillstyrkte de sakkunniga chefläkarens framställning med hänsyn till såväl statens ekonomiska fördel som ock den omständigheten, att chefläkarens framställning ägde stöd i ett riksdagens beslut.

Då emellertid, enligt vad de sakkunniga under hand erfarit, någon ändring i läkemedelsrekvisitionerna för arméns och marinens formationer i Stockholm icke bragts till stånd, ingåvo militärapotekssakkunniga den 21 januari 1922 en skrivelse till chefen för försvarsdepartementet av huvudsakligen följande innehåll:

Vid den detaljgranskning av arméns och marinens läkemedelsräkningar, som verkställts av de sakkunniga, hade framgått, att *arméns* i Stockholm förlagda truppförband visserligen anlitade garnisonssjukhusets apotek för erhållande av medicin till manskapet, men att samma truppförband så gott som undantagslöst rekvirerade erforderlig *djur*medicin från olika enskilda apotek i Stockholm, samt att *all* medicin för sjukrummet vid *flottans station* i Stockholm ävensom för fartygen rekvirerades från enskilda apotek i huvudstaden.

De belopp, om vilka det här rörde sig, vore icke obetydliga, såsom framginge av efterföljande (huvudsakligen) för år 1920 gällande sammanställning:

	Kr.
A) Djurmedicin till truppförbanden i Stockholm	7 387
B) Medicin till sjukrummet vid flottans station i Stockholm	5 371
C) Medicin, inköpt från enskilda apotek i Stockholm för fartyg, tillhörande flottans station i Stockholm	3 033
D) Medicin, inköpt från enskilda apotek i Stockholm för fartyg, tillhörande flottans station i Karlskrona	2 385
Summa	18 176

Det syntes de sakkunniga föga ändamålsenligt, att, då i Stockholm funnes ett militärt apotek, arméns myndigheter därstädes anlitade detsamma för tillgodoseende av allenast en del av sitt läkemedelsbehov, och att marinens myndigheter alldeles förbiginge detsamma vid sin läkemedelsanskaffning. Staten tillskyndades därigenom en avsevärd förlust årligen. Under förutsättning, att läkemedelsåtgången under år 1920 kunde anses täcka ett normalt årsbehov, vilken förutsättning finge anses vara för handen, skulle statsverket, om de i tablån omhandlade läkemedlen levererades från garnisonssjukhusets apotek, enligt av de sakkunniga verkställda detaljerade beräkningar göra en årlig besparing av *lägst* följande belopp[1]:

	Kr.
För djurmedicin enligt A)	3 635
» medicin enligt B)	1 915
» » » C)	1 700
» » » D)	1 200
Summa	8 450

Det borde fasthållas, att ingen som helst ökad kostnad tillskyndades statsverket genom rekvisitionernas överflyttande på garnisonssjukhusets apotek, alldenstund dess personal och därvarande lokala förhållanden medgåve en utökning i nu avsedd omfattning av apotekets drift.

Vid sådant förhållande syntes det de sakkunniga önskvärt, att en ändring av ditintills rådande praxis, samtidigt ägnad att i högre grad motsvara innebörden i § 9 av reglementet för garnisonssjukhuset, snarast möjligt komme till stånd.

På grund av det anförda hemställde de sakkunniga, att statsrådet ville taga under övervägande lämpligheten av, att föreskrifter meddelades av innehåll:

»att arméns truppförband i Stockholm skola rekvirera erforderlig djurmedicin från garnisonssjukhusets i Stockholm apotek,

att all medicin till sjukrummet vid flottans station i Stockholm skall rekvireras från garnisonssjukhusets i Stockholm apotek,

att all medicin för flottans station i Stockholm tillhörande fartyg såväl vid utrustning som ock vid komplettering, då fartygen befinna sig i eller i närheten av Stockholm, skall rekvireras från garnisonssjukhusets i Stockholm apotek, samt

att fartyg, tillhörande Karlskrona station, skola, då de befinna sig i eller i närheten av Stockholm, rekvirera erforderlig medicin från garnisonssjukhusets i Stockholm apotek».

Med anledning av nu anförda skrivelse har sjukvårdsstyrelsen, enligt till försvarsdepartementet gjord anmälan, »genom anmaning till i Stockholm

[1] Sedan år 1920 hava läkemedelsprisen nedgått. Se härom sid. 63 i det följande.

förlagda truppförband att från garnisonssjukhusets i Stockholm apotek rekvirera erforderlig djurmedicin» vidtagit åtgärder till förverkligande av de sakkunnigas förslag i detta avseende. Marinförvaltningen har den 31 maj 1922 föreskrivit, dels »att från garnisonssjukhusets i Stockholm apotek skall rekvireras medicin för tillgodoseende av behovet för Stockholms stations kaserner och Stockholms station tillhörande fartyg vid deras utrustning», dels ock att, då för flottans på expedition varande fartyg behov föreligger att i Stockholm anskaffa medicin, sådan skall likaledes rekvireras från nämnda apotek, »när så kan ske utan att därigenom tidsutdräkt eller annan olägenhet vållas».

Omsättningen m. m. vid garnisonssjukhusets i Stockholm apotek under senare år framgår av följande tablå:

	Försäljningssumma. Kr.	Inköpssumma. Kr.	Bruttobehållning. Kr.
År 1917	40 369	23 892	16 477
» 1918	77 565	29 704	47 861
» 1919	71 381	50 174	21 207
» 1920	108 178	47 843	60 335
» 1921	85 206	37 001	48 205
Medeltal årligen 1917—1921	76 540	37 723	38 817

Ökningen under år 1918 beror väsentligen därpå, att ganska avsevärda leveranser av läkemedel detta år verkställdes dels till Ålandsexpeditionen dels ock, i följd av medicinbrist vid vissa landsortsapotek, till ett antal truppförband utom Stockholm efter framställning av vederbörande läkare. De för år 1920 framträdande höga talen hava sin grund i dels utrustningen av Vilnaexpeditionen sagda år dels den stegring av läkemedelsleveranserna till landsortens truppförband, som så småningom rent automatiskt kommit till stånd. Omsättningen under år 1921 var faktiskt större än under år 1920; att talen för år 1921 ändock äro lägre, beror — med bortseende från den tillfälliga ökning av omsättningen, som under år 1920 åstadkoms genom Vilnaexpeditionen — på de sänkningar av medicinaltaxan, som trädde i kraft den 1 januari respektive 1 juni 1921.

Det ovan för åren 1917—1921 angivna medeltalet för bruttobehållningen, 38 817 kronor, har, såsom av tablån framgår, vunnits därigenom, att från medeltalet för försäljningsbeloppen under anförda år dragits den genomsnittliga kostnaden för läkemedelsinköpen. Vid beräkning av medeltalet för bruttobehållningen har däremot hänsyn icke tagits till varubehållningens storlek vid respektive årsslut, vadan detsamma icke fullständigt sammanfaller med medeltalet för den verkliga bruttobehållningen. Då emellertid beräkningen grundar sig på en tidrymd av fem år, lärer ovan angivna medeltal kunna anses komma det verkliga ganska nära.

Sjukvårdsstyrelsen upphandlar tillfälligt ett lager av läkemedel.

Under år 1920 inköpte sjukvårdsstyrelsen av medicinalstyrelsen en del utav det lager av läkemedel, som medicinalstyrelsen på sin tid upplagt för att tjäna armén och marinen som reservlager vid eventuell mobilisering. Det

inköpta, som var dispenserat dels i förpackningar enligt planen i »Förteckning över arméns sjukvårdsmateriel» dels i emballage tillhörande sjukvårdsstyrelsen, övertogs av sjukvårdsstyrelsen till gällande engrospris, motsvarande ett belopp av tillhopa 72 335: 61 kronor. Inköpet skedde i avsikt att åt armén bevara den yttre ram för en läkemedelsorganisation, som förhållandena framtvungit.

Innan köpet avslutades, bereddes militärapotekssakkunniga tillfälle att yttra sig angående, bland annat, det sätt varpå distributionen av lagret syntes böra äga rum.

I enlighet med de sakkunnigas förslag härutinnan beslöt sjukvårdsstyrelsen, dels att lagret skulle emottagas av chefläkaren vid garnisonssjukhuset i Stockholm och av honom överlämnas till sjukhusets apotek för att genom apotekets försorg förvaras, förvaltas och redovisas såsom sjukvårdsstyrelsens depositum, därvid föreskrifterna i sjukvårdsstyrelsens cirkulär den 3 april 1908, rörande förvaltningen av sjukvårdsmaterielen vid armén, borde i tillämpliga delar lända till efterrättelse rörande lagrets redovisning, dels att truppförbanden skulle tills vidare, mot ersättning enligt gällande medicinaltaxa, från garnisonssjukhusets apotek rekvirera de i lagret ingående läkemedlen enligt närmare angivna bestämmelser.

Mot lagrets försäljning till truppförbanden förklarade sig apotekarsocietetens direktion, i infordrat yttrande, icke hava något att erinra.

Sjukvårdsstyrelsens cirkulärskrivelse i ämnet den 24 augusti 1920 hade följande lydelse:

»Kungl. arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse har härigenom velat föreskriva, att uti bifogade förteckning[1] upptagna läkemedel skola tills vidare, mot ersättning enligt gällande medicinaltaxa, rekvireras från garnisonssjukhusets i Stockholm apotek.

Beträffande sättet för rekvisitionernas verkställande m. m. har sjukvårdsstyrelsen funnit gott föreskriva,

att rekvisitionerna skola verkställas på det för läkemedelsrekvisitioner eljest föreskrivna sätt, dock att de rekvirerade kvantiteterna böra så vitt möjligt ansluta sig till de i 'Förteckning över arméns sjukvårdsmateriel' upptagna; skulle avvikelser härifrån förekomma i ingående rekvisitioner, äger apotekaren vid garnisonssjukhuset i Stockholm att vidtaga därav påkallade avrundningar uppåt eller nedåt;

att läkemedlen skola utlämnas från nämnda garnisonssjukhus apotek, som utfärdar räkning, vilken i författningsenlig ordning likvideras kontant till garnisonssjukhusets kassaförvaltning;

att rekvisition å läkemedel må insändas, närhelst så erfordras, men att rekvisition bör omfatta så stora mängder, som skäligen kunna beräknas åtgå under åtminstone ett kvartal eller i fråga om läkemedel, vilkas hållbarhet icke äventyras genom längre förvaring, under längre tid;

[1] Här ej återgiven.

att läkemedlen skola levereras från garnisonssjukhusets apotek frakt- och emballagefritt till förbrukande myndighets närmaste järnvägs- eller poststation;

att allt emballage (lådor och glaskärl) ovillkorligen skall, så snart ske kan, återställas till garnisonssjukhusets apotek; samt

att fraktkostnaden för återgående emballage icke heller behöver bestridas av den förbrukande myndigheten.

Då allt emballage (lådor och glaskärl) till nu ifrågavarande läkemedel tillhör svenska arméns mobiliseringsförråd av läkemedel och är av särskild modell samt avsett att insättas på bestämd plats i ränslar, förbinderivagnar m. m., har sjukvårdsstyrelsen härigenom även velat föreskriva, att största möjliga varsamhet bör iakttagas med det mottagna emballaget, så att lådor eller glaskärl varken taga skada eller vid återsändandet utbytas mot andra.

Enär i anledning av detta cirkulär större mängder av läkemedel än vanligt torde komma att på en gång rekvireras, har sjukvårdsstyrelsen velat framhålla vikten av, att åtgången av läkemedlen så noggrant som möjligt kontrolleras, på det att icke större mängder, än för den dagliga sjukvården oundgängligen erfordras, varda på en gång utlämnade».

Vid ingången av år 1922 hade genom garnisonssjukhusets apotek distribuerats cirka två femtedelar av lagret, och uppgick försäljningspriset för det då distribuerade till sammanlagt cirka 40 000 kronor.

Vid garnisonssjukhusen i Karlsborg och Boden äro apotek icke inrättade. I Karlsborg är emellertid det civila apoteket inrymt i fästningen tillhörig lägenhet, som hyresfritt upplåtes.

Något särskilt upplag av läkemedel finnes icke vid armén. I stället hava truppförbandscheferna i stor utsträckning anlitat utvägen att genom kontrakt med apoteksinnehavare söka tillförsäkra truppförbanden behövliga läkemedel vid utomordentliga tillfällen. *Avtal med apoteksinnehavare.*

Marinöverläkaren, som är chef för marinläkarkåren, utövar under marinförvaltningen och i ärenden, som tillhöra medicinalstyrelsens handläggning, under denna styrelse inseendet över hälso- och sjukvården vid flottan och kustartilleriet. Såsom chef för marinförvaltningens sanitetsavdelning åligger det honom att inom marinförvaltningen bereda och föredraga ärenden, som angå: *Marinen.*

hälso- och sjukvården vid sjöförsvaret ävensom därför avsedda inventarier och utredning;

granskning av inkommande persedelsredogörelser angående sjukvårdsmaterielen; samt

granskning i tekniskt hänseende av inkommande medelsredogörelser, i vad avdelningen angår, samt utarbetande av statistik däröver.

Flottans stationer.

Enligt gällande reglemente för marinen, del. I, åligger det förste läkaren vid vardera stationen att närmast under stationsbefälhavaren utöva tillsyn över hälso- och sjukvården vid stationen jämte allt, som hör till utredningen av stationens fartyg och sjöpositioner i dessa hänseenden.

Förste läkaren tillkommer sålunda att omhänderhava stationens medicinal- och läkaruppbörd, innefattande instrument-, medikament- och bandagekistor samt medicinal- och läkarkartuscher jämte för särskilda ändamål anskaffade instrument m. m., likaså att till läkare å utgående fartyg och sjöpositioner anordna behövlig instrument-, medikament- och bandageutredning, ävensom att tillhandahålla fartygsintendent (redogörare eller uppbördsman) å fartyg eller sjöposition, varå läkare icke finnes kommenderad, erforderlig medikament- och bandageutredning jämte anvisning för läkemedlens användande.

För sjögående fartyg finnas tre olika förteckningar å utredning för fartygsapotek, uppgjorda av marinförvaltningens sanitetsavdelning och reviderade senast år 1918. Två av dessa förteckningar avse större och mindre fartyg, å vilka läkare medföljer, och den tredje, benämnd »medicinal- och förbinderikista modell III», fartyg utan läkare.

Den speciella sjukvården såväl å sjukhus, kaserner och varv som i kvarter bestrides av övriga vid stationen anställda läkare efter fördelning, som bestämmes i kommandoväg.

Fri sjukvård och fria läkemedel erhåller å stationerna en var av marinens personal; dock undantages härifrån officer eller vederlike, som icke vårdas å flottans sjukhus eller i Stockholm å allmänna garnisonssjukhuset eller stadens epidemisjukhus. Har han blivit i kronans tjänst skadad, är även han berättigad till fria läkemedel, varhelst han vårdas under sjukdom, som uppkommit genom sådan skada (reglemente för marinen del. I § 154; jfr i övrigt avlöningsreglemente för officerare m. fl. vid armén och marinen den 29 juni 1921 med tilläggsbestämmelser den 31 december samma år).

Apoteksräkningarna å för stationerna levererade läkemedel skola för varje kvartal granskas av förste läkaren och bestyrkas av vederbörande läkare i avseende å deras överensstämmelse med avgivna rekvisitioner.

Angående Stockholms station är bestämt, att för de å stationens sjukrum vårdade lindrigt sjuka, som vederbörande läkare ej anse behöva avpolletteras till sjukhus, skall i fråga om rekvisition av utredningsartiklar och läkemedel gälla, vad i jämförliga fall finnes föreskrivet beträffande Karlskrona station.

I det föregående har omnämnts den leverans av läkemedel, som numera äger rum från garnisonssjukhusets i Stockholm apotek till sjukrummet vid flottans station därstädes. Beträffande de i kvarter boende, stationen tillhörande funktionärer m. fl., vilka hava rätt till fria läkemedel, gäller däremot fortfarande, att dessa äga utfå sådana från det apotek, de önska, vilket givetvis i regel sammanfaller med det apotek, som är beläget närmast vederbörandes bostad.

För Karlskrona station är särskilt föreskrivet, att för sjukvården erforderliga läkemedel och förbrukningsartiklar skola rekvireras av vederbörande

sjukhus-, kasern- och distriktsläkare, läkemedel från apoteken och förbrukningsartiklar från sjukhusets uppbörder. Rekvirerade läkemedel och förbrukningsartiklar skola redovisas av vederbörande läkare i årlig journal, som prövas av förste läkaren. Från hemkomna fartyg avlämnade läkemedel och förbrukningsartiklar redovisas på samma sätt av den sjukhusläkare, förste läkaren bestämmer.

Läkemedelsleveransen till flottans station i Karlskrona är uppdelad på där befintliga tre apotek, på sätt stationens förste läkare bestämmer.

Förbandsfabrik i Karlskrona.

Vid flottans sjukhus i Karlskrona finnes anordnad en förbandsfabrik. Såsom föreståndarinna och arbetslederska vid förbandstillverkningen, som sker under överinseende av förste läkaren, tjänstgör en sjuksköterska. Arbetet utföres av sjukvårdare, tillhörande stam eller beväring, samt av de konvalescenter av manskapet, som prövas kunna sysselsätta sig härmed under någon del av dagen.

Priset på de olika förbandsartiklarna fastställes av marinförvaltningen på förslag av stationsbefälhavaren, vilket förslag efter förste läkarens hörande avgives årligen i januari för det löpande året.

De tillverkade förbandsartiklarna äro avsedda att utlämnas till bruk ej mindre å flottans sjukhus än även å marinens övriga sjukvårdsanstalter. Myckenheten förbandsartiklar i förråd vid flottans sjukhus beräknas med hänsyn härtill; förbandsartiklarna utlämnas på rekvisition och översändas, där så erfordras, till vederbörande rekvirent.

Angående redovisningen och bokföringen av förbandsartiklarna äro särskilda föreskrifter meddelade.

Fartyg under expedition.

Enligt reglemente för marinen, del. II, åligger det stabsläkare att hava inseende över allt, som hör till hälso- och sjukvården inom den sjöstyrka, varå han är kommenderad, bland annat att verkställa inspektion av sjukrum och apotek m. m. samt att granska och bestyrka från fartygen till flaggen ingångna rekvisitioner för sjukvården.

Fartygsläkare åligger, bland annat, dels att från förste läkaren vid stationen mottaga och under uppbördsmans ansvar handhava fartygets läkaruppbörd, omfattande instrument-, medikament- och bandageutredning, dels att, om komplettering eller ersättning anses nödig, gå i författning därom efter av fartygschefen inhämtat medgivande.

Å fartyg under expedition erhåller all personal fri sjukvård och fria läkemedel. För sjuk, som ej kan behörigen vårdas ombord, gälla särskilda bestämmelser.

Läkemedlen förvaras i för ändamålet inredd apotekshytt med låsbart giftskåp, vartill nyckeln förvaras av fartygsläkaren.

Efter slutad expedition återlevereras uppbörden till förste läkaren vid stationen.

Kustartilleriet. Beträffande hälso- och sjukvården vid kustartilleriet innehåller reglemente för marinen, del. III, följande bestämmelser.

Vid regemente (kår) skall finnas en medicinal- och läkaruppbörd, innefattande instrument-, medikament- och bandageutrustning för nämnda truppförbands och av detsamma bemannade befästningars behov.

Medicinal- och läkaruppbörden skall omhänderhavas av äldste (kår-) läkaren, som i avseende å redovisningen av uppbörden lyder närmast under regements (kår-) chefen.

Den, som omhänderhar medicinal- och läkaruppbörd, åligger:

att med de medel, som av regements- (kår-) chef för ändamålet ställas till hans förfogande, verkställa erforderlig komplettering av uppbörden, iståndsättning av instrument m. m.; samt

att till sjukhusläkare, biträdande läkare eller materialuppbördsman utanordna behövlig instrument-, medikament- och bandageutrustning samt tillhandahålla materialuppbördsman anvisning för läkemedlens användande.

Erforderliga effekter för komplettering av instrument-, medikament- och bandageutrustning erhållas på vederbörlig rekvisition från medicinal- och läkaruppbörden vid regementet (kåren).

Beträffande fri sjukvård och fria läkemedel för officerare, underofficerare och vederlikar samt manskap vid kustartilleriet gälla enahanda bestämmelser som vid armén.

Apoteksräkningarna å levererade läkemedel skola av vederbörande äldste (kår-) läkare granskas och bestyrkas i avseende å deras överensstämmelse med avgivna rekvisitioner.

Avtal med apoteksinnehavare. Något särskilt upplag av läkemedel finnes icke vid marinen. Jämväl marinens myndigheter hava träffat avtal med apoteksinnehavare angående tillhandahållande av läkemedel vid utomordentliga tillfällen.

III. Läkemedelsanskaffningen vid civila stats- eller statsunderstödda institutioner.

Veterinärhögskolan.

Enligt de av Kungl. Maj:t den 30 oktober 1914 för veterinärhögskolan utfärdade stadgar § 66 skall vid högskolan »finnas ett för veterinärbehov fullständigt medikamentsförråd, varifrån läkemedel må utlämnas för de djur, för vilka vid högskolan sökes vård». Ifrågavarande förråd hade tidigare, enligt stadgan av år 1824 för dåvarande veterinärinrättningen i Stockholm, en självständigare ställning såsom en av inrättningen själv omhänderhavd institution. Förrådet lyder för närvarande under apoteket Mården i Stockholm. Den 20 februari 1914 uppdrog nämligen medicinalstyrelsen, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 14 november 1913, åt innehavaren av anförda apotek C. F. V. Schimmelpfennig att under iakttagande av gällande föreskrifter angående medikamentshandel och under den särskilda kontroll, som styrelsen kunde finna skäl ytterligare föreskriva, inrätta och genom en av styrelsen, efter direktionens för dåvarande veterinärinstitutet hörande, godkänd föreståndare tills vidare tillhandahålla ett medikamentsförråd vid institutet, under förutsättning att institutet mot hyra tillhandahölle för medikamentsförrådet erforderliga lokaler. Förrådet förestås enligt åtagande av laboratorn i kemi vid högskolan, leg. apotekaren N. O. Engfeldt, som därjämte meddelar undervisning i, bland annat, farmaceutisk kemi vid högskolan.

I sin skrivelse den 20 februari 1914 förklarade medicinalstyrelsen, att styrelsen vid det förhållande, att medikamentsförrådet uteslutande vore avsett att fylla högskolans och dess klinikers behov av medicin, ville »medgiva, att vid medikamentsförrådet ej må erfordras samma vidlyftiga och dyrbara anordningar som vid vanliga apoteksinrättningar, och att detsamma alltså ej behöver vara försett med torkskåp och destillationsapparat för beredande av destillerat vatten och kryddvatten, men att förrådet i varje fall skall förses med redskap och fullgoda läkemedel i den utsträckning, som erfordras för att vederbörandes recept och rekvisitioner må kunna nöjaktigt expedieras». Medikamentsförrådet är tillgängligt för allmänheten varje dag kl. 1—2 e. m. i samband med klinikernas öppethållande.

Med apotekaren Schimmelpfennig har dåvarande direktionen för veterinärinstitutet den 10 mars 1914 träffat avtal icke blott om viss hyra för de upplåtna apotekslokalerna, utan även om vissa rabatter å de från medikaments-

förrådet till högskolan levererade läkemedel och kemisk-tekniska preparat. Ifrågavarande avtal har följande lydelse:

»§ 1. Apotekaren Schimmelpfennig övertager efter inventering medikamentsförrådets varulager samt farmaceutiska redskap till överenskomna pris enligt bifogade förteckningar. Bilaga I[1].

§ 2. För hyra av medikamentsförrådets lokaler — officin, skrivrum och laboratorium jämte en glaskällare och tvenne närbelägna källare — med inredning och inventarier enligt bilaga II[1] inbegripet värme, lyse, gas och vatten betalar apotekaren Schimmelpfennig till veterinärinstitutets kassa en årlig hyra av femhundra (500) kronor att med en fjärdedel (1/4) erläggas i förskott kvartalsvis.

§ 3. De av apotekaren Schimmelpfennig förhyrda lokalerna äro avsedda att användas såsom medikamentsförråd och få ej användas till något annat ändamål. Ej heller få utan direktionens hörande i lokalerna förvaras andra varor än sådana, som äro avsedda för medikamentsförrådets drift.

§ 4. De enligt bilaga II[1] uppräknade och av veterinärinstitutet uthyrda inventarierna få ej från lokalerna avlägsnas samt äger direktionen på lämpligt sätt övertyga sig om deras noggranna vård och befintlighet. Apotekaren Schimmelpfennig eller hans rättsinnehavare är skyldig att i oskadat skick återställa de förhyrda inventarierna vid ett eventuellt frånträdande från sitt uppdrag.

§ 5. Apotekaren Schimmelpfennig förbinder sig att upplåta medikamentsförrådet för den undervisning i farmaceutisk teknik åt eleverna vid veterinärinstitutet, som skall meddelas dem av medikamentsförrådets föreståndare till den utsträckning, som bestämmes av direktionen, och är apotekaren Schimmelpfennig härför ej berättigad tillgodoräkna sig annan ersättning än den, som bör utgå på grund av för ändamålet förbrukad materiel.

§ 6. a) *För medicin*, utlämnad på rekvisition av klinikerna och försöksladugården, betalas enligt medicinaltaxans rabatterade 'partipris', även om varans mängd skulle understiga de för dessa rabattpris erhållande föreskrivna mängderna.

För dessa varor utgår ingen ersättning pro labore och lämnas dessutom 10 % rabatt.

b) *För medicin*, utlämnad till institutets kliniker att av djurägarna betalas, beräknas medicinaltaxans pris.

c) *Kemisk-tekniska preparat:*

För mindre artiklar: i allmänhet 20 % tillägg till inköpspriset såsom ersättning för omkostnader.

För större artiklar: enligt överenskommelse i varje särskilt fall.

Minsta pris för debiterade varor dock 5 öre.

§ 7. Detta kontrakt är gällande för återstående delen av innevarande år samt därefter i ett år, räknat från den 1 januari 1915. Sker ej uppsägning av

[1] Här ej återgiven.

kontraktet minst tre (3) månader före kontraktstidens utgång, anses kontraktet förlängt på ett år för varje gång».

Försäljningen av läkemedel m. m. från medikamentsförrådet uppgick under år 1920, enligt räkenskaperna, till följande belopp:

		Kr.
Till högskolans olika institutioner	c:a	7 250: —
» klinikerna (djurägarna)	»	4 550: —
» veterinärbakteriolog. anstalten	»	1 500: —
Kontantförsäljning	»	1 000: —
Summa	c:a	14 300: —

Serafimerlasarettet.

Vid serafimerlasarettet, som ursprungligen grundades genom enskild offervillighet, men numera åtnjuter såväl statsunderstöd som bidrag av Stockholms stad och Stockholms läns landsting, finnes sedan år 1865 inrättat ett sjukhusapotek med uppgift att förse lasarettets olika avdelningar med läkemedel m. m. Apotekshållningen har sedan apotekets tillkomst, på grund av avtal, ålegat innehavaren av apoteket Lejonet i Stockholm.

Nu gällande kontrakt, som avslöts i juni 1915 mellan lasarettsdirektionen och dåvarande innehavaren av apoteket Lejonet W. Sebardt, innehåller följande bestämmelser:

»1:o) Expeditionen av medikamenter skall äga rum varje dag på överenskommen tid i för ändamålet upplåten lokal inom serafimerlasarettet; och skall lasarettet bekosta lokalens uppvärmning och belysning ävensom kokgas samt tillhandahålla sil- och handdukar, vågar, vikter, mortlar och all övrig för expeditionen nödig materiel.

2:o) Anställande och avlönande av behövlig apotekspersonal åligger mig, Sebardt.

3:o) Följande artiklar: Anestile, Digalén, Digitotal, Digitotalampuller, Aether pro narcos., Formalin, Jodkalium, Jodoform, Chloroform. pro narcos., Kreolin, Lysol, Ren salpetersyra, Sublimat, Vaselin. alb. americ., 3 % Vätesuperoxid, Bariumsulfat för Röntgen och Neosalvarsan skola taxeras efter vid varje års början genom överenskommelse bestämda, modifierade pris. De olika posterna sammanräknas för varje månad och upptagas på särskild räkning.

4:o) För alla medikamentstillredningar, vilka skola under expeditionstiden 'ex tempore' beredas, utgår ingen ersättning 'pro labore' enligt recepturtaxan.

5:o) Å följande artiklar skall medicinaltaxans 1 000 gram pris alltid beräknas (d. v. s. 30 % gottgöras) oavsett kvantiteten: Acetum, Acet. Sabadillae, Acid. acetyl.-salicyl., Acid. hydrochlor. IX, Aether, Alcohol abs., Alcohol metylic., Amyl.Tritic.pulv., Auroform., Benzin. petrolei IX, Bicarb.natric. pulv., Bromet.kalic., Bromet.natric., Calx chlorat., Collodium, Glycerin., Lanolin., Liq.oxid.ferr.alb., Ol.Olivae, Ol.Ricini, Ol.Sesami, Oxid.zinc., Past.oxid. zinc., Pil.ferrat.Blaud., Pil.Tereb.cps., Pulv.Glyc.cps., Sal.carlsbad.fact., Salicyl.natric., Sol.subacet.plumb.dil., Spir.conc., Tabl.acid.acet.-salicyl., Tabl. bicarb.natric., Tabl.salicyl.natric., Tinct.Glyc.op., Talcum, Toluol., Ung. acid.boric., Ung.oxid.zinc. och Xylol.

På alla medikamenter utom de i punkt 3:o upptagna lämnas 10 % rabatt, sedan räkningarna blivit av medicinalstyrelsen granskade och godkända.

6:o) Nya läkemedel, som ej finnas upptagna i taxorna, skall jag, Sebardt, efter rekvisition leverera utan högre nettobehållning än 10 %, men med skyldighet för serafimerlasarettet att vidkännas kostnaden för hela den av lasarettet rekvirerade kvantiteten, även om denna ej kommer till användning.

7:o) Då lasarettet tillhandahåller steriliserat vatten, vilket i allmänhet får användas för beredning av lösningar, dekokter, infusioner m. m., så beräknas ingen ersättning för erforderligt behov av destillerat vatten. Skulle dock förbrukningen härav under ett år komma att överstiga 1 200 kg., bestämmes priset för den överskjutande kvantiteten till 6 öre pr kg.

8:o) Kapslar, påsar, papper vid dispensering av pulver, salvor, salter etc. debiteras med 1 öre pr paket, oavsett storleken eller om vaxat eller färgat papper användes.

Askar, flaskor och burkar kunna, om så önskas, tillhandahållas genom serafimerlasarettets kommissarie. Om de levereras av mig, Sebardt, lämnas därå 20 % rabatt. Dessa artiklar upptagas på särskild räkning.

9:o) Likvid för levererade apoteksvaror m. m. skall äga rum månadsvis.

10:o) Detta kontrakt — — — gäller — — — med sex månaders ömsesidig uppsägning».

I kontraktet vidtogs den 14 december 1917 den jämkning, att — utan hinder av vad i punkt 7:o stadgats — betalning för destillerat vatten skulle från och med den 1 juni 1918 tills vidare, så länge av medicinalstyrelsen fastställt pris vore gällande, debiteras lasarettet med 15 öre för kg. jämte vederbörlig rabatt.

Den i punkt 1:o omförmälda tid för apotekets öppethållande har bestämts till kl. 10 f. m.—2 e. m. vardagar samt kl. 11 f. m.—1 e. m. sön- och helgdagar.

Under åren 1920 och 1921 levererades från lasarettets apotek läkemedel m. m. till följande belopp:

	År 1920. Kr.	År 1921. Kr.
Till sjukavdelningarna	59 546: —	58 428: —
» laboratorierna	7 123: —	8 263: —
Summa	66 669: —	66 691: —

Vid beräkning av ovan angivna belopp hava de i kontraktet stipulerade rabatterna avdragits.

Statens hospital och asyler samt fångvårdsanstalter m. m.

De läkemedel, som förbrukas vid statens *hospital och asyler* samt *fångvårdsanstalter* och därmed jämförliga inrättningar ävensom vid *statsunderstödda institutioner* såsom lungsotssanatorier m. fl., tillhandahållas av enskilda apotek å eller i närheten av den ort, där vederbörande institution är belägen.

Enligt vad apotekskommittén upplyser i sitt betänkande[1], har den mellan

[1] Del I sid. 408.

apoteken rådande konkurrensen att förvärva de större sjukvårdsinrättningarna såsom kunder medfört, att dessa kunnat genom muntliga eller skriftliga uppgörelser förskaffa sig en vida större rabatt och andra förmåner än de i gällande medicinaltaxa angivna, allt efter konkurrensens styrka, sjukhusdirektionernas energi eller apotekarnas medgörlighet. Särskilt gör sig givetvis detta förhållande gällande på trakter, där ett flertal apotek finnas. Enligt de upplysningar, som kommittén införskaffat, finnes det exempel på, att sjukhus å orter, där flera apotek konkurrera om leveransen, genom kontrakt tillförsäkrats betydligt lägre pris än taxan bestämmer, under det att å andra orter, där endast ett apotek kunnat ifrågakomma såsom leverantör, sjukvårdsinrättningarna fått åtnöjas med de rabatter, som gällande medicinaltaxa stipulerar.

En del sjukvårdsanstalter, såsom hospitalen, inköpa särskilt pulver i större partier för dispensering å anstalten. Dock äro dessa åtgärder helt beroende av vederbörande läkares initiativ. Några föreskrifter i ämnet för statens civila institutioner finnas icke meddelade, och någon regelmässig praxis har icke utbildat sig.

Kostnaden för läkemedel och för sjukvården använda tekniska artiklar under år 1920 vid statens hospital och fångvårdsanstalter belyses närmare av de vid detta betänkande fogade tabellbilagorna 3 och 4. Slutsummorna för respektive förvaltningsgrenar te sig som följer:

	Egentliga läkemedel. Kr.	Tekn. artiklar för sjukvård. Kr.	Tillhopa. Kr.
Hospital och asyler	99 696: —	31 511: —	131 207: —
Fångvårdsanstalter[1]	23 507: —	5 023: —	28 530: —
Summa	123 203: —	36 534: —	159 737: —

Statens affärsdrivande verk m. fl.

Enligt det för tjänstemän vid *postverket*, *telegrafverket*, *statens järnvägar* och *statens vattenfallsverk* den 19 juni 1919 utfärdade avlöningsreglemente 26 § samt avlöningsreglementet den 22 juni 1920 för *domänverket* 23 § erhåller tjänsteman på vederbörande verks bekostnad erforderlig läkarvård jämte läkemedel samt vid skada till följd av olycksfall i tjänsten, som medfört förlust eller nedsättning av arbetsförmågan, jämväl andra till arbetsförmågans höjande nödiga hjälpmedel, allt enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t meddelar.

Med tjänsteman avses här dels ordinarie befattningshavare, som tillsättes genom konstitutorial, dels extra ordinarie befattningshavare.

I verkens räkenskaper åtskiljes icke mellan utgifter för läkarvård och medikamentskostnader. En på de sakkunnigas anhållan företagen undersökning

[1] Till dessa hava hänförts även statens tvångsarbetsanstalter, vilka från ingången av år 1921 lyda direkt under justitiedepartementet.

rörande kostnaden för läkemedel m. m. vid statens järnvägars olika distrikt under år 1921 har emellertid givit följande resultat.

	Kostnad för läkemedel och sjukvårdsartiklar. Kr.	Antal tjänstemän, berättigade till fri sjukvård. St.
I distriktet	61 010: 24	8 100
II »	34 456: 80	5 635
III »	31 161: 05	5 240
IV »	33 069: 45	4 035
V »	24 538: 68	3 790
Summa	184 236: 22	26 800

Ovan anförda kostnad avser — såsom rubriken angiver — endast utgifterna för läkemedel och sjukvårdsartiklar, *icke* läkararvode samt utgifter för sanatorievård eller annan specialbehandling. Enligt talen i tablån utgjorde alltså kostnaden för läkemedel och sjukvårdsartiklar vid statens järnvägars distrikt under år 1921 i medeltal 6: 87 kronor pr tjänsteman. Det lärer kunna förutsättas, att kostnaden ställde sig ungefär lika vid de övriga affärsdrivande verken. Härför talar den omständigheten, att den genomsnittliga läkemedelskostnaden för hela riket anses kunna beräknas till cirka 7 kronor pr individ. Det är knappast troligt att denna medelkostnad bliver lägre för de rikets innebyggare, vilka hava tillgång till fria läkemedel.

Antalet tjänstemän och andra vid de affärsdrivande verken, som åtnjuta fria läkemedel, utgjorde vid slutet av år 1921:

vid postverket	c:a	5 675 personer
» telegrafverket	»	12 500 »
» statens järnvägar	»	[1]33 000 »
» statens vattenfallsverk	»	3 450 »
» domänverket	»	1 350 »
	Summa c:a	55 975 personer

Utgår man från en årlig genomsnittskostnad av 7 kronor pr tjänsteman vid de affärsdrivande verken, stiga statens utgifter för läkemedel till personalen vid dessa verk till det ansenliga beloppet av cirka 400 000 kronor för år. Till jämförelse må anföras, att kostnaden för läkarvård och läkemedel vid statens järnvägar — utom järnvägsbyggnaderna — enligt den officiella statistiken under år 1921 utgjorde 911 000 kronor.

De läkemedel, som utskrivas av verksläkarna, få avhämtas å det apotek, vederbörande tjänsteman önskar.

Tjänstemän vid statsdepartement och övriga civila verk hava, jämlikt avlöningsreglementet den 22 juni 1921 25 §, rätt till fria läkemedel endast vid skada till följd av olycksfall i tjänsten, i den mån ej en utvidgad rätt i detta hänseende varder för personalen vid vissa verk av Kungl. Maj:t och riksdagen beslutad.

[1] Därav cirka 2 250 personer vid statens järnvägsbyggnader.

För mötande av olycksfall har inom vissa verk beretts tillgång till läkemedels- och förbandslådor av olika storlek och sammansättning. *Läkemedels- och förbandslådor.*

Vid *lotsverket* tillhörande fyr- och lotsplatser, livräddningsstationer, fartyg och båtar, gasstation och förråd funnos vid utgången av år 1921 tillhopa 86 medikamentslådor och 119 samaritlådor. Utgifterna för nyanskaffning och komplettering av sådana lådor uppgingo under år 1920 till 6 152: 15 kronor.

Vid arbetslag och stationer inom *telegrafverket* användes som första hjälp vid kroppsskada förbandslådor av mindre typ (samaritlådor). Innehållet i en dylik låda betingade vid styrelsens senaste inköp (år 1922) en kostnad av ungefär 7 kronor pr uppsättning. Tillverkningen av lådorna sker vanligen vid telegrafverkets verkstad. Man beräknar en nyanskaffning för cirka 50 lådor årligen.

Vid *statens järnvägar* finnas cirka 700 bandage- och medikamentslådor, placerade huvudsakligen å stationerna. Inköpspriset för dylik låda uppgick år 1921 till omkring 20 kronor pr styck. Kostnaden för komplettering av lådorna utgjorde samma år tillhopa 8 254 kronor, varjämte 130 nya lådor då anskaffades.

Statens vattenfallsverk har cirka 200 förbandslådor av olika typer och storlekar utplacerade vid kraftverken och arbetsplatserna i övrigt. Lådorna kompletteras, mera eller mindre fullständigt, åtminstone en gång årligen. Kostnaden härför kan, enligt de sakkunniga tillställda uppgifter, beräknas till cirka 15 kronor pr låda och år.

Inom *domänverket* finnas å de revir, där arbetare äro anställda, tillgängliga dels första förband med jodsprit för användning vid mindre skador dels för användning vid större skador förbandspaket av två olika typer. Ifrågavarande förbandsartiklar inköpas, enligt de sakkunniga meddelad uppgift, centralt av domänstyrelsen; styrelsen utsänder på rekvisition förbandsartiklarna till vederbörande förvaltningsmyndigheter, genom vilka desamma tillhandahållas å de olika arbetsplatserna. Det årliga behovet av förbandsartiklar uppskattas till ett värde av i runt tal 1 000 kronor. Den direkta förbrukningen av artiklarna är visserligen icke så stor, som nämnda summa antyder, men därigenom att förbandsartiklarna ofta medtagas till avlägset belägna arbetsplatser och såväl under transporten som efter framkomsten icke alltid kunna förvaras på fullt nöjaktigt sätt, måste räknas med en större avgång än den direkta förbrukningen medför.

Statsverkets kostnad för nyanskaffning och komplettering av förbandslådor och dylik materiel för ovan angivna verk kan, med ledning av de erhållna uppgifterna, beräknas till cirka 20 000 kronor årligen. För telegrafverket och domänverket sker upphandlingen centralt genom respektive styrelsers försorg.

IV. Anskaffningen av kemikalier m. m. vid stats- eller statsunderstödda institutioner.

De statliga respektive statsunderstödda institutionerna förbruka i avsevärd utsträckning tekniska artiklar samt fin- och grovkemikalier ävensom utensilier av olika slag för andra ändamål än sjukvård t. ex. för desinficering, analyser och andra undersökningar m. m.

Vad först angår de tekniska artiklarna, utgöres den övervägande delen av dessa utav rengöringsmaterialier såsom soda, såpa, tvål o. s. v. I sitt betänkande III, avgivet den 21 januari 1921[1], hava centralupphandlingssakkunniga meddelat uppgifter angående den årliga förbrukningen av, bland annat, soda, såpa och s. k. hushållstvål vid statsinstitutionerna och i samband därmed föreslagit vissa ändringar i anskaffningssättet beträffande dessa artiklar, åsyftande besparingar för statsverket.

Angående åtgången av fin- och grovkemikalier samt utensilier för kemiskt, fysikaliskt m. fl. ändamål hava militärapotekssakkunniga infordrat uppgifter från ett antal stats- och statsunderstödda institutioner, belägna företrädesvis i huvudstaden men även å andra orter. I det följande lämnas ett sammandrag av dessa uppgifter, därvid märkes, att hänsyn i allmänhet tagits endast till sådana artiklar, som pläga saluföras å apotek respektive hos kemikaliehandlande.

	Ungefärlig årlig kostnad för: kemikalier, fin- och grov-. Kr.	utensilier f. kem. m. fl. ändamål. Kr.
Inom Stockholm:		
Art.- och ingenjörhögskolan	300	250
Stockholms tygstation	2 000	—
Ammunitionsfabriken	3 500	—
Flottans varv	6 000	—
Sjökrigshögskolan	150	125
Sjökarteverket	700	—
Statens järnvägars I distr.	4 000	—
Statens bakteriolog. laborat.	7 000	25 000
Statens rättskem. laborat.	500	500
Statens farmaceut. laborat.	600	800
Statens vet.-bakteriolog. anstalt	2 000	8 000
Mynt- och justeringsverket	2 500	100
Transport	29 250	34 775

[1] Sid. 412 ff.

	Ungefärlig årlig kostnad för: kemikalier, fin- och grov-. Kr.	utensilier f. kem. m. fl. ändamål. Kr.
Transport	29 250	34 775
Kontrollstyrelsen	400	400
Karol. mediko-kirurg. inst.	8 000	8 000
Tandläkareinstitutet	[1]	[1]
Stockholms högskola	4 000	8 500
Tekniska högskolan	13 600	10 800
Statens provningsanstalt	4 000	8 000
Farmaceutiska institutet	6 000	6 000
Allmänna läroverk m. fl.	3 300	4 500
Naturhistoriska riksmuseum	2 500	[1]
Tekniska skolan	300	300
Sveriges geologiska undersökning	450	700
Statens skogsförsöksanstalt	500	850
Centralanst. f. försöksväs:t på jordbruksområdet	1 700	1 700
Skogshögskolan	450	150
Summa	74 450	84 675
Utom Stockholm:		
Åkers krutbruk	2 600	—
Karlsborgs tygstation	650	—
Ammunitionsfabriken å Karlsborg	19 500	—
Bodens tygstation	150	—
Flottans station i Karlskrona	48 000	—
Uppsala universitet	10 700	7 500
Lunds universitet	10 000	9 000
Chalmers tekn. institut	3 500	3 500
Ultuna lantbruksinstitut	900	900
Lantbruks- o. mejeriinst. vid Alnarp	2 900	1 200
Summa	98 900	22 100

Flera av de hörda myndigheterna hava betonat, att vid inköpen stor vikt måste läggas vid kvaliteten, på det att de analyser och andra undersökningar, som institutionerna hava att verkställa, eller de tillverkningar, som vid vissa av dem bedrivas, må bliva fullt tillfredsställande.

Nu omhandlade varor inköpas i stor utsträckning från kemikalieaffärer och droghandlande inom eller, särskilt beträffande vissa artiklar, utom landet. Under senare tid lärer den låga utländska valutan hava medfört en stegring av köpen utifrån. De inhemska civila apoteken torde endast i mindre omfattning tjäna som leverantörer.

[1] Uppgift ej erhållen.

V. Brister i nuvarande ordning för läkemedelsanskaffning vid armén och marinen.

Brister ur organisatorisk synpunkt.

I vårt land finnes blott ett statsapotek, garnisonssjukhusets i Stockholm apotek. Apoteket åligger dels att bereda och utlämna läkemedel för sjukhusets behov samt till de i Stockholm förlagda truppförbanden av armén och marinen ävensom, efter särskilt beslut av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, för annat arméns behov, dels ock att verkställa kemiska undersökningar och yttra sig över beskaffenheten av de för leverans till sjukhuset erbjudna varor; därjämte skall å apoteket åt sjukvårdselever samt till apoteket beordrad läkar- och farmaceutisk personal meddelas undervisning i läkemedels beredning, dispensering m. m.[1]

Under de sista fem åren har apotekets rörelse mer än fördubblats, vilket belyses av följande tal:

	Försäljningssumma.		Inköpssumma.		Bruttobehållning.	
	Kr.	Ökning. %	Kr.	Ökning. %	Kr.	Ökning. %
År 1917	40 369	—	23 892	—	16 477	—
» 1921	85 206	111·1	37 001	54·9	48 205	192·6

Apotekets bruttobehållning utgjorde under åren 1917—1921 i medeltal 38 817 kronor årligen. Omkostnaderna för avlöningar samt hyra, värme, belysning och vatten m. m. kunna, jämlikt årsredogörelserna för apoteket, under samma tid beräknas till ett årligt belopp av 12 200 kronor, varav framgår, att nettobehållningen av rörelsen kan under ifrågavarande femårsperiod uppskattas till i runt tal 26 600 kronor för år.

Ovan anförda tal angående rörelsen vid garnisonssjukhusets apotek taga icke hänsyn till den särskilda försäljning av läkemedel, som därifrån ägt rum sedan slutet av år 1920. Enligt vad förut omnämnts[2], uppdrog nämligen arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse den 24 augusti 1920 åt apoteket att förmedla distributionen av det läkemedelslager till ett sammanlagt värde av 72 335: 61 kronor, som sjukvårdsstyrelsen under år 1920 inköpt av medicinalstyrelsen. Beloppet av de under år 1921 genom apoteket från nämnda lager försålda läkemedel uppgick till inemot hälften av apotekets ordinarie försäljningssumma samma år. Någon förstärkning av apotekets arbetskrafter i och för denna försäljning har icke ägt rum, liksom ej heller någon särskild ersättning anvisats apotekspersonalen för sagda bestyr.

Om man bortser från denna tillfälliga utvidgning av rörelsen, kan apoteket vid garnisonssjukhuset i Stockholm — ehuru det enda militärapoteket i

[1] Jfr sid. 20 f.

[2] Sid. 26.

Sverige — sägas vara av allenast lokal betydelse. Endast undantagsvis sker nämligen från apoteket, efter vederbörlig rekvisition, försäljning av läkemedel till truppförbanden i landsorten. Häri ligger givetvis en organisatorisk svaghet. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse erhåller icke genom militärapoteket en överblick av arméns läkemedelsbehov vare sig kvantitativt eller i avseende å vilka läkemedel företrädesvis komma till användning. Samma gäller marinförvaltningen beträffande marinens formationer. Man torde måhända invända, att en sådan överblick kan hämtas ur de räkningar från de civila apoteken, vilka i samband med räkenskaperna i övrigt ingå till arméförvaltningen respektive marinförvaltningen. Bestridas kan dock ej, att denna utväg, om den anlitas, är ganska obekväm och endast så att säga indirekt leder till målet. De militära centralmyndigheterna sakna genom frånvaron av en militär apoteksorganisation möjlighet att snabbt och tillförlitligt hållas underkunniga om den tillgång till olika slags läkemedel respektive ersättningsmedel för sådana, vilken i allmänhet eller för särskilda fall måste ur militär synpunkt finnas beredd inom landet.

Brister ur ekonomisk synpunkt.

De betänkandet åtföljande tabellbilagorna 1 och 2 meddela, enligt en av de sakkunniga verkställd utredning, uppgifter rörande läkemedelskostnaden m. m. vid arméns och marinens formationer — med undantag för garnisonssjukhuset i Stockholm — under år 1920. Tabellbilagan 1 avser läkemedelskostnaden m. m. för manskap (inkl. i förekommande fall officerare, underofficerare och civil personal), tabellbilagan 2 läkemedelskostnaden m. m. för djur. I och för sagda utredning hava de sakkunniga i detalj genomgått alla räkningar å läkemedel samt för sjukvården använda tekniska artiklar, vilka rekvirerats för armén och marinen under anförda år. Såsom pro labore-ersättning har i tabellbilagorna upptagits det belopp, som motsvarar skillnaden mellan räkningarnas slutsumma i varje fall och priset å ingredienserna till de å räkningarna debiterade läkemedlen. I tabellbilagorna har vidare åtskillnad gjorts mellan kostnaden för läkemedel, å vilka ingen rabatt utgått, samt för läkemedel, å vilka beviljats 20 respektive 30 procents rabatt. Förstnämnda kostnad har erhållits sålunda, att från varje räknings totalbelopp dragits summan av pro labore-ersättningen samt kostnaden för de läkemedel, varå rabatt beviljats.

Gällande medicinaltaxa föreskriver en rabatt av 20 procent vid rekvisition av lägst 500 gram och 30 procent vid rekvisition av lägst 1 000 gram utav en och samma vara.

Beträffande tabellbilagornas sista kolumn »pro labore-ersättning pr recept» må anmärkas, dels att vid beräkning av där angivet medeltal icke medtagits de recept, som genom garnisonssjukhusets i Stockholm apotek expedierats från sjukvårdsstyrelsens läkemedelsförråd, alldenstund för dessa recept icke utgått någon pro labore-ersättning, dels ock att de i tabellbilagan 1 för i Stockholm förlagda truppförband redovisade medeltal ställa sig förhållandevis lägre än för övriga truppförband, enär den s. k. extra expedi-

tionsavgiften, som under år 1920 utgick med 25 öre pr recept, icke debiteras för läkemedel, utlämnade från garnisonssjukhusets apotek; arméns truppförband i Stockholm tillgodosågo under år 1920 hela sitt behov av läkemedel för manskapet från sagda apotek.

Kostnaden för läkemedel m. m. för arméns och marinens formationer fördelade sig under år 1920, enligt tabellbilagorna 1 och 2, på sätt efterföljande sammanställningar utvisa:

	Armén. För manskap. Kr.	%	För djur. Kr.	%
Pro labore-ersättning	17 841	10·6	5 318	17·1
Kostnaden för läkemedel, varå beviljats:				
ingen rabatt	64 395	38·2	14 468	46·6
20 % »	21 214	12·6	3 674	11·9
30 % »	65 174	38·6	7 586	24·4
Summa läkemedelskostnad	168 624	100·0	31 046	100·0
Kostnaden för tekn. artiklar, avsedda för sjukvård	25 817	—	4 355	—
Summa kostnader	194 441	—	35 401	—

	Marinen. För manskap. Kr.	%	För djur. Kr.	%
Pro labore-ersättning	18 698	22·8	58	22·4
Kostnaden för läkemedel, varå beviljats:				
ingen rabatt	43 333	52·9	180	69·5
20 % »	6 998	8·5	13	5·0
30 % »	12 935	15·8	8	3·1
Summa läkemedelskostnad	81 964	100·0	259	100·0
Kostnaden för tekn. artiklar, avsedda för sjukvård	12 899	—	299	—
Summa kostnader	94 863	—	558	—

Den i tabellbilagan 1 redovisade läkemedelskostnaden för arméns och marinens manskap omfattar, såsom förut nämnts, icke kostnaden för de läkemedel respektive för sjukvården använda tekniska artiklar, vilka under år 1920 tillhandahöllos garnisonssjukhuset i Stockholm från dess apotek. Sist anförda kostnad belöpte sig till sammanlagt 73 325 kronor. Den totala kostnaden för läkemedel m. m. för armén och marinen under år 1920 utgjorde alltså 398 588 kronor eller i det närmaste två femtedels miljon kronor.

Antalet recept samt den på varje sådant i genomsnitt fallande pro labore-ersättningen voro jämlikt tabellbilagorna 1 och 2 under år 1920 följande:

	Antal recept.	Pro labore-ersättn. pr recept. Öre.
Armén:		
För manskap	22 574	79·0
» djur	5 514	96·4
Marinen:		
För manskap	17 033	109·8
» djur	65	89·2

För att vinna en närmare kännedom om de i samband med kostnadsfrågan stående förhållanden är det emellertid nödvändigt att beträffande läkemedelsutgifterna för manskapet göra en åtskillnad mellan sådana, som falla på den individuella recepturen — d. v. s. avse fall, då recept utskrives för särskild person, som äger att på det apotek, han önskar, utfå medicinen — och sådana för sjukhusen, truppförbandens sjukrum o. s. v. Utgifterna ställa sig väsentligt olika i dessa fall dels med hänsyn till den pro-labore-ersättning, som utgår för varje recept, dels och huvudsakligen på grund av den olika möjligheten att tillgodogöra sig de i medicinaltaxan föreskrivna rabatter. För sjukhus, sjukrum o. s. v. kunna större rekvisitioner göras och i samma mån på grund av rabatterna besparingar ske. Pro labore-ersättningen spelar emellertid även en roll. Vid expedition av läkemedel enligt recept eller därmed jämförlig läkemedelsformel utgå nämligen dels en expeditionsavgift av 30 öre dels en extra expeditionsavgift, för närvarande bestämd till 35 öre, eller tillhopa 65 öre, medan vid expedition i handköp (enligt rekvisition) expeditionsavgiften utgör allenast 5 öre. Vid expedition enligt recept tillkommer dessutom avgift för vägning, mätning eller uppräkning, vilken avgift utgår för ämnen, som icke äro försedda med giftmärke, med 5 öre för varje vägning etc. samt med 10 öre för två eller flera. Vägning o. s. v. av med giftmärke försedda ämnen ersättes med 25 öre för varje vägning etc. samt med 50 öre för två eller flera. Rekvisitionsformen kan givetvis lättare användas å sjukhusen o. s. v. än vid den individuella sjukbehandlingen.

Vid sammanställandet av uppgifterna i tabellbilagan 1 har skillnad ej gjorts mellan individuell receptur och annan förskrivning. En bearbetning av materialet har emellertid av de sakkunniga verkställts även i sådant hänseende.

Av arméns 22 574 recept kommo endast 1 268 eller 5·6 procent på den individuella recepturen, medan 21 306 eller 94·4 procent avsågo annan förskrivning.

Kostnadsbeloppen fördelade sig på sätt framgår av nedanstående sammanställning:

	Armén.			
	Individuell receptur.		Annan förskrivning.	
	Kr.	%	Kr.	%
Pro labore-ersättning	1 748	35·2	16 093	9·8
Kostnaden för läkemedel, varå beviljats:				
ingen rabatt	2 936	59·1	61 459	37·6
20 % »	222	4·5	20 992	12·8
30 % »	58	1·2	65 116	39·8
Summa läkemedelskostnad	4 964	100·0	163 660	100·0

Av marinens 17 033 recept avsågo 7 577 eller 44·5 procent individuell receptur och 9 456 eller 55·5 procent annan förskrivning.

Kostnadsbeloppens fördelning var här följande:

	Marinen.			
	Individuell receptur.		Annan förskrivning.	
	Kr.	%	Kr.	%
Pro labore-ersättning	8 417	39·7	10 281	16·9
Kostnaden för läkemedel, vara beviljats:				
ingen rabatt	12 614	59·5	30 719	50·6
20 % »	115	0·6	6 883	11·3
30 % »	45	0·2	12 890	21·2
Summa läkemedelskostnad	21 191	100·0	60 773	100·0

Utgifterna för läkemedel vid armén och marinen stiga, såsom av de i det föregående införda sammanställningarna framgår, till så avsevärda belopp årligen, att sättet för förskrivningen av dessa läkemedel bliver av stor ekonomisk betydelse för statsverket. Av receptets formella avfattning beror i större eller mindre grad den expeditionsavgift samt de rabatter m. m., som utgå för läkemedlet; sättet för förskrivningen i övrigt inverkar på den pro labore-ersättning, som kommer att debiteras; därtill kommer betydelsen av val utav läkemedel med ungefär enahanda terapeutiska verkan men olika dyrhet på grund av namnskydd, patent eller av andra orsaker.

Vid den detaljgranskning av arméns och marinens läkemedelsräkningar för år 1920, som verkställts av de sakkunniga, har befunnits, att i flera hänseenden erinringar kunnat göras mot det sätt, varpå förskrivning ägt rum. Sålunda hava vederbörande läkare och veterinärer icke i tillräcklig grad tagit hänsyn till den betydelse, formen för förskrivningen äger ur kostnadssynpunkt på grund av de expeditions- m. fl. avgifter, som utgå och för vilka redogjorts i det föregående. Som exempel må anföras, att räkningen för ett truppförband under andra halvåret 1920 upptog 109 förskrivningar, vilka samtliga skett i receptform, ehuru rekvisitionsformen kunnat användas i 43 av dessa fall. Den merutgift, som på grund härav åsamkades statsverket, uppgick till 23: 65 kronor, alldenstund expeditions- (vägnings-) ersättningen, som även i dessa 43 fall debiterats med 60 öre, skulle, därest rekvisitionsformen använts, hava utgjort allenast 5 öre. För ett annat truppförband uppgick merutgiften under tredje kvartalet 1920 till 55 kronor, i det att rekvisitionsformen skulle hava kunnat anlitas vid 100 av räkningens 174 förskrivningar; alla förskrivningar hade skett i receptform. Då liknande förhållande kunnat i större eller mindre utsträckning iakttagas beträffande nästan alla arméns och marinens läkemedelsräkningar anförda år, framgår därav oförtydbart, att den alltför ringa omfattning, vari rekvisitionsformen användes, vållar staten en icke oväsentlig merutgift.

En ännu större sådan tillskyndas statsverket därigenom, att vederbörande läkare respektive veterinärer icke i önskvärd utsträckning begagna sig av de möjligheter till besparing, som enligt gällande grunder för läkemedelstaxering medgivas i form av rabatter, beviljade vid inköp av större kvantiteter utav

en och samma vara[1]. Räkningen för ett truppförband under tredje kvartalet 1920 utvisade sex under kvartalet gjorda rekvisitioner av acetylsalicylsyretabletter, varje rekvisition om 800 tabletter à 1 gram. Vid ett annat truppförband hade under första kvartalet 1920 utskrivits tillhopa 5 600 gram acetylsalicylsyra i poster om 100 gram (11 stycken) och 500 gram (9 stycken). Hade i dessa fall rekvisition i stället avlåtits å 1 000 tabletter respektive 1 000 gram substans för varje gång, skulle en besparing hava gjorts av lågt räknat å tabletterna 15 kronor samt å substansen 25 kronor.

Till ytterligare belysande av, vilken betydelse ett hänsynstagande till gällande rabattsatser äger ur ekonomisk synpunkt, må anföras följande sammanställning, avseende kostnaden vid rekvisition av acetylsalicylsyretabletter à 1 gram enligt nu gällande medicinaltaxa:

100	stycken	3: 95 kronor
400	»	15: 80 »
500	»	15: 80 »
600	»	18: 96 »
700	»	22: 12 »
800	»	25: 28 »
900	»	27: 65 »
1 000	»	27: 65 »

För ett tredje truppförband hade under första kvartalet 1920 verkställts 44 rekvisitioner av en blandning, vari ingingo Mixt. Camphor. och Spir. vin. gall. med 500 gram vardera. Hade de båda ingredienserna i stället utskrivits i kvantiteter om 1 000 gram varje gång, skulle kostnaden för den under kvartalet rekvirerade totalkvantiteten blivit 46: 86 kronor lägre än den nu debiterade.

Det har vidare framgått, att vederbörande läkare respektive veterinärer i avsevärd omfattning utskriva onödigt komplicerade beredningar, namnskyddade eller eljest onödigt dyrbara läkemedel. Såsom typer för onödigt komplicerade beredningar kunna anföras nedanstående tre i räkningarna för år 1920 ej sällan förekommande receptformler:

Linct. pectoral.	gm 700	Dec. Uvae urs.	
Emuls. terebinth.	» 300	Inf. Bucco aa	gm 150
Tinct. Glyc. opiat.	» 100	Emuls. Camphor.	» 50
		Hydr. chloral.	» 10

Dec. Seneg.	gm 500
Emuls. terebinth.	» 100
Mixt. Camphor.	» 100
Chlor. ammon.	
Spir. am. anis.	
Extr. Glyc.	
Vin. Glyc. opiat. aa	» 10

[1] Angående dessa rabatter se sid. 41.

Som exempel på namnskyddade eller onödigt dyrbara läkemedel må tjäna följande i militär praxis allt emellanåt brukade läkemedel: Veronal., Emuls. Camphor. och Vin. Glycyrrh. opiat.

Enligt gällande medicinaltaxa kosta 10 gram Veronal. 1: 05 kronor och samma kvantitet ersättningsmedel därför, Diaethylmalonylcarbamid, 0:80 kronor, 500 gram Emuls. Camphor. 2: 88 kronor och samma kvantitet ersättningsmedel eller Mixt. Camphor. 1: 18 kronor samt 500 gram Vin. Glycyrrh. opiat. 12: 40 kronor och samma kvantitet ersättningsmedel eller Tinct. Glycyrrh. opiat. 5: 60 kronor. Prisskillnaden mellan nu anförda läkemedel i de kvantiteter, som angivits — tillika de, vilka ofta utskrivas — bliver alltså respektive 0: 25, 1: 70 och 6: 80 kronor. Härav framgår tydligt, att för staten kan uppstå en avsevärd merutgift, om dyrbarare läkemedel i större utsträckning användas i stället för billigare likvärdiga.

Enligt vad räkningarna slutligen givit vid handen, förekommer på sjukhusen och i sjukrummen i allt för ringa utsträckning dispensering av läkemedel respektive självberedning av sådana enkla läkemedel, i fråga om vilka självberedning borde kunna utan olägenhet verkställas. För ett fartyg under expedition hade under tiden februari — april 1920 rekvirerats sammanlagt 2 300 acetylsalicylsyrepulver à 1 gram i poster om 100 stycken (2 gånger), 200 stycken (8 gånger) och 500 stycken (1 gång) samt 2.900 acetylsalicylsyretabletter, likaledes à 1 gram, i poster om 200 stycken (7 gånger) och 500 stycken (3 gånger). Pulvren betingade en sammanlagd kostnad av 193: 10 kronor och tabletterna 208 kronor, vilket gör tillhopa 401: 10 kronor. Hade självdispensering förekommit av i poster om 1 000 gram inköpt substans, skulle totalkostnaden hava stannat vid högst 155 kronor. Skillnaden till statens nackdel bliver sålunda i detta fall ej mindre än cirka 245 kronor. Vid ett truppförband (kår) inköptes under tredje kvartalet 1920 1 000 acetylsalicylsyrepulver à 1 gram till ett sammanlagt pris av 74: 85 kronor. Vid självdispensering skulle här hava inbesparats minst 45 kronor.

Vid armén och marinen utskrivas 3 % vätesuperoxid och Burow's lösning i mycket stora kvantiteter årligen. Även beträffande dessa läkemedel skulle självberedning kunna åstadkommas på så sätt, att vederbörande läkare utskreve koncentrerade lösningar, vilka sedan på sjukhusen eller i sjukrummen utspäddes till i varje särskilt fall önskad styrka. Till belysande av den ekonomiska betydelsen härvidlag må anföras, att, medan 1 000 gram 3 % vätesuperoxid betinga ett pris av 2: 10 kronor, 1 000 gram 30 % vätesuperoxid kosta 6: 30 kronor, vadan alltså 1: 47 kronor kunna genom självberedning inbesparas pr 1 000 gram. För Burow's lösning ställa sig motsvarande kostnader respektive 1: 75 kronor (3 %) och 3: 15 kronor (9 %); besparingen vid självberedning bliver sålunda här 70 öre pr 1 000 gram.

Även genom självberedning av enklare lösningar såsom av borsyra, bromnatrium m. fl. kunna besparingar ernås.

De missförhållanden, för vilka nu redogjorts — såsom missförhållanden lära nämligen de anförda förfarandena få betraktas — bero givetvis i ej ringa mån därpå, att vid läkar- respektive veterinärutbildningen tillräcklig uppmärksamhet hittills icke ägnats åt läkemedelsekonomien, till en del även därpå, att vid truppförbanden i stort sett saknas med enklare läkemedelsberedning förtrogen personal ävensom, åtminstone på många ställen, tillräcklig farmaceutisk utrustning. Anskaffningskostnaden för den å ett truppförband i och för beredning av enklare läkemedel erforderliga farmaceutiska utrustningen behöver emellertid ej överstiga det jämförelsevis ringa beloppet av 100 kronor. Att denna utgift skulle snart nog kunna många gånger om inbesparas, lärer oförtydbart framgå av de exempel, som ovan anförts.

Även beträffande hygieniska arbeten hava vid granskningen av truppförbandens räkningar iakttagits åtgärder, som föranlett onödigt stora utgifter för statsverket. Under år 1920 föranstaltades sålunda vid ett truppförband i landsorten om desinfektion mot vägglöss av vissa lokaler till en sammanlagd kostnad av 3 485: 40 kronor. Desinfektionen verkställdes av enskild firma. Oaktat arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse hänvisat truppförbandschefen till i första hand apotekaren vid garnisonssjukhuset i Stockholm för arbetets verkställande, blev denne icke tillspord i ärendet. Vid ett truppförband i Stockholm verkställdes under samma år enahanda desinfektion — ävenledes genom enskild firma — till en kostnad av 1 793 kronor. I fråga om båda dessa arbeten gäller, att, om desamma utförts under planläggning av apotekaren vid garnisonssjukhuset i Stockholm och med användande i övrigt av arméns personal, kostnaden för desamma säkerligen stannat vid ungefär hälften av de belopp, som nu erlades. Genom ovannämnda apotekares försorg verkställdes under oktober 1920 desinfektion av samma art, som ovan sagts, av en utav Norrbottens regementes kaserner i Boden. Statsverkets totalkostnad härför uppgick till 967: 76 kronor.

I juli 1920 uppköpte en marinens myndighet i landsorten, genom civilt apotek, i och för desinfektion 607·8 kg. cyankalium till ett pris av 5 kronor pr kg., medan samtidigt vid flottans station i Stockholm fanns ett betydande lager cyannatrium, vars desinfektionsvärde är cirka en tredjedel större än cyankalium, men som det oaktat inköpts — genom apoteket vid garnisonssjukhuset i Stockholm — till ett pris av allenast 2: 10 kronor pr kg.

De nu uppräknade exemplen torde tydligt nog röja, att den brist på enhetlighet i kontroll- m. fl. hänseenden, som vidlåder den nuvarande ordningen för anskaffning av läkemedel m. m. vid armén och marinen, länder staten till ekonomiskt förfång.

Sedan de sakkunniga beretts tillfälle att inför sjukvårdsstyrelsen framlägga de erfarenheter, som av dem gjorts vid granskningen av apoteksräkningarna för armén, har sjukvårdsstyrelsen den 10 mars 1922 utfärdat anvisningar för ernående av en mera ekonomisk förskrivning av läkemedel till armén. I dessa

anvisningar, om vilka redan talats i det föregående[1], redogöres för på vad sätt vederbörande läkare skall kunna avgöra, huruvida receptformen behöver komma till användning eller om anskaffningen kan ske i form av rekvisition. Anvisningarna inskärpa vidare vikten av, att hänsyn tages till gällande rabattsatser, att dyrbarare läkemedel utbytas mot billigare likvärdiga, samt att självberedning av enklare läkemedel ävensom dispensering kommer till stånd i alla de fall, där sådant kan ske utan olägenhet.

I likhet med arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse har marinförvaltningen den 26 januari 1921 anmodat vederbörande myndigheter ålägga underlydande läkare att vid utskrivning av medicin icke onödigtvis använda receptformen utan, när så kan ske utan olägenhet eller fara för missbruk samt då fråga är om s. k. handköpsvaror, giva läkemedelsrekvisitionen sådan form, att expeditionsavgift icke må uppbäras av apoteken. Såsom ett förklarande tillägg härtill har marinförvaltningen sedermera beslutat föreskriva, att onödigt komplicerade beredningar skola undvikas, att billigast möjliga ingredienser skola komma till användning, samt att förskrivningen skall ske i ekonomiskt mest lämpliga form, börande därvid tillika iakttagas, att sådana tillredningar, som kunna verkställas av sjukvårdspersonalen, utföras av denna.

Nödvändigt är emellertid, att efterlevnaden av dessa anvisningar övervakas, då effekten av desamma kan befaras eljest bliva ringa. Huruvida anvisningarna följas, iakttages givetvis lättast av en fackman på området (apotekare). Då emellertid, såsom förut framhållits, apoteket vid garnisonssjukhuset i Stockholm har en övervägande lokal betydelse, framgår därav, att apotekaren därstädes förmår kontrollera rekvisitionssättet egentligen endast beträffande truppförbanden i Stockholm. Frånvaron av en militär apoteksorganisation gör sig påmind även i detta hänseende.

En granskning av räkningarna från de civila apoteken för utrönande av anvisningarnas efterlevnad vid förskrivningar från dessa synes de sakkunniga oundgängligen erforderlig. Huruvida en sådan kontroll för närvarnde kan med nödig effektivitet åstadkommas inom vederbörande centrala förvaltningsmyndigheter, är för de sakkunniga vanskligt att bedöma; att kontrollen skulle göras mest effektiv, om den överlämnades till en farmaceutiskt utbildad person, därom torde olika meningar knappast behöva råda.

Brister ur säkerhetssynpunkt.

En tredje och sista svaghet hos nuvarande ordning för läkemedelsanskaffning vid armén och marinen är, att icke på ett i någon mån tillfredsställande sätt sörjts för tillgången av läkemedel i händelse av blockad eller vid andra utomordentliga tillfällen. Man behöver ej gå så långt som till förutsättande av ett krig för att inse de svårigheter, vilka för ett land, där självförsörjning av läkemedel är i väsentlig mån utesluten, komma att möta vid omöjliggjord eller försvårad import från utlandet.

I slutet av februari och början av mars 1922 inträffade, för att anföra ett nära liggande exempel, att ett så allmänt brukat läkemedel som senegarot

[1] Sid. 20.

— vid denna tid särskilt efterfrågat på grund av rådande influensaepidemi — icke kunde uppbringas hos de svenska drogengrossisterna, emedan tillförseln från utlandet under några veckor varit stängd på grund av ishinder. Ifrågavarande läkemedel får visserligen icke anses oundgängligen nödvändigt för sjukvården, alldenstund ersättningsmedel finnas, men det kunde, på sätt förhållandena nu äro ordnade, lika väl hava inträffat, att bristen yppats å ett läkemedel av större vikt för sjukvården och praktiskt taget oersättligt, såsom morfin, acetylsalicylsyra m. fl. Vilka svårigheter bristen på ett reservlager inom landet utav läkemedel av sist angivna slag skulle under nyss anförda eller liknande förhållanden medföra beträffande såväl den militära som den civila sjukvården, är lätt att föreställa sig.

De avtal, som träffats mellan militära myndigheter och civila apoteksföreståndare om tillhandahållande av läkemedel åt armén och marinen vid extraordinära fällen, torde vara av ringa värde, vilket även framhållits av apotekskommittén.

Apotekskommittén anför i detta sammanhang följande:

»Vid krigsutbrott eller under krig torde de apotek, med vilka kontrakt slutits, sakna möjlighet att uppfylla kontraktsbestämmelserna och fullgöra däri åtagna leveranser till följd av omöjlighet att då anskaffa de varor, som för ändamålet erfordras. Att innehavarna av de apotek, med vilka avtal träffats, skulle kunna under fredstid städse ligga i förråd med alla de kontraherade varorna och hålla detta lager vid makt till erforderligt omfång genom omsättning i rörelsen samt behövlig förnyelse, förutsätter, dels att dessa samma varor under normala förhållanden finna den användning i sjukvården, att de kunna vid apoteket till allmänheten omsättas i den myckenhet, som möjliggör nödvändig förnyelse för lagrets hållande i brukbart skick, dels ock att bestämmelserna om de varor och kvantiteter, som avses, icke under tiden undergå några väsentliga förändringar, med mindre än att gottgörelse beredes för det, som genom sådana förändringar kommer att sakna avsättning.

Det lär nämligen hava inträffat, att när giltighetstiden för dylikt kontrakt gått till ända, utan att några varor under kontraktstiden uttagits, apoteksinnehavaren förelagts till godkännande nytt kontrakt, innehållande andra kvantiteter och även delvis andra varor än de i det äldre kontraktet angivna. Har då, såsom väl i regeln varit förhållandet, apoteksinnehavaren hållit i lager kontraherade varor för att möta rekvisitioner, som emellertid uteblivit, råkar sannolikt apotekaren i förlust genom de vidtagna kontraktsändringarna, om icke rätt till gottgörelse härför överenskommits.

Men även om de förutsättningar, som kommittén nu förordat till iakttagande vid förnyelser av leveranskontrakt, uppfyllas och de kontraherade varorna verkligen kunna levereras till bestämda myckenheter, då kontrakten vid krigsutbrott komma i tillämpning, torde apotekens leveransmöjlighet därmed vara uttömd och vederbörande efter förbrukning av den första uppsättningen varor stå strandsatt på vad, som ytterligare må erfordras i den del,

detta icke genom tillgång till råvara och beredning å apoteket kan ånyo anskaffas».

I vad apotekskommittén sålunda anfört beträffande de civila apotekens oförmåga att, under nuvarande ordning, vid krigstillfälle förse armén och marinen med nödiga läkemedel kunna de sakkunniga till alla delar instämma. Erfarenheten från de gångna krigsåren talar därvid ett tydligt språk. Trots det att vårt land lyckades upprätthålla sin neutralitet och trots de åtgärder i olika riktningar, vilka vidtogos av medicinalstyrelsens läkemedelskommission för tryggande av landets läkemedelsbehov, visade det sig snart, att tillgången på läkemedel blev allt knappare, att behoven måste till det yttersta inskränkas, samt att möjlighet icke förefanns att ersätta den bristande tillgången i den utsträckning, som erfordrades.

Med dylik erfarenhet för ögonen är det för de sakkunniga uppenbart, att de avtal om tillhandahållande av läkemedel till armén och marinen, som träffats med vissa apotek, icke fylla sitt ändamål.

VI. Behovet av ett statsapotek samt fördelarna därav.

Att de brister, som vidlåda nuvarande ordning för läkemedelsanskaffning vid armén och marinen och för vilka ovan redogjorts, böra i möjligaste mån avhjälpas, därom torde alla vara ense. Olika meningar lära yppas först, när fråga uppstår om sättet, varpå en reformering av hittills rådande ordning må lämpligen äga rum.

Förhållandena i utlandet.

Det ligger nära till hands att först undersöka, huru förhållandena ställa sig i utlandet. Material härför lämnar den redogörelse för det militära apoteksväsendet i vissa främmande länder, vilken såsom bilaga åtföljer detta betänkande. Redogörelsen omfattar 12 europeiska stater samt 2 stater utom Europa, nämligen Amerikas Förenta Stater och Japan.

Av de europeiska stater, som behandlas i redogörelsen, sakna endast Danmark och Norge ett militärt apoteksväsen.

I *Danmark* är läkemedelsanskaffningen för armén och marinen ordnad på ungefär enahanda sätt som i Sverige. I Köpenhamn finnes sålunda vid därvarande garnisonssjukhus inrättat ett apotek med i stort sett samma uppgifter som garnisonssjukhusets i Stockholm apotek. Dock förtjänar därvid anmärkas, att den leverans av läkemedel, som i Köpenhamn äger rum från garnisonssjukhusets apotek till de garnisonerade truppernas sjukrum, till marinens formationer och till de sanitetsavdelningar, vilka tillhandahålla sanitetsmateriel vid fälttjänstövningar m. m., är sedan länge fast reglerad, medan motsvarande anordningar i Stockholm delvis vidtagits helt nyligen och under väsentligt lösare former.

Med samtliga apotek i Köpenhamn och i garnisonsstäderna utanför Köpenhamn har generalläkaren genom vederbörande apotekareförening träffat överenskommelse, enligt vilken lämnas 10 procents rabatt på den medicin, som av arméns läkare rekvireras för arméns institutioner respektive för den arméns personal, som har rätt till fri medicin.

I *Norge* finnes i fredstid intet militärt apotek ej heller något armén tillhörigt centralt förråd av läkemedel. Armén fyller i fred sitt läkemedelsbehov från de civila apoteken, av vilka ett tillhör staten, nämligen rikshospitalets apotek i Kristiania.

Den norska organisationen för arméns och marinens förseende med läkemedel är emellertid genomförd med ganska mycken konsekvens. Varje truppförband har ett mindre förråd av läkemedel, förpackat i en låda, märkt *M.*, som föres på truppförbandets förbinderivagn. Förnyelsen av detta förråd

sker för samtliga truppförband inom II divisionen i regel från statens (rikshospitalets) apotek i Kristiania. Beträffande vart och ett av övriga truppförband har avtal träffats med visst civilt apotek, enligt vilket avtal apoteket har ensamrätten till leverans av läkemedel till truppförbandet, mot det att apoteket förpliktigar sig att föra på lager samtliga de läkemedel, som skola finnas i låda *M.*, och dessutom tredubbla mängder av de läkemedel, som finnas uppförda å en särskild mobiliseringsförteckning. Avtalens fullgörande kontrolleras av divisionsläkarna. De i sanitetsutrustningen för marinens större fartyg ingående skeppsapoteken utrustas, enligt avtal, i regel från ett av apoteken i Horten, som i allmänhet även förvarar desamma efter sjöexpeditions slut. Såsom ersättning för sistnämnda bestyr har apoteket ensamrätt till leverans av läkemedel för marinens sjukhus. Vid tillfälle av krig skall sagda apotek i Horten, jämlikt träffat avtal, hålla en läkemedelsdepot av närmare bestämd storlek uteslutande för marinens behov.

Beträffande granskningen av medicinalräkningar äro i Norge, liksom i Danmark, ingående bestämmelser meddelade. Granskningen, som i båda länderna verkställes med anlitande av fackmän (apotekare), avser bland annat att så vitt möjligt kontrollera, att från såväl läkarnas (veterinärernas) som apotekens sida tillbörlig sparsamhet iakttages.

För tillgodoseende av den militära sjukvården under såväl freds- som krigstid finnes i *Finland* sedan år 1918 inrättat ett militärapotek med huvudapotek i Hälsingfors och tills vidare ett filialapotek i Viborg. Militärapoteket lyder under krigsministeriets sanitetsdepartement. Dess föreståndare (militär-överapotekaren) föredrager inför chefen för sagda departement alla ärenden rörande militärapoteksväsendet. Militärapoteket för alla medicinalier, desinfektionsmedel m. m., vilka finnas upptagna i militärfarmakopén, samt därutöver annan materiel enligt sanitetsdepartementets bestämmande. Inköpen ske av sagda departement på förslag av militär-överapotekaren.

Berättigade att rekvirera läkemedel, desinfektionsmedel m. m. från militärapoteket äro läkarna vid armén, marinen och militärsjukhusen samt vederbörande veterinärer och tandläkare. Rekvisitionerna verkställas från närmast belägna militärapotek, och läkemedlen expedieras i beredd form eller dispenserade.

Till militärapoteket kommenderas värnpliktiga farmacie elever och farmacie studerande för inhämtande av nödig utbildning, på det att de i händelse av mobilisering må kunna användas å under krigstid formerade fältapotek.

Det åligger militärapoteket att föra i lager bestämda kvantiteter av vissa särskilt angivna medicinalier m. m. för att vid mobilisering kunna utan tidsutdräkt utrusta de vid krigstillfälle bestämda fältformationerna för armén samt motsvarande organisationer vid marinen.

De finska militärapotekarna äro tjänstemän i viss rang.

Jämväl Tyskland, Frankrike, Belgien, Nederländerna, Spanien, Italien och Tjeckoslovakien ävensom Amerikas Förenta Stater och Japan hava organiserat ett militärt apoteksväsen med en kår av militärapotekare.

Mest utvecklat är det militära apoteksväsendet i *Frankrike*. Högsta inseendet över den franska arméns sanitetsväsen utövas av VII avdelningen inom krigsministeriet. Avdelningen förestås av en generalläkare, som vid sin sida har en teknisk kommission sammansatt av militärläkare och militärapotekare.

Militärapotekarna äro på en gång arméns apotekare och kemister. I sistnämnda egenskap hava de till uppgift att verkställa kemiska undersökningar av alla artiklar avsedda att levereras till intendentur och sjukvård. Allt, som erfordras för soldaternas beklädnad och underhåll, måste passera militärapotekarnas laboratorier för undersökning rörande de olika artiklarnas beskaffenhet.

Centralapoteket i Paris och den farmaceutiska institutionen i Marseille, vilkas förvaltning är anförtrodd åt militärapotekare, anskaffa erforderlig utrustning av läkemedel och specialmateriel för arméns behov. Institutionerna inköpa råprodukter, kemiska produkter samt apparater. Sådana läkemedel, vilka äro till sin beskaffenhet svåra att kontrollera eller vilkas beredning är ekonomiskt lönande, färdigställas på dessa institutioners laboratorier.

Centralapoteket i Paris förvaltar huvuddelen av arméns mobiliseringsförråd utav läkemedel och därmed jämförliga artiklar samt distribuerar dessa till armékårsapoteken. Inom varje armékår finnes nämligen inrättat ett kårapotek i samband med något av de större militärsjukhusen. Kårapoteket bereder och utlämnar läkemedel m. m. till de inom området förlagda sjukhusen och till truppförbandens sjukrum samt verkställer kemiska undersökningar för armékårens inköpskommission.

Förrådskontrollen vid militärapoteken är mycket detaljerad, varom mera i annat sammanhang.

På stat äro anställda 215 militärapotekare, av vilka 40 äro marinapotekare med tjänstgöring ombord på krigsfartygen samt å örlogshamnarnas sjukhus. Marinapotekarna lyda under marinministeriet. Av arméns 175 militärapotekare tillhöra 60 kolonialtrupperna.

Det militära apoteksväsendet i *Belgien* är organiserat efter i stort sett samma principer som i Frankrike. De anställda militärapotekarna tjänstgöra dels å centralapoteket dels å sjukhusapoteken dels å arméns institut för hygien, biologi och kemi.

Centralapoteket lyder direkt under arméns sanitetsstyrelse och inköper under kontroll av samma styrelse läkemedel, förbandsartiklar, instrument, kemiska produkter och vissa övriga för sanitetsväsendet erforderliga artiklar. Apoteket tillverkar sterila förbandsartiklar, galeniska läkemedel, piller, tabletter m. m. På grund av de centraliserade inköpen uppgives apoteket vara i stånd att anskaffa varorna cirka 20 procent under i marknaden gällande pris.

Centralapoteket levererar läkemedel m. m. dels till sjukhusapoteken och andra institutioner, tillhörande armén och marinen, dels ock till fängelserna,

statsjärnvägarna samt post- och telegrafverken. Sistnämnda grupp av statsinstitutioner kunna rekvirera läkemedel jämväl från sjukhusapoteken.

Militärapoteken utföra kemiska undersökningar av proviantartiklar m. m. för armén och marinen.

Militärapotekarna rekryteras ur en kår av aspiranter. Aspiranterna anställas efter avlagd farmacie kandidatexamen för en tid av 8 år och erhålla vid militärsjukhuset i den universitetsstad, där de bedriva sina studier, nödig militär och teknisk utbildning för den militärfarmaceutiska tjänstgöringen. Militärapotekarnas antal uppgår enligt lag till 62.

Enligt den nuvarande ordningen i *Tyskland* utövas högsta inseendet över det militära apoteksväsendet av en överstabsapotekare med säte i försvarsministeriet. Denne ombesörjer samtliga inköp av för den militära sjukvården erforderliga läkemedel, förbandsmateriel, instrument m. m.

Den nuvarande armén är indelad i två grupper vardera om cirka 50 000 man. Gruppstaberna äro förlagda till Berlin respektive Cassel. Inom vardera gruppstaben ledes apoteksväsendet av en gruppstabsapotekare, och för varje grupp finnes en självständigt arbetande sanitetsdepot.

Om förrådskontrollen vid det tyska militärapoteksväsendet skall längre fram talas i annat sammanhang.

Den militära apotekarkåren i *Nederländerna* består förutom chefen, som lyder direkt under krigsministern, av militärapotekare och reservmilitärapotekare samt militärapotekareassistenter.

Militärapotekarna äro i allmänhet anställda vid de större militärapoteken. Föreståndaren för dylikt apotek är för sin förvaltning ansvarig inför chefen för den militära apotekarkåren. Militärapotekareassistenterna biträda vid militärapoteken. Å mycket små garnisonsorter, där militärapotek ej finnas, anskaffas läkemedlen genom de civila apoteken.

Från en central institution i Amsterdam levereras läkemedel, förbandsartiklar etc. till såväl militärapoteken och formationer, lydande under arme- och marindepartementen, som ock allmänna inrättningar, lydande under andra departement. Vid den centrala institutionen finnes en fabrik för tillverkning av medicinalier samt ett laboratorium för, bland annat, undersökning av de läkemedel, som inköpas genom drogengrossister. Fördelen av en dylik central institution, som i fredstid håller förråd av olika medicinalier, framträdde starkt vid utbrottet av världskriget 1914. Institutionen ledes av en militärapotekare.

Militärapotekarnas antal uppgår till 27 och militärapotekareassistenternas antal till 34.

Italien, vars militära apoteksväsen ledes av en inspektör, som sorterar under chefen för den militära sjukvården, har sitt centralapotek förlagt till Turin. Centralapoteket, som förestås av en militärapotekare-direktör, anskaffar och tillhandahåller de medicinalier av större betydenhet eller av mera komplicerad tillredning ävensom de förbandsartiklar, som behövas för det militära sanitetsväsendet i fred och vid mobilisering. Centralapoteket leve-

rerar även kemiska och farmaceutiska apparater och tillbehör till de sjukhusapotek, som icke kunna anskaffa sådana på platsen, samt tjänar tillika som teknisk byrå för studier, experiment och kemiska analyser, berörande det militära sanitetsväsendet samt manskapets hygien och förplägnad.

På bemyndigande av försvarsministeriet förser centralapoteket jämväl andra grenar av statsförvaltningen med sådana medicinalier och materialier, varöver det förfogar. De civila institutionerna betala härför en ersättning, motsvarande den för de militära institutionerna av försvarsministeriet fastställda med 5 procents förhöjning.

Vid varje militärt sjukhus — 10 större och 9 mindre sådana finnas — är inrättat ett apotek med en militärapotekare som chef. Sjukhusapoteken leverera, på rekvisition, för sjukvården och veterinärväsendet erforderliga varor till truppförbanden och övriga militära institutioner.

Antalet militärapotekare, utom inspektören och direktören i Turin, uppgår till 76.

Den marina apotekstjänsten uppehålles i fredstid av en liten kår civila apotekare, som utföra sitt arbete i land vid flottans sjukhus. Apotekstjänsten på örlogsfartygen är i fredstid anförtrodd åt läkarna ombord. Under utarbetande är ett lagförslag, enligt vilket apotekarna vid flottan skola erhålla militär tjänsteställning och inträda i ständig tjänst.

I *Spanien* utövas högsta inseendet över det militära sanitetsväsendet, vid såväl armén som marinen, av en militärläkare med titel generalinspektör. Han är tillika chef för den militära sanitetsstyrelsen.

Militärapotekarna äro samtidigt kemister och hava jämväl att yttra sig i frågor av hygienisk natur.

Det medicinska centrallaboratoriet i Madrid har till uppgift att centralt inköpa råmateriel, bereda nödiga läkemedel samt framställa vissa kemiska produkter för armén och marinen. Därjämte verkställer laboratoriet analyser av födoämnen och sysslar i övrigt med sådant, som rör sanitetstjänsten och den militära hygienen.

Militärapotek finnas inrättade dels i samband med de militära sjukhusen dels såsom självständiga institutioner. Å militärapoteken tillhandahållas endast sådana läkemedel, som äro upptagna i militärfarmakopén. För arméns och marinens formationer sker läkemedelsanskaffningen genom rekvisition från militärapoteken. Endast enkla eller färdigberedda läkemedel, som finnas upptagna i en särskild förteckning, kunna därvid ifrågakomma.

På stat äro anställda 161 militärapotekare. Av dessa äro 10 marinapotekare med tjänstgöring ombord på krigsfartygen och i örlogshamnarna. Marinapotekarna lyda närmast under en farmaceutisk underinspektör. Av arméns militärapotekare äro 46 anställda vid sjukhusen i Marocko, på öarna och i hemlandet. De övriga tjänstgöra vid det medicinska centrallaboratoriet och vid militärapoteken.

I *Tjeckoslovakien* befinner sig det militära apoteksväsendet ännu under organisation. Inom försvarsministeriets sanitetsavdelning är inrättad en

apoteksbyrå, som har uppsikt över sanitetsmaterielen, övervakar militärapotekarna samt i övrigt skall säkerställa tillgången av läkemedel m. m. i händelse av mobilisering.

Inom varje stort militärsjukhus finnes ett militärapotek, som bereder och utlämnar läkemedel till sjukhuset och vissa bestämda truppavdelningar. Militärapoteken hava därjämte till uppgift att underhålla ett lager av läkemedel och farmaceutiska utensilier för sjukvårdsformationerna i fält. Enligt den ännu ej fullföljda planen skola sjukhusapoteken utrustas med laboratorier för, bland annat, undersökning av näringsämnen.

Varje armékår har en sanitetsdepot med kemiskt laboratorium. Depoterna underhålla lager av läkemedel och utensilier för farmaceutiskt bruk samt verkställa leveranser härav till militärapoteken och de sanitära etablissementen.

Inköp av läkemedel och sanitetsmateriel för armén sker av försvarsministeriet; sanitetsdepoterna och sjukhusapoteken hava rätt till direkta inköp endast i mindre omfattning.

I *England* finnas för arméns vidkommande läkemedelsförråd vid varje sjukhus och vid varje truppförbands sjukvårdsformation. Någon särskild kår av militära apotekare finnes icke. Förråden stå under överinseende av vederbörande läkare och förestås närmast av underofficerare och korpraler inom sanitetskåren, vilka genomgått särskild utbildningskurs härför. Den engelska armén har för närvarande 400 dylika förrådsföreståndare i tjänstgöring. Anskaffningen av läkemedel sker i regel genom krigsministeriet, som avslutar kontrakt med civila leverantörer (apotek). Mindre uppköp ske genom förrådsföreståndarna enligt vederbörande läkares föreskrift och under hans kontroll.

På flottans stat finnas anställda 4 överapotekare, 6 apotekare och 9 biträdande apotekare, fördelade till tjänstgöring på flottans sjukhus i hemlandet och kolonierna. Apotekspersonalen utgör en civil organisation i flottans tjänst.

Anskaffningen av samtliga apoteksvaror för flottans behov sker centralt i amiralitetet från drogengrossister inom landet. De firmor, med vilka avtal träffats, ombesörja leveranserna på sjukhusens rekvisitioner. Vid utrustningen rekvirera fartygen erforderligt förråd av läkemedel från sjukhusapoteken och få endast i trängande fall fylla sitt läkemedelsbehov på annan väg.

Schweiz har i fredstid blott en militärapotekare, tillika chef för det militära apoteksväsendet. Han är utbildad näringsmedelskemist, tillhör sanitetstruppernas instruktionskår och deltager i dessas utbildning. Under militärapotekarens förvaltning stå dels ett sanitetsmagasin med kemiskt och bakteriologiskt laboratorium dels en depot.

Vid mobilisering tillhör militärapotekaren generalstaben och utövar med hjälp av biträdande militärapotekare, som då inträda i tjänst, ledningen av militärapoteksväsendet i fält.

I *Amerikas Förenta Stater* finnas militärapotekare med officers tjänsteställning anställda vid både armén och marinen. Apotekarna verkställa beredning av läkemedel samt undersökning av proviantartiklar m. m. De militära förråden av läkemedel och sjukvårdsartiklar stå under militärapotekarnas förvaltning.

I *Japan* är det militära apoteksväsendet organiserat efter ungefär enahanda grunder som i de europeiska stater, vilka äga ett ordnat militärt apoteksväsen. Militärapotek finnas sålunda vid både armén och marinen, och apotekstjänsten skötes av en kår militärapotekare, som verkställa inköp av läkemedel och annan sanitetsmateriel, utföra kemiska undersökningar av livsmedel m. m.

Apoteks-kommittén angående läkemedels-tillgångens ordnande för militärt behov.

Den sammanfattande redogörelse för det militära apoteksväsendet i utlandet, som nu lämnats, har ådagalagt, att i jämförelse med de länder, som behandlats, Sverige företer det minsta måttet av organisation på området. I Danmark och Norge saknas visserligen även ett militärt apoteksväsen, men i dessa länder har man dock åtminstone försökt skapa en fredsorganisation, vilken för Norges del är genomförd med ganska mycken konsekvens.

Apoteket vid garnisonssjukhuset i Stockholm har, såsom i föregående kapitel framhållits, praktiskt taget *endast* lokal betydelse, och till och med denna betydelse var ända till helt nyligen av begränsad omfattning. Att de avtal, som av de militära myndigheterna träffats med civila apoteksinnehavare om tillhandahållande av läkemedel vid utomordentliga tillfällen åt armén och marinen, äro till ringa eller snarare intet gagn, har likaledes påvisats i det föregående. De sakkunniga stödja denna sin uppfattning på i ämnet gjorda utredningar, bland annat, på vad apotekskommittén i sitt betänkande anfört beträffande dessa avtal.

Ett av de sakkunniga åberopat fall[1] ådagalade, hurusom det under mindre normala förhållanden kunde, utan att landet befunne sig i krig, inträffa, att apoteken bruste i sin förmåga att tillhandahålla medicin. I händelse av eller under krig bleve detta givetvis i ännu högre grad fallet. För apotekskommittén stod det klart, att staten måste vid dylikt tillfälle ingripa hjälpande för att tillgodose icke allenast militärens, utan hela landets behov av läkemedel.

De gångna krigsåren hava bevisat detta. De åtgärder, staten därunder vidtagit på grund av rådande nödläge, torde emellertid, anför apotekskommittén, »få anses vara alltför provisoriska för att gälla såsom ett verkligt ordnande av läkemedelstillgången för militära behov i händelse av krig». Ett sådant ordnande syntes kommittén icke kunna ske, med mindre än att särskilda militära läkemedelsdepoter anordnades till erforderligt antal inom landet, samt att under fredstid särskild personal utbildades i att verkställa farmaceutiskt arbete under militära förhållanden.

Utan att framlägga eller anse sig kunna framlägga ett definitivt förslag härutinnan uttalar sig apotekskommittén i ämnet på följande sätt[2]:

[1] Sid. 48 f.
[2] Del I sid. 460 ff.

»Så länge den militära sjukvården vid de olika regementena och marinen i landsorten är begränsad både i omfattning och utrymme, så att svårare sjukdoms- och olycksfall i regel överlämnas till civil lasarettsvård, torde visserligen särskilt arbetande militärapotek icke vara ovillkorligt behövliga under fredliga förhållanden; men då allenast planlagda sådana bleve för händelse av krig till alltför ringa gagn, anser sig kommittén, utan att ingå i något detaljerat förslag i saken, böra framhålla nödvändigheten av, att något göres för att praktiskt ordna denna angelägenhet redan under fredstid. Till förvaring av militära läkemedels reservförråd under fredliga tider kunde måhända den utväg anlitas, att inom varje arméfördelning anordnades en läkemedels- och förbandsdepot, genom statens försorg och på dess bekostnad försedd med såväl varor som särskild materiel för läkemedlens beredning och dispensering. Sådan fördelningsdepot skulle kanske med minsta omgång och minsta skada å varor kunna komma till stånd därigenom, att med något av de större apoteken inom arméfördelningen med i händelse av krig skyddat läge avtalades om övertagande till förvar och vård av vissa kvantiteter för militärt behov erforderliga, staten tillhöriga, hållbara medicinvaror och förbandsartiklar. Dessa skulle av apoteket redovisas periodvis, men till vinnande av önskvärd omsättning i lagret borde apoteket *under fredstid* äga rätt uttaga, vad apoteket kunde i sin rörelse omsätta, med skyldighet att inom viss, i kontraktet bestämd, kort tid åter fylla lagret genom inköp. För det bestyr, apoteket finge med förvaringen och vården av sålunda emottagna varor, skulle innehavaren gottgöras med kontraherad skälig ersättning, vid vars fastställande även borde tagas hänsyn till den förmån, det kunde anses innefatta för apoteket, att för sin egen omsättning äga tillgång till det för statens räkning där befintliga lagret.

Från dessa depoter kunde också för ytterligare underhjälpande av nödig omsättning i det deponerade lagret få levereras till de militära sjukvårdsanstalter, som funnes inom arméfördelningen, vad som erfordrades av sådana läkemedel och förbandsartiklar, som deponerats.

Nu ifrågasatta utväg synes vara den enklaste i syfte att vinna någon grad av trygghet, att för militära behov erforderlig medicin skall i händelse av krig kunna finnas att tillgå, men den innebär emellertid, såsom synes, icke alls något ordnande på förhand av den hittills åsidosatta viktiga frågan om behövlig personal för medicinens beredning och tillhandahållande under krig.

Beträffande personal för arméns och marinens förseende med medicin är nämligen att märka, att i Sverige till skillnad från de flesta övriga europeiska länder någon inom militärväsendet fast anställd apotekare icke finnes med undantag av den, som förestår apoteksavdelningen vid garnisonssjukhuset i Stockholm[1] och vilkens verksamhet endast föga berör förhållandena utanför huvudstaden. Läkare och veterinärer vid den militära sjukvården, i krig liksom i fred, hava således vid dispensering eller enklare beredning av medicin för sjuka människor eller djur under hittills träffade anordningar icke annan till dess disposition stående hjälp att påräkna än den, som tilläventyrs kan

[1] Sedan detta skrevs, har ytterligare en farmaceut anställts å garnisonssjukhusets apotek.

erhållas genom sjuksköterskor, sjukvårdare och farmaceutiskt utbildade värnpliktiga, vilka på platsen fullgöra sin militära tjänstgöring, eller den särskilda grupp, som möjligen vid mobilisering kan åstadkommas genom förverkligande av en arméfördelningsvis avsedd uppsättning av sjukvårdsavdelningar.

Det är uppenbart, att den hjälp som härvid kan erhållas från en i farmaceutiskt arbete oövad och olärd sjukvårdspersonal, icke kan bliva pålitlig. Det fåtal, som fått någon undervisning härutinnan under genomgången sjukvårdskurs vid garnisonssjukhuset i Stockholm, kan naturligtvis icke vara tillfyllest för landet i dess helhet. Säkerligen har icke ens detta fåtal hunnit få den för ändamålet nödiga utbildningen.

Denna omständighet synes kommittén vara av den verkligt stora betydelse, att den icke bör lämnas åsido i tanke, att farmaceutiskt utbildade värnpliktiga skola i farans stund kunna fylla behovet, utan att ens äga någon ledning från i yrket van person, som under fredstid fått ägna sig åt och praktisera det rent militära apoteksväsendet. — — — — — — — — — — — — — — — — —

Det torde icke kunna bestridas, att till sjukvårdsförhållandenas ordnande för krigstillfälle hör såsom en viktig del, att till läkemedels beredande behövlig personal finnes att tillgå, vilken i fredstid fått tillräcklig övning och vana att arbeta med den enklare utrustning, som på fältfot kan stå till buds för göromålens bedrivande. Såsom förutsättning härför synes det krävas fast uppsättning redan under fredstid av militärapoteken, vilka få taga hand om farmaceuterna under dessas beväringstid i särskilt anordnade kurser för läkemedels beredande åt militär.

Det har fördenskull synts kommittén böra ifrågasättas, huruvida icke inom varje arméfördelning, ävensom vid flottans stationer i Stockholm och Karlskrona, borde icke blott finnas militära läkemedelsdepoter, utan även anställas särskilda militärapotekare, som försåges med lokal, lager och inventarier på kronans bekostnad. Till deras verksamhet skulle i sådant fall höra att fullgöra, vad ovan föreslagits att utföras av viss civil apotekare inom arméfördelning. Dessa militärapotekare skulle såsom ett mycket viktigt uppdrag få åt sig anförtrott att meddela farmaceutiskt kunniga värnpliktiga undervisning och övning i handhavandet av den militära sjukvårdsutrustningen och de utensilier, som därvid kunde tarvas, samt i apoteksgöromål upplära ett begränsat antal av sjukvårdspersonalen på förläggningsorten, varjämte på dem borde vila att utföra de behövliga, men hittills ganska försummade undersökningarna om beskaffenheten av till armén eller marinen levererade livsförnödenheter m. m. Militärapotekaren skulle också hava hand om den särskilda medikamentösa sjukvårdsutrustningen, så att densamma städse befunnes i fullt ordnat skick med i de minsta detaljer över hela landet lika genomförd placering i förbinderivagnar m. m. av all den medicin och de förbandsartiklar, som avsåges för trupper av viss storlek eller flyttande militära sjukvårdsanstalter av viss omfattning. Ett sådant ordnande på förhand skulle säkerligen undanröja många svårigheter, som eljest efter all sannolikhet skulle uppstå vid utövande i krig av militära apoteksgöromål.

Kommittén har inhämtat, att kostnaden för medicinalier under åren 1913 och 1914, upphandlade för armén och marinen, dess civilpersonal inberäknad, uppgått till i runda tal respektive 88 000 kronor och 100 000 kronor (ökningen beroende på mobiliseringsförhållanden under sistnämnda år)[1].

Dessa belopp avse för militära ändamål från apoteken levererade läkemedel enligt av dem utställda s. k. kollegialräkningar, som granskats i medicinalstyrelsen. Däri ingå således icke de betydande räkningarna för förbandsartiklar och andra sjukvårdsartiklar, som icke inköpts å apotek.

Delad på de olika arméfördelningarna och marinen, är denna omsättning icke så stor[2], att den, om särskilda där anställda militärapotekare funnits, skulle hava givit dessa full sysselsättning med tillredande och expedition av det beställda eller kunnat beräknas hava medfört någon penningbesparing för statsverket genom läkemedlens anskaffning och direkta tillhandahållande utan någon medverkan från de för allmänheten avsedda apoteken.

Härvid bör ytterligare erinras, att de nämnda inköpssummorna avse även expeditioner enligt recept, men att de eventuellt arméfördelningsvis anordnade militära apoteken skulle under fredstid icke annorstädes än på förläggningsorten kunna för den militära sjukvården leverera andra läkemedel än de, som ligga inom den speciella militära recepturen och kunna hållas i förråd å de militära sjukvårdsanstalterna samt där under militärläkares övervakande dispenseras.

Omsättningen å de militära apoteken bleve således antagligen mindre, än de ovan angivna beloppen för armén och marinen i dess helhet utvisa.

Anställandet av särskilda militärapotekare och dessas förseende med apoteksutrustning måste fördenskull uteslutande ses från nödvändigheten att under fredstid på förhand vidtaga sådana anordningar, som under krig äro ovillkorligt behövliga och icke beräknas komma att då tillfredsställande verka, med mindre de redan under fredstid kommit till stånd och fått utövas av behövlig personal, vilken gjorts förtrogen med de krav, som ställas på dem, och de arbetsförhållanden, som personalen måste i krig underkasta sig.

Sådana anordningar, som de nu ifrågasatta eller andra tilläventyrs lämpligare befunna, kunna uppenbarligen icke komma till stånd utan noggrant övervägande och hänsynstagande till militära förhållanden. De bestämmelser, som i denna angelägenhet erfordras, böra fördenskull under militär medverkan utarbetas och torde väl komma att föranleda ändringar eller tillägg såväl i tjänstgöringsreglementet för armén som i det särskilda krigssjukvårdsreglementet.

Kommittén har därför med det ovan i saken anförda allenast velat fästa uppmärksamhet på den stora vikten av, att denna angelägenhet i tid ordnas. Huru detta skall definitivt ske, blir visserligen i någon mån beroende av, vilket apotekssystem som skall för framtiden här i landet komma till använd-

[1] Angående kostnaden år 1920 se sid. 42. Där anförda kostnad avser såväl egentliga läkemedel som tekniska artiklar för sjukvård.

[2] Jfr anm. 1.

ning. Skulle statsmonopolsystemet vinna tillämpning, ankomme det ju på staten att, i allt vad läkemedelstrafiken angår, både skaffa varor och i sin tjänst anställa erforderlig personal samt sörja för dennas avlöning och pensionering. Skulle det fria systemet genomföras, torde detta icke kunna bereda tillräcklig trygghet, att erforderliga varor och behövlig uppövad personal vid krigstillfälle ställas till förfogande eller under krigets fortgång kunna erbjudas, utan jämväl i detta fall torde staten få ingripa ordnande. Och skulle, om koncessionssystemet bibehålles, det, såsom kommittén anser, befinnas nödigt att redan i fredstid anordna särskilda militärapotek samt där anställa i statens tjänst viss personal, torde rättvisan fordra, att, om i överensstämmelse med kommitténs förslag vissa obligatoriska avgifter för apoteksväsendet och apotekarkårens behov komma att vila på de allmänna apoteksinrättningarna, det även tillses, huruvida och i vad mån motsvarande avgifter böra påläggas de militära apoteken, liksom också vid bestämmande av avlöning och andra förmåner för den å sådana apotek anställda personalen hänsyn måste tagas till, vad som rörande den civila personalen å de vanliga apoteken härutinnan kan vara bestämt eller avtalat».

Militärapotekssakkunniga. *Behovet av ett statsapotek.*

De synpunkter beträffande ett militärt apoteksväsen, som kommit till uttryck i apotekskommitténs betänkande, kunna de sakkunniga i flera avseenden biträda, ehuru de principiellt sett intaga en i viss mån annan ståndpunkt till frågan än kommittén. Enligt de sakkunnigas mening bör nämligen frågan om inrättandet av militärapotek (statsapotek) i vårt land bedömas icke, såsom apotekskommittén gjort, uteslutande från krigsberedskapssynpunkt, utan även från ekonomisk synpunkt, närmast då under hänsynstagande till god hushållning med statens medel i fredstid, vilken sistnämnda synpunkt ingalunda behöver utesluta krigsberedskapssynpunkten. Den utredning, som verkställts av de sakkunniga, har nämligen ådagalagt — såsom längre fram skall visas — att intressena med hänsyn till krigsberedskapen kunna i ganska stor utsträckning tillgodoses jämsides med de ekonomiska. Nuvarande statsfinansiella ställning i vårt land torde dessutom nödvändiggöra den synpunkt på problemet, som anlagts av de sakkunniga.

Med bortseende från denna skiljaktighet anse de sakkunniga, i likhet med apotekskommittén, att redan i fredstid sådana anordningar måste träffas, som under krig äro ovillkorligt behövliga och icke kunna på ett tillfredsställande sätt verka, med mindre de redan i fred kommit till stånd, eller — därest nu en modifikation i uppfattningen skall även här göras — sådana anordningar, varur i händelse av krig kan direkt framväxa den organisation, som då erfordras. Uppenbart är nämligen, att, om arméns och marinens läkemedelsbehov skall kunna på ett nöjaktigt sätt tillgodoses i händelse av krig, man måste äga antingen en fredsorganisation av i huvudsak samma omfattning som den, vilken tarvas under krig, eller ock en organisation, som i sig innesluter några fackmän, vilka beretts tillfälle att fullständigt sätta sig in i den gren av det militära arbetet, som är nödvändig för en regelrätt läkemedels-

försörjning i krig. Därest sistnämnda organisationsform komme till användning, skulle dessa fackmän — vilka måste förutsättas behärska det militära apoteksväsendets praktik och arbetsförhållanden i övrigt — kunna vid krigstillfälle inträda såsom ledare och instruktörer för den mobiliserade apoteksper sonalen och sålunda uppbygga den apoteksorganisation, som erfordras i krig. Ett förberedande av denna mobiliseringsdetalj lärer vara av lika vikt som träffandet av åtgärder i fråga om snart sagt vilken detalj som helst av den militära beredskapen.

Till förberedelserna härvidlag hör även uppläggandet av ett läkemedelsförråd. Vårt land saknar i stort sett egen läkemedelsindustri och är därjämte, på grund av klimatiska och andra förhållanden, hänvisat till att från utlandet införa hela sitt behov av vissa från naturprodukter härrörande läkemedel (opium, kokain etc.). Bleve landet invecklat i krig och på den grund avstängt från de källor, som eljest anlitas för inköp av läkemedel, skulle vid avsaknad av ett på förhand upplagt läkemedelsförråd mycket snart ett verkligt nödläge uppstå. Uppläggandet redan i fredstid av ett sådant förråd är därför oundgängligen nödvändigt. Förrådet måste vid krigstillfälle anlitas såsom en första reserv, medan dels inom landet en fabrikation organiseras av de läkemedel, som lämpa sig härför, dels nya förbindelser knytas för inköp utifrån av sådana läkemedel, som icke kunna tillverkas inom landet eller för vilka ersättningsmedel där saknas.

För att förrådet skall kunna hållas i fullgott skick, måste det emellertid stå under sakkunnig vård och omsättas i vederbörlig utsträckning. Ett organ erfordras sålunda för skötseln av förrådet; omsättningen åter torde kunna försiggå på huvudsakligen två vägar: antingen så att delar av förrådet distribueras till de större apoteksinrättningarna i riket, direkt eller genom förmedling av drogengrossister, för användning genom apotekens försorg, eller ock så att staten själv ombesörjer förnyelsen av förrådet genom att från detsamma tillhandahålla läkemedel åt egna respektive statsunderstödda institutioner genom bemedling av ett statsapotek. I sistnämnda fall skulle det organ, som erfordras för skötseln av förrådet, komma att sammanfalla med det organ, som verkställde distributionen. Ju större omsättningen bleve vid statsapoteket, desto större bleve också möjligheten att hålla ett förråd av tillräcklig omfattning; då härtill kommer, att ett statsapotek torde erbjuda den enda säkra garantien för en verkligt rationell förnyelse av förrådet, framgår därav, att, även då det gäller uppläggandet av ett reservlager utav läkemedel för användning vid krigstillfälle, inrättandet av en statlig (militär) apoteksorganisation ter sig såsom ett starkt framträdande behov. I skrivelse till arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse den 24 april 1920, angående ifrågasatt publicering av kostnaderna för läkemedel vid användning av vissa i militär praxis ofta förekommande läkemedelsformler, framhöll chefen för sjätte arméfördelningen lämpligheten av, att truppförbanden kunde från något staten tillhörigt centralt medikamentsförråd rekvirera sådan enkel, hållbar medicin, som förbrukades i större mängder under ett år.

Behovet av ett militärt apoteksväsen är erkänt inom hela världen. Förekomsten därav i snart sagt varje stat av någon betydenhet lämnar bevis härför.

Fördelarna av ett statsapotek.

Då i det föregående uppvisats behovet av att i vårt land inrätta ett statsapotek, har därvid tänkts närmast på ett sådant för militära ändamål, särskilt vid tillfälle av krig. Apotekskommittén såg, såsom framhållits, hela frågan uteslutande ur denna synpunkt, därtill påverkad av de ekonomiska förutsättningar, under vilka den ifrågasatta organisationen enligt kommitténs utredning kunde komma att verka. Skulle de uppgifter rörande läkemedelskostnaden för armén och marinen, vilka apotekskommittén anfört för åren 1913 och 1914, avse hela kostnaden för läkemedel och därmed jämförliga artiklar för militära ändamål och skulle dessa uppgifter fortfarande äga giltighet, vore det också uteslutet att med ekonomisk fördel driva ett militärt apoteksväsen i vårt land. Den läkemedelskostnad, som apotekskommittén anfört, är emellertid för lågt beräknad, såsom kommittén själv medgiver. De sakkunniga hava kommit till ett vida högre belopp, nämligen cirka 400 000 kronor för år 1920[1]. För det sätt, varpå de sakkunniga erhållit denna siffra, har utförligt redogjorts i det föregående. En detaljerad framställning av utgifternas fördelning på olika truppförband och institutioner lämna tabellbilagorna 1 och 2.

Sedan år 1920 torde emellertid prisen på läkemedel hava nedgått med i genomsnitt cirka 25 procent, vadan den årliga kostnaden för läkemedel m. m. till armén och marinen måste för framtiden sättas i lika mån lägre under förutsättning av enahanda förbrukning i övrigt. Den omsättning, varmed sålunda kan räknas, torde vara för ringa för att därpå grunda en mera vidlyftig organisation med utsikt till ekonomisk vinst. Detta är huvudskälet, varför de sakkunniga anse, att ett statsapotek i vårt land, vars behövlighet ur militär synpunkt torde vara oomtvistlig, bör avse tillgodoseendet av såväl militära som ock vissa civila statsinstitutioners respektive statsunderstödda inrättningars behov av läkemedel och därmed jämförliga artiklar. Den utländska redogörelsen visar, att i åtminstone några länder militärapoteken betjäna civila statsinstitutioner såsom fängelser, statsjärnvägar m. fl. Av redogörelsen framgår detta uttryckligen för Belgien, Nederländerna och Italien. Uteslutet är dock icke, att så kan vara förhållandet även i andra länder, fastän uppgift därom icke meddelats. De anförda staterna erbjuda vissa jämförelsepunkter med vårt land. Sålunda är Italien liksom Sverige ett långsträckt land, men detta förhållande har icke ställt sig hindrande i vägen för militärapotekens anlitande av jämväl icke-militära inrättningar. Belgien och Nederländerna äro liksom Sverige små stater. Här har uppenbarligen behov framträtt att utöka militärapotekens omsättning genom att från desamma tillgodose även civila institutioners läkemedelsbehov.

Vid inhämtandet av uppgifter rörande förbrukningen av läkemedel m. m. vid vissa civila stats- eller statsunderstödda sjukvårdsinrättningar i huvud-

[1] Jfr sid. 42.

staden framställde de sakkunniga till inrättningarnas styrelser den frågan, huruvida — under förutsättning, att ingen som helst ökad kostnad därigenom tillskyndades anstalterna — något hinder kunde anses möta för, att dessa från ett blivande statligt centralapotek i Stockholm anskaffade sitt behov av läkemedel samt kemisk-tekniska artiklar. För de inkomna svaren redogöres här nedan.

Styrelsen för *veterinärhögskolan* meddelade i skrivelse den 15 december 1921, under åberopande av infordrat yttrande från högskolans lärarkollegium, »att styrelsen för sin del ej har något att erinra mot av de sakkunniga ifrågasatt ordnande av högskolans medikamentsförråds drift m. m., dock under den uttryckliga förutsättningen att högskolan därvid kan beredas sådana villkor, att högskolan ej bliver ekonomiskt lidande på anordningen». De sakkunniga hade ifrågasatt, att veterinärhögskolans medikamentsförråd skulle handhavas som en filial till statsapoteket.

Direktionen för *serafimerlasarettet* anförde den 7 mars 1922 följande: »Så vitt direktionen för närvarande kan se, skulle en dylik anordning kunna godtagas under förutsättning av, att fullgoda varor städse kunna påräknas, att rekvisitionen och expeditionen av varorna ordnas på ett ur praktisk synpunkt tillfredsställande sätt, och att lasarettet kommer i åtnjutande av minst samma rabatter å gällande medikamentspris, som genom överenskommelse med enskild apoteksinnehavare kunna ernås». En ledamot av direktionen, professor Åkerman, hade emellertid reserverat sig emot direktionens uttalande under framhållande, att han icke ansåge det lämpligt, »att ett gemensamt apotek för militärmedicinska uppgifter i Stockholm och serafimerlasarettets behov åstadkommes».

Direktionen för *allmänna barnbördshuset* förklarade den 8 december 1921, »att hinder icke synas föreligga för, att barnbörshusets behov av läkemedel samt kemisk-tekniska artiklar anskaffas från det ifrågasatta apoteket». Direktionen utgick emellertid från den förutsättningen, att vid ett dylikt statsapotek prisen å där saluförda varor komme att ställa sig billigare än de å andra apotek tillämpade.

Direktionen för *allmänna barnhuset* uttalade den 15 december 1921, »att hinder ej möter för att — därest ett statsapotek i Stockholm kommer till stånd — läkemedel och kemisk-tekniska artiklar för barnhusets behov anskaffas genom ett sådant apotek».

Direktionen för *Danviks hospital*, som infordrat yttrande i ärendet från hemmets läkare, meddelade den 15 november 1921, »att intet hinder ur sjukvårdssynpunkt torde möta för att från ett blivande statsapotek anskaffa läkemedel och i övrigt omförmälda artiklar för hemmet».

Direktionen för *kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn* förklarade den 21 november 1921, »att något särskilt hinder icke möter för vårdanstalten att, därest ett statsapotek i Stockholm kommer till stånd, genom detta anskaffa erforderliga läkemedel och kemisk-tekniska artiklar, under förutsättning att

en sådan anordning ej kommer att för vårdanstalten medföra någon ekonomisk uppoffring».

Direktionen för *drottninghuset* slutligen uttalade den 12 december 1921, »att, därest ett statsapotek i Stockholm kommer till stånd med förläggning å från drottninghuset ej alltför avlägsen plats samt med tillhandahållande av läkemedel och kemisk-tekniska artiklar till pris, som ej bliva högre än å andra apotek, intet hinder möter att för drottninghuset erforderliga varor av nämnda slag inköpas å sådant apotek».

De sakkunniga komma att i den blivande utredningen ytterligare ingå på denna del av ämnet. Redan här må emellertid framhållas, att utredningen, enligt de sakkunnigas uppfattning, styrker ändamålsenligheten av en statlig apoteksorganisation i nu avsedd utsträckning, ehuru denna organisation med hänsyn till förbrukningsbehov och annat bör i främsta rummet inrikta sig på tillgodoseendet av militära ändamål och därför lyda under militär förvaltningsmyndighet.

Fördelar ur organisatorisk synpunkt.

Upprättandet av en statlig apoteksorganisation i vårt land, avsedd att i första hand betjäna armén och marinen och lydande under central militär förvaltningsmyndighet, skulle medföra vissa organisatoriska fördelar. Med hjälp av en dylik organisation kunde de centrala förvaltningsmyndigheterna direkt och utan omgång erhålla den översikt av läkemedelsförbrukningen vid armén och marinen, som utgör så att säga utgångspunkten och därmed förutsättningen för en klokt ordnad läkemedelsförsörjning. Denna översikt besvarar nämligen ett flertal frågor, som måste uppställas, och öppnar därigenom möjlighet för vidtagandet av åtgärder i olika riktningar.

Exakt kännedom vunnes om, dels vilka läkemedel företrädesvis användas, dels huru stor åtgången i varje fall är både under normala förhållanden och vid allmänt gängse epidemier. Därav framginge åter, vilka läkemedel särskilt böra hållas tillgängliga, samt i huru stora kvantiteter inköpen böra ske. Härigenom underlättades väsentligen den militära läkemedelsförsörjningen, vilket bör kunna hava en gynnsam återverkan på landets läkemedelsförsörjning i övrigt.

Den vunna överblicken skulle i sin mån även möjliggöra ett lättare bedömande av, vilka läkemedel och kvantiteter böra inom landet lagras för händelse av krig eller med tanke på av annan anledning tilläventyrs uppkommande avbrott i införseln.

Den enhetliga ledningen av en statlig apoteksinstitution gåve ökad möjlighet till kontroll över läkemedelsförbrukningen hos de inrättningar, som anlitade apoteket. Denna synpunkt har ansetts böra redan här framhållas, alldenstund en ökad möjlighet till kontroll i detta hänseende utgör en nog så viktig faktor vid bedömandet av frågan om upprättandet av ett statsapotek. Till den ekonomiska betydelsen av en sådan kontroll återkomma de sakkunniga i det följande.

En viktig uppgift för statsapoteket bleve, såsom apotekskommittén fram-

hållit, att verkställa kemiska undersökningar och yttra sig över beskaffenheten av till statsinstitutionerna erbjudna varor såsom proviantartiklar av olika slag, vävnader, diverse förbrukningsartiklar m. fl. Garnisonssjukhusets i Stockholm apotek åligger, enligt gällande reglemente, att utföra sådana undersökningar för sjukhusets räkning. I utlandet anlitas militärapoteken regelbundet i dylikt syfte, såsom av den utländska redogörelsen framgår. Apotekskommitténs uttalande, att dessa undersökningar hittills hos oss ganska mycket försummats, torde äga sin giltighet; förhållandet lärer väl bero därpå, att de största förbrukarna, såsom armén och marinen, i det hela sakna egna organ för undersökningarnas verkställande. Betydelsen av att varor, som hembjudas staten, underkastas den sorgfälliga granskning, som en laboratorieundersökning innebär, bör icke underskattas; först därigenom bliver det i många fall möjligt att bedöma de för varorna begärda prisen, vare sig till prövning föreligga ett eller flera anbud. — Därjämte bör statsapoteket, under fortgången av en leverans, vid behov anlitas för undersökning av levererade varors överensstämmelse med avtalade bestämmelser eller godkända prov.

Inrättandet av ett statsapotek skulle slutligen medföra ännu en organisatorisk fördel genom den ökade möjlighet, som därigenom bereddes för utbildning av värnpliktiga apotekare vid dessas facktjänstgöring samt för undervisning av den militära sjukvårdspersonalen i beredning av enklare läkemedel, dispensering m. m. För närvarande utgör garnisonssjukhusets i Stockholm apotek den enda utbildningsanstalten i förevarande hänseende. Apoteket kan emellertid icke i önskvärd utsträckning fylla denna sin uppgift, varav följden blivit bristande utbildning av såväl värnpliktiga apotekare som sjukvårdspersonal till förfång för det militära sjukvårdsväsendet redan i fredstid. De sakkunniga få i annat sammanhang tillfälle att ytterligare ingå på denna gren av statsapotekets verksamhet.

Fördelar ur ekonomisk synpunkt.

Nu angivna fördelar kunna givetvis utnyttjas i högre grad, ju större omfattning den statliga apoteksorganisationen når. Gränsen härför bör enligt de sakkunnigas mening bestämmas övervägande av ekonomiska hänsyn. Statsapotek erfordras i vårt land för tillgodoseendet av vissa krigsmaktens behov redan i fred samt för landets säkerställande i händelse av krig. Skulle av företagen utredning framgå, att ett statsapotek kunde drivas utan ekonomisk uppoffring från statsverkets sida, talade givetvis redan detta förhållande för ett dylikt apoteks inrättande. Skulle åter upprättandet i viss utsträckning av statsapotek — d. v. s. av ett statsapotek med flera eller färre underavdelningar — erbjuda staten ekonomisk fördel, borde detta utgöra ytterligare ett skäl för organisationens åvägabringande. De sakkunniga skola i det följande söka visa, huru härmed förhåller sig.

Därest ett statsapotek med uppgift, som tidigare anförts, inrättades i Stockholm, skulle alltså från detsamma tillhandahållas läkemedel närmast åt i huvudstaden förlagda truppförband och formationer, tillhörande armén och marinen, samt vissa stats- och statsunderstödda inrättningar därstädes.

De i tabellbilagorna 1 och 2 meddelade uppgifterna rörande arméns och marinens läkemedelskostnader för år 1920 avse dels den individuella recepturen d. v. s. fall, då läkemedel utskrivits för särskilda personer, vilka ägt att själva å apoteken avhämta desamma, dels och huvudsakligen förskrivningen av läkemedel för allmänna inrättningar såsom militärsjukhus, truppförbandens sjukrum o. s. v. Uppgifterna i tabellbilagorna 3 och 4 rörande hospitalen och fångvårdsanstalterna hänföra sig praktiskt taget uteslutande till sist anförda slag av förskrivning. De till denna grupp hörande läkemedelskostnader, så vitt desamma angå i tabellbilagorna 1—4 behandlade, i Stockholm förlagda statsinstitutioner, belysas närmare av efterföljande tablå. Då för samma myndighet redovisats dubbla läkemedelskostnader, avse första radens uppgifter läkemedel för manskap, andra radens läkemedel för djur.

Stockholm.	Pro laborersättning.	Läkemedel utan rabatt.	Läkemedel med rabatt		Summa läkemedelskostnad.	Tekniska artiklar för sjukvård.	Tillhopa.
			20 %.	30 %.			
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Armén:							
Svea livgarde	226	1 730	409	3 097	5 462	775	6 237
» »	59	142	—	112	313	—	313
Göta livgarde	208	623	740	1 064	2 635	61	2 696
» »	16	26	6	3	51	—	51
Livgardet till häst	122	673	138	232	1 165	52	1 217
» » »	390	794	327	945	2 456	210	2 666
Livreg:ts dragoner	118	788	443	376	1 725	32	1 757
» »	256	798	123	176	1 353	138	1 491
Svea artillerireg:te	317	1 968	111	331	2 727	80	2 807
» »	192	540	40	345	1 117	441	1 558
Positionsartillerireg:t	229	762	349	857	2 197	187	2 384
»	175	419	19	351	964	11	975
Svea ingenjörkår	162	596	570	629	1 957	346	2 303
» »	125	406	22	24	577	—	577
Fälttelegrafkåren	127	803	303	259	1 492	47	1 539
»	93	334	2	73	502	35	537
Generalstaben	31	126	—	—	157	—	157
IV arméfd:ens stab	13	95	14	10	132	—	132
Marinen:							
Flottans stat:n i Sthlm	562	1 285	2 514	2 786	7 147	2 084	9 231
Fartyg, tillh. Sth. st.	502	2 342	51	181	3 076	762	3 838
» » Kkr. »	275	1 748	95	267	2 385	194	2 579
Hospitalsväsendet:							
Stockholms hospital	1 275	3 061	633	2 439	7 408	662	8 070
Fångvården:							
Centralf:t å Långholmen	187	1 287	776	1 942	4 192	829	5 021
Sthlms straffängelse	59	230	41	38	368	16	384
Summa	5 719	21 576	7 726	16 537	51 558	6 962	58 520

Enligt medicinalstyrelsens kungörelse den 20 maj 1920, angående av Kungl. Maj:t fastställda ändrade grunder för läkemedels taxering å apotek, äro apoteken berättigade till en handelsvinst av 100 procent å läkemedlens inköpspris. Taxeprisen fastställas av medicinalstyrelsen minst en gång årligen med ledning av de inköpspris, som för sådant ändamål uträknas av två inom styrelsen tillkallade sakkunniga personer.

Handelsvinsten för de större apoteken bliver dock i många fall högre, alldenstund förutnämnda inköpspris beräknas med hänsyn till de mindre apotekens anskaffningskostnader. Ett apotek inköper exempelvis 10 à 15 kg. av en vara till visst pris. För det apotek åter, som har tillfälle att på en gång inköpa 100 kg., ställer sig priset ungefär 10 procent lägre, vartill kommer, att vid inköp av större kvantiteter engrossisterna i allmänhet medgiva fraktfrihet, vilket kan beräknas medföra en ytterligare sänkning av anskaffningskostnaden med minst 8 procent. Skillnaden mellan de större och mindre apotekens handelsvinst kan därför anses utgöra cirka 18 procent till de större apotekens förmån.

I det följande räknas emellertid med en handelsvinst av endast 100 procent i fall, då föreskrivna rabattsatser icke kommit till användning, samt med 80 respektive 70 procents vinst, då rabatter utgått. Pro labore-ersättningen — som utgår med de i recepturtaxan för varje särskilt arbete föreskrivna belopp — upptages oavkortad såsom vinst, alldenstund någon materialkostnad av storlek att räkna med här icke förekommer. För tekniska artiklar beräknas vinsten till 20 procent, en beräkning som icke kan anses vara för hög.

Enligt nu angivna grunder skulle alltså, för den händelse de i tablån här ovan redovisade läkemedlen tillhandahållits genom ett statsapotek, följande handelsvinst hava uppstått:

	Kr.
å pro labore-ersättningen	5 719
» läkemedel, utlämnade utan rabatt	10 788
» » » med 20 % rabatt	2 897
» » » » 30 % »	4 724
» tekniska artiklar för sjukvård	1 392
Summa	25 520

Då den läkemedelssumma, varå vinsten beräknats, utgjorde 58 520 kronor, uppgår sålunda vinsten till 43·6 procent av läkemedelskostnaden.

De sakkunniga förutsätta, att garnisonssjukhuset i Stockholm skulle, liksom förut angivna militära myndigheter, hämta sina läkemedel från ett blivande centralapotek i huvudstaden. Andra statliga eller statsunderstödda institutioner därstädes, som kunna från ett dylikt apotek fylla sitt läkemedelsbehov, och vilka, såsom tidigare anförts, förklarat hinder för en sådan anordning icke möta, äro: veterinärhögskolan[1], serafimerlasarettet[2], allmänna barnbördshuset[3], allmänna barnhuset[4], Danviks hospital[5], kronprinsessan Lovisas

[1] Albano.
[2] Kungsholmen.
[3] Norra Djurgården.
[4] Vasastaden.
[5] Finnboda.

vårdanstalt för sjuka barn[1] och drottninghuset[2]. Nu uppräknade institutioners kostnader för läkemedel och därmed jämförliga artiklar uppgingo under år 1920 till nedanstående belopp:

	Läkemedel och tekniska artiklar för sjukvård. Kr.
Garnisonssjukhuset, fr. eget apotek	73 325
Veterinärhögskolan » » »	14 300
Serafimerlasarettet » » »	66 669
» » annat håll	7 623
Allmänna barnbördshuset	17 776
Allmänna barnhuset	1 700
Danviks hospital	2 014
Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt	8 123
Drottninghuset	400
Summa	191 930

I ovanstående belopp för garnisonssjukhuset ingå jämväl kostnaderna för förbands- och sjukvårdsartiklar samt mineralvatten, vin, näringspreparat o. dyl., medan uppgifterna för övriga institutioner avse blott läkemedel och tekniska artiklar för sjukvård. Hade uppgifterna för samtliga institutioner omfattat även förbands- och sjukvårdsartiklar m. m., skulle beloppen blivit avsevärt högre.

Man lärer kunna utgå från, att inköp av läkemedel m. m. för nu angivna civila institutioner verkställas — med hänsyn till kvantiteterna och därav följande rabatter — på i huvudsak enahanda sätt som för de militära sjukvårdsinrättningarna. Vid sådant förhållande skulle, under förutsättning att samtliga institutioner hämtat sina läkemedel från ett gemensamt centralapotek, detta apoteks handelsvinst å de tillhandahållna läkemedlen hava utgjort i runt tal 40 procent å den erlagda betalningen[3]. För att vara på den säkrare sidan anse sig emellertid de sakkunniga böra i detta fall räkna med en vinst av endast 30 procent. Enligt sådan beräkningsgrund skulle apotekets handelsvinst å de i den senaste tablån redovisade läkemedlen m. m. hava utgjort 57 580 kronor.

Enligt järnvägsstyrelsens uppgift till de sakkunniga äro i statens järnvägars egna respektive änke- och pupillkassans hus i Stockholm dels i närheten av centralstationen[4] dels å Kungsholmen[5] bosatta tillhopa cirka 290 järnvägstjänstemän. De av statsmedel bekostade läkemedlen för denna personal torde, med ledning av en tidigare gjord uppskattning[6], kunna beräknas till ett värde av omkring 2 000 kronor årligen. Vid individuell receptur uppgick pro labore-ersättningen vid armén och marinen under år 1920 till i genom-

[1] Kungsholmen.
[2] Norrmalm.
[3] Jfr beräkningen å sid. 68.
[4] I fastigheterna med adressnummer 1 Vasagatan, 70 och 77 Mäster Samuelsgatan, 70 Klarabergsgatan, 25 Bryggaregatan och 41 Gamla Kungsholmsbrogatan.
[5] I fastigheterna med adressnummer 42, 44, 46, 48, 50, 52 och 54 Kungsholmsgatan, 35 och 37 Fleminggatan, 15 och 17 Pilgatan samt 2, 4 och 6 Celsiusgatan.
[6] Jfr sid. 36.

snitt respektive 35·2 och 39·7 procent av räkningsbeloppen[1]. Om man här räknar med den lägre procentsatsen eller 35 procent, skulle av anförda 2 000 kronor cirka 700 kronor utgöra pro labore-ersättning och resten eller 1 300 kronor kostnad för läkemedel. Av sistnämnda belopp böra 650 kronor beräknas såsom handelsvinst, då vid individuell receptur praktiskt taget aldrig utskrivas läkemedel i kvantiteter, å vilka rabatt beviljas.

För den händelse ovan angivna järnvägspersonal anlitade statsapotek för läkemedlens utbekommande, skulle alltså cirka 1 350 kronor av den årliga, utav statsverket ersatta läkemedelskostnaden för samma personal återgå till staten såsom handelsvinst. Det synes de sakkunniga, som om det övervägande flertalet av nu ifrågavarande tjänstemän borde kunna avhämta respektive låta avhämta sina läkemedel å ett blivande centralapotek i Stockholm, därest detsamma förlades till början av Kungsholmen. I det följande räkna de sakkunniga dock med en handelsvinst av allenast 800 kronor för läkemedel, bekostade av statsverket till här omförmäld personal.

Även de övriga affärsdrivande verkens tjänstemän i huvudstaden böra, liksom den armén och marinen tillhöriga i Stockholm stationerade personalen, som åtnjuter fria läkemedel, kunna i viss utsträckning begagna sig av det ifrågasatta centralapoteket. Var ett sådant än må förläggas, kan man nämligen utgå från, att ett ej ringa antal tjänstemän komma att bo i relativ närhet av detsamma. De sakkunniga mena icke, att vederbörande tjänstemän och övrig här ifrågakommande personal skola förständigas att anlita statsapoteket, där ett sådant anlitande är förenat med större tidsutdräkt eller annan olägenhet. Tjänstemännens legitima intressen få i detta avseende icke åsidosättas, men det bör fasthållas, att även staten härvidlag har ett intresse att tillgodose. Om staten beviljar vissa grupper av sin personal förmånen av fria läkemedel, är det rimligt, att staten genom sina organ tillser, att sättet för läkemedlens tillhandahållande icke medför större utgifter än nödigt. Det synes därför ändamålsenligt, att verksläkarna samt tjänsteläkarna vid armén och marinen åläggas att på recepten anteckna, när dessa skola — med hänsyn till de omständigheter, som ovan anförts — expedieras från statsapoteket. Enligt en av generalpoststyrelsen verkställd utredning uppgår antalet recept, vilka expedieras å huvudstadens apotek och avse medicin, som gäldas med postmedel, till omkring 2 000 årligen. Den individuella läkemedelsförskrivningen vid arméns och marinens formationer i Stockholm omfattade under år 1920 tillhopa 4 407 recept.

Att det här rör sig om icke obetydliga värden, framgår av kostnaden för sist omnämnda förskrivningar. Ifrågavarande kostnad har i efterföljande tablå fördelats på rabattsatser m. m. i enlighet med vad tidigare skett i fråga om rekvisitioner för truppförbandens sjukavdelningar o. s. v.

[1] Jfr sid. 43 f.

Stockholm.	Pro laborersättning. Kr.	Läkemedel utan rabatt. Kr.	Läkemedel med rabatt. 20 % Kr.	Läkemedel med rabatt. 30 % Kr.	Tillhopa. Kr.
V arméfd:ens stab	2	9	—	—	11
Stockholms tygstation	80	176	—	—	256
Ammunitionsfabriken	161	311	—	—	472
Arméns centr. bekl:verkst.	112	239	8	—	359
Flottans station	4 526	6 803	39	36	11 404
Summa	4 881	7 538	47	36	12 502

Hade samtliga de recept, varom här är fråga, expedierats å statsapotek, skulle av totalkostnaden för desamma 8 678 kronor eller 69·4 procent hava återgått till staten såsom handelsvinst jämlikt den beräkningsgrund, som tidigare följts.

Den övervägande delen av utgifterna faller, som synes, på flottans station och avser dess i kvarter boende personal (underofficerare, manskap, daglönare). Här skulle möjligen särskilda anordningar kunna tänkas ifrågakomma. Sålunda torde mera allmänt brukade, enkla och hållbara läkemedel kunna åtminstone i viss utsträckning hållas i förråd i färdigdispenserad form av tjänsteläkarna för att vid behov direkt utdelas till patienterna[1]. Dylika läkemedel skulle då av läkarna rekvireras från statsapoteket. Därjämte synes för den personal, som har bostad å Skepps- och Kastellholmarna, läkemedelsanskaffningen, när icke särskilt trängande behov föreligger, kunna försiggå på sådant sätt, att recepten efter mottagningstidens slut avhämtades genom statsapoteket, vilket därefter avlämnade de färdiga läkemedlen å stationens sjukrum (eller polisvaktkontor) för att genom personalen därstädes tillhandahållas patienterna. Båda dessa anordningar synas verka till personalens bekvämlighet. Den sist berörda anordningen har en motsvarighet i den s. k. medicinlådetrafiken å järnvägarna.

Om de affärsdrivande verkens personal i Stockholm[2] samt den armén och marinen tillhöriga personal därstädes, för vilken individuell förskrivning av läkemedel äger rum, anlitade statsapoteket i den utsträckning, som ovan ifrågasatts, lärer man kunna utgå från en handelsvinst för apoteket av lågt räknat 2 000 kronor årligen på de läkemedel, som genom detsamma tillhandahölles personalen.

Enligt tabellbilagorna 1 och 2 anskaffade däri upptagna, armén och marinen tillhöriga myndigheter under år 1920 läkemedel (för människor och djur) till ett belopp av 281 893 kronor samt tekniska artiklar för sjukvård till ett belopp av 43 370 kronor, vilket gör tillhopa 325 263 kronor. Av dessa belopp kommo på myndigheterna i Stockholm, Karlskrona och Boden tillsammantagna respektive 131 611 (läkemedel), 16 046 (tekniska artiklar) eller tillhopa

[1] Detta förfaringssätt har, enligt vad de sakkunniga inhämtat, på senare tid praktiserats vid flottans station i Stockholm.

[2] Utom statens järnvägars personal, för vilka en beräkning redan verkställts.

147 657 (läkemedel och tekniska artiklar) kronor. Härav framgår, att arméns och marinens myndigheter i landsorten utom Karlskrona och Boden, vilka orter komma att i det följande särskilt behandlas, under år 1920 rekvirerade läkemedel för i runt tal 150 000 kronor samt i sjukvården använda tekniska artiklar för i runt tal 27 000 kronor, utgörande en sammanlagd kostnad för läkemedel m. m. av i runt tal 177 000 kronor.

Den övervägande delen av sagda kostnad faller på truppförbanden. Någon större svårighet torde knappast möta för dessa att från ett blivande centralapotek i Stockholm fylla praktiskt taget hela sitt behov av läkemedel ävensom tekniska artiklar för sjukvård. Den distribution av läkemedel till, bland annat, truppförband i landsorten, som sedan år 1920 ombesörjes av garnisonssjukhusets i Stockholm apotek — från det av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse inköpta förråd, varom talats i det föregående — har praktiskt visat utförbarheten av en sådan anordning. Vissa truppförband (t. ex. Kronobergs regemente) hava tagit nästan all sin medicin genom garnisonssjukhusets apotek. Anordningen kan givetvis lättare genomföras, i den mån truppförbanden erhålla tillgång till tekniskt utbildad sjukvårdspersonal, åt vilken beredning av enklare läkemedel samt dispensering kunna anförtros. Utbildning av sjukvårdspersonalen vid armén och marinen skulle ju också tillkomma statsapoteket såsom en ej oviktig del av dess uppgift.

Såsom exempel på läkemedel, vilka förbrukas i stor myckenhet vid truppförbanden och alldeles uppenbart låta sig anskaffas från ett blivande centralapotek, må anföras: acetylsalicylsyra, bromsalter, formalin, jodsalter, piller av olika slag, pulver, enkla och sammansatta, salvor av olika slag, sprit, tabletter av olika slag, tinkturer av olika slag, vätesuperoxid. Överhuvudtaget kunna här ifrågakomma alla hållbara läkemedelsberedningar och dessutom sådana läkemedel, som bruka köpas i substans.

I Finland, där inköpen för militärapoteken göras centralt av krigsministeriets sanitetsdepartement, skall rekvisition av läkemedel för militära ändamål, enligt där gällande bestämmelser, ske från närmast belägna militärapotek. Endast i trängande fall få läkemedel rekvireras från de civila apoteken. I England, där anskaffningen av samtliga apoteksvaror för flottans behov sker centralt i amiralitetet, skola fartygen vid sin utrustning rekvirera erforderligt förråd av läkemedel från de militära sjukhusapoteken. Intet fartyg får annat än i trängande fall rekvirera läkemedel på annat sätt än genom vederbörande sjukhusapotek. Med större eller mindre stränghet är samma ordning genomförd i alla länder med ett militärt apoteksväsen (Tyskland, Frankrike etc.), såsom framgår av den utländska redogörelsen i ämnet. Därvid gäller ofta, att läkemedlen skola rekvireras och expedieras i beredd form eller dispenserade.

Om sålunda hinder icke kan anses möta för, att arméns och marinens formationer i landsorten från ett blivande centralapotek i Stockholm fylla praktiskt taget hela sitt behov av läkemedel och därmed jämförliga artiklar, förutsätta de sakkunniga likväl icke, att detta skall komma att ske omedelbart efter upprättandet av ett dylikt apotek. De sakkunniga räkna med, att till

en början ungefär halva behovet kommer att fyllas från centralapoteket. Hade så skett under år 1920, skulle enligt de tal, som anförts i det föregående, på statsapoteket hava kommit en omsättning för arméns och marinens formationer i landsorten, utom Karlskrona och Boden, av i runt tal 75 000 kronor för läkemedel och 13 500 kronor för i sjukvården använda tekniska artiklar eller tillhopa 88 500 kronor. Med en beräknad vinst av i genomsnitt 30 procent på sist anförda belopp[1] skulle alltså vid en dylik omsättning hava till statsverket såsom handelsvinst återgått en summa av cirka 26 500 kronor.

Vilka läkemedel m. m. skola för nu omhandlade myndigheter rekvireras från ett blivande centralapotek, synes böra tillkomma arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse respektive marinförvaltningens sanitetsavdelning att bestämma. På samma sätt torde lämpligen — efter överenskommelse med den myndighet, varunder statsapoteket kommer att lyda — medicinalstyrelsen respektive fångvårdsstyrelsen kunna föreskriva, vilka läkemedel och andra artiklar böra för hospitalens och fångvårdsanstalternas behov i större mängder på en gång rekvireras från centralapoteket.

Enligt uppgifterna i tabellbilagorna 3 och 4 inköpte statens hospital och fångvårdsanstalter[2] utom Stockholm och Karlskrona under år 1920 läkemedel och därmed jämförliga artiklar till nedanstående belopp:

Landsorten (utom Karlskrona).	Egentliga läkemedel.	Tekniska artiklar för sjukvård.	Tillhopa.
	Kr.	Kr.	Kr.
Hospital och asyler	92 288	30 849	123 137
Fångvårdsanstalter[2]	17 797	3 901	21 698
Summa	110 085	34 750	144 835

Den övervägande delen (85 procent) av denna kostnad faller, såsom synes, på hospitalen. Någon särskild svårighet torde icke finnas för dem att från ett statligt centralapotek i Stockholm tillgodose snart sagt hela sitt behov av läkemedel. En av de sakkunniga för år 1917 verkställd utredning rörande läkemedelsförbrukningen vid hospitalen giver stöd för denna mening. En väsentlig del av utgifterna avse sådana läkemedel som acetylsalicylsyra, bromsalter, jodsalter, kloralhydrat, oljor av olika slag, piller av olika slag, pulver, enkla och sammansatta, salvor av olika slag, sprit, tabletter av olika slag, tinkturer, trional, veronal, vätesuperoxid, vilka alla kunna lätt förvaras och tillika låta sig utan svårighet dispenseras eller blåndas, på sätt i varje fall finnes erforderligt. Dispensering och beredning av läkemedel torde vid hospitalen kunna i ganska stor omfattning, under läkares överinseende, ske av där anställd personal.

Ej heller vid fångvårdsanstalterna torde någon svårighet möta i nu senast omförmälda hänseenden. Förbrukningen av läkemedel är emellertid där, relativt sett, tämligen ringa, vadan dessa anstalter hava mindre betydelse

[1] Jfr sid. 69.
[2] Till dessa hava hänförts jämväl statens tvångsarbetsanstalter. Jfr sid. 35 anm. 1

för den förevarande utredningen. En av de sakkunniga jämväl beträffande fångvårdsanstalterna för år 1917 företagen undersökning har emellertid visat, att där ungefär enahanda läkemedel komma till användning som vid den militära sjukvården.

På grund av vad ovan anförts anse sig de sakkunniga böra utgå från, att, om ett centralapotek kommer till stånd, statens hospital och fångvårdsanstalter i landsorten (utom Karlskrona) skola kunna från detsamma redan från början taga ungefär hälften av sitt läkemedelsbehov. Under förutsättning, att så skett under år 1920, skulle alltså statsapoteket detta år hava till nämnda institutioner levererat läkemedel och i sjukvården använda tekniska artiklar för i runt tal 55 000 respektive 17 400 kronor eller för tillhopa i runt tal 72 400 kronor. Om man räknar med en vinst av i genomsnitt 30 procent även på denna omsättning[1], skulle statsapotekets handelsvinst på leveransen i fråga hava utgjort cirka 21 700 kronor.

Icke endast läkemedel och i sjukvården använda tekniska artiklar böra i avsevärd utsträckning kunna från ett blivande centralapotek tillhandahållas statliga och statsunderstödda institutioner. Samma förhållande gäller åtskilliga tekniska artiklar för andra ändamål än sjukvård ävensom fin- och grovkemikalier samt utensilier för kemiskt, fysikaliskt m. fl. ändamål (s. k. kemiskt glas). Dylika artiklar köpas av institutionerna i stor utsträckning från kemikalieaffärer och droghandlande inom eller, särskilt beträffande vissa artiklar, utom landet, medan apoteken endast i mindre omfattning tjäna såsom leverantörer. Undantag härifrån utgöra i viss mån apoteken i Karlskrona, Karlsborg och Boden, vilka leverera ej obetydliga mängder av dessa artiklar till myndigheter på platsen. Någon svårighet för apoteken att tillhandahålla även sådana varor finnes icke.

De sakkunniga hava från ett antal statsinstitutioner inom och utom Stockholm infordrat uppgifter rörande åtgången av kemikalier (fin- och grov-) samt utensilier för kemiskt m. fl. ändamål. Vid bearbetningen av dessa uppgifter hava de sakkunniga i allmänhet medtagit endast sådana varor, som pläga saluföras å apotek respektive hos kemikaliehandlande. I den cirkulärskrivelse, genom vilken uppgifterna infordrades, sporde de sakkunniga, huruvida hinder kunde anses möta för att nu avsedda varor tillhandahölles åt institutionerna genom ett statligt centralapotek i Stockholm, därest ett sådant komme till stånd och under förutsättning, att ingen som helst ökad kostnad därigenom åsamkades institutionerna. Härtill svarades från flera håll, att något hinder icke ansågs föreligga för en på så sätt ordnad anskaffning, men att institutionerna helst ville hava fria händer att verkställa inköpen, där de billigaste prisen kunde i varje särskilt fall ernås. I de fall, då institutionerna köpa från utlandet, lärer det icke vara tvivel underkastat, att centralapoteket skall kunna med leverantörer därstädes träffa minst lika gynnsamma avtal som de enstaka institutionerna. I själva verket bör apoteket kunna sluta gynn-

[1] Jfr sid. 69.

sammare avtal, alldenstund detsamma kommer att representera ett flertal köpare och i samma mån uppträda såsom större avnämare, detta så mycket mera som apoteket torde redan för eget behov komma att träda i förbindelse med de leverantörer, varom det här kan bliva tal. Vad nu sagts i fråga om köp från utlandet lärer i lika mån gälla beträffande köp från inhemska leverantörer. I övrigt må framhållas, att det här i stor utsträckning rör sig om varor, som ytterst anskaffas från utlandet. Vid sådant förhållande synes ännu ett skäl föreligga att samla behoven på en hand för att sålunda kunna genom direkt köp utifrån betinga sig förmånligare villkor.

I kap. IV finnes meddelad en tablå rörande den ungefärliga årliga kostnaden för inköp av kemikalier samt utensilier för kemiskt m. fl. ändamål vid vissa statliga (eller statsunderstödda) institutioner inom och utom Stockholm Ett sammandrag av tablån lämnas här nedan; därförinnan må ännu en gång påpekas, att uppgifterna avse varor, som hos oss tillhandahållas dels å apotek dels i kemikalieaffärer.

Institutioner:	Fin- o. grov-kemikalier.	Utensilier för kemiskt m. fl. ändamål.	Tillhopa.
	Kr.	Kr.	Kr.
i Stockholm	75 000	85 000	160 000
i landsorten (utom Karlskrona och Boden)	50 000	22 000	72 000
Summa	125 000	107 000	232 000

Alla dessa varor kunna utan svårighet anskaffas genom ett centralapotek. De sakkunniga hava i det föregående sökt visa, att en på så sätt ordnad anskaffning även skulle lända till ekonomisk fördel genom åstadkommandet av billigare pris. Emellertid torde anskaffningens centralisering till ett statsapotek icke te sig fullt så naturlig för institutionerna i detta fall som i fråga om läkemedel och andra artiklar för sjukvård. Det får väl därför överlåtas åt ledningen av statsapoteket att på praktisk väg övertyga institutionerna om ändamålsenligheten av att genom apotekets bemedling anskaffa här avsedda varor. Innan en dylik anskaffning kan komma att försiggå i mera fullständig utsträckning, lärer någon tid gå om. Vid det förhållande emellertid, att en avsevärd del av varorna, motsvarande över två tredjedelar av kostnadsbeloppet, förbrukas av institutioner inom huvudstaden, med vilka underhandlingar från statsapotekets sida kunna lättare föras, torde man vara berättigad antaga, att redan i början av apotekets verksamhet en ej ringa del av varorna skall tagas genom detsamma. De sakkunniga anse sig kunna uppskatta denna del, efter värdet räknad, till cirka en tredjedel av kostnaden för det hela eller till i runt tal 77 000 kronor. Denna siffra får knappast anses för hög. Skulle den i någon mån överskrida den, som faktiskt kan komma att framstå, lärer detta utjämnas därav, att vid dess beräknande hänsyn tagits allenast till kemikalier och utensilier, icke till sådana tekniska artiklar för andra ändamål än sjukvård, vilka — använda inom snart sagt alla statsinstitutioner — äro av beskaffenhet att kunna lämpligen tillhandahållas genom statsapoteket.

Om under år 1920 nu omhandlade artiklar till ett belopp av i runt tal 77 000

kronor anskaffats genom förmedling av ett då befintligt statsapotek, skulle vid en beräknad vinst av i genomsnitt 20 procent[1] på omsättningen cirka 15 400 kronor hava återgått till statsverket såsom apotekets handelsvinst.

Såsom i det föregående omnämnts[2], har för mötande av olycksfall inom vissa statens verk beretts tillgång till läkemedels- och förbandslådor av olika storlek och sammansättning. Statsverkets kostnad för nyanskaffning och komplettering av dylika lådor kan uppskattas till cirka 20 000 kronor årligen. Järnvägsstyrelsen har i skrivelse till de sakkunniga den 10 februari 1922 förklarat hinder icke möta för, att utrustning och komplettering av dylika lådor för statens järnvägar sker genom ett blivande statsapotek. Statens järnvägars kostnad i förevarande avseende beräknas till cirka 8 000 kronor för år. Vid sådant förhållande anse de sakkunniga den ökning i omsättningen, som skulle tillföras statsapoteket därigenom, att vissa statens verk från statsapoteket verkställde nyanskaffning och komplettering av läkemedels- och förbandslådor, kunna sättas till lägst 10 000 kronor årligen. Vid en beräknad vinst härå av i genomsnitt 20 procent, skulle alltså 2 000 kronor årligen återgå till statsverket såsom apotekets handelsvinst.

I det föregående har förutsatts, att leverans av läkemedel och andra varor till institutionerna i landsorten — utom Karlskrona och Boden — skulle försiggå genom ett centralapotek i *Stockholm*. Med anledning härav torde måhända invändas, att transporterna i sådant fall stundom bleve väl långa och även kostsamma. Häremot vilja de sakkunniga framhålla, vad först angår transporternas längd, att det här icke är fråga om varor, som skola fylla ett ögonblickligt eller, i regel, ens ett nära liggande behov. Anskaffningen måste givetvis ordnas så, att leveranserna kunna tillgodose behoven för en längre tid framåt. I brådskande fall få truppförbanden och övriga institutioner vända sig till närmast belägna civila apotek eller annan leverantör. Dessa fall torde emellertid avse en varuanskaffning, som ur ekonomisk synpunkt kan betraktas såsom tämligen betydelselös. Beträffande kostnaden för transporterna må anmärkas, att de varor, som skulle levereras genom statsapoteket, i allmänhet äro av den dyrbara natur, att frågan om fraktkostnaden bliver av underordnad vikt. I övrigt synes det de sakkunniga lämpligt, att dessa kostnader bestridas av statsapoteket; för köparen är det fördelaktigt att vid sin kalkyl kunna räkna med priset å varan, levererad fraktfritt närmaste järnvägsstation (poststation, hamn).

En sammanfattning av den nu förebragta utredningen rörande omsättningen m. m. vid ett blivande *centralapotek i Stockholm* redan i början av dettas verksamhet lämnas här nedan. Därvid hava de i det föregående beräknade talen

[1] De sakkunniga hava här räknat med samma handelsvinst som i fråga om tekniska artiklar för sjukvård. Jfr sid. 68.

[2] Sid. 37.

i förekommande fall avrundats till närmast jämna 100-tal kronor. Såsom förut framhållits, grunda sig uppgifterna i allmänhet på förbrukningen av läkemedel m. m. vid institutionerna under år 1920 samt då gällande pris och avse sålunda närmast den omsättning respektive handelsvinst, som under detta år skulle hava kommit ett då förefintligt, jämförelsevis nyinrättat centralapotek i Stockholm till del.

Centralapoteket i Stockholm.

	Omsättning. Kr.	Handelsvinst. Kr.
För arméns och marinens formationer i Stockholm (utom garnisonssjukhuset och den individuella receptur-en), Stockholms hospital och fångvårdsanstalterna i Stockholm: hela behovet av läkemedel och tekniska artiklar för sjukvård (sid. 67 f.	58 500	25 500
För garnisonssjukhuset, serafimerlasarettet och vissa andra stats- och statsunderstödda institutioner i Stockholm: hela behovet av läkemedel och tekniska artiklar för sjukvård (sid. 69).....	191 900	57 600
För viss statens järnvägars i Stockholm stationerad personal: läkemedel (sid. 69 f.).....	2 000	800
För viss i Stockholm stationerad personal, tillhörande statens övriga affärsdrivande verk samt arméns och marinens formationer (individuell receptur): läkemedel (sid. 71).....	[1] 5 000	2 000
För arméns och marinens formationer i landsorten (utom Karlskrona och Boden): halva behovet av läkemedel och tekniska artiklar för sjukvård (sid. 73).....	88 500	26 500
För hospitalen och fångvårdsanstalterna i landsorten (utom Karlskrona): halva behovet av läkemedel och tekniska artiklar för sjukvård (sid. 74).....	72 400	21 700
För stats- (eller statsunderstödda) institutioner i Stockholm och landsorten (utom Karlskrona och Boden): en tredjedel av behovet av kemikalier och utensilier för kemiskt m. fl. ändamål (sid. 75 f.).....	77 000	15 400
För utrustning och komplettering av läkemedels- och förbandslådor (sid. 76).....	10 000	2 000
Summa	505 300	151 500

Såsom tidigare framhållits, torde prisen å läkemedel och andra här ifrågakommande varor sedan år 1920 hava nedgått med i genomsnitt cirka 25 procent. Ovanstående slutsummor måste därför minskas i samma proportion

[1] Denna siffra har beräknats i överensstämmelse med den för statens järnvägars personal (jfr sid. 70).

för att kunna anses representera den beräknade omsättningen respektive handelsvinsten under nuvarande prisförhållanden. Efter en dylik reduktion skulle omsättningen alltså sättas till i runt tal 379 000 kronor och handelsvinsten till i runt tal 114 000 kronor.

Det torde visserligen vara vanskligt att söka, på sätt ovan skett, i en procentsats angiva, i vad mån prisnivån för nu förevarande artiklar sjunkit sedan år 1920. Ett regulativ mot eventuell felbedömning härvidlag i riktning att underskatta prissänkningen föreligger emellertid så till vida, som under år 1920 en ej ringa del av artiklarna inköptes från utlandet till, på grund av dels valutaförhållandena dels marknadens överbelastning, mycket låga pris, vilket särskilt beträffande kemikalier påpekats av ett flertal myndigheter. En stabilisering av marknaden torde redan hava börjat göra sig gällande. När marknaden återvunnit sin stadga, komma prisen säkerligen att ligga högre än de nuvarande.

Den omsättning för centralapoteket, till vilken de sakkunniga kommit, är så betydande, att densamma uppnås endast av de största apoteken i vårt land. Redan härav lärer man hava rätt sluta till, att centralapoteket bör icke blott bära sig, utan även lämna ett icke oväsentligt överskott. Det är härvidlag att märka, att omsättningen beräknats för ett nyinrättat apotek. I den mån statsapoteket kommer i gång och bliver inarbetat, bör omsättningen, såsom av utredningen framgår, kunna betydligt ökas. Det militära apoteksväsendet i främmande länder ger stöd för ett sådant antagande.

Centralapotekets handelsvinst har uppskattats till i runt tal 114 000 kronor. Detta belopp representerar givetvis bruttovinsten. Från denna måste dragas utgifterna för avlöningar, hyror och driften i övrigt. I nästföljande kapitel ingå de sakkunniga på en detaljerad behandling utav denna del av ämnet. Det belopp, till vilket de sakkunniga där komma såsom slutsumma för driftkostnaderna, motsvarar omkring tre femtedelar av den beräknade handelsvinsten. En avsevärd marginal står sålunda åter för överskottet.

Vid de kalkyler, som verkställts i det föregående, har icke medtagits förbrukningen av läkemedel m. m. hos statens myndigheter i Karlskrona och Boden. Å dessa orter äro nämligen så många militära institutioner belägna, att skäl förefinnes till antagande, att särskilda statliga apotek där kunna motiveras.

Kostnaderna för läkemedel och i sjukvården använda tekniska artiklar vid statsinstitutioner, förlagda i *Karlskrona* och redovisade i tabellbilagorna 1—4, belysas närmare av efterföljande tablå. Då för samma myndighet upptagits dubbla läkemedelskostnader, avse första radens uppgifter läkemedel för manskap, andra radens läkemedel för djur.

Karlskrona.	Pro labore-ersättning.	Läkemedel utan rabatt.	Läkemedel med rabatt.		Summa läkemedelskostnad.	Tekniska artiklar för sjukvård.	Tillhopa.
			20 %.	30 %.			
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Flottans station:							
sjukrummet	3 582	11 593	1 152	4 008	20 335	5 916	26 251
individuell receptur	3 749	5 514	76	9	9 348	12	9 360
utgående fartyg	2 354	5 951	484	1 537	10 326	1 564	11 890
Fortif.-befälhavaren	46	108	—	—	154	220	374
Karlskrona kustart.-reg.	1 275	2 589	156	1 369	5 389	128	5 517
» »	32	101	3	6	142	145	287
Fartyg, tillh. Sth. stat:n	61	259	19	76	415	182	597
Karlskrona grenadjärreg.	233	667	534	451	1 885	144	2 029
» »	78	203	12	78	371	4	375
Göta ingenjörkår	54	240	3	67	364	20	384
Centralfängelset	188	422	20	17	647	157	804
Straffängelset	217	258	18	10	503	120	623
Summa	11 869	27 905	2 477	7 628	49 879	8 612	58 491

Samtliga de läkemedel m. m., för vilka kostnaderna här angivits, torde utan olägenhet kunna tagas från ett blivande statligt apotek i Karlskrona. Under förutsättning, att apoteket erhåller ett gynnsamt läge, bör nämligen svårighet icke möta för den del av personalen, som åtnjuter fria läkemedel (individuell receptur), att å apoteket avhämta dessa. Dylik skyldighet skulle då åligga även postverkets och telegrafverkets i Karlskrona stationerade personal.

Enligt de grunder för beräknande av apotekens handelsvinst, som tillämpats i det föregående[1], skulle, för den händelse de i tablån redovisade läkemedlen m. m. tagits från ett statligt apotek på platsen, dettas handelsvinst hava utgjort:

	Kr.
å pro labore-ersättningen	11 869
» läkemedel, utlämnade utan rabatt	13 952
» » » med 20 % rabatt	929
» » » » 30 % »	2 179
» tekniska artiklar för sjukvård	1 722
Summa	30 651

Den beräknade handelsvinsten uppgår sålunda till ej mindre än 52·4 procent av omsättningsbeloppet. Att vinsten i detta fall uppnår sådan storlek, beror väsentligen på att pro labore-ersättningen för de marina institutionernas förskrivningar utgör en ej ringa del av kostnadsbeloppet. Hela prolabore-ersättningen har, på förut anförda grunder, upptagits såsom vinst.

Utom nu omhandlade varor böra tekniska artiklar för andra ändamål än sjukvård samt fin- och grovkemikalier för de i Karlskrona förlagda statsinstitutionerna kunna i ej obetydlig utsträckning anskaffas genom ett blivande statligt apotek därstädes. Enligt en uppgift från varvschefen i Karlskrona

[1] Jfr sid. 68.

inköptes under år 1920 tekniska artiklar och kemikalier för varvets behov till ett värde av 137 878: 16 kronor. Av dessa varor böra, jämlikt en av de sakkunniga företagen undersökning, kemikalier till ett värde av cirka 48 000 kronor, efter 1920 års pris räknat, kunna tagas genom statsapoteket[1]. I uppgiften meddelades av varvschefen, att — under förutsättning att ingen som helst ökad kostnad därigenom tillskyndades varvet, och att artiklarna kunde i god tid erhållas av för avsett ändamål fullgod beskaffenhet — intet hinder från varvets sida mötte för, att fin- och grovkemikalier ävensom andra artiklar tillhandahölles antingen genom en central institution i Stockholm eller genom en dess underavdelning i Karlskrona. Det bör vid sådant förhållande icke innebära någon överdrift att anslå handelsvinsten å försäljningen av dylika varor genom ett statligt apotek i Karlskrona till 5 000 kronor för år även med iakttagande av den prissänkning, som inträtt efter år 1920[2].

Om denna prissänkning, på sätt skett i det föregående[3], sättes till i genomsnitt 25 procent, skulle ett statligt apotek i Karlskrona kunna enligt ovan anförda tal räkna med en årlig omsättning av cirka 43 870 kronor för läkemedel m. m. och cirka 36 000 kronor för kemikalier, utgörande tillhopa i runt tal 80 000 kronor, samt med en handelsvinst härå av i runt tal 28 000 kronor.

De skäl, som hittills anförts för ett centralapotek i Stockholm, gälla i väsentlig mån även, då fråga uppstår om inrättande av ett statligt apotek i Karlskrona. Sistnämnda apotek synes böra ordnas såsom en underavdelning till centralapoteket. Visserligen kunde anskaffningen av läkemedel och därmed jämförliga artiklar för de i Karlskrona förlagda statsinstitutionerna, på sätt föreslagits beträffande myndigheter å andra orter, ordnas så, att behovet av dessa varor till större eller mindre del fylldes direkt från centralapoteket. Men då statsinstitutionernas antal å en plats är så pass stort, som här är fallet, synas redan bekvämlighetsskäl tala för upprättandet av ett särskilt apotek. Därtill kommer, att förbrukningen av läkemedel m. m. vid institutionerna nått den omfattning, att ett underapotek i Karlskrona kan icke endast bära sig, utan även inleverera överskott till statsverket. I nästföljande kapitel beräkna de sakkunniga omkostnaderna för ett underapotek i Karlskrona till cirka 15 000 kronor för år. Då handelsvinsten (brutto) å omsättningen vid apoteket ansetts kunna uppskattas till cirka 28 000 kronor, bör alltså uppstå ett ej oväsentligt netto å rörelsen.

Karlskrona är vårt lands största örlogshamn, och de flesta statsinstitutionerna därstädes tillhöra försvaret. Det bör därför redan ur säkerhetssynpunkt befinnas önskvärt, att ett apotek där inrättas för tillgodoseende av i främsta rummet militära ändamål. Av det läkemedelsförråd, om vars upplägganden för oförutsedda händelser de sakkunniga talat i det föregående, synes

[1] Jfr sid. 39.

[2] Att handelsvinsten i detta fall satts procentuellt sett lägre än motsvarande vinst för centralapoteket i Stockholm, beror därpå, att varvet i Karlskrona kunnat såsom särskilt stor avnämare betinga sig fördelaktigare pris än övriga institutioner, för vilka undersökning verkställts.

[3] Se sid. 77.

en del böra i och för omsättning lagras vid underapoteket i Karlskrona. Denna del av förrådet bör sammansättas med särskild hänsyn till marinens behov.

Därjämte skulle det åligga underapoteket att verkställa kemiska undersökningar och yttra sig över beskaffenheten av till statsinstitutioner, främst de på platsen, erbjudna varor av olika slag ävensom att i sin mån fungera såsom utbildningsanstalt för värnpliktiga apotekare vid dessas facktjänstgöring samt för sjukvårdspersonalen vid marinen i vad avser beredning av enklare läkemedel, dispensering m. m.

Ett statligt apotek i Karlskrona skulle alltså komma att fylla en viktig uppgift inom den militära organisationen.

Samma omdöme kan med icke mindre rätt fällas om ett statligt apotek i *Boden*, ordnat såsom underavdelning till centralapoteket i Stockholm.

Kostnaderna för läkemedel och i sjukvården använda tekniska artiklar vid arméns truppförband och övriga i tabellbilagorna 1 och 2 upptagna institutioner i Boden belysas av nedanstående tablå. I de fall, då dubbla läkemedelskostnader redovisats för en och samma myndighet, avse första radens uppgifter läkemedel för manskap, andra radens läkemedel för djur.

Boden.	Pro laborersättning.	Läkemedel utan rabatt.	Läkemedel med rabatt.		Summa läkemedelskostnad.	Tekniska artiklar för sjukvård.	Tillhopa.
			20 %.	30 %.			
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Norrbottens reg:te	658	4 263	660	2 894	8 475	902	9 377
» »	26	104	15	51	196	—	196
Norrlands artillerireg:te	122	449	143	323	1 037	36	1 073
» »	79	114	65	144	402	19	421
Bodens artillerireg:te	497	1 600	845	1 286	4 228	85	4 313
» »	69	203	25	10	307	17	324
Bodens ingenjörkår	258	1 006	356	606	2 226	27	2 253
» »	32	52	20	18	122	—	122
Kommendantskapet	1 378	4 686	1 243	5 313	12 620	898	13 518
Bodens tygstation	44	154	—	—	198	12	210
Fortifikationsbefäl	245	389	12	—	646	129	775
Intendenturförrådet	79	197	29	58	363	13	376
Summa	3 487	13 217	3 413	10 703	30 820	2 138	32 958

Beträffande alla dessa läkemedel m. m. kan utan tvekan göras gällande, att de låta sig med fördel anskaffas från ett underapotek i Boden, lämpligen inrymt i den nya byggnad för garnisonssjukhuset därstädes, som nu är under uppförande. De sakkunniga förutsätta, att den arméns personal, som åtnjuter fria läkemedel, förständigas att låta avhämta sin medicin å underapoteket; på den individuella recepturen faller i övrigt endast en ringa del av ovan anförda kostnader.

Hade samtliga i tablån redovisade läkemedel under år 1920 anskaffats

från ett underapotek i Boden, skulle jämlikt den beräkningsgrund för handelsvinsten, som tidigare använts[1], denna vinst hava utgjort:

	Kr.
å pro labore-ersättningen	3 487
» läkemedel, utlämnade utan rabatt	6 608
» » » med 20 % rabatt	1 280
» » » » 30 % »	3 058
» tekniska artiklar för sjukvård	427
Summa	14 860

Den beräknade handelsvinsten — i vilken även här ingår hela pro labore-ersättningen — motsvarar sålunda 45·1 procent av kostnadsbeloppet. Enahanda tal uppgick i Karlskrona, där den individuella recepturen dock är avsevärt större, till 52·4 procent.

De i tablån för kommendantskapet uppförda läkemedelskostnader hava utgått för garnisonssjukhuset. Under år 1920 inrymde detta omkring 100 sängar. På grund av överenskommelse med Norrbottens läns landsting kommer sjukhuset att utvidgas till att omfatta omkring 220 sängar. Då det kan förutsättas, att beläggningen vid det utvidgade sjukhuset ökas i proportion till sängantalet, samt att läkemedelsbehovet och kostnaden härför stegras i samma förhållande, har i efterföljande sammanställning gjorts en på nämnda förutsättning grundad beräkning *dels* i fråga om förbrukningen av läkemedel och i sjukvården använda tekniska artiklar vid ett sjukhus om 100 respektive 220 sängar, *dels* rörande apotekets handelsvinst å leveransen i ena som andra fallet.

Garnisonssjukhuset i Boden.

	100 sängar. Kr.	220 sängar. Kr.
Förbrukning av läkemedel och tekniska artiklar för sjukvård	13 518	29 740
Beräknad handelsvinst härå:		
å pro labore-ersättningen	1 378	3 031
» läkemedel, utlämnade utan rabatt	2 343	5 154
» » » med 20 % rabatt	466	1 025
» » » » 30 % »	1 518	3 339
» tekniska artiklar för sjukvård	180	396
Summa	5 885	12 945

Enligt den gjorda beräkningen skulle alltså utvidgningen av sjukhuset medföra en ökning av apotekets omsättning med i runt tal 16 000 kronor samt en ökning av apotekets handelsvinst med i runt tal 7 000 kronor. Läkemedlen för det utvidgade sjukhusets civila patienter skulle självfallet tagas från underapoteket, om ett sådant komme till stånd, så mycket mera som apoteket väl i sådant fall bleve inrymt i sjukhuset.

Under år 1921 utlämnades, enligt av järnvägsstyrelsen meddelad uppgift, till statens järnvägars personal läkemedel från civilapoteket i Boden till ett belopp av 8 102: 63 kronor. Det synes de sakkunniga, som om ungefär hälften av detta läkemedelsbehov borde kunna utan olägenhet för personalen

[1] Jfr sid. 68 och 79.

tillgodoses genom det ifrågasatta underapoteket. Till underlättande härav kunde möjligen den anordning vidtagas, att underapoteket efter mottagningens slut hos järnvägsläkarna avhämtade de recept, som dessa ansåge kunna och böra expedieras å apoteket, varefter de färdigställda läkemedlen genom apotekets försorg avlämnades å järnvägsstationen för att genom dess expedition tillhandahållas åt patienterna, i den mån dessa icke föredroge att själva å apoteket inlämna recepten respektive där hämta sin medicin. Läkemedel åt personalen vid angränsande stationer, vilka läkemedel sålunda avsändas pr järnväg, synas kunna i ganska stor utsträckning expedieras av underapoteket.

Även postverkets och telegrafverkets personal i Boden bör från ett statligt apotek därstädes kunna taga en del av sina fria läkemedel. Samtliga nu ifrågakommande verksläkare böra — på sätt föreslagits beträffande verksläkarna samt arméns och marinens tjänsteläkare i Stockholm — åläggas tillse, att det statliga apoteket anlitas i den utsträckning, som är förenlig med personalens intressen.

Om statens järnvägars — och övriga affärsdrivande verks — personal i och i närheten av Boden anlitade ett statligt apotek därstädes i den utsträckning, som här ifrågasatts, skulle alltså, under förutsättning av enahanda förbrukning som under år 1921 och med tillämpning av då gällande pris, apoteket därigenom tillföras en omsättning av cirka 4 000 kronor årligen; handelsvinsten härå behöver icke sättas lägre än till 1 600 kronor.

Även tekniska artiklar för andra ändamål än sjukvård samt fin- och grovkemikalier för arméns institutioner i Boden böra i viss omfattning kunna anskaffas genom ett där inrättat statligt apotek. Om något större belopp lärer det emellertid härvid icke komma att röra sig.

Den nu förebragta utredningen rörande ett under centralapoteket i Stockholm lydande underapotek i Boden har givit till resultat en beräknad årlig omsättning och därpå grundad handelsvinst av följande storlek, därvid beloppen i förekommande fall avrundats till närmast jämna 100-tal kronor.

Underapoteket i Boden.

	Omsättning. Kr.	Handelsvinst. Kr.
För truppförbanden m. fl. arméns institutioner i Boden: hela behovet av läkemedel och tekniska artiklar för sjukvård (sid. 81 f.)	33 000	14 900
För ett utvidgat garnisonssjukhus i Boden: hela det nya behovet av läkemedel och tekniska artiklar för sjukvård (sid. 82)	16 000	7 000
För viss i och i närheten av Boden stationerad personal, tillhörande statens affärsdrivande verk: läkemedel (sid. 82 f.)	4 000	1 600
Summa	53 000	23 500

Ifrågavarande tal grunda sig i huvudsak på 1920 års pris. Efter en reduktion av dessa tal med 25 procent för vinnande av överensstämmelse, så vitt möjligt, med nuvarande prisläge — på sätt skett vid enahanda kalkyler beträffande de ifrågasatta apoteken i Stockholm och Karlskrona — skulle alltså underapoteket i Boden hava att uppvisa en omsättning, uppgående till i runt tal 40 000 kronor årligen, samt en därpå beräknad handelsvinst av i runt tal 18 000 kronor. Då de årliga omkostnaderna för underapoteket i nästföljande kapitel beräknas icke komma att överstiga 12 000 kronor, bör sålunda även ett underapotek i Boden kunna tillföra statsverket inkomst.

Denna inkomst representerar icke något högt belopp, men upprättandet av ett statligt apotek i Boden innebär tillika andra fördelar, som äro av synnerlig vikt. Att en fästning av Bodens storlek och betydelse för vårt land har att för fyllandet av sitt läkemedelsbehov vid utomordentliga tillfällen lita till allenast ett enskilt apotek, kan icke anses vara betryggande. En av de första åtgärder, som vid mobilisering vidtoges eller behövde vidtagas, vore väl att förse fästningen med ej mindre ett läkemedelsförråd av lämplig sammansättning och storlek än även anordningar för distributionen av dessa läkemedel. Förtänksamheten synes då bjuda, att anstalter träffas redan under fred i sådan riktning. Såsom de sakkunniga visat, kan ett statligt apotek i Bodens fästning icke allenast bära sig, utan även lämna statsverket vinst. Därmed synas tillräckliga skäl vara förebragta för upprättandet av ett sådant apotek.

Underapoteket i Boden skulle i övrigt komma att fylla enahanda uppgifter som ett underapotek i Karlskrona.

Även å andra orter än de nu ifrågasatta skulle, med hänsyn till antalet där förlagda statsinstitutioner samt dessas behov av läkemedel eller av andra skäl, inrättandet av statliga apotek kunna tänkas ifrågakomma. De sakkunniga syfta härvid på t. ex. sådana platser som Karlsborg och Visby. Behovet av läkemedel för därvarande statsinrättningar är emellertid ej av den omfattning, att statliga apotek därstädes skulle komma att bära sig. På grund härav och då de redan ifrågasatta apoteken avse åtgärder från statens sida såväl till fyllandet i viss omfattning av de militära läkemedelsbehoven å anförda platser under normala förhållanden som ock till tryggandet, åtminstone i viss mån, av läkemedelstillgången vid utomordentliga tillfällen, hava de sakkunniga icke ansett sig böra särskilt ingå på frågan om det statliga apoteksväsendets ordnande å dessa och liknande orter.

För centralapoteket i Stockholm jämte underapoteken meddelas här efteråt ett sammandrag, utvisande i kronor omsättningens storlek redan på tidigt stadium av apotekens verksamhet samt den därpå belöpande handelsvinsten, sådana beloppen i fråga framgått av den verkställda utredningen samt med hänsyn tagen till nuvarande prisförhållanden:

	Omsättning. Kr.	Handelsvinst. Kr.
Centralapoteket i Stockholm	379 000	114 000
Underapoteket i Karlskrona	80 000	28 000
» » Boden	40 000	18 000
Summa	499 000	160 000

Utöver de ekonomiska fördelar, som skulle för statsverket direkt uppstå därigenom, att detta förmedelst upprättandet av ett antal apotek bleve i viss mån sin egen leverantör av läkemedel och därmed jämförliga artiklar, skulle, såsom förut påpekats, besparingar vinnas genom den ökade kontroll över läkemedelsförbrukningen respektive förskrivningen av läkemedel, som förefintligheten av ett statsapotek möjliggjorde eller underlättade.

På förbrukningen av läkemedel kan givetvis av vederbörande överordnade myndigheter en viss verkan utövas. Första villkoret härför är, att myndigheterna beredas tillfälle att närmare följa förbrukningen vid olika formationer och inrättningar. I detta hänseende kan statsapoteket lämna ett ej ringa biträde genom det jämförelsematerial, som står detsamma till buds. Genom en på så sätt genomförd, skärpt kontroll bör den insikten vinna ökad utbredning, att medicin är en vara, som kostar penningar och med vilken det bör sparas. Den utredning, som verkställts av de sakkunniga, har ådagalagt, att denna insikt icke överallt i statsförvaltningen trängt tillräckligt igenom.

Den ökade kontroll, som statsapoteket möjliggör, bör vidare verka därhän, att tjänsteläkarna vid förskrivningen av läkemedel för statens räkning vänja sig vid att använda den form för utskrivningen, som är i ekonomiskt hänseende fördelaktigast. I kap. V hava de sakkunniga anfört flera exempel på olämplig förskrivning, i vad avser såväl de utskrivna läkemedlens natur som kvantiterna. En viss normering av läkemedlen bör kunna genomföras. För underlättande härav vore det givetvis önskvärt, att, då nu gällande militärfarmakopé måste anses vara föråldrad, en för armén och marinen gemensam förteckning över sådana läkemedel (enkla läkemedel respektive beredningar), som böra företrädesvis komma till användning i den militära sjukvården, bleve utarbetad. I denna förteckning borde läkemedlen utväljas med hänsyn till icke blott terapeutisk verkan utan även den kostnad, de betinga. Genom statsapoteket kunde sedan övervakas, i vad mån förteckningen följdes. Komme en dylik förteckning till användning vid armén och marinen, är det att förvänta, att densamma vunne tillämpning jämväl inom andra förvaltningsområden.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga ännu en gång påpeka betydelsen ur ekonomisk synpunkt av ett statsapotek så till vida, att detsamma bereder ökad möjlighet för sjukvårdspersonalens utbildning i vad avser enklare farmaceutiska operationer såsom färdigställande av vanliga lösningar, pulverdispensering m. m.

De besparingar, som skulle på nu antydda vägar ernås, låta sig icke fixeras i siffror. Att de det oaktat kunna bliva avsevärda, framgår redan av det belopp, vartill arméns och marinens årliga läkemedelskostnader uppgå. Besparingarna behöva icke representera någon hög procent av detta belopp för att ändock utöva inflytande på läkemedelsekonomien.

Fördelar ur säkerhetssynpunkt.

I anslutning till vad apotekskommittén på sin tid uttalade i fråga om åtgärder till tryggandet av arméns och marinens läkemedelsförsörjning i krig, hava de sakkunniga tidigare framhållit nödvändigheten av, att redan under fredstid i nämnda hänseende träffas antingen sådana anordningar, som äro i krig ovillkorligt behövliga och icke kunna på ett tillfredsställande sätt verka, med mindre de redan förut kommit till stånd, eller ock sådana anordningar, varur kan i händelse av krig direkt framväxa den organisation, som då erfordras. De sakkunniga funno det nämligen uppenbart, att, om de militära läkemedelsbehoven skulle kunna på ett nöjaktigt sätt tillgodoses i händelse av krig, vårt land måste äga antingen en fredsorganisation av i huvudsak samma omfattning som den, vilken tarvas under krig, eller ock en organisation, som i sig innesluter några fackmän, vilka beretts tillfälle att fullständigt sätta sig in i den gren av det militära arbetet, det här gäller[1].

Därest en statlig apoteksorganisation av den art och omfattning, som av de sakkunniga i det föregående tecknats, kommer till stånd i vårt land, är därmed enligt de sakkunnigas uppfattning den stomme given, kring vilken en för läkemedelsförsörjningen i krig erforderlig, mera vidlyftig apoteksorganisation kan utvecklas. Uppbyggandet av nämnda organisation finge givetvis påvila den vid statsapoteket anställda farmaceutiska personalen, vilken på grund av sin tjänstgöring måste förutsättas behärska det militära apoteksväsendet i alla dess detaljer.

Nödvändigheten av militärapotek för specialutbildning av farmaceutisk personal framhölls på sin tid av apotekskommittén. Militärapotekens uppgift härvidlag vore enligt kommittén av den verkligt stora betydelse, att denna synpunkt vid bedömandet av frågan om dylika apoteks inrättande icke finge skjutas åt sidan i tanke, att farmaceutiskt utbildade värnpliktiga skulle i farans stund kunna fylla behovet, utan att äga ens ledning av verkliga fackmän. Genom inrättandet av ett statsapotek för tillgodoseende av i första rummet militära ändamål skulle, såsom de sakkunniga upprepade gånger påpekat, tillfälle beredas värnpliktiga apotekare att erhålla för krigsförhållanden ägnad utbildning. Därigenom erhölle även de värnpliktiga apotekarnas facktjänstgöring verkligt värde, samtidigt med att statsapoteket kunde garantera tillgången av en stab utav farmaceuter, lämpliga att inkallas till tjänstgöring i krig.

Det anförda torde visa, att det ifrågasatta statsapoteket i ett avseende kan anses säkerställa landet i händelse av krig, nämligen i fråga om anstalter och personal för beredandet av nödiga läkemedel.

Det är emellertid icke nog med att en organisation finnes, jämte därtill hörande personal, för beredandet av läkemedel i krig. Jämväl tillgången av läkemedel måste, såsom de sakkunniga förut framhållit, vara tryggad åtminstone för någon tid framåt. Vårt land saknar, såsom likaledes förut påpekats, i stort sett egen läkemedelsindustri och är därjämte — oavsett om en inhemsk läkemedelsfabrikation existerar eller icke — fullständigt beroende

[1] Jfr sid. 61 f.

av import från utlandet beträffande vissa från naturprodukter härrörande läkemedel. För ett sådant land är uppläggandet redan i fredstid av ett reservförråd utav läkemedel ovillkorligen nödvändigt, för så vitt det skall bliva möjligt att någorlunda säkerställa landets läkemedelsförsörjning under nu nämnda förhållanden.

Statsapoteket är på grund av sin allmänna uppgift i stånd att underlätta bedömandet av, vilka läkemedel och kvantiteter böra för arméns och marinens behov företrädesvis lagras för händelse av krig eller epidemier eller med tanke på av särskild anledning möjligen uppkommande avbrott i införseln.

Genom statsapoteket vinnes därjämte ett organ för skötseln av ett dylikt reservförråd med garanti för dess erforderliga omsättning. Ekonomiskt sett bliver det givetvis fördelaktigare för statsverket, om förrådet förvaltas och omsättes av statens organ än om detta skall ske genom de enskilda apoteken, vilka i sådant fall måste beredas särskild ersättning härför. Överallt i främmande länder med militärt apoteksväsen handhava militärapoteken förvaltningen av det mobiliseringsförråd av läkemedel, som finnes upplagrat.

Ju större omsättningen är vid statsapoteket, desto lättare kan reservförrådet omsättas, varför reservförrådet i sin ordning kan utan risk att förfaras hållas större i samma mån statsapotekets omsättning ökas. Statsapoteket och läkemedelsförrådet kunna även på annat sätt bringas i nära förhållande till varandra. De sakkunniga vilja icke underlåta att framhålla, hurusom enligt deras mening apotekets vinst borde kunna användas för ordnandet av den krigsberedskap beträffande läkemedel, för vilken ovan redogjorts. Betydelsen av ett statsapotek framstår, även om man anlägger denna synpunkt på dess verksamhet.

VII. Förslag om upprättande av ett under arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse lydande statsapotek. Apotekets uppgift, organisation m. m.

Förslag om upprättande av ett statsapotek.

De sakkunniga hava i närmast föregående kapitel uppvisat dels behovet ur militär synpunkt av ett statsapotek i vårt land, dels de fördelar ett dylikt apotek skulle i olika hänseenden innebära för statsverket. Därvid voro de sakkunniga i tillfälle att, vad angår behovet av en statlig apoteksorganisation för militära ändamål, åberopa sig på ej mindre vad apotekskommittén på sin tid anfört i detta avseende än även förhållandena i utlandet, där nämnda behov allmänt erkänts och tillgodosetts.

Beträffande omsättningen vid ett blivande statsapotek kunde de sakkunniga stödja sig på uttalanden av styrelserna för ett flertal civila stats- eller statsunderstödda institutioner, vilka förklarat, att — under förutsättning, att ingen som helst ökad kostnad därigenom tillskyndades institutionerna — något hinder från dessas sida icke mötte att från ett statsapotek fylla större eller mindre delar av sitt behov utav läkemedel och därmed jämförliga artiklar. Den gjorda undersökningen styrkte även i övrigt ändamålsenligheten av en statlig apoteksorganisation av här ifrågasatt omfattning — d. v. s. en organisation, ägnad att tillvarataga såväl militära som civila intressen — om också organisationen på grund av förbrukningsbehov och annat måste i främsta rummet inrikta sig på tillgodoseendet av militära ändamål och därför lyda under militär förvaltningsmyndighet.

Den myndighet, som synes de sakkunniga böra framför andra härvid ifrågakomma, är arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse. Armén bliver nämligen utan jämförelse apotekets störste avnämare och kommer därigenom även att ställa de största fordringarna på apoteket beträffande dess organisatoriska ändamålsenlighet och effektivitet. Med anledning härav och under ytterligare åberopande av den i kap. VI förebragta utredningen föreslå de sakkunniga upprättandet av *ett statsapotek, lydande under arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse.*

Statsapotekets uppgift, organisation m. m.

Huru de sakkunniga tänkt sig apotekets uppgift och organisation, personalens anställning och arbetsförhållanden m. m., framgår av dels det förslag till reglemente för statsapoteket, dels det förslag till ändrad lydelse av §§ 6, 13 och 17 i Kungl Maj:ts instruktion för arméförvaltningen den 31 december 1921, vilka utarbetats av de sakkunniga och såsom bilagor åtfölja

detta betänkande (bil. 1 och 2). De sakkunniga skola härefteråt ingå på de i samband med statsapotekets organisation och verksamhet stående spörsmål, vilka synas kräva en närmare behandling. Hänvisning till vederbörlig bestämmelse i förslaget till reglemente för statsapoteket sker därvid genom inom parentes angivet paragrafnummer m. m.

Uppgift.

De varor, vilka böra i första rummet tillhandahållas å eller genom statsapoteket, äro givetvis läkemedel samt sådana tekniska artiklar och utensilier, vilka komma till användning i sjukvården. Även fin- och grovkemikalier, tekniska artiklar för andra ändamål än sjukvård samt utensilier för kemiskt, fysikaliskt m. fl. ändamål synas emellertid kunna levereras av statsapoteket, åtminstone i den mån dylika varor pläga saluföras å apotek. Dessa driva nämligen i många fall — särskilt de apotek, som äro belägna å större orter — vid sidan av sin närmaste verksamhet försäljning i betydande omfattning av nu avsedda artiklar.

De sakkunniga vilja i detta sammanhang icke underlåta att beröra ett uttalande av vattenfallsstyrelsen i dess skrivelse till de sakkunniga den 28 december 1921. Styrelsen anför: »Beträffande kemisk-tekniska artiklar har vattenfallsstyrelsen utgått från, att det icke torde vara de sakkunnigas mening, att blivande statsapotek skulle tillverka och tillhandahålla sådana varuslag som såpa, tvål m. m. eller sådana artiklar, på vilka viss industri specialiserat sig. Under denna förutsättning förbrukas icke vid statens vattenfallsverk några kemisk-tekniska artiklar i så stor omfattning, att denna förbrukning kan öva inflytande på de sakkunnigas utredning. Något hinder, för att här avsedda artiklar tillhandahållas statens vattenfallsverk genom blivande statsapotek, möter givetvis icke under de förutsättningar, som angivits av de sakkunniga[1]. Då emellertid ett dylikt arrangemang icke kommer att medföra någon som helst fördel för vattenfallsverket, anser vattenfallsstyrelsen sig i dessa liksom i andra upphandlingsfrågor vara bäst betjänad av att kunna verkställa upphandlingarna på det sätt, styrelsen i varje särskilt fall finner lämpligast. Styrelsen tillåter sig dessutom ifrågasätta, huruvida staten bör eller kan på föreslaget sätt uppträda som konkurrent till industrien och handelskåren».

Då vattenfallsstyrelsen gör gällande, att det här skulle röra sig om en otillbörlig konkurrens med industrien och handelskåren, måste först och främst fasthållas, att enligt Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut de s. k. säljbara apoteksprivilegierna upphört med 1920 års utgång, så att hädanefter rättigheten till apoteksrörelses idkande kommer att under alla förhållanden vara beroende av allenast de föreskrifter, som i fråga om sådan näring i allmänhet meddelas. Om staten numera upprättar eget apotek för tillgodoseende i viss omfattning av icke endast sitt läkemedelsbehov, utan även behovet av

[1] Nämligen att ingen som helst ökad kostnad därigenom tillskyndas vattenfallsverket, samt att artiklarna i kvalitativt hänseende fylla måttet.

de övriga varor, vilka pläga tillhandahållas å apotek, sker därigenom ingen som helst kränkning av enskilds rätt. Om vidare kemikalier och tekniska artiklar hittills brukat i ej ringa utsträckning saluföras och i viss mån även tillverkas å de enskilda apoteken, utgör det enligt de sakkunnigas uppfattning allenast en naturlig konsekvens av statsapoteks inrättande, att statens organ från ett dylikt apotek fylla större eller mindre delar av behovet utav sådana artiklar, vare sig dessa endast anskaffas genom eller samtidigt möjligen i viss utsträckning även tillverkas å statsapoteket (§ 1 mom. 1).

Beträffande de i n s t i t u t i o n e r, som skola betjänas av statsapoteket, har det av praktiska skäl befunnits lämpligt, att marinförvaltningen äger utan hörande av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse bestämma, i vilken omfattning statsapoteket må anlitas för marinens behov. Då statsapoteket avser att i första hand tjäna försvarets intressen, kan därur hämtas ett ytterligare stöd för den föreslagna anordningen; en avdelning av statsapoteket, nämligen underapoteket i Karlskrona, komme ju väsentligen att fungera såsom marinapotek. Övriga statliga respektive statsunderstödda institutioner böra däremot med sjukvårdsstyrelsen överenskomma om statsapotekets anlitande (§ 1 mom. 1). Såsom tidigare framhållits, synes sådan överenskommelse böra för hospitalens del träffas av medicinalstyrelsen, för fångvårdsanstalternas del av fångvårdsstyrelsen o. s. v.

Överenskommelsen lärer kunna göras i mycket allmän form och huvudsakligen avse ett bemyndigande från sjukvårdsstyrelsen till statsapoteket att betjäna här ifrågavarande institutioner. I sådant fall bör dock överenskommelsen fullständigas genom direktiv från vederbörande centrala förvaltningsmyndighet, där sådan finnes, till underordnade institutioner. I vilken utsträckning statsapotekets tjänst kommer att tagas i anspråk, bliver väl ytterst beroende av det samarbete, som på grundval av träffade överenskommelser etableras mellan statsapoteket och de särskilda institutionerna. Åt statsapotekets ledning får överlåtas att göra detta samarbete så förtroendefullt och därigenom så effektivt som möjligt.

Då stegringen av statsapotekets omsättning av skäl, som förut anförts, är ett militärt intresse, torde det kunna förväntas, att sjukvårdsstyrelsen vid behov själv tager initiativ till träffandet av sådan överenskommelse, varom här är tal (jfr § 5 mom. 1 f).

Vidare skall statsapoteket för de institutioner, som anlita detsamma, samt andra statliga eller statsunderstödda institutioner tjänstgöra såsom s a k k u n n i g inrättning beträffande såväl undersökning av varor i och för leverans som ock hygieniska arbeten av olika slag såsom desinfektion, avlusning m. m. (§ 1 mom. 2; jfr i övrigt § 5 mom. 1 e).

Centralupphandlingssakkunniga hemställde i sitt förslag angående ökad centralisering vid upphandling för statens räkning, att åt arméförvaltningens intendentsdepartement måtte uppdragas, bland annat, att låta anställa systematiska försök för utexperimenterande av: lämpligaste medel för skydd mot mal, lämpligaste sammansättning av skosmörja, fullt effektivt men

likväl icke frätande märkbläck samt lämplig stämpelfärg[1]. Det vill synas, som om statsapotekets sakkunskap i nu avsett och liknande fall borde kunna med fördel utnyttjas av myndigheterna. Apotekets biträde härvidlag betingas av dess nyss anförda uppgift såsom sakkunnig institution. Att en eller flera av anförda artiklar måhända även kunna framställas å statsapoteket, kommer i detta sammanhang icke omedelbart i betraktande.

Statsapotekets övriga funktioner falla företrädesvis under åtgärderna för landets säkerställande i händelse av krig. Två av dessa funktioner hava ingående behandlats i det föregående, nämligen upplägganđet av och vården om ett reservlager utav läkemedel, vars behöriga omsättning statsapoteket tillika avser att trygga, samt apotekets uppgift att tjäna som utbildningsanstalt för värnpliktiga apotekare och annan sjukvårdspersonal vid armén och marinen (§ 1 mom. 3 och 5). Återstår att erinra om reglementsförslagets föreskrift, att statsapoteket skall stödja sådana strävanden, som äro ägnade att möjliggöra landets självförsörjning av läkemedel (§ 1 mom. 4). Om ekonomiskt understöd kan här icke vara tal. Statsapotekets ledning bör däremot följa de rön på förevarande område, som synas kunna hava framtiden för sig, samt sörja för, att nya inhemska läkemedel prövas m. m. (jfr § 5 mom. 1 d). Det kan äga sitt intresse att i detta sammanhang återuppliva minnet av en bestämmelse i konung Karl XI:s medicinalordningar av år 1688. I dessa ställdes till collegium medicum den tillförsikt, att kollegiet verkade för botanikstudiers bedrivande här i landet med syfte, att medikamenter, som med omkostnad och risk införskaffades från främmande länder, men här i landet växte och kunde fås, måtte inom landet anskaffas och beredas, ävensom att, där så kunde ske, ingredienser, som införskreves ifrån vitt belägna orter, ersattes med andra lättare erhållna, på det att kostnader måtte besparas och landets egna varor uppdrivas. Den tendens, som gör sig gällande i anförda bestämmelse, måste allt fortfarande betraktas såsom riktig och bör i mån av sin tillämplighet vara vägledande för statsapotekets verksamhet i nu omförmälda hänseende.

Organisation

Enligt den organisation av statsapoteket, som de sakkunniga föreslå, består detta av ett centralapotek i Stockholm samt två underapotek, av vilka ett i Karlskrona och ett i Boden. Med föreståndarskapet för centralapoteket är förenat chefskapet för hela statsapoteket. Chefen för detta benämnes chefsapotekare (§ 2).

Av den förut lämnade redogörelsen framgår, att tre av de institutioner i huvudstaden, som centralapoteket skulle komma att betjäna — garnisonssjukhuset, serafimerlasarettet och veterinärhögskolan — hava eget apotek respektive därmed jämförlig inrättning. Det kan antagas, att, även om ett centralapotek i Stockholm kommer till stånd, någon av nämnda apoteks-

1 Centralupphandlingssakkunnigas betänkande III sid. 489.

inrättningar finnes böra bibehållas. Enligt de sakkunnigas mening möter icke heller hinder för en sådan uppdelning av centralapotekets verksamhet, att detsamma i viss utsträckning kommer att arbeta på filialer[1]. Dylika filialer böra i det hela anordnas såsom medikamentsförråd och kunna icke likställas med de föreslagna underapoteken, vilka komma att fungera för viss ort och utgöra mera självständiga enheter inom organisationen.

Chefsapotekaren tillkommer enligt reglementsförslaget (§ 5) det allmänna överinseendet av statsapotekets drift. Bland hans övriga där uppräknade åligganden må här följande framhållas: att verkställa nödiga inköp för såväl centralapoteket som underapoteken samt att i sådant avseende följa varumarknadens växlingar inom och utom landet; att aktgiva på den inhemska läkemedelsindustriens utveckling särskilt med hänsyn till landets självförsörjning av läkemedel; att följa den hygieniska vetenskapens framsteg i de delar, som beröra statsapotekets verksamhet; att ägna sin uppmärksamhet åt sådana kemiska uppgifter, som äro tillämpliga på sjukvården i fält, t. ex. undersökning av dricks- och bruksvatten, metoder för vattenrening, saniering av mark efter gasanfall m. m.; att förestå fackutbildningskurserna för värnpliktiga apotekare och inspektera dessas facktjänstgöring samt i övrigt sörja för, att statsapoteket riktigt fullföljer sin uppgift såsom undervisningsanstalt; att till sjukvårdsstyrelsen varje år avgiva berättelse över statsapotekets verksamhet.

Chefsapotekaren skall vidare — jämlikt de sakkunnigas förslag till ändrad lydelse av vissa §§ i arméförvaltningens instruktion — vara föredragande i apoteksärenden hos arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse. Därigenom tillföres sjukvårdsstyrelsen särskild sakkunskap på förevarande område, samtidigt med att styrelsen och statsapoteket bringas i närmare kontakt med varandra. Ärendena angående arméns apoteksväsen komma alltså, enligt förslaget, att utgöra en särskild grupp jämte dem angående arméns sjukvårds- och veterinärväsen, om vilkas handläggning å fältläkar- respektive fältveterinärbyrån § 13 av instruktionen i sin nuvarande avfattning talar. Vid angivandet av de ärenden angående apoteksväsendet, som falla under sjukvårdsstyrelsens prövning, hava väsentligen samma ordalag kunnat användas, som i instruktionen förekomma till betecknande av ärendena angående sjukvårds- och veterinärväsendet.

Föredraganden i apoteksärenden skulle alltså handlägga ärenden, som angå: arméns apoteksväsen i allmänhet; anskaffning, vård och redovisning av läkemedel och i sjukvården använda tekniska artiklar m. m.; statsapotekets organisation och verksamhet; granskning av ritningar och förslag till apoteksinredningar eller förändringar av sådana samt förhyrning av lokaler för statsapoteket; granskning av läroböcker och instruktioner, i vad de beröra arméns apoteksväsen; samt teknisk granskning av läkemedelsrekvisitioner för armén. Beträffande sist anförda uppgift må här erinras om den betydelse, de sakkunniga, såsom av utredningarna i kap. V och VI framgår, ur besparingssyn-

1 Se vidare härom vid behandlingen av lokalfrågan sid. 112.

punkt tillmäta åvägabringandet av en enhetlig kontroll över läkemedelsrekvisitionerna.

I likhet med den befogenhet, som tillerkänts cheferna för fältläkar- respektive fältveterinärbyrån, har det ansetts böra tillkomma föredraganden i apoteksärenden att, i den omfattning chefen för sjukvårdsstyrelsen bestämmer, dels utan föregående föredragning inhämta förklaringar, upplysningar och yttranden i ärenden, som höra till hans föredragning, samt vidtaga andra liknande åtgärder, dels även i övrigt meddela beslut i ärenden av beskaffenhet, att de finnas i varje särskilt fall icke påkalla chefens prövning. — Om sjukvårdsstyrelsens beslut avviker från den mening, som uttalats av föredraganden i apoteksärenden, är denne skyldig att till protokollet anteckna sin mening.

Personalens sammansättning och åligganden.

Vid statsapoteket skall enligt reglementsförslaget vara anställd följande personal, nämligen

vid centralapoteket i *Stockholm:* 1 apoteksföreståndare (tillika chef för statsapoteket), 1 apotekare och laborator, 1 apotekare och föreståndare för läkemedelsexpeditionen, 1 biträdande apotekare, 1 kvinnligt tekniskt biträde, 1 bokhållare och 1 städerska och sköljerska;

vid underapoteket i *Karlskrona:* 1 apoteksföreståndare och 1 städerska och sköljerska; samt

vid underapoteket i *Boden:* 1 apoteksföreståndare (§ 3).

Enligt vad av den förut lämnade redogörelsen framgår, skulle därutöver till apoteken kommenderas värnpliktiga apotekare i mån av tillgång och behov (jfr § 1 mom. 5). I och för utbildning skulle vidare till centralapoteket i Stockholm och underapoteken i Karlskrona och Boden successivt beordras sådan personal, som vid de militära sjukhusen å dessa orter genomgår sjukvårdskurs (jfr § 6 mom. 2 d och § 8 mom. 2 b). Ifrågavarande personal torde kunna under utbildningstiden vid apoteken påräknas såsom handräckningsbiträde.

Vid garnisonssjukhuset i Stockholm och Svea trängkår i Örebro utbildas årligen tillhopa cirka 100 sjukvårdare. Utbildningstiden varar ett halvt år, därav tre månader i Stockholm och tre i Örebro. Vid garnisonssjukhuset i Stockholm finnes sålunda ständigt under utbildning en kontingent av cirka 25 sjukvårdare. För att kunna tillförsäkra varje truppförband minst en i enklare farmaceutiska operationer skolad sjukvårdare är det sålunda nödvändigt, att för varje månad minst 5 sådana kommenderas till centralapoteket.[1]

Vid flottans sjukhus i Karlskrona utbildas årligen cirka 15 sjukvårdare. Utbildningstiden ställer sig ungefär lika som vid armén. Här torde det vara tillräckligt, om till underapoteket i Karlskrona för varje månad kommenderas 1 sjukvårdare.

Då de sakkunniga utgå från, att ett blivande underapotek i Boden får lokal

[1] Sist anförda tal kan minskas, i den mån sjukvårdselever kommenderas även till underapoteket i Boden.

sig anvisad i det nya garnisonssjukhus därstädes[1], som är under uppförande, förutsätta de tillika, att städning och handräckning för apoteket skola komma att verkställas av samma personal, som har att utföra sådant arbete inom sjukhuset. På grund härav hava de sakkunniga ansett sig icke behöva föreslå anställandet av särskild städerska och sköljerska vid underapoteket i Boden.

Den farmaceutiska personalen vid statsapoteket skall ställa sig till efterrättelse, vad i gällande medicinalförfattningar är stadgat angående apotekares skyldigheter i allmänhet (§ 4 mom. 2). Beträffande personalens åliggande i övrigt stadgar reglementsförslaget följande.

Chefsapotekaren åligger, i sin egenskap av föreståndare för centralapoteket[2], att utöva närmaste tillsyn över detta (§ 5 mom. 1 a). Därvid biträda honom dels laboratorn vid centralapoteket (§ 7), dels föreståndaren för läkemedelsexpeditionen därstädes (§ 8), vilka inför honom ansvara för dem underställda avdelningars vård och ordningen därinom. De uppgifter, som i övrigt påvila dessa tjänstemän, betingas av centralapotekets olika funktioner. Sålunda har laboratorn att verkställa beredningar av läkemedel och föra journaler häröver i enlighet med dels de bestämmelser, som gälla för de enskilda apoteken, dels de särskilda kontrollföreskrifter, som kunna komma att utfärdas för statsapoteket; att verkställa kemiska undersökningar av varor för statsapoteket och andra institutioner; att handhava den tekniska skötseln av centralapotekets varulager; att utöva lärarverksamhet vid fackutbildningskurserna för värnpliktiga apotekare; samt att följa den farmaceutiska vetenskapen ävensom den kemiska på de områden, som beröra hans verksamhet. Föreståndaren för läkemedelsexpeditionen tillkommer dels att leda och övervaka arbetet å expeditionen, så att tillredningen av läkemedel sker under betryggande former och med nödig skyndsamhet, dels att leda undervisningen av de sjukvårdselever, som kommenderas till centralapoteket.

Den biträdande apotekaren skall tjänstgöra å centralapotekets läkemedelsexpedition och den eller de filialer till sagda apotek, som kunna komma att upprättas. Därjämte skall han vid semester eller annan ledighet för apotekare i överordnad ställning vikariera för dessa. — Den föreslagna bokhållarebefattningen har ansetts nödvändig ur flera synpunkter. Nämnda befattningshavare skall tjänstgöra å chefsapotekarens expedition och därvid utföra allt det skriv- och annat arbete, som finnes lämpligen kunna uppdragas åt honom. Vad angår varukontrollen, skall bokhållaren biträda vid journalföring, inventering m. m. samt vara chefsapotekaren-föreståndaren behjälplig vid förvaltningen av varulagret[3]. — Anställandet av ett kvinnligt tekniskt biträde vid centralapoteket har likaledes befunnits erforderligt. Ett vant tekniskt biträde kan under farmaceuts överinseende utföra en mångfald enkla farmaceutiska göromål. Anställandet av teknisk personal möjliggör sålunda

1 Se härom sid. 113.

2 För chefsapotekarens åligganden såsom sådan har redogjorts i det föregående.

3 Jfr sid. 103 ff.

en begränsning av den farmaceutiska personalen och nedbringar därigenom driftkostnaderna för apoteket. För undvikande av överkvalificerad arbetskraft bör därför, i den mån apotekets rörelse kommer att utvidgas, teknisk personal anställas i den utsträckning sådant finnes lämpligen kunna ske.

Föreståndarna för underapoteken lyda ävenledes under chefsapotekaren och äro inför honom ansvariga för respektive apoteks skötsel och vård. De skola ensamma eller med biträde av dit kommenderade värnpliktiga apotekare bereda och utlämna läkemedel, verkställa kemiska undersökningar samt utföra det arbete, som i övrigt påkallas. De hava att till chefsapotekaren ingiva de förslag angående utvidgning av apoteksrörelsen eller beträffande förändringar i avseende å lokalerna, tiden för öppethållande m. m., som de finna sig böra framställa, och skola inom viss tid årligen till honom avgiva berättelse över verksamheten under föregående år. De skola därjämte, såsom förut framhållits, meddela undervisning åt den sjukvårdspersonal, som beordras till underapoteken (§ 6).

Nu anförd och övrig vid statsapoteket biträdande personals åligganden skola närmare regleras genom utfärdad arbetsordning (jfr § 4 mom. 1 och § 9).

Arbetstiden för statsapotekets personal har i reglementsförslaget bestämts till minst 42 timmar i veckan, motsvarande minst 7 timmar pr söckendag (§ 11). Enligt kungörelsen den 19 december 1919 angående förnyat reglemente för föreningen apotekarkårens ålderstilläggskassa § 13 skall nämligen vid beräkning av tjänsteår full tjänstgöring anses omfatta minst 42 dagtimmar pr vecka.

Anställning, kompetensfordringar m. m.

Då upprättandet av ett statsapotek åsyftar, bland annat, att bereda tillgång — för händelse av krig — till personal, som lärt sig behärska det militära apoteksväsendet i dess olika detaljer, utgör detta ett särskilt skäl att söka tillförsäkra apoteket en i möjligaste mån stadigvarande personal. På grund därav har i reglementsförslaget intagits en bestämmelse, att farmaceut, som utses till befattningshavare vid statsapoteket, skall förbinda sig att kvarstå i apotekets tjänst under en tid av minst fem år (§ 22).

Med hänsyn till nyss anförda och andra uppgifter, som åligga statsapoteket, ligger det emellertid även vikt uppå, att de befattningshavare, som anställas, äga särskild yrkesskicklighet. I sådant avseende stadgar reglementsförslaget vissa kompetensvillkor för farmaceutisk befattningshavare vid statsapoteket: sådan befattningshavare skall vara legitimerad apotekare samt hava förvärvat grundliga insikter och framstående praktisk skicklighet i apotekaryrket, särskilt i de delar av yrket, som äga tillämpning på befattningshavarens verksamhetsområde. Föreskriften, att nu avsedd befattningshavare skall såsom vapenför hava fullgjort i värnpliktslagen stadgad facktjänstgöring för apotekare eller ock värnpliktsutbildning enligt äldre bestämmelser påkallas av statsapotekets militära uppgifter (§ 20).

De viktigaste formella bestämmelserna angående tillsättning av farmaceutisk befattning vid statsapoteket äro följande.

Chefsapotekaren och föreståndaren för centralapoteket, föreståndare för underapotek samt laboratorn och föreståndaren för läkemedelsexpeditionen vid centralapoteket hava på grund av den betydelse, som deras befattningar äga, ansetts böra tillsättas av Kungl. Maj:t (§ 19 mom. 1). Beträffande sättet för förslags upprättande meddelar instruktionen för arméförvaltningen § 13 mom. 2 i dess föreslagna nya lydelse detaljerade bestämmelser. Enligt dessa skall förslag till besättande av nu anförda befattningar upprättas i enahanda ordning, som gäller rörande bataljons- och regementsläkarbeställning respektive bataljons- och regementsveterinärbeställning, d. v. s. av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, förstärkt med en ledamot av medicinalstyrelsen, eller ock, under viss förutsättning, av båda dessa styrelser vid gemensamt sammanträde. Bestämmelserna avse att tillförsäkra medicinalstyrelsen såsom den myndighet, vilken utövar högsta tillsynen över den allmänna hälso- och sjukvården i riket, nödigt inflytande på tillsättningen. — Enligt mom. 3 i nyss anförda § skola ärenden, som angå apotekarnas vid statsapoteket farmaceutiska verksamhet, tillhöra medicinalstyrelsen ensam (samma är förhållandet med ärenden, som angå militärläkarnas och militärveterinärernas medicinska verksamhet).

Biträdande apotekare vid centralapoteket anställes, enligt reglementsförslaget, av sjukvårdsstyrelsen genom kontrakt med viss uppsägningstid, på sätt sker vid de enskilda apoteken[1]. I avtalet mellan Sveriges apotekareförbund och Sveriges farmaceutförbund (se bil. 4) är uppsägningstiden i dylikt fall satt till i regel tre månader. Vid anställandet av biträdande apotekare skola av skäl, som ovan angivits, bestämmelserna angående inhämtande av medicinalstyrelsens mening vid upprättandet av förslag till vissa befattningar i tillämpliga delar lända till efterrättelse (§ 19 mom. 2).

Anställandet av övrig personal vid statsapoteket (central- och underapotek) bör tillkomma vederbörande apoteksföreståndare; anställandet föreslås även i detta fall skola ske medelst kontrakt med viss uppsägningstid (§ 19 mom. 3).

Bestämmelserna angående kungörande av ledig tjänst (§ 21), semester och annan tjänstledighet (§ 23), vikariat (§ 24) och entledigande (§ 25) överensstämma i allt väsentligt med de bestämmelser, som i motsvarande fall gälla på andra förvaltningsområden, och synas därför icke tarva särskild behandling. Allenast en föreskrift torde behöva här omnämnas. I reglementsförslaget § 24 mom. 4 stipuleras att, då fråga uppstår att till vikarie för farmaceutisk befattningshavare förordna eller hos Kungl. Maj:t föreslå person u t o m statsapoteket, medicinalstyrelsens mening skall därom inhämtas i vederbörlig ordning. Föreskriften har ansetts lämplig på den grund, att det här kan komma att röra sig om förordnande på längre tid. Även om förordnandet avser endast kort tid, bör det emellertid för sjukvårdsstyrelsen vara

1 I kontraktet bör inrymmas en bestämmelse, att uppsägning från apotekarens sida icke är giltig, förrän 5 år — med frånräknande dock av stipulerad uppsägningstid — förflutit från anställningsdagen räknat (jfr instruktionsförslaget § 22).

förenat med trygghet att inhämta medicinalstyrelsens mening beträffande vikaries lämplighet.

Angående tjänsteårsberäkning för personalen samt pensionering av densamma kommer att talas längre fram i annat sammanhang.

Anskaffning och utlämning av läkemedel m. m.

I gällande reglemente för garnisonssjukhuset i Stockholm § 26 föreskrives beträffande anskaffningen av läkemedel m. m. följande: »För apotekets behov erforderliga läkemedel, instrumentalutredning, förbandsartiklar, handelsvaror m. m. anskaffas efter chefläkarens bemyndigande av apotekaren på det för kronan bästa och fördelaktigaste sätt, och skall härvid, så långt ske kan, gällande upphandlings- och entreprenadreglemente lända till efterrättelse». Motsvarande bestämmelse i de sakkunnigas förslag till reglemente för statsapoteket (§ 12) företer en viktig skiljaktighet.

Föreskriften, att upphandlingsförordningen skall lända till efterrättelse, »så långt ske kan», torde knappast kunna anses för ändamålsenlig. Det synes nämligen de sakkunniga, som om vederbörande myndighet bör antingen medgivas rätt att verkställa upphandlingar, på sätt i varje fall befinnes lämpligt, utan hinder av gällande upphandlingsförordning — dylik frihet har, som bekant, lämnats flertalet affärsdrivande verk — eller ock vara skyldig att ställa sig upphandlingsförordningens stadganden till ovillkorlig efterrättelse. Måhända får tillkomsten av omhandlade föreskrift i reglementet för garnisonssjukhuset i Stockholm anses bero därpå, att upphandlingarna för apoteket väsentligen avse läkemedel, d. v. s. varor av så exklusiv natur, att upphandlingsförordningens bestämmelser näppeligen synts vara tillämpliga på dem. Vid övervägandet av förevarande fråga med hänsyn till statsapoteket hava de sakkunniga visserligen funnit motiv tala för, att apoteket gåves fria händer vid upphandlingen av läkemedel, särskilt som dessa i mycket stor utsträckning köpas utifrån. Då emellertid statsapoteket kommer att i ej ringa omfattning anskaffa även andra varor, delvis från samma leverantörer, då vidare kontrollen på statlig myndighets upphandlingar synes böra eftergivas, endast om trängande skäl därtill föreligga, och då slutligen nuvarande upphandlingsförordning[1] utarbetats med särskild fästat avseende däråt att åt statens myndigheter bereda möjlighet till ett affärsmässigt förfarande inom författningsföreskrifternas ram, hava de sakkunniga stannat vid, att upphandlingsförordningen bör tillämpas jämväl på de av statsapoteket företagna anskaffningar av läkemedel och andra artiklar. Vid tiden för utfärdandet av nuvarande reglemente för garnisonssjukhuset i Stockholm (år 1918) gällde ännu 1893 års förordning angående statens upphandlings- och entreprenadväsende.

Då alltså upphandlingsförordningen ansetts böra äga giltighet på statsapotekets anskaffningar, har anledning icke förelegat att i reglementsförslaget särskilt omnämna densamma. Vad angår innehållet i övrigt av förslagets

[1] Förordning angående upphandling och arbeten för statens behov samt försäljning av staten tillhörig lös egendom den 16 januari 1920.

bestämmelser i denna del, stadgas, att inköpen skola ombesörjas av chefsapotekaren med den inskränkning, att desamma skola underställas sjukvårdsstyrelsens prövning, därest inköpskostnaden beräknas överstiga för instrument eller inventarier 500 kronor samt för läkemedel, förbandsartiklar eller andra varor 2 000 kronor pr post. Ifrågavarande bestämmelse giver åt chefsapotekaren skälig handlingsfrihet, samtidigt med att sjukvårdsstyrelsen såsom överordnad myndighet beredes tillfälle att övervaka de större upphandlingarna för statsapoteket. Att gränsbeloppet satts olika för instrument och inventarier å ena sidan samt läkemedel, förbandsartiklar och övriga varor å andra sidan, beror därpå, att varor, som falla under den senare gruppen, mera direkt avse apotekets drift och på grund därav måste anskaffas i betydligt större utsträckning än varor, tillhörande den förstnämnda gruppen. Uttrycket »per post» är liktydigt med: per varuslag.

Att de av chefsapotekaren sålunda verkställda upphandlingarna böra avse h e l a statsapotekets (centralapotekets och underapotekens) behov, torde icke fordra särskild argumentering.

Utlämning av läkemedel och andra varor från statsapoteket skall ske endast på skriftlig rekvisition. Någon kontantförsäljning får sålunda icke äga rum. Ofta torde emellertid myndigheterna särskilt å de orter, där avdelning av statsapoteket finnes, vilja rekvirera varor pr telefon. Då det härvid gäller tillgodoseendet av ett praktiskt intresse, bör en sådan rekvisition kunna effektueras av statsapoteket. Reglementsförslaget medgiver också detta, men kräver i överensstämmelse med god ordning, att pr telefon gjord rekvisition skall ofördröjligen skriftligen bekräftas. Enahanda gäller beträffande rekvisition medelst telegram, en form för rekvisition, som visserligen är att i sak uppfatta såsom skriftlig (§ 13).

Angående behandlingen av telefonledes ingivna recept bör givetvis även för statsapoteket gälla den kungörelse i ämnet, som utfärdats av medicinalstyrelsen den 4 december 1919.

Kassaväsen och medelsredovisning.

De sakkunniga hava vid utarbetande av reglementsförslaget (§ 14) utgått från, att in- och utbetalningarna samt medelsredovisningen för det under arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse lydande statsapoteket skola verkställas i enahanda ordning som vid arméns truppförband, formationer och anstalter, d. v. s. i enlighet med dels reglementet för arméns kassaväsende i fred (kassareglementet) den 11 oktober 1907, dels de särskilda föreskrifter i ämnet, som kunna komma att utfärdas av arméförvaltningens civila departement.

Såsom nyss framhållits, bör all upphandling av läkemedel och andra å statsapoteket salufördа varor verkställas av chefsapotekaren, d. v. s. genom centralapoteket i Stockholm. Vid sådant förhållande anse de sakkunniga lämpligt, att statsapotekets kassaangelägenheter handhavas av en enda kassaförvaltning, nämligen den, som handhar centralapotekets kassaväsen. Även inlevereringar och utbetalningar för underapoteken i Karlskrona och Boden

böra sålunda, enligt de sakkunnigas mening, försiggå med anlitande av denna kassaförvaltning.

Häremot torde möjligen invändas, att de löpande mindre utgifterna för underapoteken borde kunna utan olägenhet bestridas genom kassaförvaltning i Karlskrona respektive Boden. Då utgifterna, i den mån de verkställas, bokföras å vederbörliga titlar och månadsvis redovisas till arméförvaltningen, skulle nämligen en överblick av statsapotekets affärsställning för varje månad möjliggöras, även om vissa utbetalningar skedde från annan kassaförvaltning än den, där huvudparten av statsapotekets kassaangelägenheter handlägges. De sakkunniga vidhålla emellertid ändamålsenligheten av, att all in- och utbetalning för statsapoteket sker genom en och samma myndighets försorg. Därigenom underlättas självfallet sammanhållandet av räkenskapen och därmed överblicken av ställningen, vilket här ter sig så mycket nödvändigare, som statsapoteket med den av de sakkunniga föreslagna organisationen måste betraktas såsom ett i viss mån affärsdrivande företag.

De sakkunniga hava vidare övervägt frågan, huruvida statsapoteket bör hava egen kassaförvaltning eller lämpligen kan hänvisas till annan sådan förvaltning. Då den vid statsapoteket anställda personalen givetvis kommer att verkställa, utom annat till rörelsen hörande arbete, sådan bokföring, som erfordras för redovisningen av apotekets varulager, kunde det ifrågasättas att på denna personal överlåta jämväl handhavandet av kassaväsendet. De sakkunniga anse sig emellertid icke kunna förorda en anordning, som på den farmaceutiska personalen eller annan föreslagen personal lägger bestyret med statsapotekets kassaväsen.

Enligt kassareglementet den 11 oktober 1907 skall vid formation eller annan armén tillhörig anstalt kassaväsendet handhavas efter de grunder, som gälla i fråga om kassaväsendet vid regemente, d. v. s. av en på föreskrivet sätt sammansatt kassaförvaltning. I enlighet härmed skulle kassaförvaltningen vid statsapoteket bestå av en redogörare samt en av chefsapotekaren förordnad kassakontrollant. Chefsapotekaren skulle beträffande kassaväsendet hava enahanda rättigheter och förpliktelser som chef för regemente. Om statsapoteket försåges med egen kassaförvaltning, innebure detta sannolikt, att till redogörare måste förordnas en person med kännedom om de författningar, som beröra icke blott arméns kassaväsen utan även, åtminstone i viss mån, den militära förvaltningen i allmänhet, d. v. s. en intendenturofficer. Enligt de sakkunnigas mening kan det emellertid icke vara lämpligt att utöka apotekets stat med en dylik redogörare, som även om kassaväsendet komme att lämna honom tid övrig för annat arbete — vilket säkerligen bleve fallet — likväl icke vore att påräkna för andra till apoteksverksamheten hörande göromål. Dessa äro ju nämligen av väsentligen farmaceutisk art. Därtill kommer, att göromål av det slag, som intendenturofficer i regel har att handlägga i egenskap av föredragande i förvaltningsärenden, här icke kunna ifrågakomma för redogöraren, alldenstund alla sådana ärenden skola — med de inskränkningar, som förut avhandlats — påvila chefsapotekaren. På grund härav

föreslå de sakkunniga, att statsapoteket måtte hänvisas till annan kassaförvaltning, som av arméförvaltningen bestämmes.

Skulle in- och utbetalningarna för statsapoteket i framtiden nå den omfattning, att desamma icke lämpligen kunna längre påläggas annan kassaförvaltning, bör i sådant fall kunna till redogörare förordnas pensionerad officer, tillhörande intendenturkåren, mot lämpligt arvode.

Själva förfarandet vid in- och utbetalningar för statsapoteket hava de sakkunniga tänkt sig ordnat på följande sätt.

Alla inbetalningar till statsapoteket verkställas på enahanda sätt, som gäller beträffande inbetalningar till arméns myndigheter, d. v. s. antingen genom insättning å statsverkets giroräkning i Sveriges riksbank för vederbörande myndighets räkning eller ock genom inlevererings å fastställda kassadagar till myndighetens kassaförvaltning.

Likvider mellan olika myndigheter, tillhörande lantförsvaret, få i c k e verkställas genom penningremissor. Dessa likvider verkställas på sätt, som särskilt fastställes av arméförvaltningens civila departement och för vilket närmare upplysningar inhämtas i det cirkulär med anvisningar och föreskrifter angående bokföringen och medelsredovisningen samt kassarörelsen vid samtliga regementen, kårer, formationer och anstalter, tillhörande armén, som nämnda departement årligen utfärdar.

Beträffande andra myndigheter, som hava att erlägga likvider till statsapoteket, bör såsom regel gälla att likviderna verkställas genom insättning å giroräkning i riksbanken, vilket givetvis icke hindrar, att likvid undantagsvis kan ske direkt till kassaförvaltningen å ordinarie kassadag. Alla inlevereringar skola åtföljas av dubbla reversal enligt fastställt formulär.

Beträffande sättet för utskrivning av räkningar och dessas vidare behandling anse de sakkunniga lämpligt, att alla räkningar å från statsapoteket levererade varor utskrivas å respektive apotek. Räkningarna överlämnas därefter genom chefsapotekarens försorg till kassaförvaltningen för inkassering.

Häremot kan möjligen göras den invändningen, att räkningarna då ännu icke undergått granskning av rekvirenten, varför säkerhet icke finnes för, att räkningarnas slutsiffror äro exakta. Skulle emellertid, som man får förmoda i undantagsfall, anmärkning göras emot räkning, lärer denna få återgå till apoteket för rättelse, vilket torde innebära mindre omgång, än om räkningen först skall gå till den rekvirerande myndigheten för granskning och attest, därefter åter till apoteket, så till kassaförvaltningen och därefter ånyo till rekvirenten för likvidering.

Räkningarna böra vid överlämnandet till kassaförvaltningen för inkassering vara åtföljda av specifikation i två exemplar, varav det ena återgår till centralapoteket, sedan alla likvider influtit. Härigenom bliver chefsapotekaren i stånd att följa, huru likviderna inflyta, en anordning, som kan ur kontrollsynpunkt anses fördelaktig.

Det ovan sagda berör icke apoteksräkningarnas insändande till medicinal-

styrelsen för granskning i taxationshänseende, varom särskilda föreskrifter gälla.

Vad utbetalningar för statsapoteket angår, skall chefsapotekaren, då fråga är om likvid för vara, som levererats till statsapoteket, förse ingående faktura med bevis om, att varan godkänts och tagits till uppbörd, ävensom med utbetalningsorder, angivande såväl det arméförvaltningens eller annat beslut, på vilket leveransen grundar sig, som ock den räkenskapstitel, på vilken kostnaden skall avföras. Sedan fakturan försetts med nämnda anteckningar, överlämnas den till kassaförvaltningen för likvidering.

I fråga om de avlöningar, som skola utgå, torde det böra åligga chefsapotekaren att låta upprätta vederbörliga avlöningslistor för all till apoteket hörande personal, bestyrka och förse desamma med utbetalningsorder samt därefter överlämna dem till kassaförvaltningen.

Mindre utgifter torde kunna bestridas på det sätt, att vederbörande apoteksföreståndare (i Stockholm, Karlskrona och Boden) tilldelas ett med hänsyn till förhållandena avpassat förskott, som redovisas i vanlig ordning, därvid utgiftsverifikationerna skola behörigen attesteras och förses med utbetalningsorder.

Vid övervägandet av det sätt, på vilket varukontrollen må lämpligen anordnas vid statsapoteket, har man, om utländska förebilder skola sökas, att välja mellan huvudsakligen fyra system, nämligen det vid militärapoteken i Tyskland brukade, det system, som tillämpas vid militärapoteken i Frankrike, det vid kommunala sjukhuset Charité i Berlin använda och systemet vid rikshospitalets apotek i Kristiania. Varukontroll.

a) *Det tyska systemet.*

Vid de tyska militärapoteken är (eller var åtminstone tidigare) varukontrollen ordnad på följande sätt.

Inkomna varor bokföras dels i en förrådsbok, dels medelst kortsystem.

Från apoteken utlämnade varor redovisas på enahanda sätt, antingen fråga är om utlämning i större partier eller mindre. Mängden av de för varje recept åtgångna ingredienser bokföras sålunda i detalj. Om recept utskrivits på t. ex. en bröstsaft, innehållande fem blandningsdelar, måste var och en av dessa delar avföras på två ställen: dels i förrådsboken dels på kort; resultatet bliver alltså 10 »bokningar» för detta enda recept. En dylik kontroll kräver för sitt genomförande stor personal. Å apoteket vid lasarett 2 Tempelhof i Berlin upptogs år 1919 apoteksföreståndarens tid till en väsentlig del av varukontrollen, varförutom två manliga bokhållare voro uteslutande sysselsatta för samma ändamål. Omsättningen vid apoteket översteg under anförda år ej synnerligen den vid garnisonssjukhusets i Stockholm apotek.

Inventering av förråden verkställes vid slutet av varje kvartal. Skillnaden mellan den ingående behållningen jämte under kvartalet inkomna varor å ena sidan och avgången å den andra skall då stämma med den vid inventeringen uppvägda behållningen. Viss avskrivningsprocent är medgiven,

vilken procent bestämmes med hänsyn till dels varornas natur dels det antal expeditioner, som förekommit. Dessutom hava vederbörande chefer viss avskrivningsrätt för mindre brister samt extraordinära fall.

b) *Det franska systemet.*

Detta system liknar i huvudsak det tyska, men skiljer sig därifrån i några viktiga detaljer.

Vid expeditionstidens slut varje dag göres ett sammandrag av för dagen åtgångna läkemedelsslag, därvid respektive summor införas såväl i avgångsbok som å kort. Här göras alltså ej, som i Tyskland, anteckningar för varje recept. Då alla i militärfarmakopén upptagna läkemedel — andra få endast i undantagsfall utskrivas — behöva bokföras allenast i slutet av varje kvartal, bliver den faktiska följden, att bokföring sker i regel endast en gång i kvartalet. Denna kvartalsredovisning kräver emellertid mycket arbete. Enligt den franska metoden behöver dock blott en persons arbetskraft tagas i anspråk för varukontrollen vid ett apotek av storlek motsvarande det vid lasarett 2 Tempelhof i Berlin.

Inventering äger även vid de franska militärapoteken rum vid varje kvartals utgång. Denna inventering är lika detaljerad som den i Tyskland.

c) *Systemet vid Charité i Berlin.*

Vid därvarande apotek förrättas inventering en gång årligen. Detaljkontrollen är inskränkt till sprit, näringspreparat samt en del mera dyrbara läkemedel, i fråga om vilka en detaljerad kontroll ansetts erforderlig, t. ex. av skäl att de äro begärliga i den allmänna handeln. Övriga varor äro sålunda icke föremål för detaljkontroll.

Vilka varor skola detaljkontrolleras, fastställes tid efter annan av sjukhusdirektionen. Inventering av dessa varor sker, när skäl därtill anses föreligga, varvid en representant för sjukhusdirektionen är närvarande. Alla inventeringar — även den årliga, som avser samtliga varor — verkställas av den ordinarie personalen, d. v. s. utan anlitande av extra arbetskraft.

d) *Systemet vid rikshospitalets apotek i Kristiania.*

Detta apotek levererar medicin till, förutom rikshospitalet, privatpersoner och åtskilliga offentliga inrättningar i Kristiania samt tillgodoser även en stor del av arméns och flottans behov. Organisationen har sitt särskilda intresse därigenom, att apoteket torde vara det enda i Europa, vid vilket statsdrift är genomförd, oaktat apoteket är tillgängligt även för enskilda.

Över varorna föres varubok enligt kortsystem.

Räkenskapsåret börjar den 1 juli. I början av juli varje år uppvägas och uppräknas alla å apoteket då befintliga varor av en vid detsamma anställd farmaceut samt en farmaceut från medicinalkontoret jämte erforderliga biträden; denna inventering uppgives taga ungefär en vecka i anspråk. Efter skedd uppteckning företages taxering av varorna. Med hänsyn därtill, att de båda farmaceuterna härför kunna disponera endast lediga stunder, hinner taxeringen i regel ej avslutas före augusti månads utgång. Skadade varor

och sådana, som anses icke vidare få någon användning, äga taxeringsmännen, på förslag av föreståndaren, utesluta ur inventeringslistan.

Vid kontantförsäljning från apoteket antecknar den expedierande försäljningspriset å ett block, vars blad genom perforering delats i två hälfter, behåller själv den ena delen av bladet och lämnar den andra åt kunden att uppvisas i kassan. Kassörskan uppbär beloppet och antecknar detsamma å en lista, vilken vid slutet av tjänstgöringen för dagen hopadderas och då skall utvisa slutsumman av de till henne under dagen gjorda inbetalningar; listan jämte lapparna överlämnas därpå till föreståndaren. Expedienten å sin sida hopadderar å en lista summan av de försäljningsar, han enligt blocklapparna gjort under dagen, samt överlämnar lista och lappar till föreståndaren. Denne har därefter att kontrollera, att de å ömse sidor avlämnade räkenskaperna överensstämma, och avlämnar en gång i veckan sin kassa jämte verifikationer till hospitalets kassör. Samtliga räkenskaper granskas av revisionsdepartementet, där även försäljningslapparna och listorna kollationeras.

Några särskilda bestämmelser rörande varukontroll finnas icke meddelade för garnisonssjukhusets i Stockholm apotek. Den enda detaljkontroll, som där äger rum, avser vissa alkoholhaltiga varor i enlighet med de för apoteken i allmänhet gällande, av medicinalstyrelsen utfärdade föreskrifter. Enligt praxis under senare tid har inventering företagits en gång årligen, men denna inventering, som verkställes av apotekaren, åsyftar mindre en kontroll över varuåtgången än fastställandet av det ekonomiska resultatet för året.

Då fråga nu är om upprättandet av en statlig apoteksorganisation i större skala, anse de sakkunniga oundgängligen nödvändigt, att en betryggande varukontroll genomföres.

Kontroll över varorna försiggår huvudsakligen genom bokföring och inventering. Bokföringen innefattar anteckningar om »tillkomst» och »avgång» för varje varuslag och bör vara så anordnad, att den möjliggör för chefsapotekaren respektive vederbörande apoteksföreståndare samt den inspekterande myndigheten att vid vilken tidpunkt som helst fastställa dels mängden av inneliggande lager, dels huruvida varubehållningen är den riktiga. I vilka fall och beträffande vilka varuslag avgång skall bokföras för varje gång sådan ägt rum (detaljkontroll) eller endast vid periodvis skeende inventering (överslagskontroll), bör bestämmas av arméförvaltningen.

De sakkunniga hava tagit del av de föreskrifter, som utfärdats angående redovisning av materiel av olika slag för armén, bland annat föreskrifterna i gällande instruktion för intendenturförråden. Föreskrifterna i nämnda instruktion möjliggöra en fullt effektiv kontroll, men torde icke lämpa sig för användning i fråga om här avsedda varor. Systemen vid de tyska och franska militärapoteken, för vilka system ovan redogjorts, erbjuda likaledes möjlighet till en fullt effektiv kontroll och skulle, prövade som de äro inom nu förevarande område, i varje fall ägna sig bättre såsom förebild för ett vid det blivande statsapoteket anordnat kontrollsystem. Båda sist anförda system

äro emellertid synnerligen omständliga och kräva för sitt genomförande större eller mindre enkom därför anställd personal. Det lärer kunna starkt ifrågasättas, om en på så sätt anordnad kontroll låter sig ur ekonomisk synpunkt försvara, då kostnaden för densamma säkerligen komme att under praktiskt taget alla förhållanden överstiga värdet av de förluster, som en dylik kontroll kunde tänkas förebygga. Man måste därför söka en enklare form av kontroll, som, jämte det att den är lätt utförd, besitter den effektivitet, som skäligen kan anses erforderlig.

Enligt de sakkunnigas mening kan ej heller den kontroll, som tillämpas vid rikshospitalets apotek i Kristiania, anses lämplig såsom mönster. Då kontrollen vid nämnda apotek i fråga om samtliga varor inskränker sig till en årlig inventering, måste också beträffande samtliga varor svårighet möta vid bedömandet, huruvida avgången motsvarar gjorda rekvisitioner eller möjligen är i större eller mindre mån beroende av illegitima åtgöranden.

Däremot synes det de sakkunniga, som om en kontroll, anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med den vid sjukhuset Charité i Berlin tillämpade, skulle vara att åtminstone tills vidare förorda för den avsedda organisationen. Ifrågavarande kontroll besitter på en gång enkelhet samt det mått av effektivitet, som å ena sidan icke kan utan risk uppgivas, men å andra sidan lärer, om olika omständigheter tagas i betraktande, kunna anses tillfyllestgörande. Systemet lämnar — såsom av den förut givna redogörelsen framgår — tillfälle att, närhelst sådant finnes vara nödigt eller önskligt, i detalj kontrollera avgången av sådana varor, som äro begärliga i den allmänna handeln eller särskilt dyrbara.

De flesta varor på ett apotek äro icke gångbara i den allmänna handeln och i övrigt för den stora allmänheten tämligen okända. Det bör därför icke vara nödvändigt att i detalj kontrollera avgången av alla varuslag; man kan enligt de sakkunnigas mening i fråga om flertalet varor begränsa sig till ett slags överslagskontroll, vilken otvivelaktigt skall kunna verkställas på ett sådant sätt, att tillräcklig effektivitet vinnes. Skulle beträffande en eller flera varor, för vilka detaljkontroll icke föreskrivits, anledning yppas till sådan kontroll, möter givetvis intet hinder för att under viss tid anordna detaljkontroll av även dylika varor.

Kontrollen kan försiggå med ledning av fakturor, laborationsjournal och till apoteket ingångna rekvisitioner, vilka senare alltid skola vara skriftliga.

Enligt gällande bestämmelser skall på varje apotek föras en s. k. laborationsjournal. Vid laboratorieberedning av läkemedel skall i denna journal införas år och dag, då beredningen verkställts, de vid beredningen använda kvantiteterna samt det utbyte av preparat, som erhållits; ifrågavarande utbyte får icke understiga en i laborationstaxan stipulerad minimikvantitet. Varuavgången kontrolleras på sådant sätt, att, sedan behållningen av viss vara konstaterats, de inköpta respektive beredda kvantiteterna av samma vara jämföras med ingångna rekvisitioner. Skillnaden mellan inköpta respek-

tive beredda kvantiteter samt rekvirerade bör stämma med den förefintliga behållningen.

I förslaget till instruktion för statsapoteket (§§ 15—18) hava de sakkunniga intagit vissa grundläggande bestämmelser rörande varukontrollen. Angående sättet för densammas anordnande vilja de sakkunniga här ytterligare anföra följande.

Faktura å inköpta varor skall lämnas i två exemplar. Det ena exemplaret tillställes med påtecknad attest m. m. kassaförvaltningen; det andra exemplaret kvarstannar å apoteket såsom verifikation till vederbörligt varukonto.

Enligt de sakkunnigas mening böra vid statsapoteket föras dels varubok, dels kortsystem. Dessa skola motsvara varandra, så att varje konto i varuboken — d. v. s. varje artikel — har sitt särskilda kort. Kontot skall i ena som andra fallet upptaga såväl tillkomst som avgång; dylika konton skola uppläggas icke blott för inköpta varor, utan även för de olika preparat, som vid laboratorieberedning utvinnas ur råämnena.

Mängden av inköpt vara införes (uppdebiteras) från fakturan dels å varans konto i varuboken, dels å vederbörligt kort. På samma sätt förfares med utvunna preparat; från laboratoriejournalen införes (uppdebiteras) alltså preparatet såsom tillkomst å preparatets konto i varuboken och å kort. Bokföringen av tillkomst bör ske i den mån sådan äger rum och icke förläggas till viss tidpunkt, så att den kommer att försiggå månadsvis, kvartalsvis el. dyl.

Teoretiskt sett vore det önskvärt, att avgången bokfördes i enahanda ordning som tillkomsten, d. v. s. så snart genom recept, rekvisition eller laboration sådan ägt rum. Såsom de sakkunniga förut visat, låter sig emellertid en dylik anordning av praktiska skäl icke genomföra.

I vissa fall bör dock, såsom ovan likaledes visats, avgången bokföras i den mån sådan äger rum, nämligen avgång för laboratorieändamål samt avgång å de varor, vilka finnas böra underkastas detaljkontroll. Till sistnämnda kategori av artiklar höra först och främst vissa alkoholhaltiga varor[1]; vidare böra, såsom tidigare framhållits, dit föras särskilt dyrbara och i handeln eftersökta varor, t. ex. vissa gifter, näringspreparat m. m.

Avgången å övriga varor torde icke lämpligen kunna bokföras annat än i samband med verkställd inventering, antingen sådan inventering, som regelbundet företages minst en gång årligen, eller inventering vid inspektion. Den avgång, som sålunda bokföres, kommer att motsvara skillnaden mellan den såsom tillgång uppdebiterade varumängden och den lagerbehållning, som konstateras vid inventeringstillfället. Huruvida denna skillnad motsvarar den avgång, som bort äga rum, får avgöras genom granskning av recept, rekvisitioner och laboratoriejournal, därvid granskningen verkställes

[1] Jfr medicinalstyrelsens cirkulär den 6 mars 1919 med ändrade föreskrifter angående kontroll över förvaring och användning av spritdrycker å apoteksinrättningarna.

med den grad av stränghet, som olika varor och förhållanden påkalla[1]. Man får härvid naturligtvis lita till den erfarenhet, som så småningom vinnes angående förbrukningen av särskilda varuslag vid statsapoteket. Beträffande vissa sådana kan ju, såsom förut påpekats, detaljkontroll föreskrivas under längre eller kortare tid.

Den inventering, som företages årligen och som torde kunna lämpligen utföras av statsapotekets egen personal, skall omfatta alla varor. Inventering, företagen i samband med inspektion av antingen chefen för arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse eller, för underapotekens vidkommande, även av chefsapotekaren, verkställes i den omfattning, den inspekterande finner gott bestämma. Jämväl dylik inventering skall, vad angår de varor, som då bliva föremål för undersökning, avse såväl fastställande av den vid inventeringstillfället förefintliga behållningen som ock utredning, huruvida ifrågavarande behållning är att anse såsom riktig.

Yppas brist vid inventering eller annat tillfälle, synes böra i tillämpliga delar förfaras på sätt är stadgat i gällande sjukvårdsmaterielreglemente för armén beträffande skada eller förlust å sjukvårdsmateriel. Därvid bör beaktas, att å här avsedda varor förlust måste uppstå genom vägning eller mätning, liksom ock att varor av detta slag kunna på grund av sin natur undergå förändringar till mängd eller beskaffenhet. Avgång, som uppkommer därigenom, att en vara kasseras såsom oduglig, bör bokföras redan vid kassationstillfället, därvid anledningen till kassationen bör uppgivas i varuboken och bestyrkas av vederbörande apoteksföreståndare.

Utom sådan inspektion, varom talats i det föregående, kan sjukvårdsstyrelsen enligt reglementsförslaget påkalla inspektion av statsapoteket genom medicinalstyrelsens försorg, när särskild anledning därtill yppas.

Övriga bestämmelser.

Tiden för statsapotekets öppethållande har ansetts böra bestämmas av sjukvårdsstyrelsen (§ 10). Vad angår centralapotekets filialer samt underapoteken, torde styrelsen icke underlåta att inhämta vederbörande myndigheters och institutioners mening i detta hänseende.

Bestämmelserna angående åtal och ansvar för tjänstefel (§ 26) samt besvär över sjukvårdsstyrelsens och apoteksföreståndares beslut (§ 27) ansluta sig väsentligen till innehållet i motsvarande bestämmelser för andra statsinstitutioner.

---

1 Recept och rekvisitioner skola, enligt given föreskrift, i allmänhet åtföljа apoteksräkningarna såsom verifikationer, då räkningarna för attestering tillställas vederbörande rekvirent. Även om bestämmelse utfärdades, att recepten och rekvisitionerna skola, efter verkställd attestering, återsändas till apoteket, erbjuder en dylik bestämmelse knappast full säkerhet för, att så alltid kommer att ske. I varje fall måste apoteket övervaka, att recepten m. m. vederbörligen återgå, respektive infordra desamma, om de utebliva. Vid sådant förhållande kunde mähända en föreskrift vara att föredraga, att till apoteket ingångna recept och rekvisitioner skola därstädes kopieras och kopiorna bestyrkas av vederbörande expedient; kopiorna böra i sådant fall förvaras å apoteket under en tid av minst två år.

Då det gäller att pröva, vilka avlöningsbelopp böra utgå för närmast den farmaceutiska personalen vid statsapoteket, d. v. s. för personalen vid en institution, vilken såsom lydande under arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse kommer att i viss mån tillhöra försvarsverket, kan det ifrågasättas, huruvida som norm böra läggas de avlöningar, som tillkomma viss personal vid armén och marinen. För sådant fall borde då fastställas, med vilka officers- eller civilmilitära beställningar de farmaceutiska befattningshavarna närmast vore att jämföra. De sakkunniga anse emellertid, att en sådan jämförelse här icke kan ifrågakomma. Den farmaceutiska personalen vid statsapoteket bör av skäl, som härefteråt angivas, vara rent civil samt arbeta under väsentligen samma avlönings- och tjänsteförhållanden, som gälla för sådan personal vid de enskilda apoteken, åtnjuta lika tjänsteårsberäkning som denna etc. Någon civilmilitär apotekarkår föreslås därför icke av de sakkunniga. *Omkostnader. Avlöningar.*

Med hänsyn till den ifrågasatta organisationens omfattning och vikt ävensom den ekonomiska betydelse, densamma kan komma att erhålla för statsverket, måste såsom oavvisligt krav uppställas, att till förevarande befattningar antagas endast de bästa krafterna. Särskilt är det nödvändigt, att till chefsapotekare och övriga ledande befattningar vid statsapoteket utses personer, som besitta icke endast framstående skicklighet utan även möjligast vidsträckta erfarenhet i sitt yrke. Om det skall bliva möjligt att för befattningarna vinna personer med dylik kompetens, måste avlöningarna uppenbarligen avpassas med hänsyn härtill. Vid fixerandet av avlöningsbeloppen bör man därför utgå från de avlöningar, som gälla för civilanställda apotekare i jämförlig ställning[1]. Det lärer nämligen få anses uteslutet, att den föreslagna organisationen skall kunna fylla med densamma avsett ändamål, med mindre befattningarna vid statsapoteket bliva i lönehänseende jämställda med motsvarande befattningar vid de enskilda apoteken. Ett annat förfaringssätt skulle otvivelaktigt äventyra rekryteringen och därmed organisationens syfte.

Ovanstående synpunkter hava varit vägledande för de sakkunniga vid övervägandet av de avlöningsbelopp, som härefteråt föreslås. Förslagen avse såväl farmaceutisk som annan personal.

Centralapoteket i Stockholm.

1 apoteksföreståndare, tillika chef för statsapoteket och föredragande i apoteksärenden hos arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse. Dennes lön bör sättas till samma belopp som slutlönen för civilanställd apotekare i högsta löneklass. Fast anställd farmaceut, som är legitimerad apotekare, uppbär en grundlön av 6 000 kronor. Härtill komma fem ålderstillägg, vartdera å 500 kronor, efter respektive 4, 7, 10, 14 och 18 år; ålderstilläggen uppgå alltså sammanlagt till 2 500 kronor. Vid 35 levnadsår har flertalet civilanställda apotekare omkring 10 och vid 40 levnadsår omkring 15 tjänsteår. Då det låter sig med största sannolikhet beräkna, att till förevarande befattning kan ifråga-

[1] Angående dessa avlönineingar se bil. 4.

komma endast person med det antal tjänsteår, som i civilanställning skulle berättiga till högsta ålderstillägg, föreslå de sakkunniga, att i lönen måtte ingå jämväl ett belopp, motsvarande det ålderstillägg, som tillkommer civilanställd apotekare efter 18 tjänsteår. Härtill bör läggas ett belopp, motsvarande det dyrortstillägg, som utgår till civilanställd apotekare i Stockholm; nämnda dyrortstillägg utgör 25 procent av grundlönen (6 000 kronor) eller 1 500 kronor. De avlöningsförmåner, vilka skulle utgå såsom lön, bleve sålunda enligt de sakkunnigas förslag (6 000+2 500+1 500) 10 000 kronor.

Jämte lönen bör nu ifrågavarande befattningshavare åtnjuta särskilda arvoden dels i egenskap av föreståndare för centralapoteket och chef för statsapoteket dels i egenskap av föredragande i apoteksärenden hos arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse. Vad beträffar arvodet såsom föreståndare erinra de sakkunniga om, att jämlikt avtal mellan Sveriges apotekareförbund och Sveriges farmaceutförbund § 15 skall till dylik befattningsbehavare i enskild apotekstjänst utgå särskild ersättning, högst 6,000 kronor för år, i form av provision, tantiem eller fast arvode (se bil. 4).

Föreståndarearvodet, inkl. arvodet för chefskapet vid statsapoteket, synes de sakkunniga icke kunna sättas lägre än till 2 400 kronor för år. Arvode av enahanda storlek synes böra utgå såsom ersättning för bestyret såsom föredragande hos sjukvårdsstyrelsen. Sistnämnda arvode bör upptagas å arméförvaltningens stat.

Summan av de avlöningsförmåner, chefsapotekaren skulle äga att uppbära, bleve alltså:

lön	10 000 kronor
arvode såsom föreståndare för centralapoteket och chef för statsapoteket	2 400 »
arvode såsom föredragande hos arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse	2 400 »
Sammanlagda avlöningen	14 800 kronor

1 apotekare och laborator samt *1 apotekare och föreståndare för läkemedelsexpeditionen vid centralapoteket.* Dessa befattningshavare, vilka komma att fungera såsom avdelningsföreståndare vid centralapoteket, böra åtnjuta lika lön. Det lärer även beträffande nu nämnda befattningar kunna antagas, att de komma att besättas med personer, som med hänsyn till tjänsteår äro berättigade till högsta avlöning för civilanställd apotekare. Skulle möjligen ett eller annat år härutinnan fattas, måste befattningarna anses vara av den betydelse för statsapotekets verksamhet, att den högsta avlöningen, d. v. s. (6 000+2 500) 8 500 kronor, ändock bör för dem utgå. Härtill kommer ett belopp, motsvarande dyrortstillägget för civilanställd apotekare i Stockholm eller 1 500 kronor. De sakkunniga föreslå alltså för envar av nu ifrågavarande befattningshavare följande avlöningsförmåner:

lön	10 000 kronor.

1 biträdande apotekare. I dennes lön bör ingå dels ett belopp, motsvarande grundlönen för fast anställd farmaceut, som är legitimerad apotekare, jämte vederbörligt dyrortstillägg eller tillhopa (6 000+1 500) 7 500 kronor, dels ålderstillägg enligt de för civilanställd apotekare gällande grunder (hög-

sta ålderstillägg 2 500 kronor). Tjänstetiden bör därvid räknas lika, vare sig fråga är om transport från civilt apotek till statligt eller tvärtom. Avlöningsförmånerna skulle sålunda här bliva:

begynnelselön	7 500 kronor
slutlön	10 000 »

1 kvinnligt tekniskt biträde. Avlöningen till detta biträde bör utgå i form av arvode av enahanda storlek, som i allmänhet tillkommer kvinnligt tekniskt biträde vid apotek i Stockholm. Ifrågavarande arvode föreslå de sakkunniga till 2 400 kronor för år jämte tre ålderstillägg à 200 kronor efter respektive 3, 6 och 9 år från anställningens början och utan rätt till tjänsteårsberäkning från föregående anställning å annat apotek. De föreslagna avlöningsförmånerna bliva alltså här:

begynnelsearvode	2 400 kronor
slutarvode	3 000 »

1 bokhållare. Till denna befattning synes böra företrädesvis ifrågakomma pensionerad underofficer. Vid sådant förhållande torde avlöningen kunna lämpligen sättas till ett belopp, motsvarande skillnaden mellan pensionen (inkl. fyllnadspension) för fanjunkare och avlöningen för sådan i högsta löneklass vid i Stockholm förlagt truppförband, eller till 2 400 kronor för år. Avlöningen bör utgå i form av arvode. De sakkunniga föreslå alltså följande avlöning:

arvode	2 400 kronor

1 städerska och sköljerska. Dylik befattningshavare å apoteket vid garnisonssjukhuset i Stockholm åtnjuter dels årligt arvode av 815 kronor, dels ersättning för kost med 2 kronor pr dag, motsvarande 730 kronor för år. De sammanlagda avlöningsförmånerna för henne bliva alltså 1 545 kronor för år. Då de göromål, som komma att påvila förevarande befattningshavare vid statsapoteket, bliva av väsentligt större omfattning än de, som åligga städerskan och sköljerskan vid garnisonssjukhusets apotek, bör avlöningen, som skall utgå i form av arvode, bestämmas högre än ovan angivna belopp, lämpligen till 1 800 kronor för år jämte ett ålderstillägg å 200 kronor efter 3 års anställning. Mera än ett ålderstillägg torde icke befinnas erforderligt. De sakkunniga föreslå sålunda följande avlöningsbelopp:

begynnelsearvode	1 800 kronor
slutarvode	2 000 »

Underapoteket i Karlskrona.

1 apoteksföreståndare. Under hänvisning till vad ovan anförts angående avlöningarna till föreståndaren vid centralapoteket, apotekaren och laboratorn samt apotekaren och föreståndaren för läkemedelsexpeditionen därstädes, föreslå de sakkunniga, dels att i lönen för apoteksföreståndaren i Karlskrona skola ingå ett belopp, motsvarande högsta avlöning för civilanställd apotekare, eller 8 500 kronor samt ett belopp, motsvarande det dyrortstillägg, som utgår till civilanställd apotekare i Karlskrona och som

utgör 10 procent av grundlönen eller 600 kronor, dels ock att denne befattningshavare skall åtnjuta särskilt föreståndarearvode av 1 200 kronor för år. Avlöningsförmånerna skulle alltså bliva:

lön	9 100 kronor
föreståndarearvode	1 200 »
Sammanlagda avlöningen	10 300 kronor

1 städerska och sköljerska. Då levnadskostnaderna i Karlskrona äro lägre än de i Stockholm, anse de sakkunniga, att avlöningen till förevarande befattningshavare kan lämpligen sättas till 1 600 kronor för år jämte ett ålderstillägg å 200 kronor efter 3 års anställning. Såsom avlöning föreslås sålunda:

begynnelsearvode	1 600 kronor
slutarvode	1 800 »

Underapoteket i Boden.

1 apoteksföreståndare. Avlöningen för denne bör beräknas efter enahanda grunder, som föreslagits beträffande apoteksföreståndaren i Karlskrona. Då dyrortstillägget i Boden utgår med 20 (i Karlskrona med 10) procent av grundlönen (6 000 kronor), bör avlöningen för apoteksföreståndaren i Boden ökas i lika mån. Lönen för sistnämnde befattningshavare skulle sålunda bliva (8 500+1 200) 9 700 kronor. Därtill kommer särskilt föreståndarearvode av 1 200 kronor för år. De sakkunniga föreslå alltså följande avlöningsförmåner:

lön	9 700 kronor
föreståndarearvode	1 200 »
Sammanlagda avlöningen	10 900 kronor

Vid beräkning av lönebeloppen har i det föregående hänsyn icke tagits till de dyrtidstillägg, som kunna komma att utgå.

Vikariatersättning.

Under den del av året, då biträdande apotekaren vikarierar för semesterledig befattningshavare, ävensom då biträdande apotekaren själv åtnjuter semester, måste vikarie för biträdande apotekaren beredas genom anlitande av utomstående farmaceut. Ersättningen till sistnämnda vikarie bör utgå efter enahanda grunder, som gälla vid de enskilda apoteken. Med tillämpning av de i avtalet mellan Sveriges apotekareförbund och Sveriges farmaceutförbund för sådant fall stipulerade ersättningsbelopp skulle en summa av 4 000 kronor för år erfordras till vikariatersättning.

Pensionsavgifter.

Några grunder för apotekarnas pensionering äro ännu icke fastställda. Pensionsfrågan skall emellertid lösas senast i samband med den förestående omorganisationen av apoteksväsendet.

Enligt de sakkunnigas uppfattning böra de grunder rörande pensioneringen av såväl yrkesutövarna som deras änkor och barn, vilka komma att fastställas för apotekarkåren vid de enskilda apoteken, vinna tillämpning även

på de statsanställda apotekarna. För sådant ändamål böra statsapoteket och den där anställda farmaceutiska personalen i fråga om pensionsavgifter till den institution, som kommer att upprättas för apotekarkåren, åläggas samma förpliktelser som de enskilda apoteken och deras farmaceutiska personal. Med vilka belopp dessa avgifter komma att utgå i ena som andra fallet, kan tills vidare icke ens approximativt uppgivas.

Hyror. Stockholm.

Vid meddelandet av de sakkunnigas uppdrag föreskrevs, att desamma därvid skulle taga i övervägande, huruvida den redan befintliga apoteksinrättningen vid garnisonssjukhuset i Stockholm kunde utvidgas så, att densamma bleve i stånd att tillgodose hela arméns och marinens behov, »vare sig genom anordningar i den till garnisonssjukhuset hörande fastigheten Hantverkaregatan 27 eller, om lämpligen så ej låter sig göra, annorstädes eventuellt genom nybyggnad». Någon nybyggnad för statsapotekets räkning inom huvudstaden synes de sakkunniga åtminstone för närvarande icke böra ifrågakomma. Frågan härom torde böra anstå tills vidare för att helst lösas i samband med den planerade förflyttningen av karolinska medikokirurgiska institutet, serafimerlasarettet och garnisonssjukhuset till gemensam plats inom huvudstaden.

Den i garnisonssjukhuset befintliga apotekslokalen är redan med hänsyn till apotekets nuvarande verksamhet såväl otillräcklig som ock i övrigt mindre lämplig. Detta bestyrkes av de uttalanden i ämnet, vilka gjorts i protokoll vid genom medicinalstyrelsens försorg, på vederbörlig framställning, företagen visitation av apoteket.

Vad angår fastigheten Hantverkaregatan 27, hava de sakkunniga från byggnadsstyrelsen inhämtat följande upplysningar. Taxeringsvärdet å ifrågavarande fastighet uppgår till 150 000 kronor och utgör enligt styrelsens mening det lägsta värde, som för närvarande bör åsättas densamma. Den i fastigheten befintliga källarens golvyta är 84 kvm; den sammanlagda golvytan i lägenheterna utgör i bottenvåningen 155 kvm., i våningen 1 trappa upp 158 kvm. och i vindsvåningen 126 kvm. eller tillhopa 523 kvm. »Den ungefärliga kostnaden för lägenheternas samt källarens iordningställande för ett statsapotek, dock oberäknat speciella apoteksinredningar, torde enligt inom styrelsen verkställd approximativ beräkning uppgå till 60 000 kronor, vilket höga belopp delvis beror på behovet av källare under hela byggnaden med därav förorsakade dyrbara sprängnings- och grundläggningsarbeten. Härtill kommer ett belopp av omkring 15 000 kronor för anordnande av värmeledning samt 3 000 kronor för installering av vattenklosetter.»

Efter vidtagandet av dylika ändrings- och reparationsarbeten — varigenom utrymmet komme att ökas till cirka 580 kvm. — bleve fastigheten Hantverkaregatan 27 tvivelsutan i flera hänseenden lämplig såsom lokal för statsapotekets avdelning (centralapoteket) i Stockholm. Under de första åren av apotekets verksamhet skulle fastigheten emellertid knappast kunna fullt utnyttjas, varemot densamma, sedan rörelsen utvecklats och

nått den omfattning, som de sakkunnigas förslag avser, torde komma att visa sig otillräcklig. Lägges till fastighetens nuvarande värde den av byggnadsstyrelsen beräknade kostnaden för dess iståndssättande, stiger värdet å fastigheten till cirka 225 000 kronor; för förräntning av detta belopp skulle fordras en hyra av 15 000 à 16 000 kronor för år. En hyra av sådan storlek skulle alltför mycket tynga apotekets stat. Härtill kommer en annan omständighet, som även måste beaktas i detta sammanhang. Skall centralapoteket, såsom de sakkunniga föreslagit, förse serafimerlasarettet med läkemedel och därmed jämförliga artiklar och bliver apoteket förlagt till fastigheten Hantverkaregatan 27, måste en filial till apoteket anordnas inom serafimerlasarettet eller, med andra ord, den nuvarande apotekslokalen där övertagas (förhyras) av statsapoteket. Detta skulle bland annat betyda, att en farmaceut från centralapoteket måste under en väsentlig del av dagen beordras till serafimerlasarettet, vilket i sin ordning innebure en ökning av centralapotekets såväl personal som avlöningsstat.

Av dessa skäl har för de sakkunniga framstått såsom ett önskemål, att lokaler för centralapoteket kunde erhållas i någon av de till serafimerlasarettet hörande byggnader[1]. De sakkunniga hava trätt i förbindelse med direktören för lasarettet och inhämtat, att i den av lasarettet inköpta fastigheten Hantverkaregatan 4 möjlighet finnes att för centralapoteket förhyra lämpliga lokaler mot ett belopp av cirka 8 000 kronor respektive, värme inberäknad, cirka 9 500 kronor för år. Det utrymme, som närmast kan ställas till förfogande, utgör cirka 450 kvm., ett utrymme som kan anses tillfredsställande under de första åren av apotekets verksamhet. Möjlighet till erhållande av ytterligare lokaler står, enligt de sakkunniga lämnad uppgift, längre fram öppen.

Centralapotekets inrymmande i någon av serafimerlasarettets byggnader skulle medföra billigare hyra och därjämte andra ekonomiska fördelar. Dessa vore, att något filialapotek i sådant fall icke erfordrades för vare sig serafimerlasarettet eller garnisonssjukhuset. Detta senare ligger ju nämligen i grannskapet av serafimerlasarettet och dess läkemedelsbehov är icke större, än att detta behov kan utan olägenhet fyllas från ett så nära beläget apotek. På grund av det anförda föreslå de sakkunniga, att lokal för centralapoteket måtte förhyras av direktionen för serafimerlasarettet.

Vad det blivande filialapoteket vid veterinärhögskolan angår, synes det de sakkunniga lämpligt, att statsapoteket övertager den lokal, vari högskolans nuvarande, under apoteket Mården i Stockholm lydande medikamentsförråd är inrymt. Därvid lärer kunna förutsättas, att hyran kommer att utgå med enahanda belopp, som erlägges av innehavaren av nämnda apotek, eller 500 kronor för år. Hyresbeloppet omfattar ersättning för icke endast lokal, inkl. inredning och inventarier, utan även värme, belysning, gas och vatten.

[1] Den nuvarande apotekslokalen vid serafimerlasarettet är för liten för här avsett ändamål.

Karlskrona.

Önskvärt vore, att underapoteket i Karlskrona inrymdes i en fastighet, där bostad för apoteksföreståndaren tillika kunde erhållas. I sådant fall kunde nämligen apoteket hållas tillgängligt under en längre del av dygnet, vilket bleve av betydelse med hänsyn därtill, att underapoteket enligt förslaget skall icke endast tillhandahålla läkemedel åt de militära sjukhusen och övriga statliga institutioner i staden, utan även tillgodose den där stationerade statspersonalens individuella behov av läkemedel, i den mån dessa bekostas av statsmedel.

Till apotekslokal, källare m. m. torde erfordras ett utrymme av cirka 200 kvm. Två ledamöter av de sakkunniga hava vid besök i Karlskrona undersökt möjligheten att förhyra en för sådant ändamål lämplig fastighet. De sakkunniga, som därvid rådgjorde med förste läkaren vid flottans station i Karlskrona, erhöllo den uppfattningen att svårighet härför icke bör möta. Det hyresbelopp, som i sådant fall skulle utgå för själva apotekslokalen, beräknas komma att uppgå till högst 2 500 kronor för år.

Boden.

Här skulle, såsom tidigare uttalats, underapoteket komma att inrymmas i det nya garnisonssjukhus, som nu är under uppförande. Den för detsamma fastställda ritningen upptager apotekslokal inkl. lagerutrymmen till erforderlig omfattning. Hyran för denna lokal torde kunna beräknas till 500 kronor för år, inkl. värme, belysning och vatten.

Värme, belysning, vatten m. m.

Förevarande utgifter torde för centralapoteket kunna uppskattas till följande belopp:

värme	c:a	1 500 kronor
ånga	»	1 500 »
belysning	»	750 »
vatten	»	250 »
Summa	c:a	4 000 kronor.

För filialapoteket vid veterinärhögskolan ingå dessa utgifter i hyresbeloppet.

Underapoteken komma ej att förbruka någon ånga, alldenstund dessa apotek ej bliva utrustade med farmaceutiska laboratorier i egentlig mening. Övriga utgifter av här förevarande slag torde för underapoteket i Karlskrona kunna beräknas till högst 1 000 kronor. För underapoteket i Boden ingå förevarande utgifter i hyresersättningen.

Rese- och traktamentskostnader m. m.

För bestridande av rese- och traktamentskostnader samt utgifter för frakter vid leveranser från statsapoteket och övriga expenser torde böra beräknas ett belopp av cirka 5 000 kronor för år. Detta belopp bör uppföras på centralapotekets stat.

Omkostnadsstat.

På grund av vad i det föregående anförts beräkna de sakkunniga omkostnaderna för statsapoteket under de närmaste åren av dess verksamhet till cirka 96 000 kronor enligt följande stat:

Centralapoteket i Stockholm.

Avlöningar:			
1 apoteksföreståndare och chefsapotekare	[1]12 400		
1 apotekare och laborator	10 000		
1 apotekare och föreståndare för läkemedelsexpeditionen	10 000		
1 biträdande apotekare	[2]8 500		
1 kvinnligt tekniskt biträde	2 400		
1 bokhållare	2 400		
1 städerska och sköljerska	1 800	47 500	
Vikariatersättning		4 000	
Hyror:			
till serafimerlasarettet	8 000		
» veterinärhögskolan	500	8 500	
Värme, belysning, vatten m. m.		4 000	
Rese- och traktamentskostnader, expensmedel m. m.		5 000	69 000

Underapoteket i Karlskrona.

Avlöningar:			
1 apoteksföreståndare	10 300		
1 städerska och sköljerska	1 600	11 900	
Hyra		2 500	
Värme, belysning och vatten		1 000	15 400

Underapoteket i Boden.

Avlöningar:			
1 apoteksföreståndare		10 900	
Hyra, värme, belysning och vatten		500	11 400
		Summa	95 800

Engångskostnad.

När statsapoteket träder i verksamhet, erfordras ett belopp en gång för alla för bestridande av kostnaderna för inredning av:

i *Stockholm* apoteksrum med tillhörande lokaler, analytiskt och farmaceutiskt laboratorium, lagerlokaler och expedition för föreståndaren;

i *Karlskrona* apoteksrum, analytiskt laboratorium, lagerlokal och expedition för föreståndaren; samt

i *Boden* apoteksrum, lagerlokal samt kombinerat analys- och expeditionsrum för föreståndaren.

De sakkunniga hava beräknat kostnaden för nu förevarande inredningar på sätt efterföljande sammanställning utvisar:

---

[1] Utom denna avlöning uppbär chefsapotekaren å arméförvaltningens stat ett årligt arvode av 2 400 kronor såsom föredragande i apoteksärenden hos sjukvårdsstyrelsen.

[2] De sakkunniga förutsätta, att den biträdande apotekaren vid anställningen intjänat två ålderstillägg.

Centralapoteket i Stockholm.		
apoteksrum	8 000	
analytiskt laboratorium	5 000	
farmaceutiskt laboratorium	16 000	
lagerlokaler	4 000	
föreståndarens expedition	3 000	36 000
Underapoteket i Karlskrona.		
apotekslokaler		8 000
Underapoteket i Boden.		
apotekslokaler		6 000
Summa		50 000

Att kostnaden för inredning av apoteksrummet vid centralapoteket upptagits till så lågt belopp, beror därpå, att de sakkunniga räknat med, att de nuvarande till garnisonssjukhuset i Stockholm och serafimerlasarettet hörande apoteksinredningarna skola övertagas av statsapoteket.

Det belopp, vartill ovan angivna engångskostnad belöper, bör av statsapoteket återbetalas inom ett lämpligt antal år. Sedan nämnda belopp inbetalats, synes statsapoteket böra årligen avsätta medel till en förnyelsefond för anskaffning och underhåll av inventarier av olika slag.

Vad angår den första uppsättningen av läkemedel, synes denna knappast böra betraktas såsom engångskostnad, då ju läkemedlen skola försäljas och de därav inflytande medlen täcka icke endast inköpskostnaden för desamma utan även övriga utgifter för apotekets drift. Erforderliga medel måste dock ställas till förfogande, vilket torde kunna ske sålunda, att chefsapotekaren erhåller vederbörligt bemyndigande att upphandla den första läkemedelsuppsättningen samt att låta avföra kostnaden för denna på apotekets varukonto, som därefter gottgöres, i den mån försäljning äger rum.

Beräknat netto.

Den nettobehållning, som statsapoteket enligt de sakkunnigas i det föregående gjorda utredningar och förslag skulle lämna, framgår av nedanstående sammanställning:

	Handelsvinst Kr.	Omkostnader Kr.	Nettobehållning Kr.
Centralapoteket i Stockholm	114 000	69 000	45 000
Underapoteket i Karlskrona	28 000	15 400	12 600
» i Boden	18 000	11 400	6 600
Summa	160 000	95 800	64 200

Den beräknade nettobehållningen skulle alltså under statsapotekets närmaste verksamhetsår kunna uppskattas till cirka 64 000 kronor. Då omsättningen beräknades komma att uppgå till cirka 500 000 kronor[1], motsvarar nettobehållningen sålunda cirka 13 procent av omsättningen. Att den procentuella behållningen icke ställer sig högre, beror därpå, att handelsvinsten enligt den beräkningsgrund, som de sakkunniga ansett sig böra följa, blivit lägre än den, som i verkligheten kan komma att ernås[2].

[1] Se sid. 85.

[2] Jfr vad de sakkunniga å sid. 68 anfört angående skillnaden i inköpskostnad för större och mindre apotek.

I omkostnaderna för statsapoteket hava icke medtagits de pensions- och andra avgifter, som vid en blivande omorganisation av apoteksväsendet kunna komma att påläggas statsapoteket, och vilkas storlek för närvarande icke låter sig beräkna. Ej heller ingår i omkostnaderna räntan å det belopp, som erfordras för den första organisationen av apoteket. Denna ränta uppgår emellertid icke till sådan storlek, att den kan tillmätas särskild betydelse vid en beräkning av statsapotekets räntabilitet.

Förslag

till

Reglemente

för det under arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse lydande statsapoteket.

STATSAPOTEKETS UPPGIFT OCH ORGANISATION.

§ 1.

1. Statsapoteket har till uppgift att inköpa, bereda och tillhandahålla läkemedel och i sjukvården använda tekniska artiklar m. m. åt armén och marinen i den utsträckning, som bestämmes av arméförvaltningen respektive marinförvaltningen, samt åt andra statliga eller statsunderstödda institutioner, i den mån uppgörelse därom kan komma att träffas mellan arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och vederbörande institution. Uppgift.

2. Statsapoteket skall, efter anmodan av vederbörande myndighet (styrelse), dels verkställa kemiska undersökningar och yttra sig över beskaffenheten av varor, som erbjudits till stats- eller statsunderstödd institution, dels ock biträda vid planläggning och utförande av hygieniska arbeten för sådan institutions räkning.

3. Statsapoteket skall upplägga och underhålla ett reservlager av sådana läkemedel, som äro för sjukvården oundgängligen nödvändiga, särskilt sådana som kunna anskaffas endast genom införsel från utlandet.

4. Statsapoteket skall stödja sådana strävanden, som äro ägnade att möjliggöra landets självförsörjning av läkemedel.

5. Statsapoteket skall tjäna såsom utbildningsanstalt för värnpliktiga apotekare och annan till apoteket kommenderad sjukvårdspersonal vid armén och marinen.

§ 2.

1. Statsapoteket lyder under arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och består av: Organisation.

ett centralapotek i Stockholm och

två underapotek, nämligen ett i Karlskrona och ett i Boden.

2. Chef för statsapoteket, chefsapotekare, är föreståndaren för centralapoteket i Stockholm.

PERSONALEN OCH DESS ÅLIGGANDEN.

§ 3.

Personal.

Vid statsapoteket är anställd följande personal, nämligen:
vid centralapoteket i Stockholm:
1 apoteksföreståndare,
1 apotekare och laborator,
1 apotekare och föreståndare för läkemedelsexpeditionen,
1 biträdande apotekare,
1 kvinnligt tekniskt biträde,
1 bokhållare och
1 städerska och sköljerska;
vid underapoteket i Karlskrona:
1 apoteksföreståndare och
1 städerska och sköljerska; samt
vid underapoteket i Boden:
1 apoteksföreståndare.

§ 4.

Personalens skyldigheter i allmänhet.

1. Det åligger en var av statsapotekets personal att, utöver vad detta reglemente innehåller, i avseende å tjänstgöringen ställa sig till efterrättelse den arbetsordning, som utfärdas, jämte de föreskrifter, som eljest kunna meddelas av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse eller chefsapotekaren, samt att utan avseende å stadgad arbetsfördelning lämna det biträde, som påkallas av vederbörande förman.

2. Den farmaceutiska personalen skall därjämte ställa sig till efterrättelse vad i gällande medicinalförfattningar är stadgat angående apotekares skyldigheter i allmänhet.

§ 5.

Chefsapotekaren och föreståndaren för centralapoteket.

1. Chefsapotekaren åligger:

a) att hava överinseende av statsapotekets drift, att leda och fördela arbetet däråa samt att, i egenskap av föreståndare för centralapoteket, utöva närmaste tillsyn över detta;

b) att verkställa inköp av för statsapoteket erforderliga varor, på sätt § 12 här nedan stadgar;

c) att följa det militära apoteksväsendets utveckling i främmande länder;

d) att följa den inhemska läkemedelsindustriens utveckling samt varumarknadens — i vad denna berör statsapotekets verksamhet — växlingar inom och utom landet;

e) att följa den hygieniska vetenskapens framsteg särskilt i de delar, som röra desinfektion och sterilisering, samt ägna sin uppmärksamhet åt sådana kemiska uppgifter, som äro tillämpliga på sjukvården i fält;

f) att till arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse avgiva förslag å de civila statliga eller statsunderstödda institutioner, till vilka leverans i större eller mindre omfattning av läkemedel m. m. synes kunna lämpligen äga rum från statsapoteket, ävensom å de förändringar i avseende å det tekniska förfarandet vid läkemedelsrekvisitioner m. m., som han kan finna ändamålsenliga;

g) att leda värnpliktiga apotekares fackutbildning samt inspektera dessas facktjänstgöring;

h) att övervaka till statsapoteket kommenderade sjukvårdselevers undervisning i beredning av enklare läkemedel, dispensering m. m.; samt

i) att senast den 1 april varje år till arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse avgiva berättelse över statsapotekets verksamhet under föregående år.

2. Chefsapotekaren äger rättighet att för statsapotekets räkning införa apoteksvaror från utlandet.

§ 6.

Föreståndare för underapotek.

1. Föreståndare för underapotek är inför chefsapotekaren ansvarig för apotekets skötsel och apoteksinventariernas noggranna vård.

2. Honom åligger i övrigt:

a) att bereda och utlämna läkemedel till de statliga eller statsunderstödda institutioner, som enligt givna bestämmelser eller träffade överenskommelser anlita underapoteket;

b) att utföra kemiska analyser och andra värdebestämningar av varor för stats- eller statsunderstödd institutions räkning samt föra journaler häröver;

c) att till chefsapotekaren ingiva de förslag i avseende å underapotekets rörelse m. m., som han kan finna ändamålsenliga;

d) att leda till underapoteket kommenderade sjukvårdselevers undervisning i beredning av enklare läkemedel, dispensering m. m.; samt

e) att senast den 15 februari varje år till chefsapotekaren avgiva berättelse över underapotekets verksamhet under föregående år.

§ 7.

Laborator.

1. Laboratorn vid centralapoteket är inför apoteksföreståndaren ansvarig för laboratoriets skötsel och noggranna vård.

2. Honom åligger i övrigt:

a) att följa den farmaceutiska vetenskapen samt den kemiska i de delar, som beröra hans verksamhetsområde;

b) att verkställa beredningar av läkemedel m. m. samt föra erforderliga journaler häröver;

c) att utföra kemiska analyser och andra värdebestämningar av varor dels för statsapoteket dels ock för annan statsinstitutions eller statsunderstödd institutions räkning samt föra journaler häröver;

d) att närmast under apoteksföreståndaren handhava skötseln av centralapotekets varulager; samt

e) att i den utsträckning, chefsapotekaren bestämmer, biträda såsom lärare vid värnpliktiga apotekares fackutbildning.

§ 8.

Föreståndare för läkemedelsexpedition.

1. Föreståndaren för läkemedelsexpeditionen vid centralapoteket är inför apoteksföreståndaren ansvarig för inredningens och inventariernas noggranna vård i apoteksrummet och därtill hörande lokaler samt för ordningen därinom.

2. Honom åligger i övrigt:

a) att leda expeditionsarbetet och övervaka, att detsamma försiggår på ett betryggande sätt och med erforderlig skyndsamhet; samt

b) att leda till centralapoteket kommenderade sjukvårdselevers undervisning i beredning av enklare läkemedel, dispensering m. m.

§ 9.

Övrig personal.

Övrig personals åligganden bestämmas genom utfärdad arbetsordning och andra av vederbörande förman meddelade föreskrifter.

STATSAPOTEKETS ÖPPETHÅLLANDE OCH PERSONALENS ARBETSTID.

§ 10.

Öppethållande.

Centralapoteket och underapoteken hållas tillgängliga för expedition å tider, som bestämmas av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse.

§ 11.

Arbetstid.

Arbetstiden för statsapotekets personal skall utgöra minst 42 timmar i veckan.

I fastställd arbetstid äger apoteksföreståndare att vid alla de tillfällen, då göromålen det kräva, påfordra nödig utsträckning.

ANSKAFFNING OCH UTLÄMNING AV LÄKEMEDEL M. M.

§ 12.

Anskaffning av läkemedel m. m.

Inköp av för statsapoteket erforderliga instrument, inventarier, läkemedel, förbandsartiklar och andra varor ombesörjes av chefsapotekaren, dock under iakttagande av att sådant inköp skall underställas prövning av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, därest inköpskostnaden beräknas överstiga för instrument eller inventarier 500 kronor samt för läkemedel, förbandsartiklar eller andra varor 2 000 kronor per post.

§ 13.

Utlämning av läkemedel och andra varor från statsapoteket får äga rum endast på skriftlig rekvisition. Utlämning av läkemedel m. m.

Vad nu sagts utgör icke hinder för utlämning av läkemedel m. m. efter rekvisition medelst telegram eller telefon. Sådan rekvisition skall dock oförd röjligen skriftligen bekräftas.

KASSAVÄSEN OCH MEDELSREDOVISNING.

§ 14.

1. Statsapotekets kassaväsen handhaves av den kassaförvaltning, som arméförvaltningen bestämmer. Kassaförvaltning m. m.

2. De särskilda föreskrifter rörande medelsredovisningen, som erfordras för statsapoteket, skola utfärdas av arméförvaltningens civila departement.

VARUKONTROLL.

§ 15.

1. Läkemedel och andra varor må från statsapoteket utlämnas endast i den ordning, som detta reglemente föreskriver. Föreskrifter i allmänhet.

2. Arméförvaltningen utfärdar de bestämmelser rörande bokföring och redovisning av apoteksvaror och inventarier, som erfordras utöver vad detta reglemente stadgar.

3. Befattningshavare åligger att tillse, att vid beredning av läkemedel i laboratorium eller i receptur största möjliga utbyte erhålles av i arbete tagen råvara.

§ 16.

Inventering av alla å statsapoteket inneliggande varor skall ske minst en gång varje år i den ordning och å den tid, som arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse bestämmer. Inventering.

§ 17.

1. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse utfärdar de särskilda kontrollföreskrifter, som styrelsen kan finna erforderliga beträffande vissa varor. Detaljkontroll.

2. I fråga om varor, för vilka medicinalstyrelsen utfärdar kontrollföreskrifter, skola dessa föreskrifter lända till efterrättelse.

§ 18.

1. Chefen för arméförvaltningens sjukvårsstyrelse verkställer inspektion av statsapoteket eller avdelning därav, då han så finner nödigt. Inspektion.

2. Det åligger chefsapotekaren att, efter föregången anmälan hos chefen för arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, förrätta inspektion av underapoteken en gång årligen eller oftare, om förhållandena sådant påkalla.

För sådan förrättning utgår rese- och traktamentsersättning enligt resereglementet.

3. Sjukvårdsstyrelsen äger påkalla inspektion av statsapoteket eller någon dess avdelning genom medicinalstyrelsens försorg, när särskild anledning därtill anses föreligga.

TJÄNSTETILLSÄTTNING, KOMPETENSFORDRINGAR, SEMESTER OCH ANNAN LEDIGHET, VIKARIAT OCH ENTLEDIGANDE.

§ 19.

Tjänstetillsättning.

1. Chefsapotekaren och föreståndaren för centralapoteket, föreståndare för underapotek samt laboratorn och föreståndaren för läkemedelsexpeditionen vid centralapoteket tillsättas av Kungl. Maj:t genom konstitutorial efter förslag, upprättat, enligt vad särskilt är stadgat, av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, förstärkt med en ledamot av medicinalstyrelsen, eller ock, under viss förutsättning, av båda dessa styrelser vid gemensamt sammanträde.

2. Biträdande apotekare vid centralapoteket anställes av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse genom kontrakt med viss uppsägningstid, därvid bestämmelserna i mom. 1 skola, vad angår inhämtande av medicinalstyrelsens mening, i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

3. Övrig personal vid centralapoteket och underapotek anställes av vederbörande apoteksföreståndare genom kontrakt med viss uppsägningstid.

§ 20.

Kompetensfordringar.

Såsom kompetensvillkor till farmaceutisk befattning vid statsapoteket gälla:

att vara legitimerad apotekare,

att hava förvärvat grundliga insikter och framstående praktisk skicklighet i apotekaryrket, särskilt i de delar av yrket, som äga tillämpning på vederbörande befattningshavares verksamhetsområde, samt

att såsom vapenför hava fullgjort i värnpliktslagen stadgad facktjänstgöring för apotekare eller ock värnpliktsutbildning enligt äldre bestämmelser.

§ 21.

Kungörande av ledig tjänst.

1. Då farmaceutisk befattning, som skall tillsättas av Kungl. Maj:t, bliver ledig, utfärdar arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse kungörelse därom i allmänna tidningarna och i farmaceutisk facktidskrift samt genom anslag i styrelsens lokal, med föreläggande av trettio dagars ansökningstid, räknat från den dag kungörandet sker. Efter denna tids förlopp insänder sjukvårdsstyrelsen ansökningshandlingarna till Kungl. Maj:t samt förordar därvid, efter inhämtande av medicinalstyrelsens mening på sätt därom är stadgat, till tjänstens erhållande den bland de sökande, som anses företrädesvis böra ifrågakomma, eller anmäler, att förord icke kan lämnas åt någon bland de sökande.

Sedan handlingarna insänts till Kungl. Maj:t, skall tillkännagivande om styrelsens beslut i ärendet ofördröjligen anslås i styrelsens lokal.

2. Bliver farmaceutisk befattning, som tillsättes av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, ledig, skall tjänsten i allmänna tidningarna och i farmaceutisk facktidskrift samt genom anslag i styrelsens lokal kungöras ledig till ansökning inom trettio dagar, räknat från den dag kungörandet sker.

Sedan utnämning skett, skall tillkännagivande därom ofördröjligen anslås i styrelsens lokal.

3. Bliver annan befattning vid statsapoteket ledig, sker kungörelse därom på lämpligt sätt.

§ 22.

Särskilt villkor för anställning.

Vid ansökning om erhållande av farmaceutisk befattning vid statsapoteket skall sökande foga förbindelse att kvarstå i statsapotekets tjänst under en tid av minst fem år.

§ 23.

Semester och annan tjänstledighet.

1. Fördelningen av semester mellan befattningshavarna vid statsapoteket fastställes av chefsapotekaren; och skall denne, då han själv ämnar begagna sig av semester och när han efter åtnjuten semester åter inträder i tjänstgöring, göra anmälan därom hos chefen för arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse.

2. Chefsapotekaren må, efter anmälan hos sjukvårdsstyrelsen, dessutom begagna sig av tjänstledighet utan ansökning under högst 15 dagar årligen.

Annan farmaceutisk befattningshavare må, utöver den i mom. 1 omförmälda ledighet, av chefsapotekaren, efter anmälan hos sjukvårdsstyrelsen, beviljas tjänstledighet under likaledes högst 15 dagar årligen.

3. Erfordras för särskilt fall längre tjänstledighet för farmaceutisk befattningshavare, äger sjukvårdsstyrelsen bevilja sådan under ytterligare högst 30 dagar. Vid behov av tjänstledighet längre tid än nu är sagt, skall ansökning om ledighet göras hos Kungl. Maj:t.

4. Åt övriga befattningshavare äger chefsapotekaren vid förefallande behov bevilja tjänstledighet.

§ 24.

Vikariat.

1. Erfordras vikarie för annan befattningshavare än chefsapotekaren, må denne därtill förordna lämplig tjänsteman vid statsapoteket, då fråga är om semester eller annan tjänstledighet, som chefsapotekaren äger rätt att bevilja.

2. Erfordras vikarie för chefsapotekaren eller för annan befattningshavare under tjänstledighet, som det tillkommer arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse att bevilja, må sjukvårdsstyrelsen därtill förordna lämplig tjänsteman vid statsapoteket.

3. Erfordras vikarie för chefsapotekaren under så lång tid, att ansökning om ledigheten skall, enligt vad i § 23 mom. 3 sägs, göras hos Kungl. Maj:t, åligger det sjukvårdsstyrelsen att hos Kungl. Maj:t föreslå lämplig person till erhållande av förordnande att uppehålla tjänsten. Erfordras vikarie för annan befattningshavare under tid, som här avses, förordnar sjukvårdsstyrelsen lämplig person härtill.

4. Är fråga om att till vikarie för farmaceutisk befattningshavare förordna

eller hos Kungl. Maj:t föreslå person utom statsapoteket, skall medicinalstyrelsens mening därom inhämtas i stadgad ordning.

§ 25.

Entledigande. Ansökning om entledigande från befattning vid statsapoteket skall, om sökanden är förordnad av Kungl. Maj:t, genom arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse överlämnas till Kungl. Maj:ts avgörande samt, om sökanden är förordnad av sjukvårdsstyrelsen, prövas av samma styrelse. I annat fall prövar vederbörande apoteksföreståndare ansökningen.

ÅTAL OCH ANSVAR FÖR TJÄNSTEFEL.

§ 26.

Åtal och ansvar. 1. Beträdes chefsapotekaren med fel eller försummelse i tjänsten, skall han därför tilltalas inför Svea hovrätt.

2. Om annan farmaceutisk befattningshavare vid statsapoteket, som förordnats av Kungl. Maj:t, gör sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten eller låter klandervärt uppförande komma sig till last eller eljest visar sig olämplig, äger arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse att, efter omständigheterna, tilldela honom lämplig varning eller ock döma honom till mistning av tjänsten under viss tid, högst tre månader, vilken sistnämnda bestraffning medför förlust för honom under den tid, bestraffningen avser, av de rättigheter och förmåner, som medfölja tjänsten. Dömes han till mistning av tjänsten under viss tid, skall beslutet jämte skälen därför anmälas hos Kungl. Maj:t.

Låter den, som begått tjänstefel, sig icke rätta av sådan bestraffning, som nu är omförmäld, eller är tjänstefelet av svårare beskaffenhet, må sjukvårdsstyrelsen göra framställning hos Kungl. Maj:t om hans avsättning.

3. Därest farmaceutisk befattningshavare, som antagits av sjukvårdsstyrelsen, gör sig skyldig till förseelse, varom i mom. 2 sägs, äger styrelsen att, efter omständigheterna, tilldela honom lämplig varning eller ock omedelbart skilja honom från befattningen.

BESVÄR ÖVER ARMÉFÖRVALTNINGENS SJUKVÅRDSSTYRELSES OCH APOTEKSFÖRESTÅNDARES BESLUT.

§ 27.

Besvär. 1. Ändring i arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses beslut må, därest ej annorlunda är här nedan eller i särskild författning stadgat, sökas genom besvär hos Kungl. Maj:t i försvarsdepartementet före klockan tolv å trettionde dagen efter erhållen del av beslutet; skolande beslut om tjänstetillsättning eller om förslag därtill anses hava kommit klaganden till del den dag, då beslutet tillkännagivits genom anslag i styrelsens lokal.

Beslut om befattningshavares avstängning från tjänstgöring går i verkställighet utan hinder av besvärs anförande.

2. Över apoteksföreståndares beslut, varigenom befattningshavare anställts eller utan föregående ansökning entledigats, må klagan icke föras.

3. Över tilldelad varning må klagan icke föras.

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 6, 13 och 17 i Kungl. Maj:ts instruktion för arméförvaltningen den 31 december 1921.

§ 6.

SJUKVÅRDSSTYRELSEN.

1. Chef för sjukvårdsstyrelsen är generalfältläkaren. Göromålen å sjukvårdsstyrelsen handläggas å två byråer: en fältläkarbyrå och en fältveterinärbyrå. Till sjukvårdsstyrelsen hör därjämte en föredragande i apoteksärenden.

2. Chef för fältläkarbyrån är överfältläkaren.

3. Chef för fältveterinärbyrån är överfältveterinären.

4. Föredragande i apoteksärenden är chefen för det under sjukvårdsstyrelsen lydande statsapoteket.

§ 13.

ÄRENDEN INOM SJUKVÅRDSSTYRELSEN.

1. Av sjukvårdsstyrelsen handläggas följande ärenden, nämligen:

å *fältläkarbyrån* ärenden, som angå:

a) arméns — — — — — allmänhet;
b) anskaffning — — — — — sjukvårdsmateriel;
c) granskning — — — — — erforderlig;
d) granskning — — — — — armén;
e) granskning — — — — — portionsstater;
f) upprättande — — — — — sjukvården;
g) garnisonssjukhusens — — — — — verksamhet:
h) granskning — — — — — materiel;
i) utbetalningar — — — — — överfältläkaren; samt
j) utarbetande — — — — — medel;

å *fältveterinärbyrån* ärenden, som angå:

a) arméns — — — — — allmänhet;
b) anskaffning — — — — — veterinärmateriel;
c) granskning — — — — — rationsstater;
d) skoning — — — — — hästar;

e) granskning — — — — — hästar;
f) granskning — — — — — vid armén;
g) granskning — — — — — inom armén;
h) upprättande — — — — — veterinärvården;
i) granskning — — — — — materiel;
j) utbetalningar — — — — — överfältveterinären; samt
k) utarbetande — — — — — medel.

Föredraganden i apoteksärenden handlägger ärenden, som angå:

a) arméns apoteksväsende i allmänhet;

b) anskaffning, vård och redovisning av läkemedel och i sjukvården använda tekniska artiklar m. m.;

c) det under sjukvårdsstyrelsen lydande statsapotekets organisation och verksamhet;

d) granskning av ritningar och förslag till apoteksinredningar eller till förändringar av sådana ävensom förhyrning av lokaler för statsapoteket;

e) granskning av läroböcker och instruktioner, i vad de beröra apoteksväsendet inom armén; samt

f) teknisk granskning av läkemedelsrekvisitioner för armén.

2. Utöver de i mom. 1 omförmälda ärenden handlägger sjukvårdsstyrelsen jämväl sådana ärenden, som angå läkar- och veterinärpersonals anställande vid armén, anställandet av farmaceutisk personal vid ovan omförmälta statsapotek samt nu nämnd personals befordran och avsked, ävensom — enligt vad därom är särskilt stadgat — ärenden rörande veterinärvårdens uppehållande vid vakans i militärveterinärbeställning eller då innehavaren av sådan beställning åtnjuter tjänstledighet eller är av laga förfall hindrad att förrätta sin tjänst.

Vid handläggande av sådant ärende, som angår tillsättande av bataljons- och regementsläkarbeställning eller bataljons- och regementsveterinärbeställning på stat vid truppförband eller apotekarbeställning vid statsapoteket, skall jämväl en ledamot av medicinalstyrelsen deltaga.

Är den ledamot av medicinalstyrelsen, som deltagit i sjukvårdsstyrelsens handläggning av dylikt ärende, av skiljaktig mening, hänskjutes ärendet, där denne ledamot anser dess vikt det kräva, till gemensamt sammanträde av sagda styrelser för slutligt avgörande.

Vid sammanträde med medicinalstyrelsen skola från sjukvårdsstyrelsen närvara chefen samt, då ärendet rör militärläkare, överfältläkaren och byråassistenten å fältläkarbyrån, då ärendet rör militärveterinär, överfältveterinären och byråassistenten å fältveterinärbyrån och, då ärendet rör apotekare vid statsapoteket, överfältläkaren, överfältveterinären och föredraganden i apoteksärenden.

3. Ärenden, som angå militärläkarnas och militärveterinärernas medicinska verksamhet eller apotekarnas vid statsapoteket farmaceutiska verksamhet, tillhöra medicinalstyrelsen ensam.

4. Personalfrågor — — — — — fall.

§ 17.

ÄRENDENAS AVGÖRANDE Å DE SÄRSKILDA DEPARTEMENTEN.

1. Å arméförvaltningens särskilda departement avgöras ärendena av departementschefen uppå föredragning av vederbörande byråchef eller å civila departementet i vissa ärenden, enligt departementets bestämmande, av annan å departementet placerad tjänsteman eller å sjukvårdsstyrelsen i apoteksärenden av föredraganden i sådana ärenden. Angående byråchefs rätt att i vissa fall ensam fatta beslut stadgas nedan i § 28 mom. 2 och 3. Sådan rätt tillkommer även föredraganden i apoteksärenden i sjukvårdsstyrelsen.

2. Föredraganden — — — — — protokoll.

3. Därest chefen — — — — — detsamma.

4. Vid handläggning — — — — — konsulent.

5. Sjukvårdsstyrelsen — — — — — frågor.

Det militära apoteksväsendet i vissa främmande länder.

Enligt uppgifter, inhämtade av militärapotekssakkunniga genom de svenska beskickningarna i respektive länder.

DANMARK.

I Köpenhamn finnes vid därvarande garnisonssjukhus inrättat ett apotek i enlighet med de bestämmelser, som gälla för civila sjukhusapotek.

Det militära sjukhusapoteket förestås av en utav konungen, på förslag av generalläkaren, utnämnd civil apotekare, som är ansvarig för apotekets drift i enahanda omfattning som innehavare av apotek i allmänhet, och som bär det fackliga ansvaret för medicinaliernas anskaffning, förvaring, beredning och utlämning. Apotekaren lyder under generalläkaren och närmast under chefen för garnisonssjukhuset.

Sjukhusapotekaren biträdes av 1—2 legitimerade apotekare. Av de varje år till sanitetstrupperna inkallade farmaceuter beordras dessutom 1—2 till tjänstgöring vid apoteket. Därjämte har apoteket erforderlig teknisk hjälp.

Sjukhusapotekaren för apotekets räkenskaper, medan utbetalningarna ske genom garnisonssjukhuset.

Visitation av sjukhusapoteket kan, efter vederbörlig framställning, verkställas av den civile apoteksvisitatorn.

Apoteket vid garnisonssjukhuset levererar medicin till sjukhusets patienter och personal, till de i Köpenhamn garnisonerade truppernas sjukrum samt till de sanitetsavdelningar därstädes, vilka tillhandahålla sanitetsmateriel vid fälttjänstövningar m. m.

Förskrives på truppernas sjukrum medicin, som icke finnes i deras vanliga läkemedelsförråd, verkställes förskrivningen genom recept, som kan inlämnas till apotek i staden. Samma är förhållandet, om medicin förskrives å annan tid än den, då sjukrummen hållas öppna.

Till underofficerare, som hava rätt till fri medicin för sig, hustru och barn (under 18 år), rekvireras sådan genom recept, som berättigar till utfående av medicin kostnadsfritt från något av stadens apotek.

Förutom medicin kan till underofficerare och deras familjer rekvireras förbandsartiklar från de civila apoteken, därest sådan materiel icke utlämnas från truppernas sjukrum.

I garnisonsstäderna utanför Köpenhamn rekvireras den för de militära sjukhusen, sjukrummen o. s. v. erforderliga medicinen genom recept från de civila apoteken. Finnas i garnisonsstaden flera apotek, levererar varje apotek medicinen för ett år i sänder.

Rekvireras medicin för underofficerare och deras familjer, kunna recepten inlämnas för expedition på det apotek, vederbörande önskar. Förbandsartiklar till underofficerare och deras familjer utlämnas antingen från sjukrummen eller från militärsjukhusen.

Med samtliga apotek i Köpenhamn och i garnisonsstäderna utanför Köpenhamn har generalläkaren genom vederbörande apotekareförening träffat överenskommelse, enligt vilken lämnas 10 procent rabatt på den medicin, som av arméns läkare rekvireras för arméns institutioner respektive för den arméns personal, som har rätt till fri medicin (officerare åtnjuta icke sådan rätt).

I slutet av varje månad överlämna apoteken räkningarna med ty åtföljande recept till generalkommandoläkaren (närmast motsvarande fördelningsläkare i Sverige), som tekniskt granskar recepten och därefter översänder dem till generalläkaren, som i sin ordning befordrar dem till krigsministeriet, varest de granskas av arméns medicinalrevisor; denne åligger närmast att tillse, att de på recepten antecknade pris överensstämma med gällande medicinaltaxa. Såväl generalkommandoläkaren som medicinalrevisorn skola vidare tillse, att förskrivning ej skett av arkana, enär användningen av dylika läkemedel är förbjuden.

En särskild militär farmakopé finnes icke. Recepten skola utskrivas på grundval av »den danska farmakopén». Det är dock medgivet att rekvirera medicin i enlighet med en utav kommunehospitalet i Köpenhamn utgiven, för detsamma gällande hospitalsfarmakopé.

Apoteket vid garnisonssjukhuset i Köpenhamn levererar även medicin till marinsjukhuset i Köpenhamn, till marinens kaserner samt till marinens sjukrum i Nyboder, där en marinläkare har daglig mottagning för de i Nyboder bosatta underofficerare och likställda vid marinen. De underofficerare och likställda, som bo utanför Nyboder, kunna erhålla medicin från stadens apotek.

Apoteket vid garnisonssjukhuset i Köpenhamn tillhandahåller medicin åt örlogsfartygen, när dessa utrustas för sjöexpeditioner.

Läkemedel för djur rekvireras från de civila apoteken i Köpenhamn respektive garnisonsstäderna utanför Köpenhamn.

Vid mobilisering fungerar det militära apoteksväsendet ungefär som i fredstid.

Apoteket vid garnisonssjukhuset i Köpenhamn tillhandahåller erforderlig utrustning för truppförband, ambulanser (sanitetskompanier) och fältlasarett, som mobilisera i Köpenhamn.

I övrigt räknar man med, att armén skall kunna erhålla nödiga läkemedel från de civila apoteken i landet samt från de fabriker och engrossister, vilka äro leverantörer till apoteken.

Armén har egen depot av förbandsartiklar med fabrik för beredning och förpackning. Därifrån förses även marinen med sitt behov.

NORGE.

a) *Armén.*

I fredstid finnes intet militärt apotek ej heller något armén tillhörigt centralt förråd av läkemedel. Armen fyller i fred sitt läkemedelsbehov från de civila apoteken, av vilka ett tillhör staten, nämligen rikshospitalets apotek i Kristiania.

Varje truppförband har emellertid ett mindre förråd av läkemedel, förpackat i en låda, märkt *M.*, som föres på truppförbandets förbinderivagn. De läkemedel, tillhörande truppförbandets förråd, som i förrådsförteckningen äro försedda med beteckningen »för fält», få ej användas under fred. Läkemedlen äro till största delen i tablettform.

Det är vederbörande läkare medgivet att, om han finner sådant nödigt, föreskriva andra läkemedel än de, som finnas i låda *M.* Skulle vid revision av apoteksräkningarnå synas framgå, att för mycken medicin kommit till användning, verkställes undersökning.

Beträffande förskrivning av läkemedel gälla i huvudsak nedan angivna av sanitetschefen utfärdade bestämmelser.

»Om recepters och rekvisitioners form är bestämt följande:

1) Skriften bör vara tydlig.

2) Recepterna skola så vitt möjligt vara av samma format och i varje fall icke mindre än fjärdedelen av ett vanligt på mitten itudelat folioblad.

3) På ett sådant blad må icke skrivas mera än två recepter.

4) Vid större rekvisitioner på samma blad skall mellan varje förskrivning lämnas ett avstånd av minst 3 cm.

5) Intet recept och ingen rekvisition må skrivas på mer än en sida.

6) Datera varje recept.

7) Sänd efter telefonorder omedelbart till apoteket skriftligt recept.

Då förrådet av läkemedel och förbandsartiklar är beräknat för ett truppförbands vanliga styrka, må icke mera av dessa artiklar rekvireras än som erfordras för nödvändig komplettering, såvida icke särskilda förhållanden annat påkalla.

Vid ordination av läkemedel måste sträng hänsyn tagas till ekonomien.

Var sparsam vid användande av glas och andra utensilier och anteckna alltid på receptet, om dessa skola anskaffas genom eller medhavas till apoteket.

Var uppmärksam på medicinaltaxans satser för 1 och 10 gr., för 10 och 100 gr., för glas m. m. och arbetskostnader samt på bestämmelsen om 'normalpris' och 'rabattpris'.

Utbyt så vitt möjligt dyrare läkemedel med inregistrerat namn mot samma läkemedel med kemiskt namn.

Undvik dyrbara specialiteter, ersätt dem i stället med billigare preparat av liknande beskaffenhet.

Förskrivning av arkana är förbjuden».

Förnyelse av läkemedelsförrådet sker i fredstid genom rekvisition av vederbörande läkare. För truppförbanden inom II divisionen rekvireras läkemedlen i regel från statens apotek (rikshospitalets apotek) i Kristiania. Beträffande vart och ett av övriga truppförband har avtal träffats med civilt apotek i närheten av vederbörande truppförbands övningsplats, enligt vilket avtal apoteket har ensamrätten till leverans av läkemedel, mot det att apoteket å sin sida förpliktigar sig att föra på lager samtliga de läkemedel, som skola finnas i låda *M.*, och dessutom tredubbla mängder av de läkemedel, som finnas uppförda å en särskild mobiliseringsförteckning. Avtalens fullgörande kontrolleras av divisionsläkarna.

Vid vapenövningarnas slut sända truppförbanden inom I och II divisionen sina lådor *M.* till sanitetsdepoten i Kristiania, som i detalj genomgår lådornas innehåll och föranstaltar om nödig komplettering genom statens (rikshospitalets) apotek i Kristiania. Truppförbanden inom III divisionen sända för samma ändamål sina lådor *M.* till Kristiansands arsenal, de inom IV divisionen till Bergens arsenal, de inom V divisionen till Trondhjelms arsenal och de inom VI divisionen till Harstads apotek. Arsenalerna verkställa kompletteringen från apotek i respektive städer. Ifrågavarande apotek äro förpliktigade att föra tredubbla mängder av de läkemedel, som ingå i den förut omnämnda mobiliseringsförteckningen.

Efter vederbörlig revision och komplettering, som ofta äger rum på hösten, sändas alla lådor *M.* tillbaka till truppförbanden och stå där färdiga till användning under nästkommande års övningar.

Likvid för läkemedel, som av vederbörande läkare för visst truppförband rekvirerats från apotek, erlägges av truppförbandet. Inkommande räkningar sändas från truppförbandet till den militäre medicinalrevisorn (en sanitetsofficer med en farmaceut såsom assistent), vilken reviderar räkningarna och gör truppförbanden uppmärksamma på eventuella felräkningar från apotekens sida. Först efter sålunda verkställd revision får likvid utbetalas.

Den militäre medicinalrevisorn anmäler hos sanitetschefen möjligen felaktiga eller orimliga rekvisitioner av läkemedel och varje annan överträdelse av givna bestämmelser beträffande läkemedelsrekvisitioner. För den militäre medicinalrevisorn gäller följande instruktion.

»1. Medicinalrevisorn har att revidera samtliga läkemedelsräkningar jämte bilagor, vilka — försedda med påteckning eller stämpel till utmärkande av vederbörande truppförband eller institution —från sådana tillställas honom.

2. Han skall vid revisionen tillse, att prissättningen verkställts i överensstämmelse med de vid en var tidpunkt gällande taxebestämmelser och att i övrigt föreskrifterna rörande utlämning av läkemedel följts, samt så vitt möjligt kontrollera, att från såväl läkarens (veterinärens) som apotekets sida tillbörlig sparsamhet iakttagits.

3. Han skall, när räkningarna slutreviderats, förse dem med vederbörlig påteckning samt återsända dem jämte samtliga bilagor till vederbörande truppförband eller institution.

4. Han skall, därest han finner missbruk hava ägt rum vid läkarnas (veterinärernas) förskrivning av läkemedel eller sjukvårdsartiklar eller vid apotekens expediering därav, därom göra anmälan till sanitetschefen, till vilken han för övrigt har att hänvända sig i alla tveksamma fall».

Sanitetschefen har i sin stab en ständigt tjänstgörande militärapotekare. Denne är sanitetschefens konsulent i frågor rörande arméns apoteksväsen. Befattningen har uteslutande karaktären av bisyssla.

Alla farmacie studerande fullgöra sin värnplikt vid sanitetskompanierna.

b) *Marinen.*

För de större fartygen, som hava egen läkare ombord, ingår i sanitetsutrustningen ett skeppsapotek.

Skeppsapoteken förvaras, då de icke användas ombord eller äro uppställda i någon av kuststäderna (se nedan), på ett av apoteken i Horten, som enligt kontrakt är förpliktigat att förvara och hålla de i bruk icke varande skeppsapoteken utrustade med reglementerat förråd. Kontraktet innehåller bland annat följande bestämmelser: Efter varje kommenderings slut undersökes av fartygsläkaren jämte en av apotekets farmaceuter, i vad mån fartygets läkemedelsförråd förbrukats eller förstörts. Nödig komplettering verkställes därpå, och räkning å kompletteringskostnaden, beräknad efter medicinaltaxans pris, insändes till sanitetschefen. Apoteket förvarar skeppsapoteken och utövar sådan tillsyn över desamma, att de när som helst äro i vederbörligt skick och klara att föras ombord. Apoteket för protokoll över, å vilken dag skeppsapoteken mottagits samt när och i vad mån komplettering ägt rum. Skeppsapoteken skola alltid vara tillgängliga för inspektion av sanitetschefen eller av den sanitetsofficer, han därtill beordrar. Vid inspektionen framlägges protokollet till genomgång, och påpekade brister rättas omedelbart.

När ett fartyg med egen läkare och eget skeppsapotek utrustas, hänvänder sig fartygsläkaren till apoteket i Horten, som avlämnar skeppsapoteket ombord mot behörigt kvitto.

Om skeppsapotekets förråd under kommenderingen behöver förnyas eller annan medicin erfordras än den apoteket innehåller, rekvirerar läkaren behövlig medicin från vilket apotek som helst i kuststäderna. I de av kuststäderna utanför Horten, där marinfartyg äro förlagda, har sanitetsstyrelsen avenledes kontrakt med ett apotek i varje stad, av enahanda art som med apoteket i Horten. Möjlighet finnes sålunda att lämna några av skeppsapoteken till förvaring i sådana kuststäder.

De apotek, som äro fasta leverantörer till marinen, kunna efter ansökan ernå befrielse för å dem anställda värnpliktiga farmaceuter från inställelse till militärtjänst eller mobilisering, därest farmaceuterna icke kunna undvaras vid apoteken med hänsyn till dessas militära förpliktelser.

Såsom ersättning för sitt arbete med skeppsapoteken har apoteket i Horten ensamrätt till leverans av medicin för marinens sjukhus.

Mindre fartyg utan läkare ombord hava sanitetslådor, vilka äro avsedda att kunna begagnas av personer utan läkarutbildning. De små fartygen måste vid sjukdomsfall söka läkare i land, för den händelse de icke ingå i avdelning eller eskader med egen läkare. Fartygschefen rekvirerar läkarhjälpen, och den civile läkaren i land ordinerar för marinens räkning medicin från närmaste apotek.

Om en sanitetsunderofficer är kommenderad till tjänstgöring på fartyg, som icke har egen läkare, kan han med fartygschefens samtycke från närmaste apotek i land rekvirera sådana läkemedel, som kunna utlämnas utan läkarrecept.

All ombord tjänstgörande personal har fri medicin.

Personalen i land kan, för så vitt den är berättigad till fri medicin (all personal med undantag för officerare), hänvända sig till vilket apotek som helst för utfående av medicin. Rätten att ordinera fri medicin är dock begränsad till marinens egna läkare och de i Horten bosatta civilläkarna. Om en tjänsteman i marinen söker annan läkare, får han själv betala sin medicin.

Alla medicinalräkningar skola, innan de betalas, vara reviderade av den militäre medicinalrevisorn.

Vid tillfälle av krig skall apoteket i Horten, jämlikt träffat avtal, hålla en läkemedelsdepot av närmare bestämd storlek uteslutande för marinens behov. Härför erhåller apoteket gottgörelse, beräknad efter viss procent av depotens värde.

FINLAND.

För tillgodoseende av den militära sjukvården under såväl freds- som krigstid finnas inrättade två militärapotek, nämligen ett i Hälsingfors (huvudapotek) och ett i Viborg (filialapotek).

Militärapoteken lyda under krigsministeriets sanitetsdepartement. Föreståndaren för apoteket i Hälsingfors (militär-överapotekaren) föredrager inför chefen för sagda departement alla ärenden rörande militärapoteksväsendet. Militärapoteken föra alla medicinalier, desinfektionsmedel m. m., vilka finnas upptagna i militärfarmakopén, samt därutöver annan materiel enligt sanitetsdepartementets särskilda bestämmande.

Inköpen för militärapoteken ske, på förslag av militär-överapotekaren, av sanitetsdepartementet i krigsministeriets namn och för dess räkning.

Å militärapoteken föres bok över inkommande och utgående materiel samt redovisas verkställda laborationer och beredningar. Berättigade att rekvirera läkemedel, desinfektionsmedel m. m. från militärapoteken äro läkarna vid armén och marinen samt vederbörande veterinärer och tandläkare. Rekvisitionerna verkställas från närmast belägna militärapotek. Endast i trängande fall få läkemedel rekvireras från de civila apoteken, i vilket fall räkning skall godkännas av sanitetsdepartementet. Läkemedlen rekvireras och expedieras

i beredd form eller dispenserade. All läkemedelsberedning försiggår sålunda å militärapoteken och utföres där av fullt kvalificerad personal. Tomflaskor och övriga förvaringskärl för läkemedel återsändas enligt uppgjord förteckning till militärapoteken en gång i kvartalet (mars, juni, september, december). Återställda flaskor och kärl gottgöras truppförbanden med samma pris, som debiterats desamma vid leveransen.

Utom föreståndarna äro vid militärapoteken anställda ett antal examinerade apotekare och farmaceuter. Dessutom kommenderas, för inhämtande av nödig utbildning, till militärapoteken värnpliktiga farmacie elever och farmacie studerande, på det att dessa må vid behov och i händelse av mobilisering kunna användas vid olika, under krigstid formerade och utrustade fältapotek.

Militärapoteken böra städse föra i lager bestämda kvantiteter av vissa särskilt angivna läkemedel m. m. för att vid mobilisering kunna utan tidsutdräkt utrusta de vid krigstillfälle bestämda fältformationerna, såsom etapp-, fält-, fältsjukhus- och sanitetskompaniapoteken, samt motsvarande organisationer vid marinen. För tids vinnande ombesörjes sådan utrustning av såväl huvudapoteket som filialapoteket. Större laborationer utföras å huvudapoteket, som även tillhandahåller filialapoteket alla erforderliga varor. En stor del av läkemedlen expedieras i tablettform; även ampuller användas.

Enär varje trupp, sjukhus etc. hava bestämda årsanslag för sjukvård och läkemedel, taxeras alla från militärapoteken expedierade varor med ledning av den officiella medicinaltaxan, därvid dock en avsevärd rabatt medgives. Filialapoteket avlämnar varje månad redovisning till huvudapoteket, som i sin ordning månatligen redovisar till sanitetsdepartementet, dit även vissa månatliga rapporter insändas.

Utöver vad för militärapoteken särskilt är stadgat, gäller för dessa vad om apoteken i riket eljest är förordnat, dock med iakttagande därav, att läkemedelsförsäljning till allmänheten icke får äga rum vid militärapoteken.

De militära apotekarna och farmaceuterna ävensom till tjänstgöring kommenderade värnpliktiga äro berättigade till tjänsteårsberäkning efter enahanda grunder som vid de civila apoteken. Uppsägningstiden är, såsom vid rikets övriga apotek, tre månader för fast anställda.

Militärapotekens föreståndare utnämnas av krigsministern på förslag av chefen för sanitetsdepartementet. Övriga fast anställda apotekare och farmaceuter utnämnas av chefen för sanitetsdepartementet på förslag av militäröverapotekaren. Alla vid militärapoteken anställda uppbära lön enligt stat. Militärapotekarna och de vid militärapoteken anställda, som icke fullgöra sin värnplikt, äro militära tjänstemän med den tjänstegrad, som bestämmes av krigsministern. De bära under tjänsteutövningen för dem fastställd uniform med specialemblem.

Militärapoteken inspekteras av arméns överläkare och chefen för krigsministeriets sanitetsdepartement. Beträffande räkenskapsföringen och kassaförvaltningen inspekteras militärapoteken av kamreraren vid sanitetsdeparte-

mentet. Därjämte är medicinalstyrelsen berättigad att, när den så finner nödigt, verkställa visitation av militärapoteken särskilt i vad avser det rent farmaceutiska.

Enligt de för militärapoteken utfärdade stadgar tillkommer det militärapoteksföreståndare:

a) att handhava och övervaka tillredningen, förvaringen, kontrollen och expedieringen i apoteket av läkemedel;

b) att tillse, att renlighet och ordning råda i alla till apoteket hörande lokaler;

c) att tillse, att vid apoteket anställd, dit kommenderad eller förflyttad personal förkovrar sig i yrket, att lämpligt fördela arbetet mellan personalen och att övervaka, att var och en noggrant och ordentligt fullgör sin plikt;

d) att, om så erfordras, hos chefen för sanitetsdepartementet föreslå anställandet av lämpliga personer som biträden vid apoteket;

e) att handhava apotekets ekonomi samt rekvirera och utbetala erforderliga penningmedel för såväl apoteket som dess personal;

f) att föra journal över expedierade recept samt notera och bokföra till apoteket inkomna och från detsamma utgångna varor;

g) att avgiva rapporter till sanitetsdepartementet och lämna alla av detsamma begärda upplysningar;

h) att övervaka, att alla för apoteket utfärdade förhållningsregler noggrant efterföljas; samt

i) att anställa för apoteket nödig personal.

Föreståndaren för militärapoteket i Hälsingfors tillkommer dessutom:

a) att hos chefen för sanitetsdepartementet föreslå inköp av för apoteken behövliga läkemedel, arbetsmateriel och annan erforderlig materiel;

b) att anskaffa offerter och ombesörja de beställningar, som chefen för sanitetsdepartementet godkänt eller om vars anskaffande order givits;

c) att förbereda och hos chefen för sanitetsdepartementet föredraga alla ärenden rörande militärapoteken; samt

d) att i händelse av mobilisering tillse, att de för detta fall fastställda läkemedlen skyndsamt avsändas till etapp- och fältapoteken.

Föreståndaren för militärapoteket i Viborg tillkommer särskilt:

a) att beställa alla nödiga läkemedel från militärapoteket i Hälsingfors; samt

b) att i händelse av mobilisering på order förse fältorganisationerna med läkemedel.

Beslut om militärapotekens inrättande fattades den 29 april 1918.

Utom militärapoteken finnes en under krigsministeriets sanitetsdepartement lydande sanitetsdepot, som tillhandahåller truppförbanden och övriga till försvaret hörande inrättningar förbandsmateriel och tillbehör, instrument, sjukvårdsartiklar samt för sjuk- och veterinärvården nödiga beklädnads- och sängpersedlar ävensom mat- och tvättserviser. I fråga om rekvisition av dylik materiel gälla i huvudsak samma bestämmelser som beträffande militärapoteken.

TYSKLAND.

a) *Organisationen före världskriget.*

I den gamla tyska militära sanitetsorganisationen var det Kaiser Wilhelms Akademien, som hade till uppgift att vetenskapligt utbilda blivande militärläkare och -apotekare samt att vara en vetenskaplig centralanstalt för experimentella och praktiska undersökningar inom alla områden, som kunde ifrågakomma beträffande arméns hälsovård, underhåll och utrustning.

Vid Kaiser Wilhelms Akademien placerade militärapotekare hade till sitt förfogande synnerligen väl utrustade kemiska och fysikaliska laboratorier. Utom rent vetenskaplig experimentell forskning hade dessa militärapotekare till uppgift att utarbeta för militärt ändamål lämpliga beredningsföreskrifter för sammansatta läkemedel och förbrukningsartiklar för medicinskt och kirurgiskt ändamål. Dem ålåg även att i sista instans undersöka och avgiva yttrande över för armén behövliga leveranser av snart sagt alla till arméhushållningen hörande artiklar för manskap och djur.

Det tyska militärapoteksväsendets organisation före världskriget var, i korthet angiven, följande.

Två s. k. Hauptsanitetsdepoter voro inrättade, en i Berlin och en i München. Dessa hade till huvuduppgift dels att inköpa läkemedel m. m. dels ock att tillverka sådana läkemedel och förbrukningsartiklar, vilkas framställning fordrade särskild sakkunskap eller mera omfattande maskinell utrustning, samt att fördela läkemedlen m. m. på de olika armékårernas sanitetsdepoter.

Sanitetsdepoternas — varje armékår hade en sanitetsdepot — huvudsakliga uppgift var att av det från Hauptsanitetsdepoten mottagna materialet tillverka ampuller, tabletter m. m. för lasarettsapoteken.

I krigsministeriet fanns en militärapotekare (Oberstabsapotheker), som var chef för det militära apoteksväsendet. Han lydde under generalläkaren och var föredragande för apoteksärenden.

Chefen för varje Hauptsanitetsdepot (Stabsapotheker) omhänderhade förvaltningen av depoten och hade under sig dels Stabsapotheker dels Oberapotheker såsom föreståndare för depotens olika avdelningar.

Chefen för varje sanitetsdepot (Stabsapotheker) ledde sanitetsdepotens förvaltning och verksamhet och hade under sig dels Stabsapotheker dels Oberapotheker såsom föreståndare för olika avdelningar.

Lasarettsapotekens chef var en Stabsapotheker (av högre eller lägre grad). Personalen bestod av Oberapotheker och värnpliktiga apotekare, vilkas antal varierade efter apotekens storlek.

Beträffande bokföring, kassa och redovisningsväsen tillämpades vid depoterna och apoteken i stort sett samma principer, som gälla för garnisonssjukhusets i Stockholm apotek.

Förrådskontrollen måste emellertid betecknas såsom mycket sträng, och verkställdes inventering för kontroll av behållning varje kvartal. Kortsystem tillämpades samtidigt med användande av förrådsbok, i det varje artikel hade

två kort av olika färg, ett för avgång och ett för tillkomst, på vilka samtliga förändringar i uppbörden infördes. För utjämnande av brist i uppbörden var viss avskrivningsprocent medgiven, varierande för de olika artiklarna och varuslagen dels efter varuslagets beskaffenhet dels efter åtgången (antal expeditioner). Dessutom hade vederbörande chefer en viss avskrivningsrätt för mindre brister. Denna kontroll iakttogs i samma stränga form även vid lasarettsapoteken. Vid expedition av recept måste därför vederbörande expedient i minsta detalj bokföra de till detta åtgångna olika ingredienser. Vid ett ordinärt lasarettsapotek upptogs på grund härav flera personers tid nästan uteslutande för sådan bokföring. Uppbörds- och utlämningsorder, undertecknade av vederbörande chefer, användes efter i stort sett samma principer som i vårt land.

b) *Nuvarande organisation.*

Den nuvarande armén, som benämnes Reichswehr, är indelad i två grupper vardera om cirka 50 000 man med sammanlagt sju infanteridivisioner och tre kavalleridivisioner. Grupperna äro:

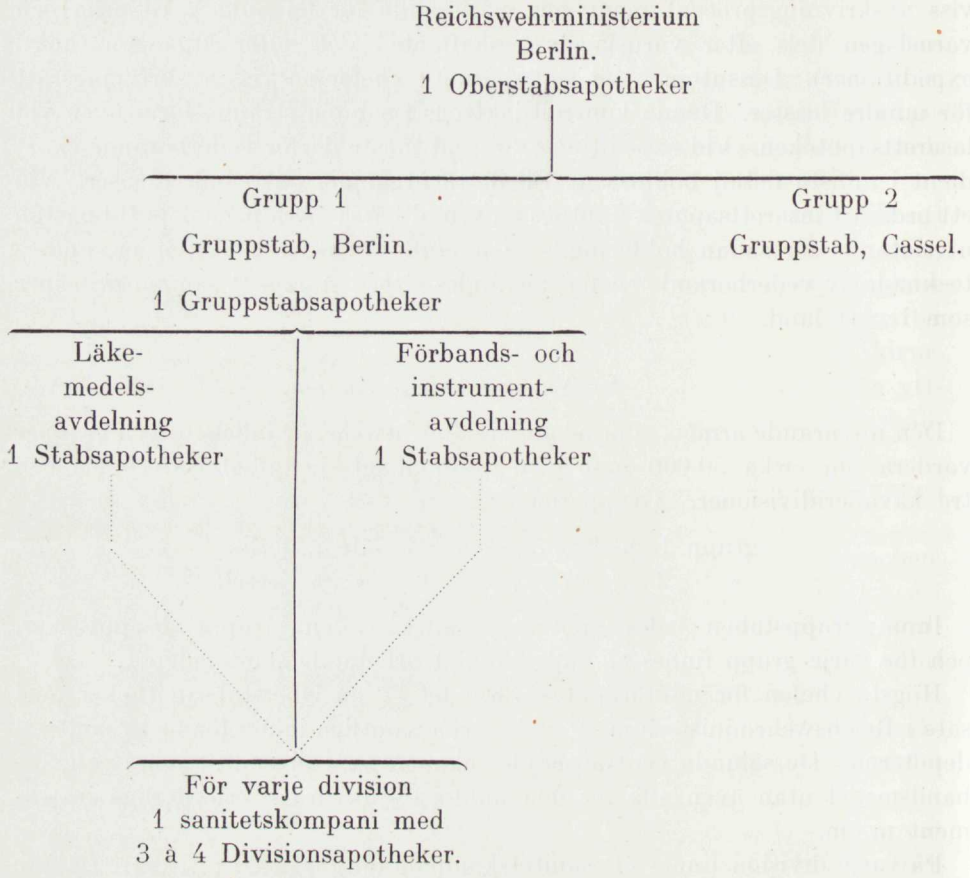
grupp 1 med gruppstab och säte i Berlin
» 2 » » » » » Cassel.

Inom gruppstaben ledes apoteksväsendet av en Gruppstabsapotheker, och för varje grupp finnes en självständigt arbetande sanitetsdepot.

Högsta chefen för militärapoteksväsendet — en Oberstabsapotheker med säte i Reichswehrministerium — ombesörjer samtliga inköp för båda sanitetsdepoterna. De sålunda centraliserade inköpen avse ej endast läke- och förbandsmedel utan även alla för den militära sjukvården erforderliga instrument m. m.

På varje division finnes ett sanitetskompani om cirka 20 officerare (läkare och apotekare) samt 400 man.

En schematisk översikt av militärapoteksväsendet inom Reichswehr meddelas här nedan:

FRANKRIKE.

På stat äro anställda 215 militärapotekare. Bland dessa finnas 40 marinapotekare med tjänstgöring ombord på krigsfartygen samt å örlogshamnarnas sjukhus. Dessa lyda under marinministeriet och närmast under Ecole de médecine naval de Bordeaux. I armén äro anställda 175 militärapotekare, av vilka 115 tillhör Armé metropolitain (Frankrike, Algeriet och Tunis) och 60 Troupes coloniales (övriga kolonier).

Högsta inseendet över arméns sanitetsväsen utövas av direktionen för Service de Santé, som utgör krigsministeriets VII avdelning. I spetsen för direktionen står en läkare med titel directeur du Service de Santé. Denne har vid sin sida en teknisk kommission (Comité technique de Santé), som är sammansatt av en médecin inspecteur general, ordförande, två médecin inspecteur, en pharmacien inspecteur och tre médecin principal de 1:re classe.

Apotekarnas tjänsteställning inom armén är följande:

1	Pharmacien	inspecteur			(generalmajor)
4	»	principal	de 1:re	classe	(överste)
5	»	»	» 2:e	»	(överstelöjtnant)
30	»	major	» 1:re	»	(major)
45	»	»	» 2:e	»	(kapten)
20	»	aide-major	» 1:re	»	(löjtnant)
10	»	»	» 2:e	»	(underlöjtnant).

För erhållande av anställning som militärapotekare fordras att hava avlagt apotekarexamen vid farmaceutisk högskola. Då avlöningsförhållandena inom militärapotekarkåren äro goda, kan kåren rekryteras genom urval bland ett stort antal sökande. De antagna genomgå specialutbildning under ett år vid Ecole d'application militaire du Service de Santé du Val-de-Grace i Paris. Undervisningen omfattar militärfarmaci, militärfarmaceutisk organisation och räkenskapsväsen, militärhygien samt kemi tillämpad på hygien, toxikologi och undersökningar för arméns behov. Efter genomgången prövning och erhållet betyg om lämplighet beordras militärapotekarna till tjänstgöring å militärsjukhusen, förråd tillhörande Service de Santé och centralapoteket (Pharmacie centrale).

Militärapotekarna äro på en gång arméns apotekare och kemister.

Som apotekare å sjukhusen hava de att bereda vid sjukhusen erforderliga läkemedel, att utrusta truppförbandens sjukrum med sådana samt att expediera för officerare, underofficerare och dessas familjer föreskriven medicin. De hava att övervaka arméns mobiliseringsförråd av läkemedel, att verkställa fysiologisk-kemiska undersökningar samt att analysera födoämnen och medikamentösa näringspreparat liksom överhuvud allt, som inköpes direkt av sjukhusen. De äro ekonomiskt ansvariga för sina avdelningars förvaltning.

Som arméns kemister hava de till uppgift att verkställa kemiska undersökningar av alla artiklar avsedda att levereras till intendentur och sjukvård. Allt, som erfordras för soldaternas beklädnad och underhåll, måste passera militärapotekarnas laboratorier för undersökning rörande de olika artiklarnas beskaffenhet.

I fält förrätta de aktiva militärapotekarna sin tjänst som apotekare och kemister på samma sätt som i fred, med biträde av apotekare i reserven.

Två anstalter, vilkas förvaltning är anförtrodd åt militärapotekare, nämligen Pharmacie centrale i Paris och Réserve de médicaments i Marseille hava till uppgift att anskaffa erforderlig utrustning av läkemedel och specialmateriel för arméns behov. Dessa anstalter inköpa, i enlighet med de för det statliga upphandlingsväsendet gällande grunder, råprodukter, kemiska produkter samt apparater. Sådana läkemedel, vilka äro till sin beskaffenhet svåra att kontrollera eller vilkas beredning är ekonomiskt lönande, färdigställas på dessa anstalters laboratorier.

Centralapoteket i Paris har till sin förnämsta uppgift att förvalta huvud-

delen av arméns mobiliseringsförråd utav läkemedel, förbrukningsartiklar och apparater samt att centralt anskaffa de för armén erforderliga läkemedlen m. m. och att distribuera dessa till armékårsapoteken.

Inom varje armékår (Corps d'armé) finnes inrättat ett kårapotek (Pharmacie regionale) i samband med något av de större militärsjukhusen. Kårapoteket har till uppgift att bereda och utlämna läkemedel m. m. till de inom området förlagda sjukhusen och till truppförbandens sjukrum samt att verkställa kemiska undersökningar för armékårens inköpskommission. Den farmaceutiska personalens storlek (2—8) på kårapoteken är avpassad efter det antal sängar, som finnes vid vederbörande sjukhus (300—800). De militära funktionärernas familjer hava rättighet att från kårapoteken erhålla sina läkemedel etc. mot ersättning allenast av anskaffningskostnaden; expeditionerna härav sägas utgöra en ej ringa del av apotekens arbete. En särställning intager kårapoteket i Marseille (Réserve de medicaments de Marseille). Liksom pharmacie centrale fungerar som pharmacie regionale för Paris garnison, fullgör apoteket i Marseille samma uppgift för 15:de armékåren. Det tjänar dessutom som centralapotek för militärapoteken i Algeriet, Tunis, Marocko och Syrien.

Pharmacie centrale liksom pharmacies regionales äro alla utrustade med undersökningslaboratorier samt laboratorier för läkemedelsberedning och dispensering. De senare hava emellertid ej avsevärt större kapacitet än som erfordras för att under normala förhållanden tillfredsställa förbrukningen inom respektive armékårer.

Den franska militärfarmakopén omfattar två delar, av vilka den första delen avser läkemedel och den andra delen innehåller beskrivning över de undersökningsmetoder, som äro anbefallda till användning vid analys av födoämnen, förbrukningsartiklar m. m. för arméns räkning. Läkemedlen äro uppdelade i tre grupper: 1) läkemedel, som hava större åtgång och ingå i mobiliseringsförråden; 2) läkemedel, som hava ringa åtgång och ej ingå i mobiliseringsförråden; samt 3) läkemedel för veterinärt bruk.

Förrådskontrollen vid militärapoteken är ganska sträng, och verkställes inventering för kontroll av behållning varje kvartal. I förrådsboken har varje artikel sitt konto, å vilket tillkomst och avgång införas. Beträffande expediering av recept märkes, att endast sammanlagda mängden av de under en dag för sådant ändamål åtgångna enkla ämnena bokföras. I fråga om sammansatta läkemedel — av vilka endast undantagsvis andra än de i militärfarmakopén upptagna få föreskrivas — fördelas ingredienserna på respektive konton efter varje kvartals utgång.

Följande ekonomiska översikt rörande militärapoteksväsendet är hämtad ur en officiell redogörelse för år 1903[1]:

[1] Någon senare redogörelse av detta slag har, enligt de sakkunniga meddelad uppgift, icke publicerats.

	Frcs
Läkemedel, förbrukade på sjukhusen	410 500
» levererade till truppförbanden och olika tjänstinnehavare kostnadsfritt eller mot betalning	435 500
Summa (inköpspris)	846 000

I det civila apoteksväsendet räknas med, att försäljningspriset för läkemedel bör uppgå till en summa av 5—10 ggr. inköpspriset. Räknas med den lägre siffran, skulle en inköpssumma av 846 000 frcs lämna färdiga läkemedel, i allmänna läkemedelshandeln betingande ett pris av lägst 4 230 000

Skillnaden är		3 384 000
Under samma år utfördes av militärapotekarna 20 000 kemiska analyser till ett medelvärde av 15 frcs		300 000
Bruttobehållning		3 684 000

Omkostnaderna ställde sig under år 1903 sålunda:

Avlöningar till militärapotekare	500 000	
Diverse utgifter	184 000	684 000
Statens besparing genom det militära apoteksväsendet utgjorde alltså		3 000 000

»Det militära apoteksväsendet är sålunda», anföres det i förutnämnda officiella redogörelse, »ordnat på ett för staten även ur ekonomisk synpunkt fördelaktigt sätt. Organisationen arbetar efter strängt ekonomiska principer och fyller arméns läkemedelsbehov på ett sätt, vars överlägsenhet är obestridd. Även den kemiska och hygieniska verksamheten har bidragit till att göra institutionen oumbärlig för armén».

BELGIEN.

Det militära apoteksväsendet har till sitt förfogande dels ett centralapotek dels sjukhusapotek.

Centralapoteket lyder direkt under arméns sanitetsstyrelse (Inspection générale du Service de Santé) och inköper under kontroll av denna styrelse läkemedel, förbandsartiklar, instrument, kemiska produkter och vissa övriga för sanitetsväsendet erforderliga artiklar. Apoteket tillverkar sterila förbandsartiklar, galeniska läkemedel, piller, tabletter m. m.

Centralapoteket levererar läkemedel m. m. till de militära sjukhusapoteken och andra militära institutioner, till flottan, fängelserna, statsjärnvägarna samt post- och telegrafverken.

På grund av centraliserade inköp är centralapoteket i stånd att anskaffa sina varor cirka 20 procent under i marknaden gällande pris.

Sjukhusapoteken åligger i första hand dels att bereda läkemedel åt de sjuka inom vederbörande sjukvårdsinrättning samt åt de militärpersoner, som äga utfå medicin därifrån, dels att verkställa kemiska undersökningar av de för respektive sjukhus erforderliga proviantartiklar. Sjukhusen expediera vidare läkemedel åt den vid statsjärnvägarna samt post- och telegrafverken anställda personal.

Cheferna för sjukhusapoteken äro ledamöter av de militära inköpskommissionerna.

Militärapotekare-aspiranterna anställas efter avlagd farmacie kandidatexamen för en tid av 8 år. De erhålla vid militärsjukhuset i den universitetsstad, där de bedriva sina fortsatta farmaceutiska studier, nödig militär och teknisk utbildning med hänsyn till den militärfarmaceutiska tjänstgöringen. Militärapotekarna rekryteras bland aspiranterna.

Militärapotekarna tjänstgöra dels å centralapoteket dels å sjukhusapoteken dels å arméns institut för hygien, biologi och kemi.

Militärapotekarnas antal uppgår enligt lag den 24 maj 1914 till 62, av vilka 10 med regementsofficers och 52 med kompaniofficers tjänsteställning. Chefsapotekaren (Pharmacien en Chef) har överstes tjänsteställning.

NEDERLÄNDERNA.

Personalen i den militära apotekarkåren i Nederländerna består förutom chefen, som lyder direkt under krigsministern, av militärapotekare och reservmilitärapotekare (officerare) samt militärapotekareassistenter (adjutantunderofficerare).

För att utnämnas till militärapotekare fordras att vara diplomerad apotekare, vartill kräves universitetsutbildning. Vidare gäller såsom antagningsvillkor att hava, efter erhållet diplom, innehaft anställning å apotek under minst två år.

Reservmilitärapotekare uttagas från militärapotekare, vilka erhållit avsked eller pensionerats med reservplikt, ävensom från landstormen tillhörande apotekare, vilka fullgjort värnplikt såsom reservofficerare.

Militärapotekareassistenter skola hava avlagt apotekareassistentexamen. Särskild vikt lägges vid erfarenhet i fråga om expediering av recept.

Militärapotekarna äro i allmänhet anställda vid de större militärapoteken; och innehar därstädes den äldste befattningen såsom chef och är för sin förvaltning ansvarig inför chefen för den militära apotekarkåren.

Militärapotekareassistenterna biträda vid militärapoteken och lyda direkt under därvarande militärapotekare.

Å mycket små garnisonsorter, där intet militärapotek finnes, anskaffas läkemedlen genom civila apotek. Läkemedelsleveransen från dessa apotek inspekteras av en militärapotekare.

Läkemedel, förbandsartiklar etc. levereras till alla militärapotek från en centralinstitution i Amsterdam. Vid denna institution finnes en fabrik för

tillverkning av medicinalier samt ett laboratorium, där de läkemedel, som inköpas från engroshandeln, undersökas beträffande renhet o. dyl. Fördelen av en dylik central institution, som i fredstid håller förråd av olika medicinalier, framträdde starkt vid utbrottet av världskriget 1914.

Från centralinstitutionen levereras läkemedel av olika slag ävensom instrument till såväl formationer, lydande under armé- och marindepartementen, som ock allmänna inrättningar, lydande under andra departement. Läkemedel till kolonierna levereras även från den centrala institutionen i Amsterdam.

Institutet ledes av en högre officer i militärapotekarkåren med titel av direktör.

Militärapotekare inträder i armén med rang av löjtnant, befordras efter 10 år till kaptens och efter 30 år till majors tjänsteställning. En militärapotekare kan erhålla överstlöjtnants tjänsteställning.

Militärapotekarkårens organisation är följande:

1 militärapotekare, chef för militärapotekarkåren,
1 militärapotekare, direktör för centralinstitutionen i Amsterdam,
25 militärapotekare av 1:a och 2:a klass, samt
34 militärapotekareassistenter.

ENGLAND.

a) *Armén.*

Läkemedelsförråd finnas vid varje sjukhus och vid varje truppförbands sjukvårdsformation. Förråden stå under överinseende av vederbörande läkare. Någon särskild kår av militära apotekare finnes icke.

Läkemedelsförråden förestås av underofficerare och korpraler (Dispensers) inom sanitetskåren, vilka genomgått särskild utbildningskurs härför. Helt nyligen har införts en högre grad av förrådsföreståndare, vilka benämnas »superintending dispensers» eller »pharmasists». Denna grad torde bliva »quarter masters» d. v. s. ligga mellan officers och underofficers, närmare den förra.

Inom armén — fredsstyrkan uppgår till cirka 170 000 man utom Indien — finnas 650 »dispensers», av vilka 400 för närvarande äro i tjänstgöring. Anskaffning av läkemedel sker i regel genom krigsministeriet, som avslutar kontrakt med civila leverantörer (apotek). Mindre förrådsuppköp ske genom förrådsföreståndarna enligt vederbörande läkares föreskrift och under hans kontroll.

b) *Marinen.*

På flottans stat finnas anställda 4 överapotekare, 6 apotekare och 9 biträdande apotekare, fördelade till tjänstgöring på flottans sjukhus i hemlandet och kolonierna.

Apotekspersonalen utgör en civil organisation i flottans tjänst.

Marinapotekarna rekryteras från den civila apotekspersonalen och anställas medelst kontrakt. De kvarstå i regel i flottans tjänst till uppnådda 60 år,

då de ingå i pensionsåldern. För att vinna anställning som biträdande apotekare vid flottan fordras att hava avlagt apotekarexamen vid farmaceutisk högskola och därvid hava erhållit goda betyg.

Anskaffningen av samtliga apoteksvaror för flottans behov sker centralt i amiralitetet sålunda, att dess sanitetsdepartement (Medical Department) anmodar chefen för amiralitetets inköpsdepartement (Director of Contracts) att infordra anbud från drogengrossister inom landet å leverans av erforderliga varor. Sedan avtal träffats genom inköpsdepartementets försorg, lämnas meddelande därom till sanitetsdepartementet, som med ledning av de olika sjukhusens rekvisitioner beordrar vederbörande firmor att ombesörja leveranserna. Sjukhusens rekvisitioner granskas synnerligen noggrant i sanitetsdepartementet.

Fartygen rekvirera vid utrustningen erforderligt förråd av läkemedel från sjukhusapoteken. Intet fartyg får annat än i trängande fall rekvirera läkemedel på annat sätt än genom vederbörande sjukhusapotek.

SCHWEIZ.

I fredstid finnes blott en militärapotekare, chef för det militära apoteksväsendet. Han är officer av högre grad vid arméns sanitetsväsen, legitimerad apotekare och utbildad näringsmedelskemist. Han tillhör tillika sanitetstruppernas instruktionskår och deltager i dessas utbildning. Militärapotekaren har till sitt förfogande för tekniska arbeten och magasinering av arméns förråd dels ett sanitetsmagasin med kemiskt och bakteriologiskt laboratorium dels en depot.

Vid mobilisering inträda andra militärapotekare i tjänst, vilka fördelas på sanitetskompanier, ambulanser, sanitetståg eller militära sjukvårdsanstalter. Vid mobilisering tillhör chefen för militärapoteksväsendet generalstaben och utövar därvid högsta ledningen av militärapoteksväsendet samt övervakar inköpen av den för arméns behov erforderliga sanitetsmaterielen. Han har vid sin sida ett antal militärapotekare såsom biträden.

TJECKOSLOVAKIEN.

Läkemedelsförsörjningen i den tjeckoslovakiska armén handhaves av officerare vid sanitetstrupperna. Inom varje stort militärsjukhus finnes ett militärapotek med uppgift att bereda och utlämna läkemedel till:

a) sjukhusets patienter,
b) vissa truppavdelningar (för både manskap och djur) samt
c) truppavdelningarnas officerare (efter framställning).

Militärapoteken hava därjämte skyldighet att underhålla ett lager av läkemedel och farmaceutiska utensilier för sjukvårdsformationerna i fält; militärapotekarna svara för den materiel, som anförtrotts åt dem. De militära sjukhusapoteken skola enligt en ännu ej fullföljd plan utrustas med laboratorier för, bland annat, undersökning av näringsämnen.

Inom varje armékår finnes en sanitetsdepot, som underhåller ett lager av läkemedel och utensilier för farmaceutiskt bruk. Dessa depoter äro utrustade med kemiska laboratorier för analysering av läkemedel och födoämnen samt för beredning i stor skala av läkemedel och förbandsartiklar. Föreståndaren för en sådan depot är en sanitetsofficer. Depoterna verkställa leveranser till militärapoteken och de sanitära etablissementen på order av chefen för vederbörande armékår eller av försvarsministern. Inköp av läkemedel och sanitetsmateriel till armén verkställes av försvarsministeriet; depoterna och sjukhusapoteken hava dock rätt till direkta inköp i mindre omfattning.

Inom försvarsministeriets sanitära avdelning finnes en apoteksbyrå, som har uppsikt över sanitetsmaterielen, övervakar militärapotekarna samt i övrigt har till uppgift att säkerställa tillgången av läkemedel m. m. i händelse av mobilisering.

ITALIEN.

a) *Armén.*

Vid försvarsministeriet finnes anställd en inspektör (chimico-farmacista), som sorterar under chefen för den militära sjukvården (generale-medico).

Närmast under inspektören lyder en direktör, som är chef för det militära centralapoteket i Turin. I övrigt lyda under inspektören 36 »farmacisti capi» — bland vilka 17 av 1:sta och 19 av 2:dra graden — samt 40 »farmacisti».

Vid varje militärt sjukhus, varav finnas 10 större och 9 mindre, är inrättat ett militärapotek med en av dessa »farmacisti capi» som chef. Militärapoteken leverera för sjukvården och veterinärväsendet erforderliga varor till truppförbanden och övriga militära institutioner. Officerare och underofficerare äga att till mycket billigt pris utfå varor från apoteken för sig och sina familjer.

Apotekarna, som i fredstid äro civilklädda, men vid mobilisering bära uniform och lyda under krigslagarna, äro likställda med personer i civilmilitär ställning.

Det centrala militärapoteket anskaffar och tillhandahåller de medicinalier av större betydenhet eller av mera komplicerad tillredning ävensom de förbandsartiklar, som behövas för det militära sanitetsväsendet i fred samt vid mobilisering. Centralapoteket levererar även kemiska och farmaceutiska apparater och tillbehör till de sjukhusapotek, som icke kunna anskaffa sådana på platsen.

På bemyndigande av försvarsministeriet förser centralapoteket även andra delar av statsförvaltningen med sådana medicinalier och materialier, varöver det förfogar.

Centralapoteket tjänar tillika som teknisk byrå för studier, experiment och kemiska analyser, berörande det militära sanitetsväsendet samt manskapets hygien och förplägnad; centralapoteket utför i övrigt de uppdrag, som givas detsamma av försvarsministeriet, militära sanitetsinspektoratet och andra militära myndigheter.

Det centrala militärapoteket har ett förvaltningsråd, bestående av: direktören, ordförande; en »farmacista capo» (apotekschef), föredragande; samt avdelningsföreståndarna.

Förvaltningsrådet och dess fullmäktige äro ansvariga för apotekets penningmedel, lösegendom och material av olika slag.

Förvaltningsrådet behandlar alla frågor, som avse centralapotekets skötsel. Det antager och avskedar underordnad personal; rekvirerar förskott och redovisar därför; föreslår inköp av för etablissementet erforderliga materialier; insänder till försvarsministeriet förslag till prislista å medicinalier, förbandsartiklar, tillbehör etc., som tillhandahållas av apoteket; föreslår ministeriet kassation av sådana materialier, som ej längre kunna användas; verkställer kvartalsvis beräkning över den vinst eller förlust, som uppstått vid beredning av råvaror till apotekspreparat och avgiver rapport därom till ministeriet vid slutet av varje finansår; samt fullgör i övrigt allt, som faller inom etablissementets verksamhetsområde.

Varor tillhandahållas åt myndigheter, som sortera under försvarsministeriet, enligt den fastställda prislistan samt åt andra myndigheter enligt prislistan med en förhöjning av 5 procent.

Prislistan fastställes av försvarsministeriet efter inhämtat utlåtande från det militära sanitetsinspektoratet.

b) *Marinen.*

I fredstid uppehålles den marina apotekstjänsten av en liten kår civila apotekare, som utföra sitt arbete endast i land vid flottans sjukhus av 1:sta och 2:dra klass.

Apotekstjänsten på örlogsfartygen är i fredstid anförtrodd åt läkarna ombord, vilka själva bereda eller på sitt ansvar låta den under dem lydande underofficeren eller sjukvårdaren bereda erforderliga läkemedel.

Apotekarna vid flottan antagas efter ansökan och tävlan, och böra sökandena vara promoverade till doktorer i kemi och farmakologi eller hava förvärvat diplom som apotekare vid statsuniversitet samt icke vara äldre än 30 år.

Under utarbetande är ett lagförslag, enligt vilket apotekarna vid flottan skola erhålla officers tjänsteställning och inträda i ständig aktiv tjänst.

SPANIEN.

Högsta inseendet över det militära sanitetsväsendet, vid såväl armén som marinen, utövas av en militärläkare med titel generalinspektör och med divisionsgenerals grad. Han är chef för den militära sanitetsstyrelsen.

På stat äro anställda 161 militärapotekare. Av dessa äro 10 marinapotekare med tjänstgöring ombord på krigsfartygen och i örlogshamnarna. Marinapotekarna lyda närmast under en farmaceutisk underinspektör med grad, motsvarande kommendörkapten av första klass.

Av arméns militärapotekare äro 46 anställda vid sjukhusen i Marocko, på öarna och i hemlandet. De övriga tjänstgöra vid det medicinska centrallaboratoriet och vid militärapoteken. Apotekarnas tjänsteställning vid armén är densamma som officerarnas: general, överste, överstelöjtnant, major, kapten etc.

Militärapotekarna rekryteras, efter särskild prövning, bland de farmaceuter, som avlagt diplomexamen vid det farmaceutiska institutet, och få efter antagandet genomgå en kurs vid undervisningsanstalten för utbildande av sanitetsofficerare.

Militärapotekarna äro samtidigt kemister och hava jämväl att yttra sig i frågor av hygienisk natur.

Det medicinska centrallaboratoriet i Madrid har till uppgift att centralt inköpa råmateriel, bereda nödiga läkemedel samt framställa vissa kemiska produkter för såväl armén som marinen. Därjämte verkställer laboratoriet analyser av födoämnen och sysslar i övrigt med sådant, som rör sanitetstjänsten och den militära hygienen. Inköpen ordnas i regel så, att *en* huvudleverantör antages för varje år.

Den spanska militärfarmakopén fastställes av den militära sanitetsstyrelsen i samråd med centrallaboratoriet. Å militärapoteken tillhandahållas endast sådana läkemedel, som äro upptagna i militärfarmakopén, därvid dock vederbörande läkare eller veterinär kan sammanställa de läkemedel, han finner för gott, när fråga är om förskrivning genom recept.

Militärapotek finnas inrättade dels i samband med de militära sjukhusen dels såsom självständiga institutioner. Rättighet att erhålla läkemedel från militärapoteken tillkommer jämväl officerare och underofficerare vid armén och marinen samt deras vederlikar jämte familjer. Läkemedelsprisen vid försäljning från apoteken fastställas av den militära sanitetsstyrelsen.

För arméns och marinens formationer sker läkemedelsanskaffningen genom rekvisition från militärapoteken. Sådan rekvisition skall vara undertecknad av vederbörande läkare eller veterinär samt försedd med påteckning om godkännande av formationens chef. Endast enkla eller färdigberedda läkemedel, upptagna i en härför upprättad förteckning, kunna ifrågakomma vid sådan rekvisition.

AMERIKAS FÖRENTA STATER.

Militärapotekare äro anställda vid både armén och marinen. De anställas först såsom volontärer (med underofficers grad) vid de militära sjukhusapoteken och befordras efter särskild examen till biträdande apotekare, apotekare och chefsapotekare (alla med officers grad).

Militärapotekarnas uppgifter äro dels beredning av läkemedel, dels kemiska undersökningar av proviantartiklar m. m.

Militärapotekarna hava dessutom under sin vård förråden av läkemedel och sjukvårdsartiklar; dessa förråd inventeras en gång årligen. Bokföringssystemet är så ordnat, att storleken av inneliggande förråd alltid kan kontrolleras.

JAPAN.

a) *Armén.*

Det militära sanitetsväsendet står under ledning av en militärläkare med generals tjänsteställning. Under honom sortera militärläkare och militärapotekare.

Militärapotekarna hava sin huvudsakliga tjänstgöring vid militärsjukhusen, förråden av sanitetsmateriel samt vissa andra militära förråd. Dessutom finnas militärapotekare anställda vid arméns olika divisioner. Militärapotekarnas åligganden äro följande:

1) inköp, undersökning, förvaring och förvaltning av sanitetsmateriel;
2) beredning av läkemedel och annan sanitetsmateriel; samt
3) utbildning av sanitetsunderofficerare och annan personal för teknisk tjänstgöring ävensom överinseendet av denna personals arbete.

Den tekniska personalen är huvudsakligen sysselsatt med underhåll och reparation av instrumenter.

b) *Marinen.*

Vid marinens sjukhus finnes ett apotek med en militärapotekare som chef samt under honom lydande militärapotekare. Denna personal åligger:

1) att inköpa den för marinen erforderliga sanitetsmateriel;
2) att förvara sådan materiel och tillhandahålla densamma åt de marina myndigheterna;
3) att bereda läkemedel;
4) att undersöka läkemedel och annan sanitetsmateriel; samt
5) att verkställa kemiska undersökningar av livsmedel, kokkärl, vävnader m. m.

Bilaga 4.

Transumt av avtal mellan

Sveriges apotekareförbund och Sveriges farmaceutförbund

angående tjänstgöringsförhållanden och lönevillkor vid apoteksinrättningarna i riket.

Mellan Sveriges apotekareförbund, här nedan kallat apotekareförbundet, och Sveriges farmaceutförbund, här nedan kallat farmaceutförbundet, träffas härmed följande avtal:

— —

§ 2.

Farmaceut anställes av vederbörande apoteksföreståndare.

Anställning, som omfattar längre tid än tre månader, utgör fast anställning.

Därest anställningen omfattar längre tid än en månad, skall densamma ske genom skriftligt kontrakt, upprättat i enlighet med formulär, som är bilagt detta avtal. Sådant kontrakt får ej äga giltighet utöver detta kollektiva avtals giltighetstid och får icke stå i strid mot bestämmelserna i detta avtal.

Bestyrkt avskrift av upprättat kontrakt skall av vardera parten omedelbart insändas till vederbörande förbund.

Vid sökande av anställning är farmaceut pliktig att på apoteksföreståndarens anmodan förete läkarbetyg.

§ 3.

Fast anställning upphör å sista dagen i kalendermånad efter det uppsägning å någondera sidan ägt rum minst tre månader dessförinnan.

Farmaceut, som sedan minst fem år är anställd å samma apoteksinrättning och som innehar minst tio tjänsteår, äger dock att tillgodonjuta en uppsägningstid av ytterligare tre månader.

Uppsägning av kontrakt skall av vardera parten omedelbart anmälas för vederbörande förbund.

— —

§ 6.

Mom. 1. Tjänstgörningen å apoteksinrättning indelas i dagtjänst och nattjänst. Med dagtjänst avses dels tjänstgöring å tid, när apoteksinrättning är öppen, såväl å vardagar, som å sön- och helgdagar, dels ock den arbetstid efter apoteks stängning, som i de fall, då alternerande nattstängning av apoteken å viss ort genomförts, erfordras å apotek, som icke har nattvakt. Med nattjänst avses tjänstgöring å annan tid än ovan sagts.

Mom. 2. Den ordinarie arbetstiden i dagtjänst utgör högst 48 timmar per vecka. Antalet dagtjänsttimmar per vecka skall fixeras i upprättat kontrakt.

Mom. 3. Nattjänsten skall delas lika mellan samtliga å apoteksinrättningen anställda farmaceuter, dock vare apoteksföreståndare berättigad att bereda äldre farmaceut lindring i eller befrielse från nattjänst, så ock annan farmaceut, som han på grund av svag hälsa eller av annan orsak önskar helt eller delvis fritaga från nattjänst.

Vid apoteksinrättning, där endast en farmaceut är anställd, regleras nattjänsten efter överenskommelse. Dylik överenskommelse skall intagas i det mellan parterna upprättade kontraktet.

§ 7.

Därest arbetstiden av 48 timmar per vecka visar sig otillräcklig för apoteksinrättnings behöriga skötsel, är farmaceut skyldig att underkasta sig det övertidsarbete, som apoteksföreståndaren finner erforderligt.

För sådant arbete utgår särskild ersättning på sätt i § 13 är stadgat.

§ 8.

De i 6 och 7 §§ meddelade bestämmelser äro icke tillämpliga å föreståndare för filialapotek eller medikamentsförråd, å vikarie för sådan föreståndare eller å vikarie för föreståndare för apotek, där ej farmaceut finnes anställd.

§ 9.

Mom. 1. Farmaceut, som innehar fast anställning, är berättigad att utan avdrag å avlöningen per kalenderår åtnjuta semester under trettio dygn å tid, som apoteksföreståndaren eller hans ställföreträdare bestämmer.

Semestern uttages antingen i en sammanhängande tidsföljd eller, om parterna därom enas, fördelad på olika tider.

Lämnar semesterberättigad farmaceut sin anställning under året, skall han erhålla semester i förhållande till den tid han under året innehar anställningen. Har han, då han lämnar anställningen, redan åtnjutit full semester för året, är föreståndaren berättigad att å avlöningen avdraga vad som belöper å den semestertid, som sålunda erhållits för mycket.

Mom. 2. Farmaceut, som innehar minst 10 tjänsteår och 35 levnadsår, äger rätt till en månads extra ledighet per kalenderår, därest tjänstgöring icke hindrar och han utan kostnad för apoteksföreståndaren anskaffar av denne godkänd vikarie.

§ 10.

Mom. 1. Fast anställd farmaceut, som är legitimerad apotekare, åtnjuter följande avlöningsförmåner:

1) grundlön 6,000 kronor för år;

2) fem ålderstillägg, vartdera å 500 kronor, att åtnjutas, det första efter fyra, det andra efter sju, det tredje efter tio, det fjärde efter fjorton och det femte efter aderton tjänsteår.

Mom. 2. Fast anställd farmaceut, som är farmacie kandidat, åtnjuter följande avlöningsförmåner:

1) grundlön 4,200 kronor för år;

2) tre ålderstillägg, vartdera å 500 kronor, att åtnjutas, det första efter fem, det andra efter tio och det tredje efter femton tjänsteår.

Mom. 3. För farmaceut, som innehar fast anställning vid apoteksinrättning inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Västernorrlands län, må grundlönen kunna förhöjas med högst tio procent.

Mom. 4. Utöver de i mom. 1—3 av denna paragraf omförmälda löneförmåner utgår dyrortstillägg till farmaceut, som innehar fast anställning å apoteksinrättning, belägen å ort, som i socialstyrelsens gruppering av landets orter och kommuner efter levnadskostnadernas storlek föres till

grupp	C	med	5	%	av	grundlönen
»	D	»	10	»	»	»
»	E	»	15	»	»	»
»	F	»	20	»	»	»
»	G	»	25	»	»	»

Med grundlön avses här de i mom. 1—2 av denna paragraf stadgade beloppen 6,000 respektive 4,200 kronor.

Medel till bestridande av de i detta mom. stadgade dyrortstilläggen erhållas genom uppbörd av progressiva avgifter från apoteken till apotekarekårens ålderstilläggskassa, som utbetalar dyrortstilläggen ifråga.

Mom. 5. Utöver de i mom. 1—4 härovan omförmälda avlöningsförmåner skall tillsvidare även utgå dyrtidstillägg, som enligt nedanstående skala beräknas procentuellt å sammanlagda beloppet av i detta avtal fastställda grundlöner (6,000 kronor respektive 4,200 kronor) jämte i varje särskilt fall utgående ålderstillägg.

Procentsatsen utgör:

Socialstyrelsens levnadskostnadsindex:	Dyrtidstillägg:
200—198	15 %
197—193	14 »
192—188	13 »
187—183	12 »
182—178	11 »
177—173	10 »

Vid ytterligare sänkning av index nedsättes dyrtidstillägget proportionellt enligt ovan angivna grunder.— — — —

§ 14.

Vid tillfällig anställning utgå arvoden med följande belopp:
till farmacie kandidat 350 kronor per månad,
till vid farmaceutiska institutet studerande farmacie kandidat med 450 kronor per månad och
till legitimerad apotekare med 550 kronor per månad.

Ersättning för partiell tjänstgöring, fast eller tillfällig, skall utgå med samma belopp som för övertidsarbete i dagtjänst. Med partiell tjänstgöring avses i denna paragraf tjänstgöring under kortare tid än 42 dagtjänsttimmar per vecka.

§ 15.

De i § 10 fastställda grundlöner avse fullgod arbetsprestation och kunna, när särskilda skäl därtill föranleda, nedsättas.

Till farmaceut, som innehar anställning såsom apoteksföreståndarens särskilda förtroendeman, må, i form av provision, tantième eller fast lönetillägg högre grundlön kunna utgå än den i § 10 fastställda.

Nedsättning eller höjning av grundlön skall i varje särskilt fall underställas den i § 18 omförmälda nämndens prövning och godkännande.

Å en och samma apoteksinrättning må förhöjd grundlön godkännas för högst två förtroendemän och detta endast å större apotek.

Nämnden må icke i något fall godkänna grundlönsförhöjning, som överstiger 6,000 kronor för år.

§ 16.

Farmaceut, som under minst tre månader innehaft fast anställning vid den apoteksinrättning, där han tjänstgör, äger rätt att under ledighet på grund av behörigen styrkt sjukdom åtnjuta den till honom utgående grundlönen oavkortad under sammanlagt högst en månad per tjänsteår.

Sådan rätt tillkommer dock icke kvinnlig farmaceut, som åtnjuter ledighet på grund av havandeskap eller nedkomst.

Är farmaceut genom apoteksföreståndarens försorg sjuk- eller olycksfallsförsäkrad eller genomföres under detta avtals giltighetstid obligatorisk sjukförsäkring, som omfattar farmaceuter, äger apoteksföreståndare rätt att från den grundlön, som utgår under sjukdomstid, avdraga den på nämnda tid belöpande sjuk- eller olycksfallsersättningen.

Farmaceut åtnjuter fri läkarvård för sjukdoms- eller olycksfall, ådragna i tjänsten, samt fri medicin för sig, hustru och minderåriga barn.

Den fria medicin, som enligt denna paragraf tilldelas farmaceut, bör på lämpligt sätt antecknas.

Med medicin förstås i denna paragraf icke näringsmedel, läskedrycker, kosmetiska medel eller hushållsartiklar.

— —

Stockholm den 7 december 1922.

Å centralstyrelsens för Sveriges apotekareförbund vägnar:

Namn.

Å Sveriges farmaceutförbunds vägnar:

Namn.

(Till bilaga 4.)

KONTRAKT.

Undertecknad ..... föreståndare
för ..... anställer härmed
såsom .....
å .....
på följande villkor:

1) Grundlön ..... kronor för år, som utbetalas månadsvis i efterskott.
I denna grundlön inräknas följande naturaförmåner: .....
.....
.....
vilka av oss uppskattas till kronor ..... för år.

2) Provision: .....
3) Tantième: .....
4) Fast lönetillägg: .....
5) Särskilt arvode för nattjänst: .....
6) Dagtjänsten omfattar ..... timmar per vecka.
7) Nattjänst: .....
.....
8) Ledighet: (icke semester) .....

Ersättning för resa till anställningsorten utgår enligt 4 klassen i gällande resereglemente.

I övrigt gälla bestämmelserna i kollektivavtalet mellan Sveriges apotekareförbund och Sveriges farmaceutförbund.

Med ovanstående villkor och bestämmelser förklara vi oss å ömse sidor nöjda.

Detta kontrakt är utfärdat i två exemplar, av vilka vi vardera tagit ett.

..... den ..... 19.....

....

Bevittnas:

....

Tab. 1. Uppgifter rörande läkemedelskostnaden m. m. vid arméns och marinens formationer (utom garnisonssjukhuset i Stockholm) år 1920. Manskap.

Myndighet.	Stationsort.	Pro-laboreersättning. Kr.	Kostnaden för läkemedel, varå beviljats: ingen rabatt. Kr.	20 % rabatt. Kr.	30 % rabatt. Kr.	Summa läkemedelskostnad. Kr.	Antal recept. St.	Kostnaden för tekniska artiklar. Kr.	Pro laboreersättning pr recept. Medeltal. Öre.
A) **Armén.**									
Svea livgarde	Stockholm	226	1 730	409	3 097	5 462	436	775	52·0
Göta livgarde	»	208	623	740	1 064	2 635	285	61	73·0
Livregementets grenadjärer	Örebro	176	478	216	711	1 581	252	204	73·4
Första livgrenadjärregementet	Linköping	287	1 155	1 120	1 845	4 407	490	705	63·1
Andra livgrenadjärregementet	»	251	1 259	789	1 715	4 014	450	466	59·1
Västgöta regemente	Vänersborg	101	766	135	744	1 746	192	394	59·5
Karlskrona grenadjärregemente	Karlskrona	233	667	534	451	1 885	365	144	67·4
Upplands infanteriregemente	Uppsala	335	1 342	268	1 004	2 949	451	3 015	74·2
Skaraborgs regemente	Skövde	122	395	218	387	1 122	208	260	58·8
Södermanlands regemente	Strängnäs	191	418	116	919	1 644	262	17	81·4
Kronobergs regemente	Växjö	144	700	117	2 677	3 638	256	324	68·2
Jönköpings regemente	Jönköping	134	534	322	1 043	2 033	280	397	52·2
Dalregementet	Falun	178	772	409	2 157	3 516	309	820	60·2
Hälsinge regemente	Gävle	220	660	211	686	1 777	248	341	95·9
Älvsborgs regemente	Borås	166	625	276	1 078	2 145	250	38	73·3
Hallands regemente	Halmstad	426	1 422	386	1 665	3 899	416	248	109·3
Bohusläns regemente	Uddevalla	211	677	104	1 408	2 400	323	126	70·7
Västmanlands regemente	Västerås	158	941	58	1 304	2 461	227	147	81·7
Norrbottens regemente	Boden	658	4 263	660	2 894	8 475	705	902	98·2
Västerbottens regemente	Umeå	424	1 680	737	1 662	4 503	502	1 578	92·6
Kalmar regemente	Eksjö	229	720	248	1 675	2 872	412	149	60·7

N. skånska infanteriregementet ...	Kristianstad	344	1 173	247	746	2 510	436	103	84·3
S. skånska infanteriregementet ...	Lund	426	1 777	220	1 437	3 860	585	500	74·8
Vaxholms grenadjärregemente	Oscar-Fredriksborg	379	1 321	353	1 322	3 375	415	289	103·2
Gottlands infanteriregemente	Visborgs slätt	296	984	372	1 674	3 326	370	363	86·2
Västernorrlands regemente	Sollefteå	467	1 760	957	2 476	5 660	525	592	96·3
Livgardet till häst	Stockholm	122	673	138	232	1 165	269	52	45·5
Livregementets dragoner	»	118	788	443	376	1 725	296	32	39·8
Livregementets husarer	Skövde	137	556	210	276	1 179	160	170	89·9
Smålands husarregemente	Eksjö	155	460	597	811	2 023	230	140	71·8
Skånska husarregementet	Hälsingborg	292	657	428	982	2 359	294	635	102·4
Skånska husarregementets detach.	Landskrona	205	458	98	212	973	237	67	93·6
Skånska dragonregementet	Ystad	331	1 627	251	588	2 797	376	373	95·6
Kronprinsens husarregemente	Malmö	127	197	14	79	417	113	527	112·3
Norrlands dragonregemente	Umeå	245	744	155	1 193	2 337	285	260	92·2
Svea artilleriregemente	Stockholm	317	1 968	111	331	2 727	489	80	64·8
Göta artilleriregemente	Göteborg	206	848	531	881	2 466	365	376	64·1
Vendes artilleriregemente	Kristianstad	606	1 665	294	354	2 919	559	533	108·3
Norrlands artilleriregemente	Östersund	334	1 042	287	808	2 471	318	213	109·6
Norrlands artillerireg:tes detach....	Boden	122	449	143	323	1 037	156	36	86·0
Upplands artilleriregemente	Uppsala	244	1 189	337	633	2 403	303	1 347	87·2
Smålands artilleriregemente	Jönköping	265	855	700	707	2 527	352	1 314	82·5
Gottlands artillerikår	Visby	42	107	96	106	351	55	—	95·5
Bodens artilleriregemente	Boden	497	1 600	845	1 286	4 228	563	85	94·4
Positionsartilleriregementet	Stockholm	229	762	349	857	2 197	384	187	59·6
Karlsborgs artillerikår	Karlsborg	119	221	111	485	936	151	67	78·7
Svea ingenjörkår	Stockholm	162	596	570	629	1 957	314	346	51·4
» »	Vaxholm	74	336	420	99	929	162	—	45·7
Transport		12 566	48 534	17 656	52 511	131 267	16 819	20 466	—

Myndighet.	Stationsort.	Pro laboreersättning. Kr.	Kostnaden för läkemedel, varå beviljats ingen rabatt. Kr.	20 % rabatt. Kr.	30 % rabatt. Kr.	Summa läkemedelskostnad. Kr.	Antal recept. St.	Kostnaden för tekniska artiklar. Kr.	Pro laboreersättning pr recept. Medeltal. Öre.
Transport		12 566	48 534	17 656	52 511	131 267	16 819	20 466	—
Göta ingenjörkår	Karlsborg	235	715	122	775	1 847	344	240	69·5
» »	Karlskrona	54	240	3	67	364	97	20	55·9
Fälttelegrafkåren	Stockholm	127	803	303	259	1 492	266	47	47·8
Bodens ingenjörkår	Boden	258	1 006	356	606	2 226	333	27	86·1
Svea trängkår	Örebro	32	55	68	198	353	62	114	52·2
Göta trängkår	Skövde	191	789	172	1 135	2 287	293	513	68·8
Norrlands trängkår	Sollefteå	113	337	172	587	1 209	199	377	61·8
Skånska trängkåren	Hässleholm	281	809	317	159	1 566	322	11	91·0
Västmanlands trängkår	Sala	81	228	38	366	713	108	66	82·9
Östgöta trängkår	Linköping	93	483	124	1 311	2 011	206	122	50·4
I arméfördelningens stab	Hälsingborg	—	—	—	—	—	—	—	—
II » »	Linköping	—	—	—	—	—	—	—	—
III » »	Skövde	3	4	—	—	7	2	—	135·0
IV » »	Stockholm	13	95	14	10	132	22	—	100·4
V » »	»	2	9	—	—	11	4	—	53·7
VI » »	Östersund	—	—	—	—	—	—	—	—
Kommendantskapet i Boden	Boden	1 378	4 686	1 243	5 313	12 620	1 236	898	111·5
Militärbefälet på Gottland	Visby	—	—	—	—	—	—	12	—
Kommendantskapet å Karlsborg	Karlsborg	302	1 114	125	1 465	3 006	444	465	67·9
Krigsskolan	Karlberg	113	520	111	235	979	151	87	74·6
Ridskolan	Strömsholm	126	723	—	—	849	224	272	56·0
Infanteriskjutskolan	Rosersberg	69	114	65	21	269	82	99	84·7

Karlsborgs tygstation	Karlsborg	65	80	6	—	151	44	636	147·6
Bodens tygstation	Boden	44	154	—	—	198	34	12	129·9
Fortifikationsbefälh. i Boden	»	245	389	12	—	646	186	129	131·8
Karl Gustavs stads gevärsfaktori	Eskilstuna	452	654	—	—	1 106	273	394	165·6
Ammunitionsfabr. å Marieberg	Stockholm	161	311	—	—	472	144	—	112·2
» » Karlsborg	Karlsborg	331	400	155	—	886	183	119	180·8
Åkers krutbruk	Åkers styckebruk	—	—	—	—	—	—	578	—
Arméns int.-förråd i Boden	Boden	79	197	29	58	363	75	13	105·5
Remontdepoten	Herrevads kloster	9	10	—	—	19	4	—	231·2
»	Björnö	34	62	4	—	100	24	—	142·9
»	Utnäslöt	94	178	8	—	280	86	—	109·0
»	Gudhem	37	74	—	—	111	28	—	131·6
»	Frösö	—	—	—	—	—	—	—	—
Arméns centr. beklädnadsverkstad	Stockholm	112	239	8	—	359	107	—	104·4
Summa		**17 841**	**64 395**	**21 214**	**65 174**	**168 624**	**22 574**	**25 817**	**79·0**
B) **Marinen.**									
Flottans station i Stockholm	Stockholm	5 088	8 088	2 553	2 822	18 551	4 791	2 173	106·2
Fartyg, tillh. flottans station i Sthlm	»	900	3 610	103	359	4 972	902	1 317	99·8
Flottans station i Karlskrona	Karlskrona	7 331	17 107	1 228	4 017	29 683	6 697	5 928	109·5
Fartyg, tillh. flottans stat. i Karlskr.	»	2 902	9 068	666	1 923	14 559	2 492	1 951	116·5
Fortif.-befälh. i Vaxholms fästning	Vaxholm	94	175	—	—	269	68	62	138·7
» » Karlskrona »	Karlskrona	46	108	—	—	154	47	220	96·8
Hemsö fästning	Härnösand	3	13	—	—	16	4	298	77·5
Vaxholms kustartilleriregemente	Vaxholm	693	1 709	1 925	1 534	5 861	740	516	93·7
Karlskrona »	Karlskrona	1 275	2 589	156	1 369	5 389	1 040	128	122·6
Älvsborgs kustartillerikår	Göteborg	366	866	367	911	2 510	252	306	145·3
Summa		**18 698**	**43 333**	**6 998**	**12 935**	**81 964**	**17 033**	**12 899**	**109·8**
Summa för armén och marinen		**36 539**	**107 728**	**28 212**	**78 109**	**250 588**	**39 607**	**38 716**	**92·3**

Tab. 2 Uppgifter rörande läkemedelskostnaden m. m. vid arméns och marinens formationer år 1920. Djur.

Myndighet.	Stationsort.	Prolaboreersättning. Kr.	Kostnaden för läkemedel, varå beviljats: ingen rabatt. Kr.	20 % rabatt. Kr.	30 % rabatt. Kr.	Summa läkemedelskostnad. Kr.	Antal recept. St.	Kostnaden för tekniska artiklar. Kr.	Prolaboreersättning pr recept. Medeltal. Öre.
A) **Armén.**									
Svea livgarde	Stockholm	59	142	—	112	313	70	—	85·1
Göta livgarde	»	16	26	6	3	51	15	—	105·0
Livregementets grenadjärer	Örebro	30	117	—	—	147	31	63	95·3
Första livgrenadjärregementet	Linköping	20	39	—	—	59	18	5	111·9
Andra livgrenadjärregementet	»	28	66	4	7	105	29	—	95·0
Västgöta regemente	Vänersborg	40	77	—	5	122	35	—	114·6
Karlskrona grenadjärregemente	Karlskrona	78	203	12	78	371	88	4	88·5
Upplands infanteriregemente	Uppsala	—	—	—	—	—	—	—	—
Skaraborgs regemente	Skövde	42	113	15	17	187	45	25	92·7
Södermanlands regemente	Strängnäs	40	156	4	15	215	35	14	113·4
Kronobergs regemente	Växjö	31	113	—	5	149	36	—	85·8
Jönköpings regemente	Jönköping	—	—	—	—	—	—	—	—
Dalregementet	Falun	22	58	—	88	168	27	—	80·2
Hälsinge regemente	Gävle	23	84	—	—	107	35	—	66·6
Älvsborgs regemente	Borås	29	130	—	18	177	42	—	69·0
Hallands regemente	Halmstad	12	42	—	—	54	14	62	87·9
Bohusläns regemente	Uddevalla	37	153	—	—	190	49	—	74·6
Västmanlands regemente	Västerås	29	117	—	—	146	29	50	98·8
Västerbottens regemente	Umeå	9	33	1	4	47	11	—	83·2
Norrbottens regemente	Boden	26	104	15	51	196	32	—	82·3
Kalmar regemente	Eksjö	23	34	—	5	62	22	—	102·7
Värmlands regemente	Karlstad	16	46	—	5	67	22	83	72·3

S. skånska infanteriregementet ...	Lund	29	145	8	—	182	37	25	77·3
Vaxholms grenadjärregemente	Oscar Fredriksborg	38	92	25	29	184	46	25	82·4
Gottlands infanteriregemente	Visborgs slätt	16	43	—	36	95	15	9	108·0
Västernorrlands regemente	Sollefteå	19	36	5	21	81	20	15	96·5
Livgardet till häst	Stockholm	390	794	327	945	2 456	365	210	106·7
Livregementets dragoner	»	256	798	123	176	1 353	278	138	92·0
Livregementets husarer	Skövde	293	889	188	462	1 832	315	162	93·1
Smålands husarregemente	Eksjö	174	381	65	469	1 089	159	21	109·7
Skånska husarregementet	Hälsingborg	156	509	217	462	1 344	183	110	85·4
Skånska husarregementets detach.	Landskrona	128	528	95	217	968	130	206	104.1
Skånska dragonregementet	Ystad	179	640	152	264	1 235	181	107	98·5
Kronprinsens husarregemente	Malmö	64	327	48	75	514	90	308	71·4
Norrlands dragonregemente	Umeå	238	534	59	212	1 043	217	50	109·9
Svea artilleriregemente	Stockholm	192	540	40	345	1 117	174	441	110·0
Göta artilleriregemente	Göteborg	295	633	250	574	1 752	298	—	99·1
Vendes artilleriregemente	Kristianstad	273	678	720	516	2 187	270	689	101·2
Norrlands artilleriregemente	Östersund	165	316	75	279	835	154	100	107·5
Norrlands artilleriregementes detach.	Boden	79	114	65	144	402	85	19	92·2
Upplands artilleriregemente	Uppsala	100	235	400	612	1 347	145	9	68·5
Smålands artilleriregemente	Jönköping	143	467	79	76	765	147	335	98·4
Gottlands artillerikår	Visby	49	85	1	128	263	45	—	108·1
Bodens artilleriregemente	Boden	69	203	25	10	307	75	17	92·2
Positionsartilleriregementet	Stockholm	175	419	19	351	964	167	11	104·7
Karlsborgs artillerikår	Karlsborg	66	130	17	114	327	75	—	87·5
Svea ingenjörkår	Stockholm	125	406	22	24	577	116	—	107·8
» »	Vaxholm	7	36	12	—	55	12	14	62·5
Transport		4 397	11 944	3 107	6 970	26 418	4 549	3 330	—

Myndighet.	Stationsort.	Prolaboreersättning. Kr.	Kostnaden för läkemedel, varå beviljats: ingen rabatt. Kr.	20 % rabatt. Kr.	30 % rabatt. Kr.	Summa läkemedelskostnad. Kr.	Antal recept. St.	Kostnaden för tekniska artiklar. Kr.	Prolaboreersättning pr recept. Medeltal. Öre.
Transport		4 397	11 944	3 107	6 970	26 418	4 549	3 330	—
Göta ingenjörkår	Karlsborg	95	197	96	95	483	113	39	84·2
Fälttelegrafkåren	Stockholm	93	334	2	73	502	108	35	86·4
Bodens ingenjörkår	Boden	32	52	20	18	122	35	—	92·1
Svea trängkår	Örebro	43	87	67	34	231	42	6	101·7
Göta trängkår	Skövde	39	116	35	45	235	44	—	89·2
Norrlands trängkår	Sollefteå	35	77	2	45	159	23	—	154·8
Skånska trängkåren	Hässleholm	58	135	70	7	270	58	136	100·0
Västmanlands trängkår	Sala	60	105	59	33	257	59	—	101·9
Östgöta trängkår	Linköping	73	141	49	29	292	73	2	100·0
Generalstaben	Stockholm	31	126	—	—	157	30	—	104·7
Ridskolan	Strömsholm	93	535	—	—	628	122	549	76·4
Remontdepoten	Herrevads kloster	81	251	21	14	367	78	90	104·0
»	Björnö	40	94	20	34	188	45	—	90·0
»	Utnäslöt	62	91	48	46	247	59	80	104·6
»	Gudhem	51	82	65	120	318	52	88	98·3
»	Frösö	35	101	13	23	172	24	—	145·8
Summa		**5 318**	**14 468**	**3 674**	**7 586**	**31 046**	**5 514**	**4 355**	**96·4**
B) **Marinen.**									
Vaxholms kustartilleriregemente	Vaxholm	26	79	10	2	117	31	154	83·9
Karlskrona »	Karlskrona	32	101	3	6	142	34	145	94·4
Summa		**58**	**180**	**13**	**8**	**259**	**65**	**299**	**89·2**

Tab. 3. Uppgifter rörande läkemedelskostnaden m. m. vid statens hospital och asyler år 1920.

Anstalt.	Egentliga läkemedel. Kr.	Tekniska artiklar för sjukvård. Kr.	Summa. Kr.
Stockholms hospital	7 408	662	8 070
Uppsala hospital och asyl	11 411	5 304	16 715
Nyköpings hospital	1 907	878	2 785
Vadstena hospital och asyl	10 034	3 992	14 026
Växjö hospital	3 500	1 023	4 523
Västerviks hospital	8 790	3 835	12 625
Visby hospital	737	230	967
Malmö asyl	906	255	1 161
Lunds hospital och asyl	8 734	2 322	11 056
Göteborgs hospital	4 190	1 001	5 191
Vänersborgs hospital och asyl	7 228	2 518	9 746
Kristinehamns hospital	11 994	2 123	14 117
Säters hospital	12 140	4 543	16 683
Härnösands hospital	2 905	645	3 550
Östersunds hospital	4 393	1 006	5 399
Piteå hospital och asyl	3 419	1 174	4 593
Samtliga anstalter	**99 696**	**31 511**	**131 207**

Tab. 4. Uppgifter rörande läkemedelskostnaden m. m. vid statens fångvårdsanstalter (utom kronohäktena) år 1920.

Anstalt.	Egentliga läkemedel. Kr.	Tekniska artiklar för sjukvård. Kr.	Summa. Kr.
Centralfängelset å Långholmen	4 192	829	5 021
» i Malmö	2 141	265	2 406
Slottsfängelset » »	1 538	120	1 658
Centralfängelset å Härlanda	1 678	209	1 887
» i Mariestad	1 400	872	2 272
» » Härnösand	1 403	56	1 459
» » Norrköping	546	46	592
» » Karlskrona	647	157	804
» » Växjö	1 283	473	1 756
Tvångsarbetsanstalten å Svartsjö[1]	866	534	1 400
» i Landskrona[1]	1 753	214	1 967
Straffängelset i Stockholm	368	16	384
» » Uppsala	367	113	480
» » Linköping	555	210	765
» » Jönköping	251	51	302
» » Kalmar	472	32	504
» » Karlskrona	503	120	623
» » Kristianstad	660	67	727
» » Vänersborg	436	—	436
» » Karlstad	243	22	265
» » Örebro	322	195	517
» » Västerås	513	112	625
» » Falun	800	209	1 009
» » Gävle	570	101	671
Samtliga anstalter	**23 507**	**5 023**	**28 530**

[1]) Från ingången av år 1921 lyda statens tvångsarbetsanstalter direkt under justitiedepartementet.

Statens offentliga utredningar 1922.

Kronologisk förteckning.

Fortsättning från omslagets andra sida.

41. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 14. Huvuddragen av det svenska jordbrukets utveckling 1871—1919. Av A. Sjöström. Marcus. iv, 120 s. **Fi.**
42. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 15. Översikt av jordbrukets utveckling i vissa främmande länder 1871—1913. Av E. Höijer. Marcus. iv, 97 s. **Fi.**
43. Betänkande med förslag till allmän sjukhusstadga m. m. Norstedt. 302 s. **S.**
44. Kommunikationsverkens lönekommitté. 4. Betänkande angående pensionering av icke-ordinarie personal vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk. Tullberg. x, 112 s. **K.**
45. Odlingsorganisationens verksamhet åren 1918—1922. Marcus. 46 s. **Jo.**
46. Betänkande med förslag till lag om tvångsuppfostran åt unga förbrytare m. m. Beckman. iv, 232 s. **Ju.**
47. Jordkommissionens betänkanden. 4. Om bildande av nya jordbruk m. m. Marcus. 358 s. **Ju.**
48. Jordkommissionens betänkanden. 5. Redogörelse för resultatet av vissa av jordkommissionen företagna enquèter i jordfrågan. Av F. Sandberg. Marcus. vij, 239 s. **Ju.**
49. Utredning angående omorganisation av polisväsendet i riket. Av S. Linnér. Beckman. ix, 416 s. **S.**
50. Bilaga till statistiksakkunnigas betänkande. Redogörelse för huvuddragen av den officiella statistikens utveckling och nuvarande organisation i Sverige jämte kort översikt av dess organisation i vissa främmande länder samt i internationellt hänseende. Av S. Wicksell. Beckman. 118 s. **Fi.**
51. Flottans skolsakkunnigas betänkande 4 angående undervisningsplan för skolor och kurser vid sjömanskåren. Tullberg. xj, 146 s. 2 bil. **Fö.**
52. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 16. Den svenska järnhanteringens utveckling med särskild hänsyn till åren 1890—1913. Av S. K. Stockman. Marcus. iv, 102 s. **Fi.**
53. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 17. Den svenska glasindustriens utveckling med särskild hänsyn till dess ställning åren närmast före världskriget. Av B. Ohlin. Marcus. iv, 101 s. **Fi.**
54. Förslag om upprättande av ett under Kungl. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse lydande statsapotek. V. Petterson. 162 s. **Fö.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = Ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = Jordbruksdepartementet. Från den 1 april, då kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) trädde i kraft, utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

Statens offentliga utredningar 1922.

Systematisk förteckning.

(Siffrorna inom parentes hänvisa till den kronologiska förteckningen för januari—mars 1922. Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen från och med april 1922.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Förber. utkast till strafflag. Förmögenhetsbrotten. 2. (17)
Lekmannaelementets använd. inom civilprocessen. (25)
Bet. rör. internering av farliga återfallsförbrytare. (26)
Utkast till lag om visst tryggande av byggnadsborgenärers fordringar m. m. [26]
Förslag till lag om tvångsuppfostran. [46]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1921 års pensionskommittés betänkande. 1. (10)
Några iakttagelser från 1921 års riksdagsmannaval. [1]
Statistiksakkunnigas betänkande. [15] Bilaga till d:o. [50]
Kommunikationsverkens lönekommitté 4. [44]

Kommunalförvaltning.

Städernas skyldigheter och rättigheter i förhållande till staten. (3)
Kommunalförfattningssakkunnigas betänkande. 3. (15) Bilaga till d:o. (16)
Om röstsammanräkning vid kommunala val. [21]

Fortsättning å omslagets sista sida.